

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

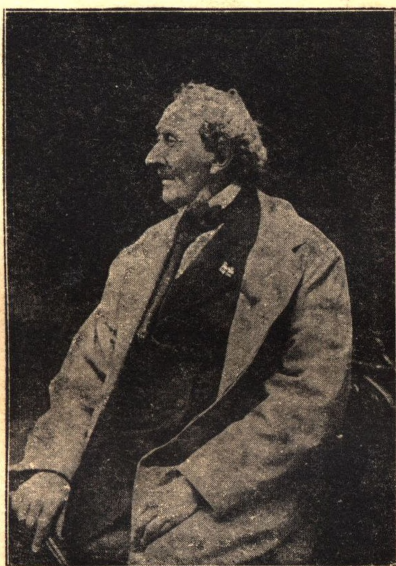
Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ELITH REUMERT

H. C. ANDERSEN

SOM HAN VAR

H. HAGERUPS FORLAG :: KØBENHAVN

H. C. ANDERSEN
SOM HAN VAR

ELITH REUMERT

H. C. ANDERSEN
SOM HAN VAR

KØBENHAVN
H. HAGERUPS FORLAG
1925

***OPLAG: IALT 1500 EKSPL.
COPYRIGHT BY H. HAGERUPS FORLAG***

**PRINTED IN DENMARK
KØBENHAVN - GRÆBES BOGTRYKKERI**

I Forordet til den *Compilation af H. C. Andersen'ske Dagbogsblade*, der under Titlen »H. C. Andersen's sidste Leveaar« udkom i 1906, udtaler Jonas Collin, at han anser sin Fader, Edvard Collin's i 1882 udgivne Skrift »H. C. Andersen og det Collin'ske Hus« som »en i alt Væsenligt afsluttende Karakteristik af Andersen som Menneske«.

I skarp Modsætning til denne dristige Opfattelse er jeg af den Mening, at Andersen's Menneskevæsen, mærkeligt og af enestaaende Interesse som det er, i Tidens Løb vil give Anledning til bestandig ny Forskning.

Jonas Collin's Udtalelse maatte navnlig vække Modsigelse blandt dem, for hvem Andersen's Minde var dyrebart, idet de betragtede den Karakteristik, som Edv. Collin i det ovennævnte Skrift havde givet af Digteren, som ikke blot ufuldkommen men forfejlet. Vidnesbyrd i den Retning er blevet offentliggjort endogsaa af selve den Collin'ske Slægts Medlemmer, — saaledes af Rigmor Stampe, en Datter af Fonna Stampe, født Drewsen, H. C. Andersen's trofaste Veninde; og den Bog, som hun i 1918 udgav: »H. C. Andersen og hans nærmeste Omgang«, gjorde sig tillige bemærket ved at aande den Hjertevarme og kærlige Forstaaelse af Andersen, som man havde savnet i Edv. Collin's.

Nærværende Skrift, som herved forelægges mine Læsere, har i Trangen til at lade Mindet om Andersen vederfares fuld Retfærdighed det samme Udspring og samme Formaal som Rigmor Stampe's, men er anlagt paa en anden og bredere Basis, idet jeg har ønsket indgaaende at redegøre for Andersen's Karakter og Egenskaber, ikke blot i Forholdet til hans nære Venner men ogsaa i Forholdet til hans eventyrlige Livsskæbne og til de mange Mennesker, han traf i Verden baade hjemme og ude.

Vanskeligheden ved denne Opgave, hvis Løsning mærkeligt nok ikke hidtil har været forsøgt, er mig fuldt bevidst, og — efter hvad jeg ovenfor har udtalt — vil man forstaa, at jeg i ethvert Fald ikke et Øjeblik har nærret den ringeste Formening om, at den Karakteristik, jeg giver af Andersen, skulde være »i alt Væsenligt afsluttende«. Men mit Arbejde vil forhaabentlig — foruden at bringe Oplysninger, der hidtil har været Offentligheden ubekendte — fastslaa hans store Værdi som Menneske og maaske foranledige Andres Forsøg paa yderligere at klare hans forunderligt sammensatte Væsen, saa at det efter Fortjeneste kan vise sig for Efterverdenen i bestandig renere og sandere Belysning.

Hvis man vil indvende, at jeg hist og her fordyber mig i Enkeltheder, der synes betydningsløse, kan jeg dertil kun svare, at i en psykologisk Skildring af en Personlighed som Andersen's forekommer selv den ringeste Hændelse eller Yttring mig værdifuld, og at det just er de tilsyneladende ubetydeligste Smaating — en tilfældig Streg, en Smule Lys eller Skygge — som ofte tjener mest til at frembringe et Helhedsbillede. —

Af nulevende Personer, der under mit Arbejde, hver paa sin Vis, ved Meddelelser, Oplysninger og paa anden Maade har staaet mig elskværdigt bi, føler jeg Trang til at bringe en særlig Tak til Frk. Louise Melchior, Professor Wil. Bloch, Provst M. Weber og min kære, mangeaarige Ven, Professor Vilh. Østergaard. —

Espergærde 1925.

ELITH REUMERT.

I

DA Budskabet om Hans Christian Andersen's Død den 4de August 1875 fløj ud over Verden, vakte det overalt en hjertelig Deltagelse, hos Mangfoldige en personlig Sorg.

Af alle Nationer og af alle Samfundsklasser indenfor hver enkelt Nation, Lærde og Ulærde, Voxne og Børn, var han jo beundret og elsket som Skaberen af de Eventyr, i hvilke han, ligesaa fantasifuldt som skønt, naturligt og jævnt, havde fortalt om almenmenneskelige Ting og i det eneste Tungemaal, der trodser alle Landegrænser — Hjertets enfoldige Sprog.

Saa mægtigt og saa forskelligartet var det Publikum, han havde faaet i Tale, at man uden Overdrivelse turde paastaa, at det neppe vilde være muligt at paapege nogen Dødelig, hvis Navn i større Udstrækning end hans havde banet sig Vej Jordkloden over. I det halve Aarhundrede, der er forløbet siden hans Død, har denne Paastand fundet stadig større Bekræftelse, og den Tid, der er fulgt efter Verdenskrigen, synes endda yderligere at have aabnet Sindene for den store ideelle Værdi, hans Digtning rummer. Det er en Kendsgerning, at H. C. Andersen's Navn i Øjeblikket ombølges af en Verdenssympathi større end nogensinde før.

Nemesis krævede, at en saa enestaaende Navnkundighed skulde købes dyrt. Andersen's bekendte Ord fra Drengenaarene, at før man kan blive berømt, maa man døje gruelig meget Ondt, havde faaet den mest haandgribelige Stadfæstelse paa ham selv. Thi aldrig har vel et Menneske havt sin Oprindelse saa dybt i Mørket for gennem Trængsler at løftes saa højt i Lyset som han.

Betalingen var ikke den, at han skulde fødes i Proletarens usle Kaar, selvom denne Omstændighed kastede en Skygge

over hele hans Liv. Tvertimod, — de fjerne Barndomsaar, da han som en fattig Dreng gik omkring i sin Fødeby, Odense, og under det tætte Bladehang ved Aaen svælgede i straalende Fremtidsdrømme, stod ofte for ham i Erindringens mildeste Skær, naar han som gammel Mand tænkte tilbage paa hele sin omtumlede Tilværelse. Dengang havde han dog ved sin Side havt Mennesker, med hvem han var forbundet ved Blodets Baand og ejet, hvad han altid senere saa bittert savnede, et Hjem, hvor Forældrenes Kærlighed gjorde ham tryk, og hvor Farmors milde, blaa Øjne, som han aldrig kunde glemme, vaagede over hvert af hans Skridt.

I »Harzrejsen« har han i et skønt Billede skildret os sine Følelser for dette Hjem og den Poesi, det gemte:

»Domkirken i Meissen,« skriver han, »er en herlig, gothisk Bygning. Solen skinnede ind gennem de høje Vinduer, hvor en lille Fugl, der var kommen ind, flagrede og slog med Vingerne paa Ruden for at slippe ud. Det var min egen Barndomsverden, jeg saa! Barndommen er ogsaa saadan en hellig, stor Kirke, hvor Solen skinner smukt gennem de brogede Ruder, hvor enhver dunkel Krog vækker en mægtig Følelse, og hvor det simpleste Billede ved sin Belysning faar en langt dybere Betydning. Hverdagslivet viser sig der i sine Søndagsklæder, Gud og Verden ligge der hinanden langt nærmere, og dog flagrer Hjertet, som den lille Fugl her i Kirken, efter den ny Fremtid udenfor, hvor maaske en Jæger venter bag Busken, for at skyde den et Hagl gennem Vingerne.«

Nej, — Betalingen for den Verdensberømmelse, han vandt, og som han med en klippefast Tro havde forudset som en Vished, naar han blot holdt ud, voldte ham Afsavn og Bekymringer, der i en Menneskesjæl sætter langt varigere Spor end Fattigdom og ringe Byrd. Den kostede ham et Menneskes dyreste Klenodie, Ungdomsglæden. Det tunge Sind, der var ham medfødt, skulde under hans Opvæxt fra Dreng til Yngling og Mand bære Byrder, der knugede det bestandigt dybere i Støvet, og at han ikke segnede og opgav Kampen, er et af Historiens skønneste Vidnesbyrd om Geniets Magt til at trodse alle de Skranker, der for almindelige Dødelige er uoverstigelige.

Naar man i samlet Perspektiv betragter Andersens Livsbane, kommer man til den Erkendelse, at som hans Skæbne ikke kender sin Lige, er han som Menneske en mærkelig Undertagelse, til hvis Bedømmelse den almindelige Maalestok ikke kan benyttes, — et Fænomen for sig. Det ene Øjeblik forekommer hans Sjæleliv os saa primitivt, at man maa give den Betragtning Ret, der i ham saa et Naturbarn, i hvem Menneskeheden, ligesom er »begyndt forfra igen med et enkelt Individ for at se, hvad det kunde føre til«, — i det næste Øjeblik synes hans Psykologi os en Gaade, saa indviklet og i Enkeltheder ofte saa selvmodsigende, at man fristes til at opgive den som uløselig. Kun en eneste Undertone klinger, tidt stærkt og lidenskabeligt, oftere dæmpet men altid hørligt, som et vedholdende Thema gennem hans Livs Symfoni, ligesom Celloens stille Klage gennem det brusende Orkester, — det er Tungsindets, Vemodens dybe Tone, den samme der i hans »Livs-Eventyr«, en af de mærkeligste Bøger Verden har set, møder os strax paa første Side, hvor han af sin Fødsel giver os en Beskrivelse, der maa blive enhver Læser uforglemmelig. Fra Vuggen til Graven var Tungsindet hans mest trofaste Følgesvend.

Det har i denne Forbindelse sin Interesse at iagttage den Sympathi, hvormed Andersen lige fra Drengesaarene føler sig draget mod to højst forskelligartede Slags Mennesker, — mod dem, med hvis indadvendte, mismodige Natur han mærker sin egen stærkt beslægtet, — og, som Modsætning, mod dem hvis Natur er sorgløs, fuld af Ungdomsglæde og smittende Humør, og som bringer ham det Tilskud af Livsmod, han selv saa ofte savner. Jeg skal fra hans Manddomstid fremdrage et Par Exempler.

Med den tause, melankolske Drømmer, den udmærkede Maler Carl Bloch, slutter han fra deres første Møde et inderligt Venskab. Med kærlig Forstaaelse følger han Blochs indre Kampe, hans aldrig tilfredsstillede Higen mod Idealet, hans evigt nagende Mismod over aldrig at naa de Maal, han har sat sig. Thi tiltrods for al overfladisk Tale om Andersens selvglade Forfængelighed er Sandheden den, at ogsaa han

mistvivlede, og mest naar Lykken tilsmilede ham, ikke om sit Digterkald, men om sine Evners Rækkevidde og Styrke.

Den modsatte Side af sit sammensatte Væsen viser Andersen i sit Hengivenhedsforhold til den unge Robert Watt, der ved sin elskværdige Frimodighed og sin sprudlende Livsglæde havde taget hans Hjerter med Storm. I Watts Selskab føler han sit tunge Sind befriet, efter ham længes han, naar Modet er ved at synke, og til ham skriver han disse meget sigende Linier: »Gid De maa bevare den Skat, Gud har givet Dem i Ungdoms-Humeuret! Jeg har først faaet det i en ældre Alder, efterat store Søer er gaaet over mig; dog imellem dukker Vemoden op, men den hører maaske til min Poët-Natur.«

Til trods for al den ydre, glimrende Hæder, Andersen vandt, har han neppe været en lykkelig Mand i Ordets inderste Betydning. Kun momentvis, oftest vel i Produktionens beaandede Timer, og naar han med Trækfuglene fløj mod Syden bort fra Andegaarden, har han følt den ublandede, fuldkomne Livsglæde. Skæbnen havde fra Fødslen bebyrdet ham med et Legeme, der tilsyneladende var stærkt og robust, men hvis Nervesystem var saa skrøbeligt og til Yderlighed følsomt, at det ved den ringeste Paavirkning rystedes i sin Grundvold. Og denne Legemssvaghed reagerede paa hans Sind, der ved Slægtsarv var sygt, en Omstændighed, der ved Bedømmelsen af hans menneskelige Væsen ikke et eneste Øjeblik maa glemmes. De Dage i hans Liv, da han ikke har følt sig kuert af legemlige og sjælelige Lidelser, baade virkelige og indbildte, vilde snart kunne tælles. Og betænker man saa de aandeligt og materielt set ubarmhertige Vilkaar, under hvilke han med Kæmpeenergi stred sig frem Skridt for Skridt uden at tabe Tilliden til sin Lykkestjerne, og uden at hans bløde Barnesind forhærdedes, ja, da forstaar man, at J. M. Thiele, dengang Andersen søgte Understøttelse til sin første store Udenlandsrejse i 1833, i sin Anbefaling kunde skrive, at han følte sig gennemtrængt af Ærbødighed for den Genius, som her havde kæmpet med næsten alle ydre Forhold.

Naar Andersen i det ovennævnte Brev til Watt taler om de tunge Søer, der gik over ham, tænker han ikke mindre

paa dem, der ramte ham som Digter, end paa dem, der for-
mørkede hans Tilværelse som Menneske.

Den sejge og ofte ondartede Modstand han i altfor mange
Aar maatte døje i Danmark, efterat han forlængst havde vundet
Ry i de store, europæiske Lande, var ham saa stor en Sorg,
at han egentlig aldrig ganske forvandt den, og har Nogen
faaet Sandheden at mærke i det gamle Ord om, at Profeter
sjældent agtes i deres Fødeland, da var det vel ham.

Den litterære Tidsaand var ham fra Begyndelsen ugunstig.
Han var Oehlenschlägers begejstrede Lærling og følte sig
med ham i det dybeste aandelige Slægtskab. Begge var de
Inspirationens Mestre, og om dem Begge gælder det, at de
hverken som Digtere eller Mennesker gennemgik anden Ud-
vikling end den, der oprindelig laa i deres Natur, som en
Plante udvikler sig af Frøkimen. Men den Oehlenschläger'ske
Muse havde forlængst sat sine skønneste Blomster, og dens
brusende Væld syntes mere og mere at hentørres, medens
Reflektionens og Formens Mestre, fremfor Alle J. L. Hei-
berg, den spekulative Filosofis poetiske Foregangsmand her-
hjemme, havde erobret deres Sæder paa Parnasset, og i Kap-
løbet med dem var det en Selvfølge, at Andersen, den naive
Følelses-Poet med sin stilløse Form og umulige Ortografi, blev
den paa Forhaand haanligt forsmæede. Han manglede jo
ganske de Forkundskaber, han sidenhen ofte fremhævede som
»nyttige«, og til at indhente dem havde han desværre ingen
Tid tilovers. Fra Dag til Dag bankede Næringsssorgen med
sin jernhaarde Kno paa hans Dør. Vilde han ikke sulte,
maatte han skrive, skrive og atter skrive, thi til alt andet
Arbejde følte han sig instinktmæssig uduelig. Allerede som
14-aars Dreng havde han jo i Odense afvist den gamle Bog-
trykker Iversen, der tilraadede ham at tage fat paa et Haand-
værk, med de Ord, at dette dog vilde være »en stor Synd«. Blandt
vore Digtere er han en af de ganske faa, der ikke blot bragte sig selv frem alene ved Pennen, som det i »Eras-
mus Montanus« hedder om Jeronimus, men som et langt Liv igennem offrede sig helt til Poesiens Tjeneste. Og paa
Ingen passer vel det til Digternavnet ofte tilføjede Epitheton

»af Guds Naade« bedre end paa ham. Oehlsenschläger har fra første Færd havt den samme Opfattelse, naar han kaldte ham en »poetisk Figur«, der »allerede som et uopdraget Barn, aldeles blottet for Kundskab, viser et besynderligt Talent til at udtrykke sig med Lethed og Levenhed, før han kunde læse og skrive.«

Der er imidlertid neppe Tvivl om, at til den smaalige Modstand, Andersen led, har hans Personlighed og Væsen i en ikke ringe Grad været medvirkende Aarsag. København var i forrige Aarhundredes første Halvdel i mange Retninger kun for en Købstad at regne, hvor Alle kendte Alle, og hvor Sladderen trivedes ligesaa frodigt som Græsset mellem Fortovenes Brosten. I denne Lilleput af en kongelig Residensby har Andersens ydre og indre stærkt afstikkende Særheder afgivet velkomment Stof for offentlig og privat Satire. Som den grimme Ælling i Andegaarden var han saa aparte, og derfor skulde han nøfles. Og ved den Frimodighed, hvormed han altid stillede sine Skrøbeligheder blot, har han selv imødekommet den giftige Kritik. Af Naturen var han beskeden og ydmyg, men naar han bedømtes uretfærdigt og ondskabsfuldt, talte han i ubehersket Harme altfor let over sig og maatte bøde derfor. I April 1839, efter et af Molbechs sædvanlige Overfald, skriver han til Henriette Hanck: »Forurettelse vækker min hele Selvbevidsthed; jeg skal blive en Digter, Danmark skal føle sig hædret ved; jeg har Gud for mig! De skulle neje sig, som Sol og Maane maatte det i Joseph's Drøm!«

Saadanne stolte og stærke Ord, som han her benytter i et Brev til en nær Veninde, lod han sig ofte henrive til at udtale uden Hensyn til Tid eller Sted, og de blev til hans Fortræd øjeblikkeligt rapporteret Byen over af velvillige Sjæle.

Vi er hermed inde paa Betragtningen af en anden af de tunge Søer, der gik over hans Liv, — den Sorg at se sig misforstaaet som Menneske, og ikke mindst i de Egenskaber, der var hans Væsens inderste Kærne.

Blandt Andersens Særegenheder maatte navnlig hans mimoseagtigt følsomme Sind og hans forbløffende Naivitet, der var Udtryk for hans ærlige Natur og hans Tillid til Mennesker,

Egenskaber, der atter begrundedes i hans gode, rene Hjertelag, paaføre ham evige Bekymringer. Lige fra den første Barndomstid i Odense, hvor han i Fattigskolen var Genstand for de andre Børns Spot, og indtil højt op i hans Manddomstid, da han omsider lærte at bide fra sig, naar Nogen traadte ham for nær, blev disse Egenskaber næsten daglige Anstødsstene for hans Sjælefred. Til størst Mæn blev de ham dog i den Tid, der fulgte efter hans eventyrlige Flugt til København, den Periode, han selv bestandig kaldte sin Fornedrelsestid, dernæst under hans Ophold i Slagelse og Helsingør, da han færdedes i Rektor Meislings forvirrede og uhyggelige Hus netop i de Pubertetsaar, der er bestemmende for et Menneskes hele Udvikling og derfor paakalder den største Nænsomhed. Saa følger Striden for at vinde Digternavnet, de trykkende Afhængighedsforhold til dem, han skylder stor Taknemlighed, men hvis Natur er hans egen helt modsat, og endelig — Bekymringen over alle andre! — hans Ungdomskærlighed, der ikke gengældes, og som gør ham til den ensomme Mand, han blev. Hvor rig en Næring har hans medfødte Tungsind ikke fundet i alle disse ulykkelige Omstændigheder! Og er det ikke let at forstaa, at den Følelse af Forladthed, der altid beherskede ham, under disse sørgelige Kaar maatte fylde ham med en Smerte, som hans ubændige Fantasi gjorde endnu mere pinlig? Han havde ligesom den lille Pige, der i Eventyret »Hjertesorg« formenes Adgang til Moppens Grav, fordi hun ikke ejer den Seleknep, der skal betales i Entré, Følelsen af altid at maatte »staa udenfor«, en Fremmed paa Jorden, saa ulig alle Andre og derfor aldrig ret forstaaet, — et Menneske, der var bleven narret for sin Ungdom og aldrig havde kendt Barnets lette, sorgfri Sind, et Menneske uden Familieliv og Slægt. Har Nogen følt Betydningen af de trøstesløse Ord om »Sjælens uhjælpelige Ensomhed«, da var det ham.

Hans Lidelser fører uvilkaarligt min Tanke hen paa Søren Kierkegaard. Trods al øvrig Forskel har Kierkegaard og H. C. Andersen, disse to mærkelige Undtagelses-Mennesker i dansk Aandsliv, deres stærke Berøringspunkter. Og det synes, som om Hermann Stehr, en af det nuværende Tysklands

mest betydende Skribenter, har en lignende Betragtning, for saa vidt som han blandt alle danske Forfattere har følt sig særlig tiltrukket af Andersen og Kierkegaard og gjort dem til Genstand for et indgaaende Special-Studium.

Naar Kierkegaard i »Efterladte Papirer« fra 1849 skriver, at det har interesseret ham Tid efter anden at optegne Exempler paa den Nederdrægtighed, med hvilken han er bleven behandlet, saa at man efter hans Død kan se, hvor nøjagtigt han har gennemskuet sine Forfølgere, da er dette kun et enkelt Bevis blandt mange paa det Selvplageri, hvormed han ligesom Andersen forbittrede sin Tilværelse. Og man maa med Rette forbauses over, at hans overlegne Aand har kunnet lade sig paavirke af »Corsarens« Angreb — ligesom Andersen af Molbechs — i den Grad, at hans Beklagelser derover optager Hundreder af Sider i hans Optegnelser. Stærkere end noget andet Sted paatvinges dog Tanken en saadan Sammenligning, naar man i »Efterladte Papirer« fra 1854 læser Kierkegaards følgende hjertegribende Bekendelse: »Student blev jeg, men Yngling blev jeg aldrig. Jeg ved ogsaa, hvad jeg har lidt, hvad det har kostet, hvilket dog kan udtrykkes ved et eneste Ord: jeg var aldrig som Andre. O, i Ungdommens Dage af alle Qvaler den rædsomste, intensiveste: ikke at være som Andre, aldrig at leve nogen Dag uden smerteligt at mindes om, at man ikke er som Andre, aldrig at kunne løbe med i Flokken, Ungdommens Lyst og Glæde, aldrig frit at kunne give sig hen, altid, saa snart man vilde vove det, smerteligt at mindes om Lænken, Særskilthedens Afsondring, der, indtil Fortvivlelse, smerteligt skiller En fra Alt, hvad der hedder menneskeligt Liv og Munterhed og Glæde. Sandt, man kan ved de frygteligste Anstrengelser stræbe at skjule over, hvad man i den Alder forstaaer ved sin Vanære, at man ikke er som de Andre; det kan maaske til en vis Grad lykkes, men Qvalen er dog alligevel i Hjertet.«

Dette kunde Ord til andet være skrevet af Andersen, der i 1833 giver sin moderlige Veninde, Admiralinde Wulff, en Forklaring paa sin Sindstilstand i følgende Bekendelse: »Jeg har været Barn, lige til jeg blev over Ungdomsalderen. Jeg

har aldrig kendt, hvad Ungdom egentlig er.« Og da han i sine første Poesier, paa Trods af sin sande Natur, spottede over sine bedste Følelser, lykkedes det ham virkelig til en vis Grad at »skjule over«, at han »ikke var som de Andre«, som Kierkegaard siger. Men Kvalen sad ham alligevel i Hjertet.

Ja — »Særskilthedens Afsondring«, den bitre Ensomhedsfølelse, var en af Andersens store Kvaler, der affødte andre og belærte ham om den Sandhed, at Berømmelse ligesaa lidt som Rigdom formaar at skabe Menneskelykke, naar den første Betingelse for at nyde disse Herligheder, Sindets Concentration, Sjælefreden, mangler. Hans Livsløb stod for ham, som det staar for os, som et forunderligt Eventyr, digtet over den mest nøgterne Virkelighed; men den Sentens, som han benyttede for at skaffe sig paatrængende Autografsamlere fra Halsen paa en nem Maade, at »Livet selv er det dejligste Eventyr«, har han sikkert undertiden nedskrevet med en ram Smag i Munden — som en smuk Taleblomst.

Jævnside med den tunge Følelse af Ensomhed gaar hos Andersen Trangen til Ensomhed. Naar han har tumlet sig omkring mellem Mennesker og nye Forhold, længes han efter Stilheden, og da bundfælder alle de brogede Indtryk sig til Digtning, og han finder sin Ensomhedstrang tilfredsstillet ved at færdes i Naturomgivelser, som ved deres Præg imødekommer den og er i Slægt med Grunden i hans Karakter, f. Ex. Naturen ved Silkeborg, hvor han under et Ophold i 1853 skriver: »Jeg har en forunderlig Kærlighed til denne ensomme Egn.«

Og i sine mange ensomme Timer har han atter og atter anstillet Betragtninger over sin mirakuløse Skæbne, der forekommer ham som en Drøm, snart festlig, lys og lykkelig, snart mørk og ond, fuld af hæslige Skrækkebilleder. I sin stærke Selvoptagethed har han bestandig paany overvejet Guds vidunderlige Førelse af hans Veje, og der findes talrige Udtryk for, hvad han i den Anledning tænker og føler. Men det er altid det Eventyrlige i hans Livs ydre Tilskikkelser, der beskæftiger ham. Om den Gaade, der i sig indeslutter alle de øvrige og er Eventyrets Kærnepunkt — hvorledes et

Digtergeni fødes til Verden i en Slægt og under Omgivelser, hvor det mindst skulde ventes — om den Gaade har han, saavidt mig bekendt, kun udtalt sig et enkelt Sted og endda kun indirekte — i digterisk Form — i det fortræffelige Kapitel »Marionetspilleren« af »I Sverrig«, hvor han, uden ringeste Tvivl med Henblik paa sig selv, siger disse Ord: »Et Stykke Jern falder igjennem en Spiral og bliver magnetisk — ja, hvad er det? Aanden kommer over det, men hvor kommer den fra? Det er ligesom med denne Verdens Mennesker, tænker jeg, vor Herre lader dem dumpe gjennem Tidens Spiral, og Aanden kommer over dem, og saa staar der en Napoleon, en Luther eller en lignende Person. Hele Verden er en Række af Underværker, men vi ere saa vant til dem, at vi kalder dem Hverdagsting.«

Grunden til denne Tavshed finder jeg for en Del i den Blufærdighedsfølelse og den pietetiske Kærlighed, der forbød ham at give sine Forældre, særlig Moderen, som trods Alt var ham dyrebarest af alle Mennesker, til Pris for Verden. Med Hensyn til sit inderste Sjæleliv bevarede han, ialfald da han var ude over Ungdomsaarene, sine Tanker for sig selv. »Ethvert Menneske«, siger han i »At være eller ikke være«, »selv den mest meddelelige Natur, har et Lønkammer, og derinde er Sangbunden, hvor Strengene sidde fast, og derfra kommer dens Mol og Dur.«

Andersens hvileløse Existens er et enkelt Udtryk blandt mange andre paa den ovennævnte Mangel paa Concentration, der kendetegner Størstedelen af hans Liv. Er han hjemme, hvor han ydmyges, længes han bort, — er han ude, hvor Anerkendelsen vinker, ønsker han sig tilbage til sine Venner i Danmark, selvom han ikke gerne vil tilstaa det.

Først paa sine gamle Dage, i 1869, faar han — tildels — den Ro i Sindet, hvorpaa det altid skorter ham. Det Omslag, der da sker, kan nøje tidfæstes, takket være de rørende Selvbekendelser i hans Breve og Dagbøger. Fra nu af øver Udlandet ikke længere det vante Trylleri over ham. Hans Helbred, der har begyndt at vise Tegn paa den Sygdom, der sex Aar efter skulde lægge ham i Graven, har vel nogen Andel deri. Men Hovedaarsagen til Omslaget i hans

Stemning er den Vished, han ved en bestemt Lejlighed faar om, at han nu agtes og æres i Danmark ikke mindre end ude i den store Verden. Indtil for ganske nylig har han maattet beklage sig over forskellige Tilsidesættelser, Latterliggørelser og uretfærdige Domme. Selv ind i den sjældne Højtidelighed, da han i 1867 udnævnes til sin Fødebys Æresborger, har der blandet sig enkelte Mislyd, — saa længe varer vitterligt den Utryghed, han bestandig har følt i Fædrelandet. Nu kommer Forløsningen, den endelige Befrielse.

Den 6. September 1869, paa 50-Aarsdagen for hans Ankomst til København som en fattig Dreng, fejres han ved en Fest, der efterlader dybere Indtryk i hans Sjæl end alle de Hædersbevisninger, han hidtil har nydt. Stemningen ved denne Fest, hvor Landets bedste Mænd og Kvinder har forenet sig om at bringe ham deres begejstrede Hyldest og én Gang for alle overtude den store Digter og det store Barn om, hvor højt han er elsket ogsaa i Danmark, har været saa »rig og velsignet«, at den har grebet ham med en sælsom Magt. Hans Hjerte opfyldes med dyb Taknemlighed, saa at han nu ikke blot tror, at der er skønnest i Danmark, som han har skrevet i sin berømte Sang, — nej, nu véd han det og erkender det. Selv har han altid elsket sit Land over alle andre, men først nu finder han sin ulykkelige Kærlighed gengældt helt og fuldt. Og da han kort efter Festen drager sydpaa, er det mere hans legemlige Svaghed end den sædvanlige Udvé, der bestemmer ham til Rejsen. Og da han er kommen bort, føler han Længslen efter Hjemmet saa stærkt som aldrig nogensinde før; Tanken om, at han muligvis skal dø derude, forfølger ham fra Dag til Dag, og han skriver til Fru Melchior, at de Baand, der bandt ham til Udlandet, løsnes mere og mere. »Hjemlivets Baand og min 6. Septemberfest har lyst ned i mig, hvor jeg er groet fast.« —

II

DET skal billigvis indrømmes, at havde man hidtil i Danmark, til Udlandets stigende Forbauselse, begaaet en Brøde mod Andersen ved at nægte ham fuld Anerkendelse, gjorde man paa hans gamle Dage ikke blot Uretten god men gik nu, ligesom under Trykket af en daarlig Samvittighed, til den modsatte Yderlighed, der nødvendigvis atter maatte medføre en Reaktion, som — ialfald for et længere Tidsrum — skulde blive skæbnesvanger for hans Eftermæle.

I sine sidste Leveaar var H. C. Andersen Nationens forkælede Barn. Man bar over med hans menneskelige Svagheder, fordi man vidste, hvor syg han var paa Legeme og Sjæl; man roste hans digteriske Produktion, selv naar den ikke helt fortjente det, fordi man vidste, at blot den mindste Dadel gjorde ham ondt, og man viste ham baade offentlig og privat den største Veneration. Hans Popularitet var uden Sidestykke. Gik han nedad Gaden, samlede han Alles Blikke om sin Person. Han virkede næsten som en Aabenbaring fra en halvt uvirkelig Verden. Hans uhyre Berømmelse omgav hans mærkelige bizarre Skikkelse med en Nimbus af Mystik, og selv af dem, der ikke kendte ham personligt, hilstes han med den dybe Ærbødighed, hvormed man hilser sin Konge. Og en Konge var han jo paa sin Vis, — Digterkongen i Poesiens Eventyrland.

Desværre kom hans Landsmænds absolute Anerkendelse af hans Digterværk af forskellige Grunde for sent til, at den kunde blive ham en Erstatning for de mange Aars Uretfærdighed.

Hans Sygdom var af en saa kompliceret Natur, at den neppe stod Lægerne helt klar. Men der var ingen Tvivl om, at den bar mod Døden, og de Lidelser, den medførte, paa-

virkede stærkere end nogensinde hans Sind og optog hans Tanker.

Endvidere var der i hans Natur den ulykkelige Særegenhed, som han jævnligt hentyder til og allerede i et Brev fra 1833 udtrykker i disse Ord; »Jeg nyder aldrig det Nærværende, mit Liv ligger i Fortid og Fremtid.« Oa da nu Hædersbevisningerne strømmer ind over ham fra Høje og Lave, øver de ikke den forønskede milde Virkning paa hans syge Sind. Istedetfor at nyde den dyrekøbte Sejr fordyber han sig selvplagerisk dels i Fortidens bittere Ydmygelser dels i den tunge Fremtid, der venter ham paa de sidste Dage.

Og endelig havde den naive Tillid, hvormed han før havde hengivet sig til Mennesker, uagtet den havde voldt ham Skuffelser, efterhaanden vejet Pladsen for en vis Mistænksomhed, der mod Slutningen af hans Liv giver sig mere og mere tilkende baade i Ord og Handlinger. Han der altid har tørstet efter Anerkendelse, er omsider bleven belært om »hvor lidt Alverdens Ros vil sige, især naar man gaar og hiver op i sit halvfjersindstyvende Aar«, og han har lært at være paa sin Post. Han føler sig ikke helt sikker paa, at al denne Virak, der nu saa pludselig offres ham af fulde Skaaler, er til at stole paa. Og han skænker i denne tunge Tid sit Eftermæle mange Tanker, snart dybt bekymret, snart i humoristisk Selvironi, som naar han til William Bloch i 1872 yttre, at han nok vilde ønske et lille Kighul i sin Kiste, hvorfra han kan observere, hvorledes hans Begravelse egentlig vil arte sig, — hvem der vil følge ham, og hvorledes man vil tale om ham.

Saaftremt Andersen fra den Stjerne, hvor han — ligeledes efter en halvt spøgefuld Yttring til Wil. Bloch — tænkte sig at skulle fødes paany og blive en endnu større Digter, har kunnet se ned paa sin gamle Jord, vil han have erfaret, at hans Frygt for sit Eftermæle ikke var ubegrundet. Og dobbelt smerteligt har det da været ham at se, at det var hans eget Fædreland, der ogsaa efter hans Død forfordelte ham; ikke hvad hans Verdensberømmelse angik, thi den var jo ikke blot mere og mere bleven en Kendsgerning, der ikke lod sig rokke, men tillige en Gevinst, som man havde lært at udnytte.

— nej, nu var det hans Værd som menneskelig Personlighed, der maatte holde for.

Havde hans Person været næsten sakrosankt i hans sidste Leveaar, skulde det Minde, han efterlod sig, ikke blive det. Han fik ikke Lov til at ligge ret mange Uger i sin Grav, før Sladderen, efter slet dansk Skik, begyndte at gaa. Og da Erik Bøgh, der i Datidens Presse, talentfuldt men med snevert begrænset Aand, førte Ordet som Samfundsrevser, først havde givet sin Uvilje Luft og i sin »Dit og Dat« havde underkastet Andersens Menneskevæsen en Behandling, der var ganske uretfærdig, var Signalet givet til en offentlig Diskussion, der vakte Udlandets Forbauselse og Forargelse.

Andersens Navn blev i en Aarrække efter hans Død ganske artigt tilsølet. Der var snart ikke den utiltalende Egenskab, man ikke fik tillagt ham. Han manglede bl. a. sand Fædrelandskærlighed, sagde man. Han, der kaldtes Børnenes Digter, havde nærmest havt Aversion for Børn. Han var i Pengesager nøjeregnende, rentud nærig. Han havde i Omgang været utaalelig, pirrelig og opfarende, ofte helt utilregnelig; først og sidst havde hans Forfængelighed været uden Grænser og hans Egoisme saa stor, at han aldrig havde villet gifte sig, — i Sandhed en køn Bunke af løgnagtige Anklager, hvis Antal endda kunde forøges med flere af samme Skuffe!

Det har maaske været under Presset af al denne ondsindede og taabelige Sladder, at Etatsraad Edvard Collin, Gehejmekonferensraad Jonas Collins Søn, i 1882 udgav sin kendte Bog om »H. C. Andersen og det Collin'ske Hus, der paa Forhaand maatte imødeses med den største Interesse, da den skyldtes en Mand, hvem den berømte Digter et langt Liv igennem havde beæret med Navn af sin bedste Ven. Men desværre — bortset fra de mange positive Oplysninger den giver om Andersens ydre Liv, er den som Memoireværk om ham mislykket, nærmest negativ.

Saafernt den Omstændighed, at man i mere end en Menneskealder har omgaaedes en Mand, gav Berettigelse nok til at udtale en offentlig Dom over ham efter hans Død, ja, da havde Edvard Collin den i dette Tilfælde i højeste Maal og Forfatteren af nærværende Skrift slet ingen. Men der skal

andet og mere til, først og fremmest Forstaaelse og et Hjertes varme Sympathi. Collins Skildring viser ikke blot, at han trods sit mangeaarige, fortrolige Forhold til Andersen ganske har manglet Evnen til at vurdere hans Psykologi, men dens overlegne, kølige Tone giver Læseren Indtryk af, at hans Venskab langt fra har staaet Maal med Andersens usvigelige Hengivenhed for ham. Det var derfor sandelig intet Under, at hans Bog virkede, mildest talt, utilfredsstillende ikke blot paa Læseverdenen i al Almindelighed men endogsaa — ifølge deres egne offentlige Udtalelser — paa flere Medlemmer af selve den Collin'ske Slægt. Istedetfor det lærde, latinske Citat: »*Melius est clarum fieri quam nasci*« burde Forfatteren som Motto foran i sit Skrift have sat de simple, danske Ord, som Andersen skrev til ham den 3. Juli 1864 i et Anfald af Mismod: »Overlever De mig, da tænk paa, hvad man kaldte mine gode Sider og ikke paa Svaghederne!«

Det uheldige Indtryk, Bogen efterlader, forstærkes, naar man fordyber sig i de to Venners Korrespondance og Andersens Dagbøger. Smerten over den Ydmygelse Andersen føler ved, at Collin i Ungdomsaarene nægter at ville være Du's med ham, følger ham indtil han er en gammel Mand, og han frastødes bestandig af den kolde, bureaukratiske Fornemhed, der ligger Vennen i Blodet, saa at han endogsaa i hans Hjem kan have Fornemmelsen af at være paa et Kontor. Og naar han i 1833 skriver: »Hvor inderlig meget jeg holder af Edvard, føler jeg dog, at han ikke kan være mig, hvad jeg drømmer om Venskab«, og i 1834: »Gid jeg var i en Stilling, der ikke nødte mig til at tage saa mange Tjenester af ham«, kunde han sikkert med samme Ret have brugt de samme Ord paa et hvilket som helst Tidspunkt senere i sit Liv. Collins Breve til Andersen er af samme tempererede Natur som hans Væsen, og samler man alle Indtryk under ét, bliver Resultatet, at man i hans Forhold til den alt for godmodige og eftergivende Ven næsten sporer mere Uvilje end Godhed.

Man irriteres jævnlig over Andersens engleagtige Taalmod. Han beklager sig i Dagbøgerne atter og atter over Collins forskansede Embedsmandsvæsen, og ved en enkelt Lejlighed udlader han sin indeklemte Harme i flammende Ord men

noterer til Gengæld omhyggeligt ned, naar han til Afvexling møder en Smule Elskværdighed, — bestandig er han den tilgivende og kaster sig efter hver Misstemning bestandig paany, som under en Hypnose, i den lunkne Vennefavn. Man begriber det ikke. Der er kun en eneste Forklaring mulig, og den finder jeg i Andersens værdifuldeste Egenskaber som Menneske: hans urokkelige Troskabsfølelse, hans godmodige Sindelag, der altid var rede til Forsoning, og i den Taknemlighed han nærrede for Alle, der blot bar Navn af Collin.

Edv. Collins misvisende Skrift fik desværre i 1906 en Pendant, der satte Digterens Eftermæle i en endnu skævere Belysning, idet man — formodentlig som et Bidrag til Fejringen af hans Hundreedaars-Fødselsdag — udsendte en Bog, der viste sig at indeholde en Samling Uddrag af Andersens Dagbøger for de sidste sørgelige Aar, da han var saa sjælelig og legemligt deprimeret, at disse Optegnelser, der ikke ledsagedes af formildende Forklaringer, nødvendigvis maatte give et Vrangbillede af hans sande Menneskevæsen. Disse Uddrag var foretaget af Edvard Collins Søn, Jonas Collin, og Bogen vakte — ogsaa af Grunde, som ikke her skal berøres — en Storm af Uvilje, der var ærlig fortjent.

Man tør da uden Frygt for Overdrivelse paastaa, at de Lejligheder, som den Collin'ske Slægt kunde have benyttet til at hædre H. C. Andersens Minde, saa at det var kommet til at staa rent og smukt for Efterverdenen, er bleven grundigt forsømt.

Og i al Almindelighed skal det slaas fast — og jeg har rig Erfaring for, at min Betragtning deles af Mange — at vel betød Andersens Optagelse i Latinskolen, særligt ved den ædle Gehejmekonferensraad Collins Hjælp, og den senere nære Tilknytning til den Collin'ske Familie et mægtigt Skub fremad og opad paa hans Livsbane, men han maatte betale denne Gunst tilbage med Rentes Renter, navnlig med en Afhængighedsfølelse, der pinte ham indtil hans Alderdomsdage.

I det lange Tidsrum, der er forløbet siden Andersens Død, er vel det meste af Sladderen om ham løbet ud i Sandet, men hans Billede staar i den store Almenheds Bevidsthed stadig tegnet med saa usikkre Træk og saa mangelfuldt belyst

i alle dets Faser, at det intet Begreb giver om den, han i Virkeligheden var, — et Menneske med større og mindre Skrøbeligheder, som vi Alle har dem, men med saa fremragende Egenskaber, som kun de Bedste ejer.

Naar man Mand og Mand imellem hører ham bedømt, véd man den Dag idag ikke synderligt mere at fortælle om ham end det evindelige Pjæt om hans uhyre Forføngelighed, hans Naragtighed og sygelige Luner.

Er ikke denne Kendsgerning Nationen uværdig? Og er vi Danske ikke et underligt Folkefærd, i dette Stykke en grel Modsætning til alle andre, der med nidkær Stolthed værner om deres berømte Mænds Eftermæle og ikke taaler det tankeløst og uretfærdigt beklippet?

Hvad H. C. Andersen angaar, er denne ringe Pietet endda dobbelt ufattelig. Ingen af vore Digttere er jo lige fra Roden mere dansk end han. Baade ved Indhold og Form er al hans Digtning et levende Spejlbillede af vort Folks Følelsesliv, dets Hjertelag, dets letbevægelige Gemyt og lune Satire, og derfor elsket som ingen anden. Naar Mindet om hans menneskelige Personlighed, alt dette tiltrods, er taaget og blegt, ligger Grunden utvivlsomt dels deri, at det strax efter hans Død blev saa ubarmhjertigt vanrøgtet, og dels ogsaa deri, at hans Væsen var saa egenartet og saa vanskeligt at udrede, at kun ved at granskes i Dybden, med brændende Trang til Forstaaelse, og med den varme Sympathi, der følger med Forstaaelsen, vil det i Bedømmelsen komme til sin Ret.

Naar jeg i det foreliggende Skrift har forsøgt at tegne et Billede af Andersens Personlighed, saa rent og sandt, og fremfor Alt saa retfærdigt, som muligt, støtter jeg Haabet om, at det maaske vil kunne lykkes mig, ikke mindre paa den Kærlighed og Beundring, hvormed jeg fra Drengaaarene og indtil nu, da jeg er gammel, har omfattet hans Digtning og ham, end paa det nøje Kendskab jeg gennem adskillige Aars Arbejde har faaet til de mange brogede og vexlende Begivenheder i hans Liv og den Indflydelse, de har havt paa hans Sind. Og jeg har stillet den Hovedfordring til mig selv, ikke at forfægte nogen Paastand, der ikke kan bevises, eller om

hvilken jeg ikke har den sikke, personlige Opfattelse, at den kan staa for en ærlig Kritik.

Selvfølgelig har Studiet af hans Skrifter, hans Breve og de Dagbøger, han samvittighedsfuldt førte indtil nogle Uger før sin Død, givet mig de væsenligste Oplysninger. Og den Sanddruhed og hensynsløse Oprigtighed, der præger disse Optegnelser, gør dem som *documents humains* dobbelt værdifulde. Men jeg har tillige været saa heldig at kunne øse mit Kendskab til ham af andre Kilder end de døde Bogstaver, idet jeg i Tidens Løb gennem mange Mennesker, der paa forskellige Stadier af hans Liv har staaet ham meget nær, har faaet værdifulde Meddelelser, for hvis Sandhed jeg tør staa inde, og jeg kan bevidne, at omend disse hans Venner i Enkeltheder har havt divergerende Opfattelser, har deres Dom over Andersen i samlet Sum været den, at han var et elskeligt Menneske, der ved Aandens og Hjertets Egen-skaber stod over det almindelige Maal. Og kan mit Arbejde bidrage til, at denne Dom fæstnes, vil Hensigten med det være naaet.

Selv har jeg kun været ham paa nært Hold en eneste Gang i mit Liv — som halvvoxen Dreng, helt tilfældigt og blot for et Øjeblik. Og jeg kan i denne Forbindelse ikke undlade at gengive nogle Ord, Georg Brandes engang har skrevet, og hvis bittre Sandhed jeg ofte har maattet erkende. »Det er«, siger han, »en ganske besynderlig Smerte man føler, naar man, i Reglen først altfor sent, opdager, at man har ladet betydelige Personligheder, i hvis Nærhed man befandt sig, upaaagtede, fordi man var for uvidende til at ane, hvem de egentlig var, og til at paaskønne deres Værdi. Man maa næsten græmme sig, naar man betænker, hvorledes man har forsømt at opsøge og pleje Bekendtskabet med Personer, til hvem et nøjere Forhold vilde have været En til største Glæde og Gavn.«

Oehlenschläger har kendt den samme Følelse, som Brandes her giver Udtryk. Livet igennem bebrejder han sig selv, at han aldrig skrev til Goethe, og at han forsømte det Samme ligeoverfor Jean Paul, efterat denne havde omtalt ham med Hæder i »*Heidelberger Jahrbücher*«.

Med de Erfaringer, jeg selv har gjort, anser jeg det halvt som en Pligt at give de Unge, i hvis Hænder nærværende Skrift maatte komme, det gode Raad: Saafremt I lever samtidig med en Personlighed, der i særlig Grad har vundet Jeres begejstrede Beundring, da hold Jer ikke af falsk Beskedenhed tilbage! En ærbødig Tilnærmelse, dikteret af Hjertets varme Følelse, vil ikke blive misforstaaet. Selv en enkelt Samtale med Genstanden for Jeres ærlige Hyldest vil maaske bære Frugter for Fremtiden; ialfald vil den rimeligvis berige Jer med en værdifuld Erindring for det kommende Liv! --- —

Jeg var en Dreng paa henved fjorten Aar, da jeg en Dag i Store Kongensgade paa min Skolevej pludselig saa en høj og mærkelig Skikkelse, der drejede om Hjørnet fra Dronningens Tværgade, og i hvilken jeg fra mange Billeder strax genkendte Digteren H. C. Andersen. Jeg blev staaende som naglet fast til Stedet, og jeg tror endnu den Dag idag at kunne paapege den Plet, hvor den store Oplevelse foregik. Da han passerede forbi, rettede jeg mig op, tog instinktmæssigt, i dyb Ærbødighed, Kasketten af Hovedet, og til min Forbauselse besvarede han min Hilsen med en saa vidtdreven Opmærksomhed, at jeg blev ganske flov. Han smilede huld-saligt og henrykt ned til mig, og idet han fjernede sig baglænds, saa at jeg var bange for, at han skulde falde over sine egne Ben, svingede han ustandseligt sin Hat i store Buer for mig, bestandig nikkende og smilende, indtil han forsvandt for mit Blik.

Dér stod jeg tilbage. Det forekom mig, som jeg havde drømt. Jeg var ganske forvirret og i Virkeligheden ikke helt sikker paa, om han ikke havde drevet Løjer med mig.

Nu ved jeg det bedre. Han, der kunde frydes ved et venligt Ord og nedbøjes ved et haardt og ukærligt, — han, som med en Ærlighed uden Lige havde tilstaaet for hele Verden, at kun i at beundres af Alle følte hans Sjæl sig lykkelig, og at den Mindste, som ikke gjorde det, kunde gøre ham mismodig, — han havde her paa Gaden truffet en af disse Mindste, der i dyb Ærbødighed og Taknemlighed havde bragt ham en barnlig Hyldest, og i sit eget Barnehjerte har

han i Øjeblikket følt denne Hyldest som en stor Glæde, der var vederfaret ham.

Hvorfor løb jeg ikke efter ham den Dag og fortalte ham, hvor meget jeg holdt af ham? Ak, som et lysende Stjerneskud foer han over min Barndoms Himmel, og jeg saa ham aldrig mere!

Men i de faa, højtidelige Øjeblikke, i hvilke min Vej havde krydset hans, havde jeg for bestandig indprentet hans Billede i min Erindring og har aldrig siden kunnet glemme det.

Tydeligst og helst mindes jeg hans kærlige Smil, der kastede Glans over hele hans Skikkelse og forskønnede hans store, grove Ansigtstræk. Mit Hovedindtryk var det, at han lignede ikke noget andet Menneske, jeg hidtil havde set, og jeg syntes, at saaledes skulde det ogsaa være, — endvidere at hans Legemes overordentlige Dimensioner gjorde hans Bevægelser kejtede; men i deres Kejtethed forekom de mig indtagende som et ungt Føls, — Barnets Ubehjælpsomhed og Mandens kæmpemæssige Format stod saa sært, saa uforholdsmæssigt til hinanden. Og saa bed jeg Mærke i en Ting til, hvorom jeg siden har hørt megen Tale, — hans Benklæders rent fantastiske Vidde, der bevirkede at de slog tunge Folder og forneden næsten dækkede Fødderne, hvis Størrelse stod i nøjagtigt Forhold til Længden af de Arme, hvormed han i mægtige Cirkler havde svunget sin høje, bredskyggede Hat. —

III

NAVNLIG i hans Drengaar og Opvæxt til Yngling har Andersens Ydre efter alle samstemmende Beretninger været saa absolut uskønt, hans Legeme saa leddeløst, hans Væsen saa ubehersket, at hans hele Fremtoning maatte fremkalde snart ubarmhjertig Latter, snart milde, overbærende Smil. Og det er ikke til at undres over, at han, navnlig da han de første Aar i København kæmper med den haarde Nød, og det kniber baade med Føde og Klæder, har gjort en ynkelig Figur. Men det er værd at lægge Mærke til, at han uvilkaarlig vækker Interesse, naar han iagttages af de rette Folk, f. Ex. ved Selskabet hos Syngemesteren Siboni, hvor bl. A. Weyse og Baggesen er tilstede, hvor der øjeblikkelig sættes en Indsamling igang for at hjælpe ham til at opretholde Livet, og hvor Tjenestepigen stikker ham en Skilling i Haanden, da han gaar. Det viser, at han virker sympathetisk og tillidsvækkende, og at han formaar at fremkalde Troen paa, at han besidder Evner, der bør støttes, en Opfattelse, der bekræftes af Abrahams, der i »Meddelelser af mit Liv« fortæller om sit første Møde med Andersen hos Lærer Jens Worm i den jødiske Skole i Farvergade og siger, at hans hele Optræden vel var latterlig og undertiden besværlig, men at der bagved Underligheden viste sig Vidnesbyrd om, at denne Dreng virkelig havde noget paa Hjertet og vilde noget. Og da Direktionen, efter hans treaarige, mislykkede Theatertjeneste som Korsanger, Danser og Skuespiller, endelig i 1822 giver ham Afsked, er det atter hans Personlighed, der har vakt Opmærksomhed og ladet indre Muligheder anes, saa at Rahbek i Egenskab af Censor vel maa forkaste det Stykke »Alf sol«, som han har indleveret, men dog tror at spore svage Kim deri til en kommende Digter og anbefaler ham til gamle

Collins Bevaagenhed, hvorved det store Vendepunkt i hans Liv, Optagelsen i Slagelse Latinskole, indvarsles.

Hvad der allerede i Andersens tidlige Ungdomsaar maatte falde Betragteren først i Øjnene var hans Tyndhed og drabelige Længde. Da han meldte sig ved Theatret, fik han den Besked, at han var for mager, hvad der gav Anledning til hans frimodige Svar, at hvis han bare fik en ordentlig Gage, skulde han snart blive federe. Og da han i 1829 skulde op til Filosofikum og talte med en Lidelsesfælle, der følte sig saa svag i Koncepterne, at han tvivlede om at bestaa, udtalte Andersen sig meget fortrøstningsfuldt om sine egne Chancer, idet han mente, at han var saa forfærdelig tynd, at han nok vilde knibe sig igennem. Hans paafaldende Længde var i hans begyndende Digterperiode meget omtait, og Charlotte Oehlschläger kan i et Brev til sin Moder fra Leipzig i 1831 uden Frygt for ikke at blive forstaaet fortælle, at hun hos Forlæggeren Brockhaus har havt Besøg af »lange Andersen«, under hvilket Navn han var kendt over det hele København. Og hos Chamisso blev han samme Aar i Berlin kaldt »*der baumlange Däne*«.

»Har De Plads til mig? De veed min Længde!« skriver han engang til Ingemann, da han melder sin Ankomst, og en anden Gang beklager han sig, i Beretningen om en Seilads til Bordeaux, over at Køjen er saa kort, at han kun »havde Plads som Knæstykke«, — et ægte Andersensk Udtryk.

Til hans Længde stod de forskellige Legemsdele i ligeligt Forhold. Naar han gestikulerede, forbausedes man over Armenes uhyre Vingefang og Hændernes Størrelse; naar han gik, undredes man over hans mægtige Skridt og over Fødderne, hvis Dimensioner var saa ualmindelige, at han selv gjorde Løjer dermed. Da han i Entréen hos Collins engang saa' sine Kæmpegaloscher staa ved Siden af Børnenes, sagde han: Se, mine Galoscher har nok faaet Unger!

Ansigtet markeredes af den kraftige, stærkt bøjede Næse, den høje Pande og den store, talende Mund. Ogsaa hans Øjenlaag var store og dækkede tungt over de vagtsomme Øjne, som derved kom til at synes mindre, end de var. Hovedet var forholdsvis lille. Den bekendte Dr. Karus i Dresden

havde maalt det og erklæret, at det maatte regnes blandt de mindre, ligesom ikkeheller Hjernen var af de store men aabenbarede en stærkt udviklet Fantasi og Følelse, ja, i den Grad, at saafremt Gud ikke havde givet ham »overvejende Vilje og Energi«, kunde han være bleven »vanvittig«. Og da Andersen en halv Snæs Aar senere blev modelleret af Bissen, erklærede denne, at Vorherre havde givet sig Tid til at skabe hans Hoved aparte fremfor de fleste Andres.

Hvad der i høj Grad forsonede med det første, maaske frastødende, Indtryk af Andersens mærkelige Apparition, var hans behagelige, en Smule tilslørede Stemme, hvis milde Klang og lidt syngende fynske Accent altid paavirkede f. Ex. Wil. Bloch »saa hyggeligt og godt«. Ogsaa hans Sangstemme, der oprindelig havde banet ham Vejen til Theatret, var tiltalende blød og bevarede sig frisk til langt op i Aarene, saa at han, naar Humøret var lyst, kunde glæde sine Venner med at foredrage en lille Vise til Klaveret.

Allerede i Drengæarene mellem Kammeraterne i Odense Fattigskole havde han faaet at vide, hvor grim han var, og Bevidstheden derom fulgte ham gennem hele hans Liv, selv om han senere hen ikke udtaler sig saa uforbeholdent derom som i det Ungdomsdigt, hvori han sammenligner sig selv med et Fugleskræmsel paa Marken. Han ved ikke blot, at han er grim, men at hans Grimhed er saa iøjnefaldende, at den maa vække Borgerskabets Opmærksomhed. I hans yngre Dage hændte det tidt, at raa Individet paa Gader og Stræder stillede sig op og regalerede ham med Ukvemsord og lo ham op i Ansigtet. Selv saakaldte Damer generede sig i saa Henseende ikke, især da han i Digtet »Pjat« havde sagt dem sin uforbeholdne Mening.

Disse Ydmygelser nagede ham, og han huskede dem. I 1869 faar han Besøg af Liunge, »Københavnsposten«s Redaktør, der indbyder ham til Aftenselskab og beklager, at det er saa længe siden, hans Familie har havt Æren af hans Besøg. »Jeg erindrede ham om,« skriver Andersen i sin Dagbog, »at det var sidste Gang paa Klampenborg, men jeg tilføjede ikke, at da jeg en Dag derude gik forbi, stod hans Datter og et Mandfolk, jeg tror ogsaa af Familien, — og Datteren lo og

gjorde Nar af mig«. Han betakker sig derpaa for Indbydelsen og siger, at hans Aften er optaget.

Hvor uheldigt hans Ydre var, har han følt tungest de mange Gange han var forelsket. Og da den store Kærlighed møder ham i Jenny Linds Skikkelse, er det under Indtrykket af sine legemlige Mangler, at han nedskriver disse vemodige Ord: »Den Billedhugger, som i London har gjort Jennys Buste, har gjort min som Pendant, og den er lig i høj Grad, men saa forædlet, saa dejlig! Ja, min Gud, saaledes gad jeg nok se ud! Saaledes bliver mit Ansigt i en højere Verden!«

Bevidstheden om den løjerlige Figur han gjorde og om sin bristende Evne til at ave sin store Krop, har efterhaanden skærpet hans Selvkritik, og den har ofte pint ham og hindret ham i at tage Del i mange af de Glæder, Selskabslivet fører med sig. Han var paa Herregaardene kun passiv Iagttager, naar der var Jagt. Og ligeledes forbød hans Selvkritik ham at indlade sig paa at danse. Da han som 37aarig i Sommeren 1842, under den Augustenborg'ske Families Ophold paa Gisselfeld, bydes op til Dans af højfornemme Damer, vægrer han sig standhaftig og har endogsaa Aandsnærværelse nok til at melde Pas, da selve Caroline Amalie, Danmarks skønne Dronning, opfordrer ham til at være hendes Kavalier. Hans følsomme, ærekære Natur har, fra han var Barn, altfor ofte maattet krympe sig i Smerte ved at være Skive for Haan og Spot. Han har ikke længer den naive Tillidsfuldhed til sine Omgivelser som før. Nu kender han Verden bedre. Nej Tak — han skal ikke danse!

Da Santa i »Improvisatoren« byder Antonio op til Dans, vægrer han sig og siger: »Jeg vilde bære mig saa kejtet ad, at vi maaske Begge faldt paa det glatte Gulv«. Det er om sig selv, Andersen her taler.

Mon han ikke, ved at veje sine aandelige Evner mod sine ydre Mangler, ogsaa har tænkt paa sig selv, da han i sin Bog om Spanien skildrer Sevilla? »Gaderne er snevre, Husene se almindelige ud, det er næsten med ethvert af dem, som det er med Menneskene, — indeni, ja, dér er Forskelligheden, dér er det, man kommer til at holde af, mere end af det ydre Udseende. *El patio*, den lille Gaard, den er Hjertet, der

aabenbarer for os Beboernes Smag. I én Gaard ser man en dejlig Statue, i en anden en kunstigt udhugget Brønd, Rosenhaver med Springvand, Statuetter og Pragtblomster, høje Palmer og Buegange med skønne Malerier«.

Var han ikke selv at ligne ved et Sevilla? Udvortes og ved første Syn snarest grim og frastødende, — men hans Sjæl rummede en Skønhedsverden, en udtømmelig Rigdom af underfulde Fantasier, dejlige Drømmebilleder og Tanker, der skulde lægge en Verden for hans Fod i Beundring og Taknemlighed!

Det Sete afhænger af de Øjne, hvormed der ses. Inge-mann har aldrig anset ham for en Adonis men holder af ham og har hurtigt anet Digteren i ham. Han skriver i 1837 til ham: »Hvergang Deres Billede fremstiller sig for mig, ser jeg det ligesom voxte op fra Disciplen i Slagelse til den høje, godmodige, hjertelige og phantasirige Poet, som man gerne kunde slaa en Knude eller to paa, uden at han dog blev paa-faldende lille eller tyk«. Og en Snes Aar senere, da Ven-skabsforholdet mellem dem er blevet yderligere fæstnet, siger han i et Brev til ham: »Hvergang vi ser Dem, bliver De kønnere; det ideale Menneske, kan jeg vide, træder bestandig anskueligere frem, jo mere man lever aandeligt i denne Verden«.

Ingemanns Ord udtrykker de Tanker, der maatte paatrænge sig Enhver, der saa paa Andersen med Forstaaelse. Gennem alle Alderstrin bærer hans Ydre Stemplet af hans Udspring fra det brede Folkelag, men i Tidens Løb undergik det en aandelig Forvandling, som mere og mere adlede de grove Træk og meddelte dem et sjæleligt Skønhedspræg.

»Jeg holdt meget af Andersen«, skriver den udmærkede Maler Kristian Zahrtmann, »han var god, meget klog, et af de betydeligste Mennesker, mit Liv har ført mig i Møde. Han var i sin Velmagt overordentlig stor og sværlemmet. Man burde sige, at han saa godt ud. Man var imidlertid vant til at kalde ham grim, og derved blev det. Senere fik han et overordentlig skønt Hoved, hvorfor Størsteparten af Menne-skene var blinde«.

Den Forvandling Andersen, med Hensyn til det Ydre,

undergik fra Drengaaarene, gennem Ungdoms- og Manddomstiden indtil Oldingealdren, er et levende Vidnesbyrd om den Kamp mellem Materie og Aand, der ender med Aandens Sejr, — en Sejr, han gradvis havde tilkæmpet sig, først ved den Kultur, han lægger Grunden til i Latinskolen, og ved den højnende Omgang han tidligt forstaar at skaffe sig, senere ved en brændende Læsetrang og ved stadig og ivrig Syssel for at fyldestgøre i sit Kald som Digter. Og Forvandlingen gav sig selvfølgelig Udtryk ogsaa i hans Væremaade. Mindelser om lav Herkomst, der hos saa mange Andre, der fødtes paa Livets Skyggeside, ubelejligt og overraskende kan stikke Bukkefoden frem, sporedes aldrig hos ham. Selv i Forglemmelsens Øjeblikke, naar han tabte Beherskelsen, blev han aldrig simpel, endsige raa, og i de mange forskellige Forhold, hvori Skæbnen satte ham, maatte man altid beundre hans Hensynsfuldhed og fine Takt. Ved at færdes i de højt kultiverede og fornemme Kredse, til hvilke hans Digterry gav ham Adgang, erhvervede han sig et distingveret Væsen, og der kom — ifølge et Udsagn af Louise Drewsen, Edv. Collins Datter — en absolut Ynde og Finhed, større og større Sikkerhed, over hele hans Opræden.

I fuld Samklang med Zahrtmann, kun med en Kvindes større Hengivelse i Følelsen, udtaler Andersens tyske Veninde, Clara Heincke, sig om hans sjælfulde Ansigt og hans Skikkelse, der overalt maatte vække Opmærksomhed. Hans Ydre og hele Væsen forekom hende, da de 1857 mødes for første Gang, at staa i forunderlig Harmoni med hans Skrifter, og det var for hende, som om hun alt længe havde kendt ham. Og da hun ser ham Aaret før hans Død, fængsles hun, omend paa anden Vis, af hans Skikkelse. Sygdom og Sjæls lidelser havde forvandlet hans Træk. Der hviler som en Forklarelse over det voxblege Ansigt, og den Fred, der lyste over det, gør ham i hendes Øjne skøn. Hun glemmer alle Omgivelser for blot at se paa ham, som han dér sidder foran hende med det milde Barnesmil, med Evighedsmærket paa den hvide Pande.

Da Clara Schumann i 1846 havde givet Koncerter i København og har havt flygtige Møder med Andersen, skriver

hun til sin Mand, at denne Digter er »den grimme Mand, der kan findes, men han ser meget interessant ud og har et poetisk-barnligt Sind«. Da hun senere er sammen med Andersen og lærer ham tilbunds at kende, tænker hun ikke et Øjeblik paa, at hans Ydre kan støde fra.

Interessant og værdifuld er Beskrivelsen af H. C. Andersens Personlighed og Ydre, som den bekendte engelske Forfatter Edm. Gosse giver i den Bog, som han udsendte, efterat han i Begyndelsen af 1870'erne har opholdt sig i København og er bleven indført i det Melchior'ske Hjem, hvor han gør Digterens Bekendtskab. Samlet af smaa, tilsyneladende ubetydelige, Enkeltheder, tegner han her et Billede, præget af psykologisk Skarpsans, fin, kritisk Evne, og af en Inderlighed, der viser, at Mødet med Andersen, hvem han længe har beundret, er blevet ham uforglemmeligt.

En meget høj, ældre Herre, klædt i en tobaksbrun Frakke og med en krøllet Paryk af tilsvarende Farve, træder ind i Stuen. Det er Andersen. I første Øjeblik føler Gosse sig næsten pinligt overvældet ved Synet af dette Ansigt, disse Hænder og disse umaadeligt lange og leddeløse Arme, saa stygt det altsammen var. Men saasnart han begyndte at tale, veg dette første Indtryk bort. Øjnene var kun smaa, men de spillede af Liv og Venlighed, og Alt hvad han sagde, var saa fint og saa ligefremt. Han tog strax Gosses Haand i begge sine store Hænder og klappede og knugede dem. Andersens Ansigt »mindede vel om en Bondes, og et langt Levnedsløb i aandeligt Arbejde havde ikke mægtet at udslette dette Præg«. Men forbausende hurtigt maatte ogsaa dette Indtryk vige for Følelsen af hans indre Fornemhed. Saasnart han talte, ja, blot han smilte, aabenbarede Geniet sig. Det gik Gosse, skriver han, som han havde hørt det ofte gik Børn, der var sammen med Andersen. Alt Forbehold, al Undselighed forsvandt hos den fremmede Gæst, der med brændende Iver kun tænkte paa at meddele ham sine Følelser paa det danske Sprog. Andersen indbyder ham saa til at se sine Værelser ovenpaa, hvorfra der er skøn Udsigt over Øresund, og læser et Eventyr, han netop har skrevet, højt for ham. Han læste langsomt, og de blinkende Sejl, Søen, Sverrigs Kyst og Himlen

sattes under Oplæsningen i Brand af den nedgaaende Sol. Det var, som om selve Naturen rødmede af Henrykkelse ved Lyden af Digterens dæmpede Røst. —

Andersen blev af Livet tidligt belært om, at »Krop skal der til«, og i »Springfyrene« har han nedlagt sine Erfaringer derom. Navnlig efterat han under sit første Ophold i Frankrig har faaet et Indblik i den store Verden, erkender han bittert sine ydre Mangler. »Man pudses jo lidt op i Paris, selv i Holdningen, og den var slem hjemme«, skriver han i 1833 til en Ven. Men allerede længe før den Tid havde han efter Evne søgt at »pudse op« paa sin Person for at bøde paa Naturens Karrighed. Han, der som Barn løb omkring i Odense med bare Fødder eller i Træsko, alt efter Aarstiden, og var meget fattigt klædt — omend renligt, thi Moderen var i den Henseende nøjeregnende — havde allerede dengang han fra Slagelse Skole gjorde sine smaa Afstikkere til Hovedstaden og kom i fornemme og velhavende Huse lært, at Klæder skaber Folk. Og det piner ham i Sjælen, da han, under et af disse Besøg, hos Admiral Wulff's paa Amalienborg, skal deltage i et Aftenselskab og ser de pyntede Gæster, »alle Herrerne i Sort«, og sammenligner deres Pragt med sin egen Lurvethed. I sin tarvelige, slidte graa Dragt skjuler han sig bag Gardinerne i en Vindusfordybning. Da han saa ser den unge, pikante Charlotte Oehlenschläger, for hvem han med sit letfængelige Hjerte har faaet en lille *faible* ved deres første Møde, træde ind i Salen, sniger han sig mismodig bort og kryber i Seng.

Som Student sidder han oftest paa sin Hybel og skriver for at bjerge Føden, altid i sine daarligste Klæder, som han ifører sig strax, naar han kommer hjem. Den sure Nød har lært ham at spare paa det eneste ordentlige Sæt Tøj, han har, og det holder haardt for ham at »skrabe de faa Dalere sammen, som det er ham en Hjertesag at sende til sin ludfattige Moder i Odense. Til Skrædderen søger han ikke gerne. Fra Barneaarene, da han lavede Kostumerne til Figurerne paa Duketheatret, ved han god Besked med at haandtere Naal og Traad, naar hans Frakke er gaaet op i Sømmene, eller Knapperne sidder løse, ja, han forstaar ogsaa at bøde sine

Strømper, ikke just ved at stoppe dem, men ved at klippe Stykker ud af de daarligste og fælde dem ind over Hullerne paa de bedste. Han har endvidere faaet Erfaring for, at det hjælper svært paa Udseendet, naar Ens Lintøj skinner af Hvidhed, og Ens Hovedhaar ikke hænger i Tjavser men aves med Krøllejern og Børste. Regnskabsoptegnelser fra hine Dage viser, at han hellere har knebet paa Middagsmaden og den tørre Hjemmefrokost end paa Klædedragten. Og naar man véd, hvor slet han var aflagt, da han et Par Aar senere faar Drømmen om sin første store Udenlandsrejse realiseret, aner man hvilke Afsavn det har kostet ham at vedligeholde Skinnet, da han den 29. Juli 1833 overværer et Bal i *Hôtel de ville* og »kører til den gamle Bygning i Silkestrømper, hvide Handsker og Pariser-Frisure!«

Han er fra sit Hjem vant til Orden, og i hans fortsat smaa Kaar falder det ham naturligt at holde Hævd over sin Garderobe, og han er derfor paa sine Rejser tilgavns vred, naar Hotelpersonalet eller Vaskemadammerne handler ilde med hans Ting, og det er kun et enkelt Exempel mellem mange, naar han udstøder et Hjertesuk som dette: »Mit smukke Silkeshawl skulde stryges, nu har de gjort det vaadt, og det nye, kostbare Stykke er fordærvet, ilde Humeur herover!« Og det er et Tilfælde, men et højst karakteristisk, at den næstsidste Optegnelse han med en halvt ulæselig Haandskrift indfører i sin Dagbog paa »Rolighed« kort før sin Død, har en lignende Aarsag: »Jens pakkede i Dag ud for mig de to Pakker, Frøken Clara Ballin tog sig af i Lørdags, da jeg skulde herud. Gud forbarme sig! Skiddent Tøj og rene Skjorter kastede mellem hverandre; mine hvide, rene Halstørklæder krøllede!«

Jo bedre hans Pengeforhold efterhaanden blev, desto omhyggeligere og mere velhavende blev hans Person emballeret, saa at han allerede i 1838 kan skrive til Henriette Hanck: »Véd De, hvad mine galante Venner sige: Andersen er bleven saa mageløs lapset, den største Modejunker! Han gaar i en Frakke til 60 Rdlr. med Fløjls Foder, en Hat som en Paraply og en Figur — — —!« Dette var naturligvis ironisk Overdrivelse. Hvor pillen og proper han, navnlig paa sine ældre

Dage, var med sin Person, blev han aldrig lapset, endsige søgt i sin Klædedragt. Men da det forlængst var bleven en offentlig Trossætning, at han var saa grænseløs forfængelig, henførte man nu ogsaa hans Omhu for sit Ydre under denne Egenskab, for hvilken han ligefra Ungdomsaarene anklagedes saa ihærdigt, baade privat og offentligt, at han i sit »Livs-Eventyr« fandt sig beføjet til at protestere »mod denne idelige og tankeløse Forfængeligheds-Beskyldning, som, da ingen anden Fejl i mit private Liv kunde udpeges, blev baaret om i mange, mange Aaringer og som en gammel Mønt stundom endnu kastes paa mit Skuebord.« —

IV

Ak, ja! Andersens Forfængelighed! Skøndt det vel maa anses for haabløst, èn Gang for alle at ville ramme en Pæl gennem denne Hovedanklage, dette uhyggelige Fabeldyr, der, ligesom en Bændelorm ved Knopskydning, har ynglet sig milelang og fra Danmark uantastet har faaet Lov til at brede sin hæslelige Krop udover Landene, — skal jeg dog gøre Forsøget. —

Da den ovenfor nævnte engelske Kritiker, Edmund Gosse, under sit Ophold i København, aflagde Biskop Martensen en Visit i Følge med Holmens Provst, den senere Biskop Fog, faldt Talen paa Udlandets Politik overfor Danmark i 1864. Frimodigt og djærvt protesterede Martensen mod Englands Holdning og udtalte sig derpaa ikke mindre frimodigt mod den engelske Gejstlighed, der havde forhindret, at Byron fik sin Gravplads i Westminster. »At nægte en verdensberømt Digter en ærefuld Begravelse, fordi han har sagt og gjort, hvad nu end Byron kan have sagt og gjort! Vi Danske vilde have stedet ham til Hvile i Holmens Kirke, — ikkesandt Dr. Fog?«

Gosse, der havde hørt, at den ildfulde og elskværdige Biskop Martensen havde Ord for at være kold og frastødende, gaar forundret bort og bundfælder sine Indtryk i den Betragtning, at Samtidens Forestilling om en fremragende Mands Karakter altfor ofte præges af forhastede Domme, der bygges paa Tilfældigheder, paa Ord og Handlinger, hvis sande Betydning Mængden ikke kender og forstaar, og dermed har han uafrystelig faaet sin Plakat sat paa sig.

Paa H. C. Andersens Plakat stod Ordet »Forfængelighed« trykt med store Bogstaver, og eftersom hans Berømmelse steg, voxede Bogstaverne i Størrelse og Fedme. End ikke

de kraftigst udtalte Lovord paa hans sidste Tid formaaede at overdøve de skingrende Ugleskrig om denne Forfængelighed, der næsten var bleven synonym med Navnet Andersen. Kun de Faa, der havde set ham dybest i Sjælen, vidste, hvor overdreven og i sin inderste Grund uretfærdig Anklagen var. Men Faa var ogsaa de, selv blandt dem, der stod ham nær, som ikke skræppede med i Koret, istedetfor at møde det med den Misbilligelse, som f. Ex. Digterens højsindede Ven, Storhertug Carl Alexander af Sachsen-Weimar tilkendegav paa Slottet Belvedere en Sommerdag i 1896, da en af de Tilstedeværende gjorde sig interessant ved en Bemærkning i den Retning om Andersen. Carl Alexander vendte sig forstemt mod den Paagældende og afbrød al videre Diskussion med de Ord: »Andersen var en stor Digter, et elskeligt Menneske og min gode Ven.«

Denne i hans Fædreland evigt gentagne Beskyldning — thi i Udlandet gav man den, efter hans eget Udsagn, aldrig Medhold — hvilede fra Ungdomsaarene og indtil den sidste Dag i hans Liv som en Mare paa Andersens Sind, og mangfoldige Gange har han direkte i Breve, Dagbøgerne og i sin Auto-Biografi, og indirekte i sin Digtning, søgt at retfærdiggøre sig ved Forsikringer om, at man paa dette Punkt bedømte ham overilet og skævt. Men Verden har til alle Tider hellere lyttet til Anklager end Forsvar, og endnu den Dag idag er Forholdet ikke ændret. Selv Ignoranter, der kun har det løseste Kendskab til Andersens Poesi og slet intet til hans Personlighed, har ialfald én uforgribelig Mening om ham parat, som de ved enhver Lejlighed fremplaprer paa Papegøjemaner og uden Risiko for at blive vist tilbage, — den, at H. C. Andersen var saa »rædsom forfængelig«.

Nuvel — lad os, for at forsone de vrede Guder, indrømme, at Andersen var forfængelig, som Du og jeg og alle andre Dødelige. Den, der ikke er det, har gjort op med Livet. Men i samme Øjeblik skal det slaas fast, at Forskellen mellem Andersens Forfængelighed og den Smaaaborger-egenskab, vi kender fra Per og Poul i det daglige Liv og kalder med samme Navn, var himmelvid — og ikke af kvantitativ men udelukkende af kvalitativ Art.

Den Egenskab hos Andersen, man kaldte Forfængelighed, burde rettelig betegnes med et andet Navn. Den var begrundet i hans Livsskæbne, hans Oprindelse og psykiske Dispositioner. Den var af næsten pathologisk Natur, sygelig i sin Grund. Han følte det selv og gav sig i dens Vold som et viljeløst Redskab. Verden kendte ikke de Kvaler han led, de Kampe han maatte stride for at kæmpe imod dens Angreb, og derfor hvilede de Bebrejdelser, han altid maatte høre, dobbelt tungt paa hans Sind.

Da Antonio i »Improvisatoren« mærker, at han har grebet sit Publikum om Hjertet, siger han: »Det var en Vederkvægelse for min syge Sjæl, jeg følte en Lykke derved, en Taknemlighed mod Forsynet, og Ingen, der kunde læse min Tanke, vilde have kaldt den Ild, som brændte i mit Øje, Forfængelighed, — det var ubesmittet Glæde. Jeg havde ordentlig en Slags Angst ved den Ros, man meddelte mig, jeg frygtede at være den uværdig eller ikke altid at kunne bevare den. Jeg følte dybt og vover at sige det, skøndt det gælder mig selv saa meget, Ros og Opmuntring er den bedste Skole for en ædel Sjæl.«

Gennem hvert af disse Ord er det Andersen selv, som taler. Ligesaa sikkert han troede paa sit Digterkald, ligesaa usikker er han paa at eje Dygtigheden og Kraften til at naa op mod det Maal, han har sat sig. Han taler Sandhed, naar han i 1842 skriver til Edv. Collin: »Gid jeg lidt tidligere, da man allerhaardest beskyldte mig for Forfængelighed, havde havt lidt mere Tillid til mig selv, gid jeg maa faa mere, end jeg nu har. Det synes Dem vist et skrækkeligt Ønske, men synes det Dem virkelig saa, da beviser dette, at De dog ikke har det dybe Indblik i mit »aabne Indre«, som De og mange tro og sige.«

Omtrent samtidig skriver han til Fru Læssøe: »O, der er Øjeblikke i mit Liv, hvor jeg, ved den evige Gud, maaske er det mindst forfængelige Menneske af Alle; men underligt nok, om Erkendelsen af sin aandelige Fattigdom taler man ikke gerne.«

Der kunde anføres talrige Udtalelser som disse, der viser, hvor forpint han har følt sig over de uretfærdige Beskyld-

ninger for taabelig Selvglæde, og Gang paa Gang fyldes han med Harme over den Anklage, at han kun lever i Beskuelsen af sig selv. »Det er i Sandhed at give mig en for ringe Opfattelsesevne,« skriver han til Bournonville, »jeg elsker alt Stort og Herligt! Jeg bliver lykkelig hos Hver, som staar mig nær, ved at se det Guddommelige røre sig. Jeg elsker af mit inderste Hjerte, kære Ven, hvad Gud har aabenbaret i Dem!«

Er det dog ikke betegnende, at i sit Livs største Øjeblikke, naar hans paaduttede Forfængelighed vel burde have frydet sig mest, føler han sig tynget til Jorden langt mere end befriet og løftet? Han finder sig ikke den overvældende Lykke værdig og frygter for, at han ikke kan retfærdiggøre den ved sine digteriske Frembringelser i Tiden, der kommer. Og hvor ofte har jeg ikke af Øjenvidner hørt berette om hans rørende Forlegenhed, naar han fejredes! Saa underligt det end kan lyde i de Øren, der bestandig er bleven fyldt med Beretninger om hans uhyrlige Forfængelighed, tør jeg paastaa, at den blev langt overfløjet af hans Beskedenhed, og havde den ondartede Modstand, han mødte hos sine Landsmænd, end ikke lært ham Ydmyghed overfor Mennesker, — i Forholdet til Gud var han ydmygere end nogen anden af vore Digttere og glemmer aldrig at give »ham alene Æren«. Og ydmygst var han, naar Anerkendelsen var størst. Da bøjede han som Svanen i »Den grimme Ælling« sit Hoved og undredes over sin Skæbne. Ingen af vore Digttere har været fjernere fra daarligt Hovmod end han, selv da han stod paa sin Berømmelses Tinde.

Han skriver i 1849 fra Sverrig til Henriette Wulff: »Jeg faldt i Søvn men vaagnede ved Sang. Det var Arbejderne fra Motala Fabrik, der vidste, at jeg var her og vilde hædre mig. Jeg følte mig ganske ydmyglad. O, man begriber ikke denne Følelse hos mig! Hvor de lidt kender mig, som siger, jeg er forfængelig; men det er jo ogsaa kun i mit Fædreland, det siges, og der kendes og elskes jeg kun af nogle Enkelte.«

I 1850, da hans Navn er hædret i hele Europa, skriver han til Mathilde Ørsted: »Den Følelse ikke endnu ret at

at have gjort noget Dygtigt — og Forvisningen om ikke at kunne det — piner mig tidt skrækkeligt. Mange tale og skrive om min Forfængelighed, min Overvurdering af mine Kræfter. O, hvor vi Mennesker lidt kende hverandre!

Og i 1860 skriver han fra München, hvor han har nydt de største Hædersbevisninger, til Edv. Collin: »Jeg kan synke hen i Ydmyghed og Graad; ved at løftes højt føler jeg, hvor uværdig jeg er al Vorherres Naade.«

I sit Livs-Eventyr fortæller han os om de Følelser, der gennemtrængte ham, naar han i Theatret sad mellem Thorvaldsen og Oehlenschläger. »Da gik mangan Aftenstund — Ingen drømte vist derom — en from Ydmyghed gennem min Sjæl. Mit Livs forskellige Perioder foresvævede mig, fra den Tid jeg sad paa bageste Bænk i Figurantindernes Loge i tredje Etage, fra den Tid jeg barnagtig overtroisk knælede i Mørket deroppe paa Scenen og læste mit Fadervor netop ud for den Plads, hvor jeg nu sad blandt de første, de betydeligste Mænd. Ydmygheden trængte mig. Gud, lad mig altid beholde denne Følelse!«

Ja — sandt var det, hvad han skrev efter sin Hjemkomst fra et Triumftog i Udlandet, da Vennerne glæder sig over den smukke Maade, hvorpaa han har modtaget den nydte Hæder: »For mig er der kun én Maade; netop i Glæden flyver jeg med Tak til Gud, blød og ydmyg, bedende ham om Kraft og Dygtighed til at fortjene Sligt.«

Mon vore andre Digttere ved nærmere Undersøgelse vilde vise sig at have været mindre forfængelige end Andersen? Vilde Heiberg kunne staa for Prøvelsen, eller Oehlenschläger, om hvem Abrahams skriver, at hans virkelig ædle Karakter, hans bløde, kærlige Hjærte laa som oftest i Strid med den Forfængelighed, der øvede et mægtigt Herredømme over ham? Mon Mænd som Grundtvig, Kierkegaard og Mynster, ret beset, kan gaa fri for Anklage? Selv den brave Ingemann havde en lille Rem af Huden. Men Alle havde de fra deres Ungdom den Kultur, som Andersen først maatte tilegne sig, og de var for klogt forsigtige til at blotte sig som han.

Og dog havde han i 5te Kapitel af »Fødrejsen« vist, at han vidste god Besked om Tingene, idet han lader den

gamle Ræv belære den unge og uerfarne og give den følgende Raad: »Min Søn! Fremfor Alt maa Du kunne lægge Dig efter at vise en uhyre Beskedenhed. Det er et Slags ædelt Kryberi, som Verden holder meget af. Forfængelighed er Hovedfarven i det store Livs-Maleri, men de Fleste forstaa at skjule den med den Klogskabs Fernis, der giver det Hele en egen Glans. Der aander Ingen, uden han jo har sin Portion Forfængelighed, selv den, der mest krybende slaar Øjet ned og synes den personificerede Beskedenhed, er forfængelig, ja, idet han dadler Andre bruser Forfængeligheden gennem hans egne Aarer, og det lille, beskedne Hjerter siger: Jeg takker Dig, Gud, at jeg ikke er som andre Mennesker; jeg er dog en ganske anden Karl, er ikke saa uhyre forfængelig som de!«

Men Andersen var den mindst ræveagtige blandt alle vore Digtere, og han forstod ikke at holde sig i Skindet, og i sin Troskyldighed tænkte han aldrig paa Modstanderne, der bestandig laa paa Lur for at latterliggøre ham.

Den tillidsfulde Aabenhjertighed, hvormed han proklamerede for hele Verden, at kun i at anerkendes af Alle finder hans Sjæl Ro, synes mig at maatte virke forsonende selv paa dem, der mest haardnakket anklager ham. Kun Bjørnson viser — men rigtignok kun i et Privatbrev til Jonas Lie — en lignende Ærlighed. »Jeg er en uforbederlig Idealist,« siger han, »og den Forfængelighed jeg har, den tro Andre saa uendelig, fordi denne min Idealisme synes dem en Del af den, idet den nemlig er en Del af min Tro og Glæde og Seirs-Tryghed.«

I sin inderste Kærne var Andersens udskregne Forfængelighed en aldrig slukket Tørst efter Anerkendelse. Han behøvede »Solskin for at trives« ikke blot som Digter men som Menneske; thi »i Lykken bliver man god og from«. At møde milde Øjne, venlige Ord og rosende, men dog fremfor Alt, retfærdige Domme var en Livsbetingelse for ham, og Trangen dertil bliver mere og mere en Art af Monomani, der viser sin Abnormitet i den Omstændighed, at det er hans Sjæl til samme Vederkvægelse, om Anerkendelsen ydes ham af en sagkyndig Voxen eller et umyndigt Barn.

Ønsker man nu at finde en Forklaring af og en Undskyldning for Andersens mægtige Anerkendelstrang, er det ikke tilstrækkeligt at henvise til hans sygelige, sjælelige og legemlige Dispositioner, der medførte, at den Modstand, han mødte, maatte virke dobbelt deprimerende.

At vinde Anerkendelse som Digter var for ham den eneste synlige Udvej fra de Lidelser og Afsavn, som hans Barndoms og Ungdoms sørgelige Kaar beredte ham, — ja, den kom til at betyde for ham langt mere end for nogen Anden; den blev ham et Ækvivalent for den Menneskelykke, der paa saa mange Maader var ham nægtet, — en Erstatning for den pinlige Afhængighed af Andre, — for den uigen-gældte Kærlighed til de Kvinder, han elskede, — Erstatning endelig for den tunge Ensomhed, som han altid følte, fordi han savnede et Hjem og stod uden Slægt og Familie.

Og betænker man saa den bornerte Tilsidesættelse, hvorunder han led saa bittert, — er det da ikke forstaaeligt, at han, da Anerkendelsen endelig kom, klynger sig til den med lidenskabeligt Begær, og at han jubler over sin Sejr og, naiv og barnlig som han er, griber enhver Lejlighed til at gøre Verden delagtig i sin Glæde? Men denne naive, ureflekterede Glæde, der maatte meddele sig til Andre, misforstod Verden og kaldte den Forfængelighed.

Andersens rastløse Higen efter Anerkendelse havde ogsaa et andet og ædlere Maal end den Tilfredsstillelse og Lykke, den kunde bringe ham selv. Hans Kærlighed til det Fædreland, han trods Alt elskede højt, og hans Taknemlighedsfølelse for den Konge, der havde støttet ham, forpligtede ham dybt. Men maaske mere endnu gjaldt det for ham om at vise sig de Velgerninger værd, der var strømmet ham imøde fra den gamle Excellence Jonas Collin, som havde været ham den mest trofaste, faderlige Ven, og for hvem han nærrede sønlig Kærlighed og en næsten ærefrygtsfuld Veneration. Der foreligger fra hans Haand det ene skønne Vidnesbyrd efter det andet om, at Kronen for alle hans Bestræbelser var at gøre denne sin største Velgører Glæde. Og næst efter Gud tilskriver han bestandig Collin Æren for de Sejre, han vandt, og han udbreder saa vedholdende og varmt

hans Ros for hele Verden, at ogsaa »Faderen« jævnlig mindes, naar han selv fejres ved Fester — baade i Udlandet og herhjemme.

En af de hyppigste Anklager mod Andersen for Forfængelighed gjaldt de Oplæsninger af sine egne Værker, hvormed han »bebyrdede sine Venner«. Hertil kan strax siges, at det som Regel ikke mindre var Vennernes Ønsker end sin egen Trang, han i den Retning imødekom. Til sit Forsvar anfører han, at man i alle Selskaber maa døje middelmaadige Præstationer af enhver Herre og Dame, der har lært at klimpre paa Klaver, og at det dog under alle Omstændigheder maa være en mere aandelig Adspredelse at høre en Digter forelæse et nyt Arbejde. Han havde blot behøvet at henvise til sine Digterkolleger, der — med en enkelt Undtagelse som Chr. Winther — havde samme Vane, men hvem man aldrig gjorde Bebrejdelser i den Anledning. Mod ham blev Anklagerne herhjemme saa stærke, at de rygtedes i Tyskland, hvor »*Fahrbücher der Gegenwart*« tog ham varmt i Forsvar, idet man priser hans ærlige Glæde ved at foredrage sine herlige Eventyr og gør opmærksom paa, at andre Digtere er nok saa forfængelige, men »*sie sind nur klüger und wissen besser den Schein der Eitelkeit zu meiden*«.

Hvis Andersen har følt en Slags forfængelig Tilfredsstillelse ved privat at forelæse sine friske Manuskripter, har han imidlertid — diplomatisk som han kunde være — tillige havt et andet og mere reelt Formaal. Under Oplæsningen noterede han sig paa en bekvem Maade de Fejl, han muligvis havde begaaet i det Skrevne, indprentede sig nøje Tihørernes Indtryk og tog sig deres Domme til Indtægt. Som Bevis herpaa behøver man blot at anføre enkelte af de mange Optegnelser han i den Anledning har gjort, f. Ex. fra Januar 1865, da han for forskellige Venner foredrog sit nye Lystspil »Da Spanierne var her«. Den 13. Jan. skriver han: »Besøg af Eckardt og Scharff, læste for dem anden Act af Lystspillet, jeg fandt den mangelfuld og begyndte at corrigere«. Endvidere 17. Jan.: »Læste for Henriette Collin første Act. Ved at læse oftere Stykket højt vinder Sproget, jeg læser og forandrer efter naturligt Foredrag, og naar jeg da kommer

hjem, gør jeg Rettelserne.« Og endelig 31. Jan.: »I Rosen-vænget hos Drewsens, læste Lystspillet, tog saa hjem og gjorde Rettelser i det.«

Kort og godt: Før Andersen sendte sine Manuskripter til Trykkeriet, forelagde han sine Arbejder for en snever Kreds af Bekendte, der muligvis har følt sig bærede, muligvis be-sværede, men som under alle Omstændigheder har været uvidende om, hvad han kun betroede sin Dagbog — at han nemlig paa sin Vis benyttede dem som litterære Prøveklude, inden han ønskede at æske Offentlighedens Kritik.

Endnu i 1865 ømmer han sig over den Behandling han i et datidigt Ugeblad, »Tilskueren«, er udsat for. »Der staar,« skriver han »paa en uforskammet Maade talt om mig i An-ledning af Fru Jerichau's Billede, hvor jeg læser for et sygt Barn, om min Lyst til at læse, selv for bitte Unger, blot for at læse.«

Uvilkaarligt maa man spørge sig selv om Grunden til, at Anklagen mod Andersen ikke blot for Oplæsningsmani men for Forfængelighed i det Hele, var af en saadan Sejg-livethed, at den ustraffet kunde publiceres, uærbødigt og skaanselsløst, indtil han var højt oppe i Aarene, medens vore øvrige Digtere gik Ram forbi. Mon han ikke har givet os Forklaringen i følgende Ord, som han allerede i 1830 skriver om sig selv: »Jeg var for blød, for utilgivelig godmodig. Enhver vidste det, og Enkelte blev derfor næsten grusomme. Afhængighedsforhold, Taknemmelighedsbaand blev ofte tanke-løst eller ubevidst strammede haardt. Alle lærte de paa mig, Alle vilde de sige mig Sandheden. Saaledes hørte jeg ideligt kun mine Fejl. Ved enkelte Lejligheder blussede da min Følelse op, jeg glemte at være besindig og udbrød i Hef-tighed, at jeg vilde blive en Digter, der skulde staa nævnt og hædret. Saadanne Ord lod man flyve om som en ond Sæd, der strax blev til Forfængelighedens onde Urter, og herom vidste man fra Hus til Hus.«

Det var atter her hans naive Ærlighed, der spillede ham et Puds. Der var Grænser for hans Ydmyghed, og trods Mistilliden til sine Evners Rækkevidde, følte han dog dybt i sin Sjæl, at han var Digter. Og naar han da tirredes for

stærkt, benyttede han uovervejede Ord, der let kunde stille ham i et latterligt Lys og blev udlagte som Stolthed, Overmod og forfængelig Selvglæde. Og da han aldrig nogen-sinde tog offentligt til Genmæle mod Bagvaskerne, blev han efterhaanden en af de Syndebukke, hvoraf hver enkelt af de skiftende Perioder i vor Litteratur gerne har udvalgt sig et Offer, paa hvilket der er frit Slag, — men aldrig er Valget truffet saa uretfærdigt og ubarmhjertigt som her, — dobbelt fordi man vidste, at dette Offer led dybere Smerter under Svøbeslagene end nogen Anden.

Mere end én Gang i sit Liv har Andersen ligeoverfor Forfængelighedens Fristelser aabenbaret en Ligevægt, som hans Modstandere helst søgte at fortie.

Da han i 1845 havde skrevet »Den nye Barselstue«, dette ypperlige Lystspil, der gjorde ualmindelig Lykke og endnu den Dag idag glæder os ved sin Friskhed og sit Vid, anede Ingen, at Andersen var Fader til det velskabte Barn, og han bevarede fra Aar til Aar sin Anonymitet. Hvem tænkte paa ham! Hans ubændige Forfængelighed — saaledes ræsonnerede de velvillige Københavnerne — vilde aldrig have tilladt ham at bevare Hemmeligheden! Alligevel holdt han tæt. Hvor mange havde mon gjort ham det efter?

I 1862 aflægger han i Berlin et Besøg hos Eventyrdigteren Jacob Grimm. Saa utroligt det lyder, kender Grimm end ikke sin berømte danske Kollega af Navn. Andersen er overrasket, lidt flov, — men ikke et Øjeblik krænkes hans Forfængelighed. Han fortæller rundtom, hvad der er hændet ham, og erfarer da, at den sprænglærde Mand i sin Fjernhed fra Verden lever mindst tredive Aar efter sin Samtid, og den Forklaring er ham nok. Og da saa Grimm til sin store Glæde har læst et Par af hans Eventyr, er deres Venskab sluttet for bestandig. Andersen har kun moret sig over den sære Hændelse. Hos hvor mange havde den ikke efterladt en stikkende Braad?

Andersens Forhold til Hauch, om hvilket der senere skal tales, afgiver et værdifuldt og saare skønt Vidnesbyrd om, hvorledes han hurtigt og let — navnlig naar hans Hjerte var med i Spillet — kunde tilgive og glemme Fornærmelser, der

for en saarbar Forfængelighed maatte synes at være baade utilgivelige og uforglemmelige.

Men — ogsaa fra Livets dagligdags Forhold kunde hentes en Mængde Beviser, der vilde tjene til at afkræfte det Angreb, der mere end noget andet forbittede hans Sind. For den, der er Forfængelighedens Slave, klinger selv den dumme Smiger forførende lifligt, — Andersen var kun lydhør for den Anerkendelse, der var ægtefølt. Just derfor var Børnenes ham saa kær, — thi paa dem vidste han, man kunde stole. Konventionelle Komplimenter, overdreven og affekteret Ros, var ham uudholdelig, hvorom hans Dagbøger vidner Gang paa Gang, og det er kun et tilfældig valgt Exempel paa hans Uvilje mod tom Smiger, naar jeg citerer en Optegnelse fra Glorup i 1848, hvori findes disse meget sigende Ord: »Greven kedelig høflig med Komplimenter, kjed derfor af at være her.« Særlig modbydelig var ham dog den oversavlende Beundring, for hvilken han fra exalterede Fruentimmeres Side meget hyppig var Genstand baade hjemme og i Udlandet, og han generede sig ikke for at vise den eftertrykkeligt tilbage. Hellerikke var hans udraabte Forfængelighed større end at de ideligt indstrømmende Anmodninger om Autografer trætter ham, saa at han tilsidst lader dem ganske ubesvarede. —

V

ANGREBENE paa Andersens Forfængelighed er i deres Mangel paa fornuftigt, endsige retfærdigt, Grundlag ofte saa ynkelige, at de kun røber en smaalig Trang til at komme netop ham tillivs. Men den Paastand, at hans forfængelige Selvoptagethed endogsaa var Skyld i, at han aldrig blev gift, er saa taabelig, at man neppe skulde tro den mulig. Og dog er den blevet fremført, og at den kunde finde Tiltro søger vel tildels sin Begrundelse i den Omstændighed, at Andersen med Hensyn til sine erotiske Oplevelser var ligesaa taus og tilknappet, som han i andre Retninger var altfor troskyldig aabenmundet. Kun i sin første Forelskelsestid havde han blandt sine Venner en Del Medvidere, paa hvis Deltagelse og Diskretion han følte sig sikker. Senere forskansede han sig. »Der er«, skriver han til Henriette Wulff, »i Hjertets Dagbog Blade, som kun Vorherre kan lukke op, og der er Sorger, man aldrig tør pege paa.«

Ligesom »Sneemanden« i det bekendte Eventyr inde i sin kolde Krop gemte en Skraber, et Symbol paa hans Sympathi for den varme Kakkelovn i Kælderen, gik Andersen fra Ungdomsaarene omkring med en aldrig tilfredsstillet Længsel efter en Kvinde, der med sin Kærlighed kunde udjævne det Tung-sind og den Ensomhedsfølelse, der laa dybest i hans Sjæl. Og naar han døde som en gammel Pebersvend, var det sandelig ikke, fordi han, som »Sommerfuglen« i Eventyret af samme Navn havde vraget mellem Sommerens Blomster, — nej, han var selv bleven vraget, den ene Gang efter den anden.

Den Ensomhed, han med sin poetiske Natur elskede, havde allerede i Drengesaarene været ham en Lindring, naar han blev spottet og forfulgt af de andre Børn, og den blev ham

ofte senere til Beroligelse i hans Livs bevægede Øjeblikke, — men dens Vrængbillede, Forladtheden, Følelsen af i Verden at staa alene, blev en af hans Tilværelses bittreste Tilskikkelser. Den piner ham endogsaa i 1845, et af hans saakaldte lykkeligste Aar, saa at Ida Hahn-Hahn med god Grund kunde give sin Opfattelse af hans Personlighed følgende Udtryk:

*Solch ein Gewimmel von Elfen und Feen,
Blumen und Genien im fröhlichen Scherz. —
Aber darüber viel geistige Wehen,
Aber darunten ein trauriges Herz.*

Og selv giver han os i »Kun en Spillemand« et Indtryk af sin dybeste Kval, naar han siger: »Du, hvis Øje løber over disse Blade, har Du nogensinde været ret ensom? Kender Du det, intet Hjerte at have, Du kan helde Dig til! Ingen Ven, ingen Broder, Ensomhed midt i Vrmlen!«

Fra hin Septemberdag i 1819, da han som en 14-aars Dreng forlod Odense for at begynde sit Livs Eventyr og til den Dag, han døde, stod Andersen uden noget virkeligt Hjem. Og Omkvædet paa alle hans Tanker senere hen, selv da han stod paa sin Berømmelses Højde, var, at han med alle »sine mange, trofaste Venner dog var en ensom Fugl.« Og af denne Ensomhedsfølelse udsprang hans Trang til Rejselivet, hans Omflakken fra Herregaard til Herregaard, Trangen til Selskabelighed og Trangen til Aften efter Aften at søge Theatret, — kort og godt Trangen til ethvert Inçitament, der kunde lette ham Ensomhedens tunge Byrde.

Hvor grænseløs ensom han var, stod ham dog aldrig saa klart som den Decemberdag i Rom 1833, da han i sin Dagbog skrev de bevægede Ord: »I Aftes fik jeg Brev fra Faderen Collin, han meldte mig min gamle Moders Død. Det har grebet mig dybt. Nu er jeg da virkelig ganske ene, — intet Væsen er af Naturen bundet til at elske mig.«

Denne Følelse af Forladthed forfølger ham gennem hele hans Liv og faar mangfoldige Udtryk i hans Breve og Dagbøger. Da han f. Ex. i 1854 har overværet Opførelsen af »Svend Dyrings Hus«, skriver han, at Stykket har sat ham i »en vemodig Stemning: den at være alene i Verden.

Jeg havde den Fornemmelse: Ingen holder af mig. Da slaar Stemningen over i en Helden til Gud, min Eneste, min Trofaste og Bedste. Jeg trænger til milde Øjne, til at se Mennesker, jeg véd holder af mig og ikke lege med det Væld af Inderlighed, jeg tidt i Verden vist kaster bort paa Mennesker, der ikke se i det friske Væld mere end i ethvert andet Afløb«.

Smerten over at være ene paatrænger sig stærkt, naar han vender tilbage til sin Pebersvendebolig, efterat han i længere Tid har været Vidne til et lykkeligt Familieliv. Naar han en sjelden Gang af Tilfældet tvinges til at spise paa Restauration paa Ungkarlevis, nedsynker han i Melankoli, og naar han føler sig legemligt utilpas, tegner Sygelejets Skrækbillede sig strax for hans Tanke, og han udmaler sig i Fantasien hele sin Hjælpeløshed. »De har været syg«, skriver han til en Veninde, »men De har jo et Hjem, og i et Hjem kan man kun halvt føle Sygdom«.

Andersens ensomme og hvileløse Tilværelse illustreres godt ved den Omstændighed, at han først, da han har passeret sit 60de Aar faar en Seng, han kan kalde sin egen. Det er en Begivenhed, der optager ham stærkt. »Nu har jeg faaet egen Seng«, skriver han til I. P. E. Hartmann, »hundrede Rigsdaler har jeg maattet betale for den, og den bliver da min Dødsseng, thi holder den ikke saa længe ud, er den jo ikke Pengene værd.« Anskaffelsen af dette Stykke Bohave sker, efterat hans fremrykkede Alder har indgivet ham Ønsket om »at slaa sig lidt mere til Ro« og om i København at faa sig »en fast Lejlighed, som jeg selv meublerer og indretter til, at der dog kan være en Slags Auction efter mig, naar jeg er begravet.«

Men — selvom han fra 1866 tildels etablerer sin egen Husholdning, har det dog ingen Art. Til mere end et Surrogat for et virkeligt Hjem kan det aldrig blive. At en Husholderske er en tarvelig Erstatning for en Hustru, har han tidt erfaret, f. Ex. naar han fra det hyggelige Familieliv paa Frijsenborg er kommen til Glorup, hvor den gamle Grev Moltke-Hvitfeldt — skilt fra Hustruen — sidder ene paa

det mægtige Herresæde. Den store Forandring paavirker ham. »Her er ingen Kone, Livet ganske pebersvendeagtigt.«

Naar han ser et ungt, forelsket Par, — naar han aflægger Besøg hos to lykkelige Nygifte, eller, naar han har overværet en Bryllupsfest blandt sine Venner, stemmes han til Vemod. Hvor er hans egne Stuer tomme, og hvor er hans Liv, tiltrods for al hans Berømmelse, utilfredsstillende og glædesløst i dybeste Forstand!

I Dagbøgerne hører vi ideligt hans Hjertesuk. Efterat han paa Gennemrejse har været hos Komponisten Peter Heise i Sorø, skriver han: »De bor nydeligt. I et saadant Hjem med en lille Kone gik vel Dagene smukt.« Han har besøgt de unge Castenskjolds paa det gamle Borreby og mismodig skriver han: »Der var hyggeligt og nydeligt som altid hos Nygifte. Jeg bliver altid melankolsk ved den Hyggelighed. Nu skal jeg hjem og sidde som gammel Pebersvend med ungt Hjerte i Brystet, Vinteren trækker op, de hvide Bier sværme, og for hvert Aar, som kommer, vil de sætte flere hvide Haar — og saa — ja saa — —!« Og da hans trofaste Ven, Maleren Carl Bloch, holder Bryllup med den skønne Alma Trepka, blander hans Glæde sig oprigtigt med deres, men da han sidder hjemme, ene som altid, maa han bekymret spørge sig selv: «Hvorfor fik jeg ikke saadan Ungdomslykke?» —

Andersens Eros vaagnede ikke til fuld Bevidsthed før i hans 25de Aar. Som halvvoxen var først alle hans Tanker delt mellem Virksomheden paa Theatret og den haarde Kamp mod Sulten, og derpaa havde han under Rektor Meislings strenge Regimente slidt og stridt for at vinde sit akademiske Borgerbrev. Der havde ligefrem ikke været levnet ham Tid til andre erotiske Sejre end dem, han turde udmale sig i Fantasien.

Han havde været *Venus vulgivaga* paa nærmeste Hold, men hendes Angreb var prelet af mod hans rene, ubesmittede Sind. Under sit Ophold i København havde han tilfældigt faaet Ophold hos en Madam i den berygtede Ulkegade — den nuværende Holmensgade — og logeret sammen med en »venlig, ung Dame«, der jævnlig modtog Besøg af en

gammel Herre, der mødte frem med Hatten ned i Øjnene, og om hvem det hed sig, at han var den venlige, unge Dames Fader. Senere i Livet traf Andersen til sin Overraskelse den gamle Herre i den fornemme Verdens Saloner.

Ogsaa i Rektorboligen i Slagelse og Helsingør var sære Ting gaaet for sig. Hist og her i Andersens Skrifter findes Allusioner dertil. I »Improvisatoren«s Professor Marette og hans Hustru Santa genkender vi Ægteparret Meisling, og i »Kun en Spillemand« er det Fru Meisling han skildrer som Madam Knepus, der let paaklædt kravler opad en Stige for at aflægge Christian en natlig Visit.

Af hvad Andersen har meddelt Prof. Wil. Bloch i 1872, da de var paa Rejse i Udlandet, fremgaar det imidlertid, at disse digteriske Allusioner til Fru Meislings moralske Excesser blev i Ramhed langt overgaaet af Virkeligheden.

I »Improvisatoren« kalder Santa den unge Antonio en »poetisk Figur«, den samme Betegnelse Oehlschläger — rigtignok i ædlere Betydning — havde brugt om Andersen. For Fru Meisling var Andersen, trods sine tyve Aar, netop en saadan poetisk Fremtoning, en drømmende og naiv Barne-sjæl, ganske uvidende om de Ting, hvori hun var altfor vel bevandret — og derfor et interessant Objekt for en usædelig Kvindes Efterstræbelser. Det var hende, der stod bag Meislings Opfordring til Andersen om i Slagelse at flytte fra hans skikkelige Madmoder, Madam Henneberg, for at holde Indtog i Rektorens Hjem. Og det var hende personlig, som overtalte Andersen til at anmode gamle Collin om Tilladelse til at følge med til Helsingør, da Meisling forflyttedes hertil fra Rektoratet i Slagelse. Og hun faar sin Mand til at istemme det samme Ønske. Med god Grund er Andersen overrasket over, at Rektoren, der til Stadighed overfuser ham med Erklæringer om hans Umulighed, pludselig kan fatte saa stor en Interesse for ham, men da han tror, at det vil fremme ham i Studierne til Artium, giver han efter.

I sin Erindring bevarede Andersen bestandig Billedet af Fru Meisling som et godlidende Væsen, men hvad han betroede Bloch om de Tilnærmelser, hun, nymfoman som hun var, — og vistnok i Komplot med Husets Tjenestepige — gjorde

ligeoverfor sin unge Kostgænger, lader sig ikke gengive paa Tryk. I sin komplette Uskyldighed var han ved at forgaa af Skam og forstod hende ikke. Først da han blev ældre, og Livserfaringen kom, fik han Løsningen paa Gaaden. Og da hændtes det, at han engang traf hende paa Gaden i København, hvor hun talte aabent til ham om sit ulykkelige Ægteskab med den Mand, hun længe havde afskyet, og hvem hun fremtidig intet Hensyn skyldte. »Nu havde hun sin Frihed og var paa en lille Udflugt til København og boede alene paa Gæstgivergaarden »De tre Ruller« paa Vestergade, hvis Andersen skulde have Lyst til at aflægge hende en øm Visit«. Han betakkede sig for det generøse Tilbud, og han saa hende aldrig mere.

I mit Skrift om »Konferensraad Heger og hans Sønner« har jeg i en anden Forbindelse havt Lejlighed til at skildre det Meislingske Hjem, for hvis Uhygge og rentud fantastiske Svineri man hidtil har givet Meisling den væsenlige Skyld. Dommen over denne Mand, der i vor Memoire-Litteratur er kommen paa det sorte Brædt som en tyrannisk Person af et afskrækkende, malproport Ydre, men hvis Fortjener som fremragende Filolog og ypperlig Oversætter synes helt glemte, bør sikkert fremtidig revideres, og Hovedskylden for hans ægteskabelige Vanheld bæres af hans Hustru. —

Da Andersen i 1828, 23 Aar gammel, endelig blev Student, fornam han en Befrielse og en Glæde over Livet som aldrig før. I Indledningskapitlet af »O. T.« giver han denne Lykkefølelse digterisk Udtryk, og det er den samme Stemning han i »Improvisatoren« gengiver i Antonios Jubel over at være bleven Abbat. Efterat han saa har absolveret 2den Examen og erhvervet den beskedne Grad, med hvilken hans videnskabelige Ærgerrighed for bestandig var tilfredsstillet, og har udsendt »Fodrejsen« og faaet »Kærlighed paa Nicolaj Taarn« opført paa det kgl. Theater, spænder han Vingene til Flugt og foretager i Sommeren 1830 den Rejse gennem Jylland og Fyn, paa hvilken han for første Gang skulde lære Kærlighedens Fryd og Smerte at kende.

Den 5. August, mens han opholder sig paa Taasinge, ser han paa »Valdemarsslot« et gammelt Portræt af en Adels-

dame af den Juel'ske Slægt. Han betages ved Synet og betror sig til sin Dagbog i Ord, han aldrig før har benyttet. Det er Manden i ham, der vaagner. Det er, som om hans Liv først nu begynder, og de Tanker og Længsler, der gennemstrømmer ham, giver han frit Løb. »Det er«, skriver han, »det første kvindelige Ansigt, der har gaaet mig til Hjerter, og jeg blev ordentlig lidt vemodig ved at tænke mig disse dejlige Former opløst til Støv. Giv mig en Brud! Mit Blod vil Kærlighed, som mit Hjerter vil det.«

Indbudt af sin Studenterkammerat Chr. Voigt kommer han et Par Dage efter til Faaborg, hvor han i Vennens Søster, Riborg, finder den hensmuldrede Adelsfrøken fra Slottet levende-gjort. Hans Blod tændes øjeblikkeligt i en Brand, der flammer med dobbelt Heflighed, fordi hans glædeløse Ungdom hidtil har holdt den nede, og i sin Fremfusenhed erklærer han hende strax sin Kærlighed. Men ethvert Haab om at eje hende brister, — hun er ved et helligt Løfte bundet til den unge Poul Bøving, der efter lange Kampe endelig har besejret hendes Faders Modstand mod Forbindelsen. Allerede Tredjedagen efter sin Ankomst rejser han fortvivlet bort og betror sig i sin Hjertekvide ikke blot til Chr. Voigt, der er Vidne til Katastrofen og tager inderlig Del i hans Sorg, men tillige til Henriette Hanck og Oberst C. Høegh-Guldberg i Odense, til Ingemann og C. H. Lorentzen i Sorø og til Fru Signe Læssøe i København. Ved Høsttid samme Aar kommer Riborg til Hovedstaden, hvor hun træffer Andersen paany. Et oplussende Haab slukkes, og da hun inden sin Hjemrejse tilskriver ham sit Afskedsbrev, véd han, at Alt er forbi. Og om hvor dybt han lider, fortæller det Brev os, han paa sin 26-aars Fødselsdag sender Ingemann, og som slutter med disse Ord: »Det er for mig, som dette er min sidste Fødselsdag, jeg oplever. O, jeg vilde dog saa gerne dø, saa oplevede jeg ikke hendes Bryllup.«

Der er, navnlig i de sidst forløbne Aar, rundt omkring blevet skrevet en Del — noget rigtigt, meget fejlagtigt — om denne Andersens Ungdomskærlighed, der, som den første, bestandig levede for hans Erindring i en næsten hellig Poesis

romantiske Skær. Med den var han helt »underligt blevet revet ind i Livet«, og Smerten, den voldte ham, var af en mild, vemodig Art — sletikke til at ligne med dem, han paa saa mange Maader hidtil havde lidt, men den følte dobbelt, fordi han ikke var sikker paa, at Riborg ikke havde elsket ham og kun havde fulgt Pligtens Stemme, da hun holdt fast paa Bøving. Og man har da — ud fra hans egen udtalte Tvivl — fra enkelte Sider betragtet hendes Ægteskab som et Martyrium. Efter alt at dømme stemmer denne Betragtning ikke med Virkeligheden. Hendes Ægteskab blev lykkeligt, og selvom hun, som det unge, fint kvindelige og poetiske Gemyt hun var — i Modsætning til en Søster, der faar en ret haard Dom — har følt sig paa én Gang smigret og forvirret over Andersens pludseligt opflammende og heftige Lidenskab, har hun neppe et Øjeblik været indtaget i denne af Ydre og Væsen saa afstikkende Mand, der uventet dukker frem i hendes stille Tilværelse i den lille Provinsby, endsigesaa betaget af ham, at hun for hans Skyld skulde bryde et aargammelt Løfte til en ung Mand, med hvem hun netop staar i Begreb med at gifte sig.

I April 1831 viedes Riborg Voigt til Poul Bøving, og faa Dage efter drager Andersen ud paa den første af de mangfoldige Udenlandsrejser, der skaffede ham Lægedom, naar han var syg i Sjælen. Han traf hende senere i Livet kun en enkelt Gang, men hun har altid, i hans Tanker og Forbønner, været ham nær. Det gamle Ord om, at Hjertet aldrig glemmer sin første Kærlighed, har vist ingensinde faaet en Bekræftelse saa stærk som her. Andersen-Musæet i Odense ejer som et af sine mærkeligste Klenodier en lille Skindpose, til hvilken hører en Seddel med følgende Paaskrift af Jonas Collin, den yngre: »Denne Skindpung fandtes efter H. C. Andersens Død paa hans Bryst. Den indeholdt et langt Brev fra hans Ungdomselskede Riborg Voigt. Jeg brændte Brevet uden at læse det.«

I »Improvisatoren« lever Riborg som Annunziata, der binder sig til Bernardo — men elsker Antonio! —

Omend Andersen aldrig glemte Riborg, mildnedes dog hans Hjertesorg langt hurtigere, end man efter dens Voldsom-

hed skulde have ventet. Han havde besunget hendes brune Øjne, men allerede den paafølgende Sommer synger han om Øjne, der er blaa, og som tilhører den nittenaarige Louise Collin, hans Velgørers yngste Datter.

Med Hensyn til Bedømmelsen af Øjnes Farve gjorde han sig forøvrigt tidt Skyld i en mærkelig Begrebsforvirring. Hans elskelige Ungdomsveninde Henriette Wulff havde vitterligt himmelblaa Øjne, men han taler bestandig om hendes dejlige brune, — en anden af hans bedste Veninder, Fru Læssøe, havde brune Øjne, men han kalder dem uvægerligt blaa! I den Anledning skriver den Sidstnævnte: »Det er kuriøst, at Andersen kun ser Sjælen i Alt og ikke det Legemlige. Er der megen Forstand ser han Øjet brunt, er der megen Ynde, ser han det blaat, og bryder sig ikke om, hvad det er.«

Hvad Louise Collins blaa Øjne angik, saa han nu rigtigt nok. Og til de himmelblaa Øjne passede hendes næsten paafaldende Blondhed udmærket. Hun var skær og hvid af Lød, med fine, røde Kinder — en ægte nordisk Ungmø, langtfra regelmæssig smuk, men fuld af Ynde. Det er hende, han skildrer i Digtet »Hun er saa hvid min Hjertenskær« i følgende Linier:

Her Form og Tanke sødt hinanden møde, —
Hvoraf blev Du vel skabt paa Jordens Kyst?
Af Vaarens friske Sne og Morgenrøde,
Og Engle aanded' Livet i Dit Bryst.

Den første Antydning af Andersens Kærlighed til Louise findes i et, hidtil utrykt, Brev, som han i Juni 1832 fra Sorø sender Familien Collin, men i Spøg adresserer til den dengang toaarige »Studiosus« Viggo Drewsen, til hvem det skønne Digt »Lille Viggo, vil Du ride Ranke« er skrevet. Han udmaler sig i dette Brev, hvorledes hver Enkelt af Familien, der ligger paa Landet ved Jagtvejen, fordriver Tiden:

»Moderen [ɔ: gamle Fru Collin] læser, Fru Drewsen [ɔ: Ingeborg, Louises ældste Søster] tager sig af Opdragelse, hendes Ægtemand [ɔ: Adolf Drewsen, der elskede Blomster] graver og planter, Eduard og Jette [ɔ: de Nyforlo-

vede, Edvard Collin og Henriette Tybjerg] — — — ja, ja, *küsse will ich, immer küssen!* Faderen [ɔ: gamle Collin] sidder til Ørene i Forretninger, Louise, [dette Navn er særligt understreget!] — ja, hun sidder tankefuld, Haanden op under Kinden, det ene Ben lidt over det andet, og Tanken er hos — — — den Anonyme, ham Folk snakker om [ɔ: H. Hertz, der havde udgivet »Gengangerbreve«. Tankestregerne antyder Andersens svage Haab om, at hendes Tanker muligvis kunde søge ham!].«

I Brevets Slutning beder han om, at den lille Viggo Drewsen maa sende ham et Svar og skriver i den Anledning: »Moderen [ɔ: Ingeborg] og Tanten [ɔ: Louise] kan jo holde ham ved Pennen, saa gaar det nok«. Saaledes kunde Andersen jo nemlig forestille sig, at han fik et Brev fra den, han elskede.

Ak — ogsaa denne Gang var hans Kærlighed ulykkelig. Saasnart Louise Collin mærkede hvor Vinden bar hen, sørgede hun for at gardere sig. Hun passede paa, at hun saa lidt som muligt blev ene med Andersen, og samtidig lod hun ham forstaa, at hun ingen Brevhemmeligheder havde for sin Søster, den muntre og vittige Ingeborg, der holdt meget af Andersen, men som i al Uskyldighed ogsaa holdt af at drive lidt Løjer med ham, medens Louise var den, der med sit milde Sind udjævnede de ret hyppige Konflikter, som hans let saarbare Natur foraarsagede.

Der findes fra hin Tid et Par utrykte — men desværre udaterede — Billetter, der viser, at hun var hans Trøst, baade naar han skrantede paa Sjælen og paa Legemet.

»Kære Frøken!« skriver han: »Det er mig umuligt at se Dem iaften! Jeg kan ikke! Tak for Deres Godhed mod mig! Deres Fader har gjort meget for den Fattige! Mit Talent kan ikke gøre Fordring paa, at Alle skal vise det Erkendelse. Den Fattige tør man krænke dér, hvor han ej kan svare igen! Sov vel, min Bøn til Gud er for Dem og Deres kære, gode Fader!

Broderen.«

»Søndagmorgen. Iaftes fik jeg Feber. Inat har jeg havt det med Kulde og Hede. Nu sidder jeg indsvøbt og drikker

Havresuppe. Imorgen haaber jeg at være et stærkt Menneske. Den elskværdigste og bedste af Veninderne vil jeg tænke paa, saa kommer jeg mig jo, ikke sandt?

Deres Digter.«

Undertiden tager han Mod til sig og indbyder hende til at gøre ham et Besøg paa hans fattige Kvistkammer, selvfølgelig under Dydens strengeste Bevogtning:

»Fastelavnsmandag. Efter Aftale venter jeg altsaa Dem, Deres Moder og Søster. Himlen se i Naade til Chokoladen, at den bliver god. Jeg vadsker mine Hænder.

Deres meget hengivne Digter.«

Til ømme Henvendelser kom det aldrig. Og »Elskeren« maatte, som man ser, i Underskrifterne bestandig nøjes med mere koldblodige Omskrivninger, som »Broderen« og »Digteren.«

Det havde været ganske nødvendigt for Louise Collin paa enhver Maade at bremse for Andersens erotiske Tilnærmelser. Hun stod nemlig i Begreb med at forlove sig med den unge, juridiske Student Lind.

Da hendes Forlovelse ved Nytaarstid 1833 officielt deklareredes, kom Budskabet som et Tordenslag over Andersen, der tiltrods for den passive Modstand han mødte, ikke havde opgivet Haabet om at vinde hende Hjerte. Og Smerten over paany at se sig skuffet i sin Kærlighed, ramte ham ikke mindre haardt end Tabet af Riborg Voigt, og i sin Sorg kan han ogsaa nu kun finde én Trøst — at rejse for at glemme. For anden Gang kom Frederik den 6te ham til Hjælp med Penge i et kritisk Øjeblik, og i Slutningen af April begyndte han den store Udenlandsfart, paa hvilken han gæstede Paris og Rom, og som bragte ham det afgørende Gennembrud, baade menneskeligt og digterisk set.

I sit Livs-Eventyr taler han aldrig om de Kærlighedsskuffelser han led, men nu véd vi, hvilken Betydning der ligger i de Ord, hvormed han indleder Beretningen om denne Rejse: »Sorgen tyngede mit Hjerte. Jeg følte Sjøletrang efter at

komme bort; jeg huskede ikke paa de Sandheds Ord af Horats, at Sorgen sætter sig op med bag paa Rytterens Hest!«

Allerede den 5. Maj driver Længslen ham til at sende Louise Collin et Brev fra Hotellet i Koblenz. Et Par Ud-drag viser os hans Sindsstemning:

»Nu er De ved Rhinen hos mig! Mine Tanker har kaldt Dem lyslevende til mig! De er her, sidder ved Vinduet og ser over Floden paa Vinbjergene, — jeg taler med Dem, tænker mig hvert Træk, hver Mine, hvert Udtryk. O, der er saa meget, jeg maa fortælle Dem, men det Lyriske, som hører Digteren til, hænger saa fast med Hjertet, og det tør jeg ikke røre ved. O, Gud — mon vi nogensinde skal samles mere? O, der vil saa meget have forandret sig, om vi ses igen! Tro mig! Aldrig vil jeg glemme det søsterlige Sindelag, hvormed De sagde mig lev vel! Altid vil jeg se Dem i det sidste Øjeblik! Glem mig ikke ganske, om vi end aldrig mere ses! Som en kær Søster betragter jeg Dem — det tør jeg jo nok? O, glem mig ikke! Lad for Guds Skyld ikke Tid og Afstand svække Deres Venskab og Godhed for mig! Ingen Broder kan mere trofast holde af Dem end jeg!«

I et Brev fra Paris noget senere skriver han til hende: »Jeg har opdaget et Portrait i *Palais royal*, der ligner Dem; hver Gang jeg gaar forbi, ser jeg paa det«. Hun er Baggrunden for alle hans bedrøvede Tanker i en Række af Aar, og i de Digterværker, hvortil Rejsen inspirerer ham, dukker hendes Skikkelse frem, klarest og reneest som den lille Abbedisse i »Improvisatoren«, hvor han har tegnet hendes Billede i faa og levende Træk: »Ved Middagsbordet traf jeg hende første Gang. Hun var noget bleg, og ved første Øjekast vilde Ingen sige, hun var smuk, men der laa noget inderligt Godt i hendes Ansigt, en forunderlig Mildhed var udbredt over det«.

I August 1836 holder Edv. Collin Bryllup med Henriette Tybjerg, og fra Svendborg sender Andersen ham et stærkt bevæget Brev, der viser os, at Sorgen over det bristede Kærlighedshaab ikke er glemt, og at Vennen, som rimeligt er, ikke er uvidende derom: »Vandet hænger mig i Øjnene, idet jeg skriver dette. Som Moses staar jeg paa Bjerget og ser ind i det forjættede Land, dér jeg aldrig selv

kommer. Gud har givet mig Meget her i Verden, men maa-
ske er det, jeg mister, det Bedste og Lykkeligste. Et Hjem
har man først, naar man har en trofast, elskelig Kone, naar
man ser sig selv gensødt i de kære Børn. Al den Lykke
venter nu Dem. Jeg staar ene hele mit Liv, Venskab maa
være mig Alt. Jeg forudser hele min Fremtid, med alle dens
Savn, jeg skal blive ene og maa blive det. Min Forstand,
haaber jeg, vil altid vise mig det lige klart. Men mine Fø-
lelser ere stærke som Deres; som De elsker Deres Jette, har
ogsaa jeg elsket, men det var kun Selvskuffelse. Dog den
Selvskuffede lider vist dybest. Jeg glemmer det aldrig, men
selv vi To tale aldrig derom. Det er af de Lidelser, man
ikke kan tale med sin kæreste Ven om. Jeg er jo ogsaa
lægt; kun imellem virker det endnu i de helbredede Dele.
Bedst var det maaske ikke at have skrevet disse Ord, men
Edwards Bryllup gaar dybt ned i mit Hjerte, vækker alle mine
Erindringer dér. Lykkelige Mennesker, begge To! Føl ret,
hvor meget I have fremfor Vennen, — dog jeg flyver mod
Syden, Italien er min Brud! Lev vel! Gud velsigne Eder
begge! Broderen.«

Endnu i 1839, da Louise Collin er i Udlandet sammen
med Ægteparret Drewsen, sender Andersen hende paa hendes
Fødselsdag, den 3. August, et Brev, hvis Sprog mindst lige-
saa meget er Elskerens som Broderens: »Idag er det Deres,
o, at jeg kunde sige Din, min kære, elskede Søsters Geburts-
dag. Enhver Time paa Dagen være mine Tanker hos hende!
Jeg holder af Dem som — nej, som Lind kan jeg ikke sige,
men som Brødrene! O, Gud, jeg faar Taarer, idet jeg skriver
det! Le ikke af min Blødhed; skønt De, som De siger, kender
mig ind i Hjertets dybeste Folder, kunde der dog være Et
og Andet at læse. I en anden Verden skal De ret erkende,
hvad De har i mig! Bliv ikke forskrækket, om jeg her taler
for varmt, tænk: »Det er min Fødselsdag, derfor er han saa
galant!« Lind talte jeg med igaar. Han savner Dem meget, —
dog han faar jo Breve, — han beklages — — og er elsket
af Dem! Hvor man dog i denne Verden kan eje meget og
dog beklages. Det lille Danmark har givet ham mere, end
Europa formaar at skænke Digteren. Om nogle Uger kom-

mer De hjem, — hvor fattig vil jeg staa ved Hjemkomsten, — dog, jeg faar jo Haandtryk, nogle Smuler fra de Riges Bord. Dog, vær ikke bange! Tankerne gaa saa hurtigt fra Hjertet ud af Pennen, at de ej faa Tid til at svaales — — —.«

I Efteraaret 1840 staa Louise Collins Bryllup med Auditør Lind for Døren, og Andersen fyldes af saa dybt et Mismod, at han griber til sin sædvanlige Udvej. Han rejser. Paa Bryllupsdagen, den 25. November, skriver han paa et Hotel i München et Digt, hvoraf et enkelt Vers citeres her:

Mon dem i Hjemmet, som jeg forlod,
Jeg mer skal se?
Du var mig en Søster, saa mild og god, —
Guds Vilje ske!
Imorgen jeg gaar over Alpernes Sne,
Ser Roserne blomstre, — jeg tænker paa Eder,
Paa hvert venligt Ord,
Hver en Drøm i Nord, —
Og da — for Eder jeg beder!

Efterdønningerne af den voldsomme Bølgegang, hvori Kærligheden til Louise Collin havde sat hans Hjerte, spores endnu de paafølgende Aar i hans Dagbøger, hvor han med Vemod mindes hende som sin »tabte Rose«. —

Den 25. November 1865 fejredes Ægteparret Linds Sølvbryllup hos Drewsens i Rosenvænget. Neppe en eneste blandt de tilstedeværende Gæster var uvidende om, at Andersen, der selvfølgelig var indbudt til Festen, i sin Tid havde været Sølvbrudens forsmaaede Bejler, og man maa derfor forbauses over, at Drewsen i sin Festtale ret taktløst mindede om, at Andersen ikke havde været tilstede ved Louises Bryllup for 25 Aar siden, men var rejst til Udlandet »som skudt ud af en Kanon«. »Kærlighed — ulykkelig Kærlighed maatte man tænke paa ved den Bemærkning,« skriver Andersen i sin Dagbog, da han kommer hjem fra Festen. Og han fortsætter sit Referat med at notere, at han tog den lidt prekære Situation med Ro. »Jeg udbragte en humoristisk Skaal,« skriver han, »og fik mange Taksigelser for mit Bidrag til Munterheden. Jeg havde et lykkeligt Humeur denne Aften, som frapperede. Og nu hjemme takker jeg Gud, at jeg ikke blev

Louises Mand, en ganske anden Digtervirksomhed — Gud véd hvilken — var da givet mig.« —

Medens Andersen i Forholdet til Riborg Voigt, tiltrods for hendes Forlovelse med en Anden, ikke kunde slippe Haabet om at vinde hende, har han med Hensyn til Louise Collin, fra det Øjeblik hun har bundet sin Skæbne til Linds, strax opgivet enhver Tanke om at optræde som Rival. Han er dybt bedrøvet — men resignerer. Og kun 28 Aar gammel maatte han allerede nu bære paa to bittre Minder om forsmaaet Kærlighed. Men uagtet Billedet baade af Riborg og Louise vedblev at staa i hans Erindring Side om Side med uformindsket Glans, saa længe han levede, er han vitterligt i 1836 paany erotisk optaget,

Forklaringen ligger nær. Saa følsomt hans Hjerter end var, laa alt Føleri ham fjernt. Det forholdt sig ikke med ham som med Baggesen, der var den fødte Poseur, og som skulde være tilgavns ulykkelig for at føle sig lykkelig, og det var ganske fejlagtigt, naar man paa Andersen anvendte Goethes Ord: »*Weil er kein Elend hat, muss er sich Elend machen*«. Hans Tungsind var Slægtsarv og ægte nok, men at svælge med affekteret Vellyst i ulykkelig Kærlighed, stod i Modstrid med hans ærlige, aabne Natur og vilde have gjort ham latterlig i hans egne Øjne. Det er derfor let forstaaeligt, at hans unge, letfængelige Hjerter, da et Par Aar er gaaet, hvori Sorgen over Tabet af Louise Collin er mildnet, og da Ensomhedsfølelsen vedblivende nager hans Sjæl, paany giver efter for Trangen til at vinde en Kvindes Kærlighed. Og vi skal se, hvorledes han nu, før han i Jenny Lind møder sit Livs sidste, store Kærlighed, ikke mindre end tre Gange gribes af mindre, forbifarende Passioner — men altid med Skuffelsen i Følge. —

VI

I 1836 fængsles Andersen stærkt af H. C. Ørsted's purunge Datter Sophie, der ikke blot var en overordentlig nydelig, men, ifølge Mathilde Reinhardt's »Familie-Erindringer«, tillige en begavet og elskværdig Pige.

Jeg formoder, at det er Kærligheden til hende, som har inspireret ham til Eventyret om »Den uartige Dreng«, Cupido, der tænder Ild i gamle Digterhjerter; thi det er skrevet netop i denne Periode, og følgende Brudstykke af et samtidigt Brev fra Andersen, hvori han udmaler et Stue-Interiør, der levende minder om Eventyrets, synes at bestyrke Formodningens Troværdighed.

»Nærings sorg«, skriver han, »kender jeg, Gud ske Lov, ikke til, og jeg har i den senere Tid kunnet gøre mig Livet behageligt. Blad-Udgiverne sender mig Blade, Reitzel Bøger og Kobber. Saa sidder jeg i brogede Tøfler og Slobrok, med Benene i Sophaen, Kakkellovnen snurrer, Maskinen synger paa Bordet, og Røgelsen gør godt. Jeg tænker da paa den fattige Dreng i Odense, der gik med Træsko, og saa bliver mit Hjerte blødt, og jeg velsigner den gode Gud.«

Det er Sophie Ørsted, han har i Tankerne, da han i December 1837 skriver til Henriette Hanck: »Var jeg formuende, saa forelskede jeg mig! Her er en Pige, som er smuk, aandrig, god og elskelig, hun hører til en af de aandsførste Familier i København — men jeg har ikke Formue, og jeg bliver ikke forelsket! Hun er desuden netop halvt saa gammel som jeg. Hun har ikke Idé om, at jeg synes mere end ganske godt om hende, og hun behandler mig ogsaa som en ældre Herre; hun har Fortrolighed til mig og er istand til at fortælle mig, og det en af Dagene: »Andersen, De maa gratulere mig, jeg er forlovet!« Dog, det vil hun

ikke sige, hun er for undselig. Ingen mere blufærdig Pige, end hun er, kender jeg.«

Af dette Brev fremgaar det, at Andersen har vidst god Besked med, at den Begivenhed var forestaaende, som han et Par Dage senere, efter at han hos Ørsted's har lykønsket cand. jur. Dahlstrøm og Sophie Ørsted som Nyforlovede, betror til sin Dagbog med følgende bevægede Ord: »Nu er jeg hjemme, jeg er alene — alene, som jeg altid skal være det. Ved Jul havde jeg vist sagt hende det. Nu bliver jeg aldrig gift, ingen ung Pige voxer mere for mig, Dag for Dag bliver jeg mere Pebersvend. O, jeg var endnu igaar mellem de Unge, iaften er jeg gammel! Gud velsigne Dig, kære, elskede Sophie!«

Og i et Nytaarsbrev 1838 underretter han Ingemann om Begivenheden i et Par Linier, mellem hvilke den Indviede fornemmer et bedrøvet Suk: »Ørsted's Datter, den Elskværdigste, den Smukkeste, som har siddet paa mit Skød og kysset mig, for at jeg skulde fortælle hende Eventyr, medens hun var et Barn, er bleven forlovet. Ja, man bliver gammel!« —

At Andersens urolige, længselsfuldt søgende Hjerter har havt mange Boliger, fremgaar af den Omstændighed, at medens han i 1837 sværmede for Sophie Ørsted, har han samtidigt — undervejs paa Rejsen til Stockholm, som han i dette Aar besøgte for første Gang — interesseret sig varmt for en anden skøn Dame, der ikke synes at have været ufølsom for hans Tilnærmelse; men et Tilfælde skilte deres Veje allerede tre Aar før hun døde i sin endnu blomstrende Ungdom.

I den Stampe'ske Samling af Andersens Korrespondance findes et Brev, der, suppleret med Erfaringer andetsteds fra, giver os de fornødne Oplysninger om dette Kærligheds-Intermezzo, der har sin egen romantiske, halvt eventyrlige Karakter, og som ikke hidtil har været kendt.

Blandt de mange skaanske Herresæder, hvor Andersen i Tidens Løb blev en ligesaa kær Gæst som paa de danske, var Børringe Kloster, der var kommen i Greve, Hofmarskal Niels Anton Barcks Besiddelse ved hans Giftermaal med Grevinde Maria Sophia Beck-Friis. Da Andersen første

Gang besøgte dette Sted, blev han betaget af Ægteparrets skønne, femtenaarige Datter, Comtesse Mathilda Barck. »Hun var en af de smukkeste, unge Piger, jeg har set«, skriver han, »hun gjorde et stærkt Indtryk paa mig, jeg tror næsten, jeg kunde have forelsket mig i hende, men det skete ikke, — en fattig Poët og en Grevinde! Jeg rejste.«

Men han glemte ikke den dejlige, unge Pige, og de paafølgende Somre har han aflagt Børringe Kloster korte Besøg. Den 3. Juli 1838 skriver han derfra til Henriette Hanck: »Den ene Comtesse Barck har været længe i Paris, er ung, livlig og smuk, — ak, mit gamle Hjerte! Havde jeg Penge nok, blev jeg forelsket i min høje Alderdom!« Og før han i 1840 skal paa sin store Rejse til Orienten, opholder han sig paany nogle Dage paa Børringe, og da han ved Afskeden gaar ombord i Malmø, »vare de unge Comtesser paa Skibsbroen, og deres hvide Tørklæder vajede for Digteren, saa længe jeg fra Dampskibet kunde se dem.«

At Skilsmissen er falden ham svær, fremgaar af, at inden han paabegynder Orientreisen, skriver han en lille Epistel til Comtesse Mathilda, hvori han beder hende om at glæde ham med et Brev, som hun skal adressere til Rom. Han venter imidlertid i Rom Uge efter Uge forgæves paa dette dyrebare Bevis paa, at han er i hendes Tanker. Og vant, som han efterhaanden er blevet det, til Modgang i Kærlighed, bestræber han sig for at glemme hende, og da et Par Aar er gaaet, og han faar at vide, at hun er bleven forlovet med den belgiske Gesandt i København, véd han, at Romanen er ude. Men egentlig begynder den først nu.

Den 19. September 1843, da han fra sit Hotel paa Kongens Nytorv begiver sig ud til Professor N. P. Nielsen, hvor Studenterne vil bringe Jenny Lind en Serenade, kommer nemlig i Hotellets Port en Dame ham imøde, som forlegen meddeler ham, at hun har en Tilstaaelse at gøre ham. Hun har et Brev til ham fra Comtesse Mathilda Barck, hvem hun for tre Aar siden havde givet Løfte om at besøge det til Rom, — men desværre, hun havde glemt det. Brevet var bleven forlagt, og først nu har hun fundet det.

Andersen bliver højlig overrasket, og da han kommer

hjem fra Festen for Jenny Lind, ligger paa hans Bord det gamle, forglemte Brev, der var saa venligt og smukt, at det »vilde have gjort ham lykkelig«, saafremt han havde modtaget det i Rom, da han ventede det med Længsel. Nu — ja, nu er Mathilda jo forlovet og han selv — dybt forelsket i Jenny Lind!

Ogsaa Romanens Slutning klinger vemodigt. Kort efter denne Episode med Brevet bliver Mathildas Forlovelse med den belgiske Diplomat hævet, og faa Maaneder senere, i Januar 1844, skriver Andersen: »Igaar fik jeg et Brev fra Sverrig, som forstemte mig — Comtesse Mathilda Barck er død, ung og blomstrende. Jeg tror, jeg skriver et lille Digt over hende og sender Moderen det.«

— — —

Genstanden for den tredje af de ovennævnte mindre Hjertebrande, der overgik Andersen, før Jenny Lind foraarsagede den sidste og store Ildløs, var den gamle Collins Datterdatter, Jonna Drewsen. Ligesom Sophie Ørsted og Mathilda Barck var hun ganske ung af Aar — mere Barn end Jomfru — men røbede tidligt de Egenskaber, det varme Hjertelag og den klare, sunde Dømmekraft, der senere gjorde hende til en betydelig Kvinde, hvis Ord havde Vægt. Det var ikke for Intet, at Edv. Collin, før han udgav sin Bog om »Andersen og det Collin'ske Hus«, henvendte sig netop til den daværende Jonna Stampe for at æske en Dom over det Afsnit, der omhandlede Andersen, hvem hun, mere end de fleste andre af hans Veninder, havde lært at forstaa til Dybden af hans Væsen. Og hendes Dom røber tydeligt hendes Utilfredshed med Collins Opfattelse, — men han er hendes gamle Onkel, og hun føler sig paa det Tidspunkt Døden nær, — Tonen i høndes Svar maa nødvendigvis nedstemmes.

Allerede som lille Pige beundrede og elskede hun den mere end tyve Aar ældre Andersen, og efterhaanden som hun blev ældre, og hendes skarpe, kritiske Sans voxer, er hun i den Collin'ske Kreds en af dem, til hvis Indsigelser han lytter villigst, fordi hun er saa kærlig og klog, og fordi han — er charmeret i hende.

I Januar 1843 skriver han til den dengang 16-aarige Pige:

»Det maa jeg dog fortælle Dig, at Din Bedstemoder igaar havde mig ordentlig i Skole og paastod, jeg gjorde for meget af Dig. »De er jo forliebt i hende,« sagde hun.«

Samme Aar skriver han til hende, at hans Tid er saa optaget, at han knapt kan naa at faa sendt Brev til hende, hvem dog »Verden kalder hans Forlovede«. Og da han det paafølgende Aar er i Udlandet, lader han hende vide, at »hvis han dør, skal hun arve ham« — altsammen sikre Tegn paa, hvor nær hun staar hans Hjerte.

Da hun i Oktober 1843 bliver konfirmeret, forærer han hende Byrons Skrifter, en Festgave, der i mere end én Henseende synes mig betegnende.

Hendes Følelser for ham har sikkert ikke havt det ringeste med Erotik at skaffe, og han har i den Retning neppe gjort sig Illusioner. Men han er stærkt bevæget, da han indvies i en gryende Forelskelse mellem hende og Baron Henrik Stampe, Arvingen til Baroniet Nysø, og rørende er det at se ham komme dem til Undsætning i deres unge Kærlighed, der navnlig møder stærk Modstand hos Jonnas vordende Svigermoder, den bastante Baronesse Kristine Stampe, født Dalgas. Var Andersen altid uheldig i sine egne Kærlighedsaffærer, forstod han mere end én Gang at være en varmhjertet og deltagende Hjælper, naar det gjaldt Andres, og han gik senere i Breschen f. Ex. for Gottlieb Collins Datter Helga, hvis Forbindelse med Skuespilleren Carl Price, der var blandt Andersens unge Venner, mødte stærk Uvilje i hele den Collin'ske Familie.

I 1850 blev Jonna Drewsen gift med Henrik Stampe og rykkede ind som Herregaardsfrue paa Christinelund ved Præstø, hvor Andersen vilde have været en hyppigere Gæst, end han blev, saafremt ikke den gamle Baronesse paa Nysø, hvis skrappe Tunge og herskesyge Væsen han frygtede, havde boet i Nærheden.

Jonna Stampe var en udpræget Karakter, et religiøst bevæget Gemyt, og Andersens noget vaklende Trosstandpunkt gav derfor jævnlig Anledning til svære Disputer, der for en Tid kunde skille deres Veje. Men deres Venskab var bygget paa saa fast en Grund, at det aldrig kunde bryde, og Ander-

sens Død, tre Aar før hendes egen, var hende en Hjertesorg.

Eventyret »Der er Forskel« er digtet paa Christinelund en Dag i Sommeren 1851, da Jonna Stampe, der, ligesom sin Fader, var en lidenskabelig Blomsterelsker, havde samlet en Buket dejlige Markblomster til Pynt i Andersens Værelse. Den unge Grevinde i Eventyret er hendes Kontrafej. Men et langt fyldigere Billede har han tegnet af hende som Bodil i Romanen »At være eller ikke være«, der forøvrigt frembyder et mærkeligt slaaende Bevis paa, hvor inderligt Andersens Liv og Digtning var forbundne med hinanden. I et Brev til Bodil benytter Niels Bryde nemlig nøjagtigt de samme Ord, som jeg har fundet i et Brev fra Andersen til Jonna Stampe, og hvori han skriver: »Tro mig, jeg forstaar saa godt Din Sjæl og Tanke! Du er langt kærligere, langt mere god end jeg er eller nogensinde bliver i denne Verden, hvis Strømninger i Ondt og Godt farer gennem mit letbevægelige Sind.« I Forholdet mellem Niels Bryde og Bodil har han skildret sit eget Forhold til Jonna Stampe. — —

VII

HVIS virkelig Muligheden af en Forbindelse med Jonna har foresvævet Andersen, maa Tanken derom vistnok være bleven forjaget fra den 10. September 1843. Under denne Datum har han ialfald i sin Dagbog beseglet Indvielsen af sin sidste, store Kærlighed i Livet med disse Ord: »Om Aftenen med Jenny Lind hos Balletmester Bournonville. Hendes og min Skaal drukket. Forelsket.«

Han havde i 1840, da »Den svenske Nattergal«, som Jenny Lind kaldtes, for et Par Dages Tid opholdt sig i København og boede paa samme Hotel som han, aflagt hende en Visit, uden at den da tyveaarige Pige, hvis Ydre ikke umiddelbart røbede hendes rige Indre, havde gjort noget dybere Indtryk paa ham. Men efterat han tre Aar efter har lært hendes elskelige Personlighed at kende, og navnlig efterat han har overværet hendes Optræden som Alice i Operaen »Robert af Normandiet« paa vort kgl. Theater, den første Scene, hun udenfor sit Fædreland havde betraadt, og som blev hende Springbrædtet til senere Triumfer paa de store Verdensteatre, er hans Hjerte fortabt. Med sin fine, kvindelige Ynde, sin dejlige, ungdomsfriske Stemme og sin geniale, dramatiske Fremstillingsevne henriver hun ham — og hele København — til Begejstring, og da hun af Studenterne fejres med Fakkeltog og Serenade, en Hyldest, der for første Gang herhjemme bringes en Kunstnerinde, er han den, der har digtet Sangen til hendes Pris.

Hans Optegnelser i Dagbogen fra 10. til 20. September 1843, da hun rejser, er et eneste Elskovssuk og viser, hvorledes han svinger mellem jublende Haab, fortærende Tvivl og nagende Jalousi, mellem Kærlighedens højeste Lykke og alle dens Kvaler. Til at erklære sig som Frier, mangler han dog

det fornødne Mod. Ved hendes Afrejse indskrænker han sig til at stikke et Brev til hende, som »hun maa forstaa«. Og Jenny Lind forstod. Da han ikke har bejlet, kan hendes Svar jo ikke blive noget Afslag, men mellem dets Linier læser han sin Døm. Og han sidder, som altid før, alene tilbage med sin Kærlighedssmerte. Jenny Lind holder inderligt af ham. Hun, der, som han, har viet sit Liv til Kunsten, og ligesom han er udgaaet fra det jævreste Folkelag og har kæmpet sig frem til Berømmelsen, hun, der ejer det samme rene, primitive Barnesind som han, forstaaer sikkert hans mærkelige Personlighed bedre end nogen af de Kvinder, han hidtil har truffet, — men hun elsker ham ikke.

I Efteraaret 1845 mødes de paany i København, hvor hun gør Furore som »Regimentets Datter« og »Søvnøgængersken«. Hun er hans fortrolige, ømme Veninde, intet mere. Men opgive Tanken om hende kan han dog ikke endnu. »Jenny«, skriver han i Dagbogen, »er elskelig mod mig; jeg er glad og haabende — — skøndt jeg véd jo — —!«

Til Wil. Bloch har Andersen meddelt et Par morsomme Oplevelser, der knytter sig til dette Jenny Linds andet Gæstespil i København, da Forholdet mellem dem er blevet helt fortroligt.

En Dag fulgtes Jenny Lind med Fru Heiberg og Andersen fra Theatret ned ad Vingaardsstræde, da de — formodentlig i en øjeblikkelig Distraction og stærkt optaget af Samtalen — pludselig befandt sig i den berygtede Holmsgade, hvor de offentlige Fruentimmer fra Døre og Vinduer til Andersens Forfærdelse stirrede paa det celebre Selskab paa en højst generende Maade og forfulgte dem med uhøviske Tilraab.

Ved en anden Lejlighed kom Jenny Lind og Andersen paa en Spadseretur gennem Løngangene ved Christiansborg Slot, hvor Hofbager Brun i en længere Aarrække havde et Udsalg af det mest udsøgte Fintbrød, og i hvis krydderduftende Butik de indtog en lille Forfriskning. Hofbageren, der med god Grund følte sig bæret ved Synet af saa berømte Kunder, vilde ikke paa nogen Maade tage mod Penge for Mælken og Wienerbrødet, de havde nydt, — og dog fik

han en kongelig Betaling, idet Jenny Lind til hans Henrykkelse sang en af sine berømte Folkesange for ham, hvorpaa Parret fortsatte deres Spadseretur. —

Dagen før Jenny Lind efter sit Gæstespil rejser fra Danmark, er han »til Middag hos hende i *Hôtel Royal* fra 5 til 12«, og hun drikker udtrykkelig hans Skaal — som Søster. Han føler, at ethvert Kærlighedshaab er bristet.

I December samme Aar kommer han til Berlin i Forventning om at fejre Julen sammen med hende. Den 21. kørte han til hendes Hotel. Hun tog ikke mod Nogen, sagde Portnerkonen. »Jo, mod mig, sig mit Navn! Da kom hun selv mig imøde, hun var mere blomstrende, end da hun var i København. Vi sad i Sophaen og talte om Collins.«

Modtagelsen har neppe været helt efter hans Ønske, thi to Dage efter skriver han: »Jeg gik i Theatret. Jenny sang saa smukt, at jeg ikke var vred paa hende. Nej, nej, hun kan ikke have forglemt mig!«

Men Juleaften sidder han ene paa sit Hotelværelse, be-
drøvet og krænket. Hun har ikke sendt Bud efter ham, som han saa sikkert har ventet.

»Hvad Tanker mon fylder hende,« skriver han, »siden hun tager saa lidt Notits af mig, jeg, som kom til Berlin mest for hendes Skyld! Hvad har jeg for det Meget, jeg har givet, og det til En, som Verden kalder den Ædleste og Bedste! Nu er det Juleaften! Hvor lykkeligt i Hjemmet, hvor Manden har en Arne! Nu er Juletræet tændt, Konen staar med det mindste Barn paa Armen, det strækker Hænderne ud mod de mange Lys, de andre Børn juble. Den Fremmede ude, hans Juletræ er Stjernehimmelen, Billederne nye Byer, nye Ansigter! Under Guds Juletræ hæver jeg mit Hoved og siger: Fader, hvad giver Du mig? Og maaske faar jeg en Ligkiste.«

Første Juledag fortsætter han sine Klager. »Der ligger et Slør over mine Tanker, men deres Flugt gaar mod Jenny! Hvad har jeg gjort hende? Er det af Forsigtighed for sit Rygte, at hun tager saa lidt Notits af mig?«

Men inden Aften er han trøstet. »Brev fra Jenny, hun er meget elskelig.« Og næste Dag er han hos hende. »Hun

havde Juletræ, forærede mig Sæbe i Form af et Stykke Ost, *eau de Colonne*, var saa velsignet, klappede mig, kaldte mig et Barn.«

Først den sidste Aften i Aaret er han hos hende, som han selv ønsker det. De er ganske ene, uden Jenny's Selskabs dame. Hun tænder Juletræet kun for ham, og med sin dejlige Stemme synger hun Julens Fred og milde Lykkefølelse ind i hans Sjæl, — men Kærlighedens Lykke, — nej, den formaar heller ikke hun at skænke ham.

En Maaned senere træffer de paany hinanden i Weimar, hvor Andersen fra sit første Besøg i 1844 er den unge Arvestorhertug Carl Alexanders gode Ven. Om hans Samvær med Jenny Lind og om, hvorledes hun dér, i den kunstelskende By, er ombejlet ved Hoffet og af Publikum, fortæller Dagbogeu:

22. Jan. 1846. I Nat kom Jenny. Besøgt hende, hun var glad ved at se mig og bragte mig sit Portræt. Taffel hos Storhertugen, baaret derhen i Portesjæse, det er første Gang i mit Liv, jeg er baaret.

23. Jan. Besøgt Jenny. Aften Koncert ved Hoffet; jeg er i Kaarde og med trekantet Hat. Jenny saa hen paa mig, da jeg præsenteredes for Hertugen af Gotha, Broder til Prins Albert i Engeland, og jeg hilste hende først. Talte med hende, Alle henrykte for hende. Storhertuginde, Alle, sagde, at de havde talt til Jenny om mig.

24. Jan. Spadseret med Jenny i Parken 1½ Time. Hun fortalte mig, at hun rimeligvis bosatte sig i Altona.

25. Jan. Med Kansler Müller og Beaulieu hos Jenny, som vi førte i Goethes, Wielands og Schillers Kammer, hun var henrykt over Indskriften under Schillers Büste.

26. Jan. Arvestorhertugen tog mig med til Grevinde Radern, hvor Jenny var. Hun, Arvestorhertugen og Gemalinde, Grevinde Beust, Værtinden og jeg sad til Bords. Jenny sang 6 Sange og tilsidst en Psalme, der dybt greb os Alle. »Jeg kan Intet sige til hende, hun opfylder mig ganske,« sagde den unge Hertuginde. Hun tog Jenny om Halsen, kyssede hende, Jenny brast i Graad. — Jenny traadte om Aftenen op i Søvnngængersken, var mageløs. Ved min Side sad en

Franskmand med et surt Ansigt, han rørte ikke en Haand, og da jeg sagde til ham: »Er det ikke dejligt?« sagde han kun: »O, jo!« Pludselig i Slutningen blev han varm, da kom et eneste Klask og et »'st gut« — men nu blev jeg ham ogsaa god. Beaulieu var ude af sig selv for Jenny.

27. Jan. Kørt med Kansler Müller og Jenny til Fürstengruft. Vi stode ved Schillers og Goethes Kister. Om Aftenen Selskab hos Kammerherre Plötz, alle de førstelige Herskaber, jeg læste 3 Billeder, Jenny græd over »Polichinel«. Henimod 12 kørte vi hjem. Jeg var syg. Beaulieu sagde mig, at jeg var paa Vej til at elske Jenny. Jeg sagde ham, det skete ikke. Han fortalte mig sit Hjertes Historie, jeg tænkte paa min egen og græd.

28. Jan. Med Beaulieu hos Jenny, gik paa Biblioteket, saa' Schillers Hjerneskal. Fulgte Jenny i Theatret. Gjorde Visit hos Grevinde Radern. Laqueien sagde, at der var Nogen. Jeg blev modtaget, og Arvestorhertugen med Gemalinde vare der hemmeligt med Jenny. De troede straks, jeg havde vidst det, men jeg anede det ikke. Arvestorhertugen drak et Glas med mig og tog mig om Livet. Hans Gemalinde kyssede Jenny, og han greb hendes Haand, som han kyssede. Jenny forandret sin Beslutning med at tage til Erfurth, hun rejser imorgen tidlig til Leipzig og derfra til Berlin. Gik med Beaulieu til Jenny. Porten var fuld af Mennesker. Hun bad os blive til The. Kansler Müller kom, jeg var ked af ham. Ude blev bragt Jenny en Serenade, »*Dank, herzlichste Dank, Ihr guten Weimarianen!*« fik vi hende til at sige. Hun stod i det aabne Vindu. Jeg var afficeret — Siden, da alle var borte, sad vi fire om Thebordet. Hun var god og elskelig. »Gud véd, naar vi ses igen,« sagde hun, »men mellem os bliver det for Livet, haaber jeg!« Jeg havde Krampe i Halsen, Beaulieu kyssede mig. Da vi gik, sagde Jenny: »Tak, fordi De er saa god mod Andersen!« Den elskelige Pige! Hjemme talte vi meget om hende. Beaulieu bad mig græde ud, kyssede mig kærligt. —

Da Andersen nogle Maaneder senere er i Rom, faar han uventet fra Louise Lind et Brev, der bevæger ham stærkt ved at fremkalde gamle Minder, og han fortæller hende aabent

om den Skuffelse, han har lidt. »De spørger mig om Jenny. Jeg hører jævnligt fra hende. Jeg har en Søster i Jenny, en trofast Sjæl, ikke mere — — forstaar De mig? Neppe gifter hun sig, dersom jeg har samlet og forstaaet Alt. Jeg véd for en Del hendes Bestemmelse, men jeg har ikke Ret til at tale derom. Med mig selv er jeg saaledes paa det Rene, at jeg kan resignere, jeg bygger ingen Drømme-Slotte men tager, hvad Gud lader ske for mig. Jeg har en Ro i min Sjæl som aldrig før. Jeg erkender, at Alt hvad der er sket endnu for mig, har været til det Bedste. Jeg er opfyldt af Taknemlighed og Glæde. Gud véd, om jeg som Ægtemand blev lykkeligere? Altsaa — hvad der er bedst, det sker!«

Fra denne Tid stammer efterfølgende Vers, hvori han med Vemod indvier sin sidste store Kærlighed til Erindringen:

Hvil sødt
 Som var Du lagt i Dødens Skrin,
 Du min Erindrings Rose, faur og fin!
 Du er ej Verdens mer, Du er kun min, —
 For Dig jeg synger, mine Taarer trille —
 Natten er smuk, Natten er stille, —
 Dødt — Alt er dødt!

I samme Forhold som Jenny Linds Søsterfølelse og Ven-skab for Andersen havde voxet sig stærkere, var hans Haab om at ægte hende blevet ringere og ringere. I de efterfølgende Aar mødes de af og til i Udlandet — f. Ex. i Wien og London — men Møderne har ikke den bevægede Karakter som før, og deres Korrespondance ebber samtidig mere og mere ud. Og da de i 1853 ses i Wien, og Andersen forestilles for hendes Ægtefælle, Pianisten Goldschmidt, og hendes Søn, har Eventyret forlængst været ude.

Atten Aar senere — 27. November 1871 — skriver Andersen i sin Dagbog: »Fik idag et Brev fra Jenny Lind-Goldschmidt — i tyve Aar har jeg ikke faaet Brev fra hende!«

Et Brudstykke af denne Skrivelse har sin særlige Interesse ved at vise os den Side af hendes Menneskevæsen, der har havt en betydelig Andel i, at hun havde virket saa dragende paa Andersen — den ideelle Begejstring, den dybe, religiøse Alvor, hvormed hun helliger sig Kunsten. Ingen havde som

hun lært ham at glemme sit eget Jeg i Udøvelsen af sit Kald. Han erkender selv, at han ved hende bragtes til et nyt og højere Syn paa Poesiens guddommelige Mission.

I Brevet fortæller hun ham, at hun i *Ober-Ammergau* har overværet Passionskuespillene og udtaler i den Anledning som sin Overbevisning, at »de helligste Scener, hvortil Verden har været Vidne, aldrig burde gengives paa et Theater«. Derpaa meddeler hun ham, at hendes Helbred nu er langt bedre, end da hun optraadte offentligt, og forklarer ham Grunden dertil. »Ja, jeg gav mig selv for meget i min Kunst, al min Livskraft var ved at udslukkes. Men — med Glæde var jeg død for denne min første og sidste, dybeste og reneste Kærlighed. Intet er renere end Kunsten, da den løfter os mod ham, som gav os den. Og saaledes har Gud Trin for Trin ført mig opad Jacobsstigen, til min Frelser stod klar for mit Blik og lærte mig at forstaa, hvorfor han kom ned for at forsone Verden ved at udgyde sit Blod for os«. —

Den Kærlighed, som Andersen i sin modne Alder følte for Jenny Lind, har utvivlsomt været af en mere afklaret Natur end den, han har næret for nogen anden Kvinde, og da ogsaa den bliver ubesvaret, opgiver han for stedse enhver Tanke om Ægteskab og slaar sig til Ro med den faste Overbevisning om, at saaledes er det Forsynets Vilje, og at som hans Skæbne har formet det for ham, saaledes er det bedst. —

Efterat vi nu har set, hvor ofte Andersen i sit Liv var udsat for den store Amors Angreb, den alvorlige Kærlighed, der foraarsagede ham bittere Skuffelser, vil det neppe forbause at erfare, at hans overordentlig letfængelige Hjerte ret jævnlig omflagedes ogsaa af Amors kaade Følge, de smaa, letvingede Amoriner, hvis Pile i Forbifarten kun streifer Hjertet og aldrig efterlader blivende Ar.

Blandt disse hyppige Streifskud skal her kun enkelte fremdrages, nærmest fordi de tjener til at belyse det vexlende Billede af hans Personlighed.

Under Omtalen af Andersen, over hvem hun paa Grund af hans Forhold til Heiberg ofte harcellerer paa sin bekendte,

ret frastødende Maade, skriver Fru Heiberg i 1878 til sin Ven Krieger: »Om mig siger han et Sted i sine nu udgivne Breve til min Forundring, at ifald han skulde kunne forelske sig, da blev det i Fru Heiberg og maaske i Jomfru Grahn — Danserinden. Hvor smigrendel!«

Det Brev, Fru Heiberg her hentyder til, er skrevet af Andersen i August 1838 til Henriette Hanck, og den paa-gældende Passus har følgende Ordlyd: »Jeg talte forleden saa varmt om Skuespillerinden Jomfru Andersen, at Louise Collin blev søsterlig hed, thi hun tillader ikke, at jeg forelsker mig i en Theaterdame. Dog denne Gang kan hun være rolig, kun Fru Heiberg og maaske Jomfru Grahn kunde jeg blive forelsket i.«

Trods det overlegne Smil, hvormed Fru Heiberg har noteret denne *quasi*-Kærlighedserklæring fra Andersens Side, har den uden Tvivl smigret hendes kvindelige Forfængelighed. Om Sagens Realitet er der det at sige, at Andersen ikke blot var en ivrig Beundrer af Fru Heibergs Kunst, til hvilken han som dramatisk Forfatter tidt maatte bejle, men at han efter alle Solemærker at dømme tillige har haft en stærk *faible* for den rigtbegavede Skuespillerinde, der med sit pikante Væsen endogsaa forstod at fortrylle Martensen, Sjællands højjærværdige Biskop.

At Andersen, efter Heibergs Død, ikke blot var selvskreven Gæst, naar hun gjorde Selskaber, men tillige viste hende sin Hyldest ved stadige Smaavisitter, var nok til at den københavnske Sladder satte den dengang aldrende Pebersvends Navn i en interessant Forbindelse med den endnu ungdommelige Enkes, og da en Aarhus-Avis i 1863 endogsaa viste den Taktløshed at avertere sine Læsere om et nærforstaaende Bryllup mellem de to Berømtheder, var Sagen klappet og klar.

Efterat Andersen i Sptbr. 1863 har bivaanet den unge Danserinde Julie Thorbergs Begravelse, skriver han i sin Dagbog: »I Kirken underholdt Bedemanden mig med, at han glædede sig til at varte op ved mit Bryllup med Fru Heiberg!« — et Notat, der suppleres med et Par Linier, der forøger Humoren. Samme Dag var Andersen nemlig til Middag hos Drewsens i Rosenvænget og — rimeligvis paavirket af den

entreprenante Bedemands Udtalelse — benytter han Lejligheden til at aflægge Etatsraadinden, der bor lige i Nærheden, en lille, galant Visit. Om denne Visits Forløb skriver han saa i Dagbogen: »Jeg gik efter Middagen over til Fru Heiberg, der klagede over Neldefeber, hun havde rødt Udslet paa Halsen«.

Naar man er fortrolig med Andersens Skræk for Hudsygdomme, véd man, at Visiten har været mislykket og kort. Men at han var charmeret i Fru Heiberg, naar hun ikke havde Neldefeber, er sikkert nok. —

Andersens Sværmeri for Lucile Grahn, den eneste danske Danserinde, der har opnaaet europæisk Navnkundighed, har sit eget Præg, og er beslægtet med det, han senere nærede for Pepita, — en Tilbøjelighed af mere jordisk Art.

Da han i 1847 for første Gang gæster London, aflægger han Landsmandinden Jomfru Grahn et Besøg. Hendes ukyske Tale generer ham, — men dog ikke mere, end at han allerede næste Dag aflægger hende Visit paany og modtager hendes Indbydelse til at benytte hendes Loge i Theatret. »Jeg har aldrig talt saaledes med et Fruentimmer, men ret artig var det«, skriver han i Dagbogen. »Gift Dem aldrig«, sagde hun til mig, »for det er rent galt! Hun talte om Hornemann, han skulde ikke gifte sig men huske paa sit Navn. Hun var vittig. Hun fortalte, hvem der holdt de forskellige Danserinder, sagde, at Taglioni strax havde spurgt hende, om hun havde faaet Børn. »Det er jo ikke Noget«, havde Taglioni sagt«. Et Par Dage senere, er han atter hendes Gæst. »Er Jomfru Nielsen Prinsen tro?« spurgte hun, — »det var en løs Samtale!«

Den Tiltrækning, Lucile Grahn øjensynligt øver paa ham, er psykologisk set interessant. Han er langt fra at elske hende. Men hans Fantasi paavirkes, hans Sanser pirres ved Modsætningen mellem hans egen ubesmittede, i Elskovens Labyrinth uerfarne Natur, og den sorgløse Letsindighed, der møder ham i den elegante Danserindes forførende Skikkelse. —

I August 1842 befinder han sig paa Glorup. Den 23. er der stort Taffel, og han charmeres saa stærkt i Kommandantens Datter fra Nyborg, at han lader sig overtale af hende

til at synge sine »tre Paradeheste, Gurre, Kong Frederik og *te voglio*«, — et sikkert Tegn paa, at hun har taget ham om Hjertet.

I 1847, da han paa Rejsen til England opholder sig i Amsterdam, er han til Middag hos Digteren van Lennep, hvis ældste Datter Sara erobrer ham med Storm, hvorom hans Dagbog fortæller i tydelige Ord. Han skriver et Digt til hendes Pris, og Skilsmissen falder ham svær.

Til Slutning skal kun som et Bevis paa, af hvor flygtig en Karakter disse Forliebelser kunde være, et Dagbogsblad fra 20. Marts 1862 anføres i al sin talende Kortfattedhed: »Middag hos Moldenhauers, hvor jeg var sammen med Frøken Laub, Bispens Datter i Viborg; jeg kendte hende ikke, og dog for tre Aar siden var jeg indtaget i hende«. — —

Af denne indgaaende Redegørelse for Andersens mangfoldige Kærlighedsoplevelser, store og smaa, fremgaar det, at hans Hjerte kom lettere i Brand, end man vistnok har været tilbøjelig til at tro, men først og fremmest tjener den til at aflive Mythen om, at hans selviske Væsen forbød ham at gifte sig. Naar han blev en gammel Pebersvend, var Grunden ene og alene den, at blandt de Kvinder, han attraaede, fandtes ingen, der attraaede ham. —

VIII

»H VORFOR fik jeg ikke en saadan Ungdomslykke?« spørger han med et Suk, da hans Ven Carl Bloch holder Bryllup.

Ja — hvorfor?

Man har anført hans Fattigdom og Grimhed som Grund, men den Forklaring er slet, og den bliver ikke bedre, fordi han ofte selv benytter den, bl. a. i det bekendte Vers »jeg var ej rig og smuk«, og i det Svar, han sender Fru Læssøe, som efter Skuffelsen med Louise Collin tilraader ham at glemme hende og forelske sig paany: »Gud i Himlen! De ved jo nok, hvor styg jeg er, hvor fattig jeg altid bliver, og disse Ting se Alle paa, hvem Hjertet end vælger, og det er meget fornuftigt.«

For Kvinder, der duer noget, har ydre Mangler, naar de opvejes af indre Fortrin, jo aldeles ingen Betydning. Hvor mange fattige Grimrianer ser man ikke gøre de mest glimrende Partier? Nej, Forklaringen paa Andersens Vanheld i Kærlighed maa sikkert udelukkende søges i hans egenartede Personlighed, — og særlig har den lidt feministiske Karakter, som Naturen og Opdragelsen havde paatrykt hans Væsen, været den første og største Anstødssten i hans Forhold til Kvinder.

Vi finder hos Andersen Karaktertræk, der skulde synes at maatte ophæve hinanden, en Omstændighed, der forøger Vanskeligheden ved at udrede hans Psykologi. Han kunde i afgørende Øjeblikke vise et Mod og en fast Beslutsomhed, som Ingen, der kun kendte ham løseligt, vilde have tiltroet ham. Omgivet af Dagliglivets Trivialiteter syntes derimod den Mangel paa Rankhed og Fasthed, der skæmmede hans store Legemes Holdning og Bevægelser, ogsaa undertiden at

præge hans aandelige Holdning, uden at jeg derfor vil give Erik Bøgh blot den ringeste Ret, naar han skriver om ham, at han »aldrig havde taget Parti og aldrig tilladt sig en Op-træden, der kunde karakteriseres som mandig«, thi denne Anklage er uretfærdig og skal senere blive eftertrykkeligt tilbagevist, — men sandt er det, at Mandighed i dette Ords gængse Betydning er en Egenskab, som selv hans bedste Venner og Beundrere ikke vil tillægge ham. Og, naar Forholdet til Riborg Voigt i de tidlige Aar undtages, synes det, som om den Beslutsomhed, han ellers kunde udvise, netop svigtede ham ligeoverfor de Kvinder, han elskede. Han lod Lejligheden slippe sig af Hænderne og manglede Mod, fornøden Mandighed, om man vil, til den endelige Erklæring, der skulde bringe Afgørelsen.

Han var sig det feminine Element i sin Natur vel bevidst og, ærlig som altid, ømmer han sig ikke ved at tilstaa sin Skavank. I sit »Livs-Eventyr« gaar han i sin Omtale af Venskabsforholdet til Edv. Collin lige løs paa Sagen, idet han skriver: »Det næsten Pigeagtige hos mig stillede han sig imod«.

Allerede i Skoletiden har dette Pigeagtige sat ham udenfor Kredsen af de andre Drengene, og da han i Sorø senere træffer sammen med den unge Carl Bagger, der i saa meget var hans grelle Modsætning, tog denne ham kraftigt i Skole. I »Improvisatoren«, der er en Guldgrube for den, der vil udforske Andersens Privatliv og Meninger, har han i Bernardo givet os et Billede af Carl Bagger. Og det er ham selv der taler, naar han lader Antonio sige: »Bernardo havde Ret i, at min Opdragelse hos den gode Domenica [en Aftegning af A's Moder] havde gydt Gedemælk i mit Blod, — Verden maatte jeg mere leve med i, vilde jeg skildre den«. Og med egne Ord udtrykker Antonio den samme Tanke: »Det var al denne Fruentimmeropdragelse, der havde fordærvet mig«.

Da Andersen nedskrev denne Sætning, har han med den lille Tilføjelse »al« havt i Tanken en hel Række Kvinder, der havde paavirket ham og hver paa sin Maade bidraget til at gøre hans kvindeligt-bløde Sind endnu blødere. De holdt alle inderligt meget af ham, men det var Barnet i ham, langt mere

end Manden, der tiltrak dem. Det var Barnet, de retlede, opmuntrede og trøstede, som naar Jenny Lind strøg sin Haand over hans Pande, idet hun talte mildt og stille til ham: »Barn! Barn! som De er!« For den Trang til at beskytte og værne, der er Kvinder medfødt, var han altid et villigt Offer. Men hos den Mand, der skal formaa at vække deres Attraa, ønsker de selv at finde Beskyttelsen og det stærke Værn. Og mødte derfor Andersen end aldrig blandt de mange Kvinder den ene, der turde skænke ham den Kærlighed og Hengivelse, hvorpaa et Ægteskab bygges, fandt han til Gengæld en Skare Veninder, der omfattede ham med søsterlige Følelser. Og om dem alle gælder det i større eller mindre Grad, at de besad den Aandens og Hjertets Dannelse, der betingede Forstaaelsen af hans Menneskevæsen.

Det var skæbnesvangert for Andersens Fremtid, at han i sit Barndomshjem var under en Paavirkning, der gav det Kvindagtige i hans Natur Næring. Faderen, den tause Melankoliker, som endte i Sindssyge, og den aandssvage Farfader bidrog kun til yderligere at nedtrykke hans eget tunge Sind og fremme hans Tilbøjelighed til Drømmerier. Det var Moderen og gamle Farmor, der var hans stadige Omgang. Begge elskede de ømt denne Dreng, deres eneste Rigdom, i hvem de saa Familiens Fremtid, og af mange Vidnesbyrd fremgaar det, at han hængte ved dem med et Barns hele Hengivenhed. Der er neppe hængaaet mange Dage i hans Liv, hvor de ganske har været ude af hans Tanker. Da han, højt oppe i Alderen, nyder den Ære i Stockholm, at Kongen gaar Arm i Arm med ham gennem Drottningholms Sale, skriver han i sin Dagbog: »Hvor stolt og lykkelig vilde Moder have følt sig, om hun havde oplevet Sligt — — og gamle Farmor!« Men — desværre kælede de for ham, pylrede om ham og værgede ham mod Kammeraternes Angreb. De burde have lært ham at lege med dem og at forsvare sig selv istedetfor at krybe bag Mors Skørter og sidde hjemme og sy Duketøj.

Blandt alle de Veninder Andersen vandt i Livet, var der kun faa, der tog sig for at modarbejde det Feminine i hans Natur. I hans tidlige Ungdom var den djærve Admiralinde

Wulff en af dem. Engang, da hun har bebrejdet ham hans Blødagtighed og Mangel paa Holdning, skriver han til hende disse selverkendende Ord: »Jeg er ikke stolt, sagde De mig. Sligt svarer man nødigt paa Ansigt til Ansigt. Men her vil jeg indrømme Dem, at De har Ret, men det ligger i Blodet. Lad først Sumplanten skyde mere frem, hærdes i Slud og Storm, da vil Poesiens Sol nok forædle Saften, og De skal se, at ogsaa den kan faa Charakter og grønnes.«

Senere hen kunde blandt Veninderne baade Ingeborg Drewsen og Henriette Collin, f. Tybjerg, sige ham drøje Sandheder og derved bidrage til at ranke hans feminine Personlighed op, men neppe nogen øvede den Indvirkning paa ham som Fru Dorothea Melchior, der med sit kærlige Hjerte og sin Klogskab forenede en fin og aldrig saarende Ironi; og det vilde have været en Lykke for ham, om han tidligere havde mødt denne udmærkede Kvinde paa sin Vej.

Gennem det meste af hans Liv stod Signe Læssøe, Soldaterheltens Moder, usvigelig trofast ved hans Side. Men højtbegavet og mønsterværdig af Karakter, som hun iøvrigt var, maa hun blandt hans Veninder nævnes som den, der i misforstaaet, lidt blødsøden Ømhed netop fremelskede det kvindelige Element i hans Personlighed. —

Som gammel Mand priser Andersen sig Gang paa Gang lykkelig over, at Skæbnen lod ham blive Pebersvend. Engang imellem kommer vel Ægteskabsnykkerne over ham, men han ender altid med det Ræsonnement, han gør gældende i et Nytaarsbrev til Fru Thora Hartmann, da han er ved at fylde sit 61de Aar: »De skrev mange smukke Ønsker ned i Deres Brev; jeg finder det at være det vægtigste, at jeg skal gifte mig. Men jeg er bange, det ikke gaar! De ved jo min mangeaarige Forbindelse med den over tusindaarige Gamle, den evigt unge Musa, hende for hvis ufødte Afkom De ogsaa i Deres Brev har en Bøn, — hun er istand til at forlade mig uden at sætte i Enkekassen for mig. Hun taaler ikke at jeg gifter mig, men vil, at jeg smukt gaar om i hendes Tøjr.«

Da Sommer fuglen i det berømte Eventyr af samme Navn

bliver sat paa Naal i Raritetsskassen, siger den disse dybt filosofiske Ord: »Nu sidder jeg ogsaa paa Stilk ligesom Blomsterne, ganske behageligt er det dog ikke! Det er nok som at være gift, — man sidder fast!«

Andersen følte inderst inde, vistnok ligesom de Kvinder han forelskede sig i, at han kun daarligt egnede sig til at sættes paa Naal i Ægteskabets Raritetsskabe, til at sidde fast, — han som med sit urolige Rejseblod bestandig trængte til at se nye Lande, nye Forhold og Mennesker, og som lige til sit sidste Leveaar, ja, endogsaa da han laa paa Dødslejet, lagde Planer til Udenlandsfarter.

At han med Lethed kunde være bleven gift, saafremt han havde villet tage tiltakke, siger den sunde Fornuft. En vis Art Fruentimmer er altid parat til at entrere. Betegnelsen »Præstebremser« har forlængst vundet Borgerret i Sproget. »Skuespillerbremser« er en stærkt udbredt Sidelinie af samme elskelige Race og »Digterbremser« en anden, som Andersen kendte af rig Erfaring. Især efterat han havde vundet Verdensberømmelse var han omsværmet af exalterede Hunkønnere, der mer eller mindre aabenbart erklærede ham deres Kærlighed. Han reflekterede ikke paa deres Tilnærmelser, de var ham en sand Rædsel, og han straffede dem ved at benytte dem som Modeller i sine Skrifter.

Fra Maxen skriver han til Henriette Collin: »Her er mange Forfatterinder, og en af dem er stærk i at overfalde mig med Kys, men hun er gammel, fed og varm. Vidste jeg bare, naar Anfaldene kom, kunde jeg dreje af, men ved Bordet forleden fik jeg en saadan pludselig Omfavnelse.«

Han træffer i Helsingør et forskruet Væsen, der oversavler ham med forelsket Vaas. »Elskelige Sjæl af et Mandfolk!« raaber hun til ham med himmelvendte Øjne og udbredte Arme, — han vender sig fra hende og »faar Vand i Munden« af Modbydelighed.

Han bombarderes med Breve fra forrykte Kvindemennesker, er paa Hotellerne overrendt af dem, ja, enkelte er saa ihærdige, at de maa føres bort med Magt, og i en længere Periode forfølges han af en Frøken Bodenhoff, der sender ham den ene Kærlighedserklæring efter den anden, og tilsidst

modtager han Besøg af Damens Fader, der beder ham undskylde hendes Paatrængenhed, — hun lider altid af ulykkelige Forelskelser.

Dr. Emil Hornemann, den højt ansete Læge, har som sin personlige Overbevisning udtalt, at H. C. Andersen havde levet som »en Asket, hvad Kønssdriftens Tilfredsstillelse angaar«, og Udtalelsen faar dobbelt Værd, naar man kender det inderligt fortrolige Venskab, som forbandt de to Mænd. Enhver, der har fordybet sig i Andersens efterladte Dagbøger, vil give Hornemanns Betragtning fuldt Medhold. I høj Grad rørende er de Bekendelser og Tanker — Pariser-Tanker, som han kollektivt benævner dem! — hvori Andersen gør ærligt Regnskab for de kødelige Fristelser, der møder ham, og de Kampe han gennemgaar for at overvinde dem.

Den rene, ubesmittede Følelse, der fyldte ham i hans Kærlighed til sande, ædle Kvinder, blev for ham, som for saa mange andre Mænd, det bedste Skjold i farefulde Perioder af hans Liv. Paa den første Rejse i Italien, hvor Sydens Natur og ildfulde Befolkning tænder hans unge Sanser i Brand, er Kærligheden til den yndige Louise Collin hans sikke Værge mod alle de Fristelser, der møder ham navnlig i Neapels Gader. »Jeg tænkte paa hende hjemme, som ikke tænker paa mig og rev mig løs«, skriver han i Dagbogen. Endnu saa sent som i 1866, da han i Portugal føler kødelige Lyster, og hans Omgivelser lader haant om hans Afholdenhed, tænker han med bevæget Hjerter paa sin Kærlighed til Jenny Lind. »Gamle Minder vakt hos mig,« siger han, »og jeg var igen paa min Stue, blød i Sindet og ene.« Enhver Tanke om Kærlighed, der ikke har sit Udspring i inderlig Følelse og især den, der frækt byder sig selv til og kan købes for Penge, er den ideale Side af hans Væsen, som tørster efter Skønhedsindtryk, dybt imod, og han viser den fra sig med Væmmelse.

Det er med Poetens Sind og Øjne, han fordyber sig i Betragtning af Kvinder. Snerpet er han aldrig, men al Raahed mishager ham, og naar han i Paris »ser de mest sanselige Billeder udstillede«, frastødes han kun, naar de er gemene og vidløse, eller naar »hellige Genstande profaneres.«

Han ser »Robert le diable« paa den store Opera og fryder sig over al den kvindelige Skønhed, som oprulles for ham, da »de døde Nonner staar op af Gravene — en 200 à 300 Stykker, der kaster Ligdragterne og staa nøgne i gennemsigtigt Flor, saa yndige! De opføre de mest vellystige Danse til en fortryllende Musik; man kunde blive gal! Og nogle Danserinder er saa dejlige, saa herligt formede og svæve som Blomsterfnug i Luften.«

Paa Isola bella i Maggiore Søen har han »gaaet i Laurbærtræernes Skygge og set en dejlig Venus af iskoldt Marmor, der gjorde ham ganske varm.«

Det er den plastiske Skønhed, han dyrker i Kvinden, og paa det Grundlag forfægter han overfor de dydzirede københavnske Damer sin Begejstring for Pepita, og da han som 62aarig overværer Italienernes Forestillinger, skriver han til Rob. Watt: »Ja, det er godt, De ikke ser Signora Sarolta, — baade Høedt og jeg er væk, men jeg er jo ogsaa kun 22 Aar!«

Aabent tilstaar han, hver Gang Sanserne volder ham Uro i Blodet. Men saa ofte det sker, ligesaa ofte noterer han Sejren over Kødets, og Troværdigheden lyser ud af hans Ord, som naar han under et Ophold i Hamborg 1847 gør følgende naive Bekendelse: »Stor Lyst til Daarlighed, det stikker i Blodet, gik flere Gange op og ned ad Gaden, derpaa ligesom altid hjem igen. Jeg er en Nar! Mit Hjerte bankede, — gammel Nar!«

Hvor klart og ægte menneskeligt tegner han ikke her sit Billede for os, og hvor er han dog ikke elskelig i sin Oprigtighed! Og er det ikke rørende at erfare, hvor Samvittigheden nager ham, da han efter et Besøg i Paris, hvis Fristelser han som altid før har modstaaet tappert, ankommer til Basnæs, hvor Fru Scavenius »fortalte om flere Familieforhold« og yttrede, at hun kunde tale til ham »saaledes som ikke til andre Herrer, fordi han var saa ren«, og han saa i Dagbogen tilføjer: »Ja, tilvisse var min Tanke ren i dette Øjeblik, men ellers — hvor løs og let er min Tanke!«?

Og den selvsamme Følelse af Uværdighed behersker ham, da Fru Læssøe engang gør ham forlegen ved at rose hans

Renhed, der bevirkede at han havde bevaret sin »lange Ungdomsfriskhed.«

I Synden mod det sjette Bud naaede Andersen sikkert aldrig udoover at synde i Tanken, men han har, i Overensstemmelse med Religionens strenge Dogme, følt sig næsten ligesaa brødefuld, som om han havde syndet i Gerning. Han forblev alle sine Dage mere Fru Læssøes Adept end Tilhænger af Carl Baggers farlige Livstheorier. —

I et Brev fra Portugal i Juli 1866 skriver han om den voldsomme Hede, der tvinger ham til om Dagen at holde sig inden Døre. »Først om Aftenen kommer jeg ud i Haven at aande, men det er da ogsaa en Luft som et Brudekys. Et Brudekys maa jeg dog tænke mig til — jeg kender det ikke. Jeg tænker saa meget, — jeg kender saa lidt.«

Der ligger i disse kønne, simple Ord et Hjertesuk, en stille Vemod; og de giver i al deres Kortfattethed et Billede af Andersens hele Menneskevæsen og Liv, — hans Ensomhedsfølelse, hans Trang til den Kærlighedslykke, der aldrig blev ham forundt og endelig en Erkendelse af hans Ukendskab med visse Sider af Livets brogede Bog. Han »tænkte saa meget«, og hans Fantasi bar ham højt over os Alle i Tid og Rum, men da han døde, var han med sine halvfjersinstyve Aar paa mange Maader endnu som Barnet, der »kender saa lidt«. —

IX

ANDERSEN var et Barn, det største blandt Alverdens Digtere, Barnligheden hans dybeste Karaktertræk. Den, der benægter det, slaar Grunden under ham bort baade som Menneske og Digter. Saa vidt mig bekendt har hidtil kun En vovet denne halsløse Gerning, den af hvem man mindst skulde have ventet det, fordi han burde have kendt ham bedst, — Edv. Collin! I hans Bog om »H. C. Andersen og det Collinske Hus« Side 472 staar det at læse. Den bemærkelsesværdige Passus lyder saaledes:

»Man har havt meget travlt med Andersens Barnlighed. Det beror paa en fuldstændig Misforstaaelse af hans Væsen . . . Det er vel nærmest hans tidligere Følsomhed, der er bleven forvexlet med Barnlighed, og Misforstaaelsen er bleven bestyrket ved hans store Evne til at gaa ind i Barnets Tankegang og til at tale i dets Sprog. Det er mig endog tvivlsomt, om han var en egentlig Barneven . . . Den Kærlighed for Børn i Almindelighed, som findes hos den udprægede Barneven, der ved enhver Lejlighed tager et Barn paa Armen og kæler for det, har jeg ikke fundet hos ham. At han ikke selv gjorde Fordring paa at staa som et Exempel paa en Barneven, maa man slutte deraf, at da han kort før sin Død var henne at se paa de udstillede Skizzer til sit Monument, yttrede han sig heftigt og haardt mod dem, paa hvilke der var anbragt Børn.«

Der findes Paastande saa umulige, at man ikke gider modbevise dem. Af denne gode Grund har vel Collins Paastand med Hensyn til Andersen's Barnlighed hidtil staaet uimodsagt. Hellerikke jeg skal forstyrre dens evige Fred.

Den uretfærdige Krønike om, at Andersen ikke var Børne-

ven, bør derimod gendrives kraftigt, fordi den ofte er bleven fortalt og maaske har fundet villige Øren.

I det ovenanførte Citat gør Edv. Collin følgende Bevisførelse gældende: Andersen tog ikke ved enhver Lejlighed et Barn paa Armen, altsaa var han ingen udpræget Barneven og havde ikke Kærlighed for Børn i Almindelighed! Og Beviset for, at han ikke selv gjorde Fordring paa at anses for Børneven, finder Collin i den Omstændighed: at han yttrede sig heftigt mod de Skizzer til sit Monument, paa hvilke der var anbragt Børn!

Ligeoverfor en saa letsindig Omgang med Ord vil jeg kun stille to simple Spørgsmaal. Skal Kæleri ved enhver Lejlighed for Børn virkelig være Prøvestenen for vor større eller mindre Kærlighed til dem? Og er det ikke ubegribeligt, at Edv. Collin, med Hensyn til Andersen's heftige Utilfredshed med Monument-Skizzerne, som hans »bedste Ven« ikke har havt den fyldestgørende Undskyldning parat — foruden en anden, som senere skal omtales — at Andersen netop paa det paagældende Tidspunkt var i den Grad aandeligt og legemligt nedbrudt, at han nærmest var utilregnelig?

Jo — sandelig var Andersen Børneven, og Børnene gengældte hans Kærlighed i fuldt Maal! —

Blandt hans efterladte Papirer findes et lille Blad, uden Datum og Overskrift men med hans Haandskrift, hvorpaa han har optegnet en frenologisk Beskrivelse af sine Organer og Anlæg, efter al Sandsynlighed Udbyttet af de Maalinger af hans Hoved, som Dr. Karus i Dresden engang foretog. Af de Resultater, hvortil han kom, anfører jeg her de interessanteste og fuldkomment korrekte:

- Børnekærlighed — stor.
- Kønsdrift — liden.
- Godmodighed — meget stor.
- Haab — stort.
- Idealitet — meget stor.
- Sans for det Vidunderlige — stor.
- Opfatningsevne — stor.
- Hengivenhed — stor.
- Vittighed — meget stor.

Tonesans — meget stor.

Erhvervelsessyge — liden.

Absolut urigtige er kun to af de øvrige Angivelser, idet Andersens Retsfølelse, der i Virkeligheden var næsten sygeligt udviklet, og hans Stedsans, der var betydelig, begge har Betegnelse: middelmaadig.

Øverst paa Listen paraderer, som en Gendrivelse af den Collin'ske Paastand, Angivelsen af Andersens Børnekærlighed som stor. Og, enten man nu vil tillægge slige Undersøgelser nogen større Betydning eller ej, synes dens Førsteplads at antyde baade dens Vigtighed og Resultatets Ufejlbarehed.

Forestillingen om at Andersen ikke skulde være Børnenes kærlige og fortrolige Ven er absurd og tillige saa utiltalende, at den, saafremt den vandt Borgerret, i ikke ringe Grad vilde forringe Mindet om hans menneskelige Personlighed.

Han, der har digtet »Det døende Barn« og den dejlige Sang til »Lille Viggio«, og som har skrevet de uforgængelige Eventyr med Barnets Fantasi og i dets eget Sprog, — han der digtede »En Moder« og som bl. a. i Taterkvindens Forhold til sin vanføre Skifting i »At være eller ikke være«, har skildret Kærligheden til Barnet med Ord, der aldrig glemmes, — — han skulde ikke have elsket Børn? Tro det, hvem der vill

Om alle de Beviser, der styrker Paastanden om at Andersen var Børneven, skulde anføres her, vilde Pladsen ikke strække til. Vi behøver heldigvis ikke at tage Frenologien til Hjælp for at forvise os om, at hans Kærlighed til de Smaa ikke udsprang af en Digtets forbifarende, kunstigt oparbejdede Stemninger, men havde sin Rod og sugede sin Næring fra den haandgribelige Virkeligheds Verden, der omgav ham.

Det gælder om Børn som om Dyr, at de med sikkert Instinkt fornemmer, om vi holder af dem eller ej. Og føler de, at vi mener dem det godt, nærmer de sig tillidsfuldt til os, og da ser vi undertiden, at et Barns Kærlighed kan være dybere og mere trofast end mangen Voxens.

Denne Erfaring gjorde Andersen, overalt hvor han kom. Baade herhjemme og i Udlandet hang Børnene ved ham. I alle de Familier, hvor han i København færdedes til Stadig-

hed, var han en sikker Gæst i Barnekamrene. Her kunde han sidde timevis, fortælle Eventyr og klippe sine berømte Papirfigurer, Danserinder og Pjerrot'er, Vejr møller og Storke, og var Børnene syge, kom han med Gaver til dem og sad taalmodigt ved deres Senge, — og naar han tilgavns vilde glæde og belønne dem, tog han dem med sig i Kasino, naar hans Eventyrkomedier blev opførte.

Edv. Collins lille Datter Mimi, der var hans Guddatter, besøger han, ifølge Dagbogen, »hver Dag om end kun et Øjeblik. Hun kan sige A., og det betyder Andersen, og det eneste, der kan bringe hende fra at græde er at vise hende et Portræt af Andersen«.

Da han i 1856 for første Gang har været Gæst paa Holsteinborg og skal tage Afsked, er den lille Ulrik Adolf ikke til at finde, og da saa Drengen faar at høre, at Andersen er rejst, uden at han har faaet ham sagt rigtigt Farvel, giver han sig til bittert at græde.

Og naar Andersen ved et senere Besøg paa Holsteinborg i sin Dagbog noterer: »Børnene jublede, da jeg kom. Christian Christoph og alle Børnene holde ret af mig«, viser dette jo tydeligt nok, hvilken Betydning han lægger i Sagen.

I 1864, under et Ophold hos Grev Moltke paa Aagaard, skriver han: »Grevens lille Søn Viggo er opkaldt efter Sangen »Lille Viggo«. Han sluttede sig strax til mig, vilde ikke fra mig, hang mig om Halsen«.

Naar man hos Martin Henriques, i hvis Hus A. var en hyppig Gæst, spørger den lille Marie, hvem der er hende kærest, svarer hun »Anners«. »Hun nikker og ler til mig« skriver Andersen 1868 i Dagbogen, »og da jeg idag kom, og hun fra Vinduet saa mig, nikkede hun, og da jeg kom ind, hun kan ikke tale endnu, pegede hun paa Vinduet, hvorfra hun saa mig, løb saa ind i den anden Stue og viste mig mit Portræt »Anners«, løb saa til Kanarie fuglen, der spiste, og sagde »Ma—Ma«, — kort, førte paa sin Vis helt Samtale«.

Lad os fremdeles slaa op i Dagbøgerne paa Maa og Faa!

23. Decbr. 1868. Ved Melchiors Middag havde vi hver et

lille Juletræ, jeg fik mit lovet hjem næste Dag til den lille Pige, Frøken Hallager har taget til sig.

25. Decbr. 1868. Iaftes havde jeg givet Frk. Hallager til den lille Thora det Juletræ, der stod ved Middagsbordet for mig hos Melchiors. Hun fik det da hun stod aldeles nøgen i Vasken, og Frøkenen heldte hende Vand over Hovedet, det var Motiv til at male.

6. Febr. 1869. Købte et Fastelavnsris til Frk. Hallagers lille Plejebarn. Riset maatte jeg bringe hjem, opgav da at gaa i Theatret til »Jeppe«.

1. Marts 1869. Stor Middag hos Grosserer Grøns. Børnene vare meget søde og mig hengivne.

15. August 1869. Besøgt Blochs. Den lille Dreng smilte ret til mig.

13. Marts 1870. Hos Henriques. Lille Marie vilde ikke slippe min Haand.

4. Marts 1875. Tog hen til Melchiors. Jeg følte mig saa ilde. Lille Charlotte spurgte mig, hvorledes jeg havde det, og da jeg svarede: daarligt, sagde hun, saa skulde Du blive hjemme og ikke gaa ud. Du er den klogeste af os alle-sammen, sagde jeg, men Fru Melchior lærte hende, at jeg kom for at se, hvor glade de Alle vare, fordi de saa mig. Da svarede den Lille: Ja — men, vi er jo ikke glade, naar han er syg!

Fra forskellige Perioder i Andersens Liv skal endnu anføres et Par Exempler paa, hvorledes han ogsaa i Udlandet vandt Børnenes Hjerter. Ved Afrejsen fra Le Locle i 1833 skriver han: »Der var formelig Sorg, Børnene græd, vi vare jo ogsaa blevne Venner, uagtet jeg ikke forstod deres Patois; de skreg det højt ind i mine Øren i den Tanke, at jeg maatte være døv, naar jeg ikke forstod dem«.

Da han i 1845 efter et Besøg hos Digteren Mosen i Oldenburg skulde bort, brast dennes lille Søn Erik i Graad, da hans Moder Dagen før Afrejsen sagde til ham, at han skulde give Andersen Haanden, da der maaske gik lang Tid, inden han igen fik ham at se. Og samme Aften overrakte Mosen, som Foræring til Andersen fra Drengen, den ene af de to Tinsoldater, han ejede — for at han ikke skulde føle sig alt-

for alene paa den lange Rejse, han nu skulde gøre. Andersen var dybt rørt, og i Historien om »Det gamle Hus«, har han sat lille Eriks Tinsoldat et evigt Minde.

Og da han i 1873 forlod Bern, blev han i Afskedsøjeblikket Vidne til den samme Sorg hos de Børn, hvis Kærlighed han havde vundet i Dr. Dor's Hjem. De Smaa var utrøstelige og vilde paa Banegaarden uafslædig løftes op til Coupéens Vindue for at sige deres gamle Ven det sidste Farvel.

Alle disse Notater, saa ubetydelige de kan forekomme os enkeltvis, giver tilsammenlagte et paalideligt Billede af Andersen som Børnenes sande Ven. Som det store godmodige Barn, han selv var, forstod han ganske at leve sig ind i deres primitive Tankeverden. I deres Kreds befandt han sig tryggere end i nogen anden. De gav sig ham jo helt i Vold uden Bagtanker og kold Kritik. De og han havde gensidig Følelsen af, at de hørte sammen. Han var letbevægelig som de, et svajende Siv for skiftende Stemninger; han kunde som de samtidig græde og le, kunde, ligesom de, det ene Øjeblik med barnlig Elskelighed indtage alle Hjerter med Storm og i det næste, saafremt Et og Andet gik ham imod, blive vrippen og pirrelig, ja, rentud uartig som en Dreng. Som de kunde han — fremfor Alt — bedrøves og glædes over de latterligste Smaating, bedrøves over et eneste, lille, uoverlagt Ord, henkastet i Spøg, og glædes over at vinde en Haandfuld Pebernødder i Gnav.

Den der som Andersen i sit 61. Aar, da han i Januar 1866 opholder sig paa Basnæs, i fuldt Alvor og som en Begivenhed, der bør erindres, i sin Dagbog kan nedskrive disse Ord: »Om Aftenen spillede vi Hanrej og Skidtmads, jeg var heldig i hvert Spil«, — han maa enten være et tiaars Barn — eller en stor Kunstnersjæl, der bærer det troskyldige Barn i sig til sin Død. —

Naar Edv. Collin i sin Bog benytter Andersen's Indsigelse mod, at der anbragtes Børn paa det projekterede Monument, der nu findes i Kongens Have, som et Bevis for, »at han ikke selv gjorde Fordring paa at staa som et Exempel paa en Børneven«, har jeg allerede ovenfor gjort gældende, hvor

uholdbart Beviset er alene af den Grund, at Andersen dengang var saa dødssyg og forpint, at han var halvt utilregnelig og derfor burde kunne gøre Regning paa den største Overbærenhed. Men Sagen har en anden Side.

Andersen's Ven, Maleren Vermehren, havde givet ham bestemt Løfte om, at den af Billedhuggeren Saabye udarbejdede paagældende Skizze ikke vilde blive antaget. Efter en Yttring af Carl Bloch faar han imidlertid det Indtryk, at Skizzen alligevel skal benyttes, og da Saabye et Par Dage senere aflægger ham et Besøg, gav han ham, ifølge Dagbogen, ren Besked. »Jeg sagde ham«, skriver Andersen, »at hverken han eller nogen anden af Billedhuggerne kendte mig, havde ikke set mig læse, at jeg Ingen taalte bagved mig og ikke havde Børn paa Ryggen, paa Skødet eller i Skrævet, at mine Eventyr vare ligesaa meget for de Ældre som for Børnene; disse forstode kun Staffagen og saa' og fornam først som modne Folk det Hele. Det Naive var kun en Del af mine Eventyr, at Humøret var egentlig Saltet i dem«.

Se — her finder vi Sagens virkelige Forklaring! Og maa man ikke give Andersen Ret i hans Tankegang? Ganske bortset fra det formelle Arrangement med de mange Børn, der jo stod i Strid med Sandheden, idet Andersen's Nervøsitet altid havde reageret mod den altfor store Nærhed og rent legemlige Berøring af Andre, ønskede han ikke for Efterverdenen at staa udelukkende som Eventyrernes Forfatter og som Børnenes Digter. Han havde dog præsteret en Mængde Digterværker ogsaa i anden Form — adskillige Romaner, der havde grundlagt hans Ry i Udlandet, endvidere baade Skuespil, Digte og Sange, der alle havde vundet rig Paaskønnelse. Kort og godt: han ønskede, at den Statue, man vilde rejse for ham, skulde være et Monument ikke blot for Eventyrdigteren men for Digteren H. C. Andersen.

At han selv indsaa, at det alligevel var Eventyrene, der havde skaffet ham Verdensberømmelsen, og at han ikke fornægtede Børnene som sit største og mest trofaste Publikum, viser et Brev, han i 1866 sendte sin Ven, Komponisten I. P. E. Hartmann, hvori han giver sine Tanker netop i den Ret-

ning et baade kønt og spøgefuldt Udtryk. »Nu har jeg for første Gang faaet min egen Seng, der vel bliver min Døds-seng. Nu er jeg, som Fru Jette Collin skriver saa smukt, »en ældre Mand«, og saa maa jeg jo tænke paa Dødssengen. Tænk Du saa paa Sørgemarschen! Det bliver naturligvis Skolerne, de smaa Skoler, som skulle følge, ikke de store atinske. Indret saa Musiken efter Børnetrit!« — —

X

OGSAA i sit Gudsforhold bevarede Andersen Barnet i sig. Grubleri og anstrengt Reflektion laa ham ijernt, og hans religiøse Opfattelse var sikkert mere underkastet hans vekslede Stemninger end Resultatet af tunge Overvejelser. Ortodox Christen var han ikke, og om Bibellærens Dogmer udkæmpede han ofte varme Disputer med Venner og Veninder.

Men under den bølgende Overflade med Tvivl og Anfægtelser, som han kendte fra Faderen, Rationalisten, der spekulerede dybt over Tingene, og for hvem Guds Søn kun betød det udvalgte Menneske, gik i hans Sjæl, som en stærk Understrøm, den enfoldige Barnetro, indpodet ham af Moderen, der var ivrig Kirkegænger, og som i 1831 i et Brev anmoder ham om at sende hende saa mange Penge, at hun kan gaa til »Herrens Bord, thi jeg længes meget efter at komme der.«

Andersens religiøse Standpunkt er ikke helt let at udrede. Han, hvis Sind er saa fintmærkende som en Magnetnaal, og saa at sige hvert Øjeblik paa Dagen er under Paavirkning af de tilfældige Omgivelser, var ogsaa religiøst set i bestandig Svingning. Kun to Bevægelser var i al denne Uro stadig tilbagevendende, — i Lykke og Medgang løftes han mod Gud i from Taksigelse og ydmyg Underkastelse; men naar Modgangens Time kommer, vender han sig bort fra sin himmelske Fader, der ikke opfylder hans Bønner, — ganske som Barnet, der er artigt og føjeligt, saa længe det faar sin Vilje men knytter Hænderne i Vrede, naar dets jordiske Fader ikke opfylder dets Ønsker eller straffer det.

Han tilstaar det selv oprigtigt i Ord, der ikke kan misforstaas: »I Angst og Smerte kan jeg ikke bede til Gud, men i Glæde og Velgaaen er han mig saa nær, da har jeg

Bøn, da er der en ydmyg Velsignelsens Tak i min Sjæl og Tanke.«

Og i hans Religiositet, der er underkastet mange periferiske Forandringer, er der bestandig én Hovedlinie, der, som den faste Axe, gaar gennem alle hans Betragtninger, nemlig den: Gud er Kærlighed, og Christendommen prædiker først og fremmest Kærlighedens Evangelium, der bringer Bud til hele den samlede Menneskehed.

I Tyskland, hvor Interessen ogsaa for hans Menneskevæsen tidligt vaktes, var man snart paa det Rene med denne hans religiøse Hovedbetragtning, og »*Fahrbücher der Gegenwart*« skriver i den Anledning, at »*Der religiöse Standpunkt Andersen's, soweit es aus seinen Werken hervorgeht, wesentlich der moderne ist, indem er überall die sittliche Bethätigung, die Liebe, in der Vordergrund stellt.*«

Blandt de Dogmer, hvorpaa Andersen ikke formaaede at tro, var Kødets Opstandelse. Derimod troede han fast paa Aandens evige Ukrænkelighed. I »Skrubtudsen«, et af hans skønneste Eventyr, har han udviklet sit Standpunkt. Ædelstenen i Skrubtudsens Hoved symboliserer Længslen mod det Høje, og da Dyret dør, udstråler fra dets Øjne en lysende Gnist. For Andersen er Øjnene en Afspejling af Sjælen, og i Historien om »Bedstemoder« siger han om dem, at de »kan aldrig dø«, de er det evige Livs Sindbillede. Eventyret om Skrubtudsen slutter da med Spørgsmaalet om, hvor Ædelstenen og dens lysende Gnist gaar hen, og Svaret lyder: »Søg den i Solen! Men Glansen dér er for stærk, vi have endnu ikke Øjne til at se ind i al den Herlighed, Gud har skabt; men vi faar dem nok, og det bliver det dejligste Eventyr, for vi ere selv med deri!«

Under sit Ophold i London 1847 skriver han: »Udødelighed maa der være. Naar en sand Kunstner, en Mester, gør et selv fejlfuldt Billede, som han sønderriver, da samler man Stykkerne og bevarer dem. Guds Billeder af sig selv skulde han sønderrive og kaste bort, — nej! En Shakespeare, en Napoleon, en Sokrates kastes hen i Krogen, nej! De maa leve, leve evigt, — og nu den mindre Begavede, hvorfor fik han saa lidt af Gaverne? Retfærdighed og Kærlighed maa der

være hos den Fuldkomneste. Den lidt begavede kan ej ud-slettes som et fejlfuldt Tal! Der maa være en Evighed, thi der er en evig Gud!«

I et Brev til Ingemann i 1855 siger han: »Jeg vil ikke, at Resultaterne af Videnskabens og Poesiens store Karevaner maa, som Sandet i Timeglasset, Gren for Gren forsvinde. Vel er vor Gerning ligeoverfor Gud »Intet«, men jeg tænker mig, at det: at Aandens Dygtige have aabenbaret sig paa denne Jord, maa, naar denne selv vejrer hen, blive det Lysende, som evigt minder om, at den engang var.«

Og i sine Skrifter giver han de samme Tanker Form bl. a. i «Maurerpigen» i Niamas Repliker:

Hvad der er stort og skønt kan aldrig dø!
 Hvad hver begavet Aand har virket her
 Staar som et Lyspunkt, straalere som en Stjerne
 I Tiderne! Og nye Stjerner fødes,
 Saa prægtige, at mange, som nu øjnes,
 Fordunkles vil, men alle smelte sammen
 Til Glorie om vor Jord: Oplysnings-Glorien!

— — —

Jeg har den Tro:
 Profetens Paradis og Christi Himmel
 Er, som Naturen her, ét Rige kun,
 Og at Alkærlighedens Rosenhæk,
 Som blomstrer der, udbreder lige stærk
 Den samme Duft til Christen som til Maurer!

Andersens Forestilling om at de Christnes Himmel og Profetens Paradis kun er Dele af det samme store Rige, regeret af Guds evige Alkærlighed, har han i 1862 faaet be-styrket i Cordovas ældgamle Domkirke. Derinde overvælder Følelsen ham af »at hele Menneskeheden Stræben efter den eneste sande Gud er sammentrængt og omsluttet af disse Mure, thi medens fra Højkirken Lovsange lyde til Jesus og Jomfru Maria, prædike Væggenes arabiske Skriftegn, at »der er kun én Gud, og Mahomed er hans Profet«.«

Herinde føler han, at Jøder, Muselmænd og Christne kan mødes i fælles, hellig Andagt, og han udbryder i Lovsang:

Du evige Gud!

Mig Christendoms læreren er Kærlighedslæren!

I den kom Du til os! Dig Magten og Æren!

Andersens dybe Sympathi for Jøderne, der tilkendegiver sig i rigt Maal baade i hans Liv og hans Skrifter, bør ikke lades uomtalt. Jeg har altid tænkt mig, at Grundvolden for denne Sympathi blev lagt allerede hin Septemberdag i 1819, da han saa København for første Gang og var Vidne til de modbydelige Jødeforfølgelser paa aaben Gade. Hans levende Retfærdighedsfølelse har med Afsky vendt sig bort fra de Mishandlinger, han saa Pøblen udøve. Han har aldrig kunnet glemme dem. Han saa dem for sig, da han skrev »Kun en Spillemand«, og da han i »Improvvisatoren« skildrede Ghettoen i Rom, hvor Bernardo med sin Sabel værger en gammel Jøde, hvem en raa Bandit vil tvinge til at springe over sin Stok.

I Odense havde han, før han blev sat i den offentlige Skole, gaaet et Par Aar i den mosaiske. Da han kom til København, stod han ogsaa her i Forbindelse med Jødeskolen, og under sit Slagelse-Ophold nød han Gæstfrihed i et velstaaende jødisk Hjem; og saaledes havde han tidligt gjort Erfaringer, der senere berigedes under Omgangen med de fremragende jødiske Familier, han lærte at kende baade i Udlandet og i København, og blandt hvilke han fandt sine bedste Venner.

Det er ikke for Intet, at »Jødepigen« er et af de Eventyr, hvori hans Gudsforhold aabenbæres klarest og skønnest. Lev Dit Liv efter Kærlighedens og Retfærdighedens Love, da vil Guds Sol skinne lige varmt over Din Grav, enten Du er Kristen eller Jøde!

Andersens Religion maa sikkert nærmest betegnes som Teisme, — den Lære, der antager en personlig Gud, som i sin Almagt og Alkærlighed skabte Verden og opholder og styrer den med et Maal for Øje.

Han havde Ærbødighed og Sympathi for enhver Religion,

naar den blot var ærlig, og han er lige saa højtidsstemt i Jødernes Synagoger og i Tyrkernes Moskeer som i de Christnes Kirker. Derfor harmes han, naar han i Gudshusene, ligegyldigt hvilke, savner Andagt og Ærefrygt for Stedets Hellighed. »Jeg var vred paa flere Koner inde i Kirken,« skriver han til H. C. Ørsted efter et Besøg i Peterskirken, »de sladdrede og lo under Ceremonierne, og jeg var ordentlig Politisk og bad dem huske paa, de vare i Kirke. De saa meget forundrede paa mig og troede vist ikke, at jeg var Protestant.«

I Trossager var Andersen en tolerant Cosmopolit. Og det er derfor med aabenbar Tilfredsstillelse, at han paa et Hotel i Syden nedskriver følgende Ord: »Værten spurgte mig: Er 'De Catholik — nej, sagde jeg, Protestant — og Værten svarede da: »*Le bon dieu est pour tous!*«« Denne kategoriske Sentens var jo netop Udtrykket for hans egen Religionsbekendelse i kort Begreb.

Tro og Viden var ikke for ham to fjendtlige Begreber. Spørgsmaalet optager hans Tanke, han fører det gerne paa Tale og noterer med Glæde, naar han mærker Tilslutning, og navnlig naar en eller anden frisindet Præst rundtomkring paa Herregaardene er af samme Mening som han. Men især beskæftiger Problemet ham stærkt, efterat H. C. Ørsted, der ogsaa i religiøse Spørgsmaal øvede stor Indflydelse paa ham, havde udgivet »Aanden i Naturen«; og til denne sin udmærkede Ven skriver han i 1851: »Jeg skatter hos den fromme Mængde det: blindt hen at tro, men jeg finder det langt mere velsignet: i sin Tro ogsaa at vide. Jeg vil ikke med tilbundne Øjne gaa til Gud, jeg vil have dem aabne, se og vide, og kommer jeg vel ikke til andet Maal end Den, som kun tror, saa er min Tanke dog blevet rigere.«

Og i 1856, da han arbejder paa »At være eller ikke være«, skriver han til Ingemann, for hvem han altid udtaler sig, naar han er stærkt aandeligt bevæget, at han har læst Dr. Fabri's »*Briefe gegen den Materialismus*«, der har kastet Lys i hans Sjæl. Mere og mere er han bleven forvisset om, at Religion og Videnskab er venlige Naboriger, der glider over i hinanden. Selv de argeste Materialister fører Alt hen til et dødt Urstof, som de erkende for evigt, men de kan

blot ikke finde, hvorfra Bevægelsen i dette Urstof kom. For Andersen staar det klart. »Det er jo ganske til Bibelens Chaos, de føre os, hvor Gud svæver over Vandene, — fra ham kommer Bevægelsen; det er jo ligesaa begribeligt, som at der er noget evigt Dødt.«

I sin fortrinlige Bog »I Sverrig« giver han os i Kapitlet »Tro og Videnskab« klar Besked om sit Standpunkt. »Sandhed kan aldrig stride mod Sandhed, Videnskaben aldrig stride mod Troen, begge set i deres Renhed. De mødes og de bestyrke Menneskets herligste Tanke: Udødelighed. Just ved at vandre med aabne Øjne paa Videnskabens Vej ser vi Forkyndelsens Herlighed. Menneskeslægtens Visdom er kun et Spand paa Aabenbarelsens høje Søjle, der bærer Gud; men dette korte Spand vil voxe gennem Evigheden, i Troen og med Troen. Videnskaben er som en chemisk Prøve, der siger, at Guldet er ægte.«

I 1862 træffer han paa Lerchenborg sammen med en Pastor Knudsen, der fordømmer Judas til evige Kvaler, uagtet han angrede og fortvivlede. Dette mishager Andersen, da det strider mod hans Opfattelse af den alkærlige Gud. Og han frastødes ikke mindre, da Præsten sofistisk benytter Videnskaben, hvor den støtter Bibelens Ord, men opgiver den, hvor den ikke giver Bibelen Medhold. »Han kastede en Masse Bibelsprog, der blev Tornebuske mellem mig og Guds Kærlighed,« skriver Andersen. »Jeg sagde, at i Guds Natur kunde jeg føle mig mere opbygget end ved en daarlig Prædiken«. »Men Naturen prædiker ikke Christendom,« svarede han. Jeg følte mig ikke glad og hyggelig hos den overmodige Mand.«

I samme Tidsperiode har han med en anden Præst, Ingerslev, havt en heftig Disput. »Han udtalte til min Forbauselse,« skriver Andersen, »den Mening, at vor Jord var den eneste beboede, at de utallige Kloder i Rummet kun ere en Øienslyst for os. Det har næsten bedrøvet mig. Jeg blev afficeret, nerveus og kunde ikke falde isøvn.«

Hans Opfattelse af Digterkaldet og Bevidstheden om dets uhyre Ansvar, var bestemt af hans Gudsforhold. I 1845, da P. L. Møller i »Dansk Pantheon« havde forfattet en Biografi

af Andersen, sendte denne ham en Tak, hvori han siger, at Intet styrker mere hans Religiøsitet og Tillid til Gud end hans egen Livsskæbne, og naar han selv engang skal skrive sin Biografi, vil han derfor lade sin ydmyge Taknemlighed over Guds forunderlige Styrelse, over den Kærlighed og Visdom hvormed Gud fra de lave Steder har ført ham fremad og opad til bestandig større Lykke og højere Udvikling, blive den ledende Traad gennem hele sin Fremstilling.

For Andersen's Betragtning er »Gud den store Mester, Digteren kun Kopisten, der skriver hans Tanker ned«, Redskabet i det Guddommeliges Tjeneste.

I 1847 skriver han fra Ettersburg til Henriette Wulff: »Denne Rejse har oprullet for mig, hvilken Mission jeg har. Gud give mig Kraft! Jeg føler, der er noget Helligt, noget Stort i at kunne tale til Tusinder! Jeg elskede engang Kunsten for den Glorie, der er om den for Verden. Gud ske Lov, — nu elsker jeg den, for det Guddommelige der er i den!«

Det er Jenny Lind, for hvem Udøvelsen af hendes Kunst stod som en højtidsfuld Gudstjeneste, der taler gennem hans Ord.

Nogle Aar senere skriver han til Jonna Stampe: »Det er Digterens lykkeligste Lod at tilhøre Mange, men deri ligger ogsaa en alvorsvækkende Formaning. Jeg læses nu snart i de fleste Lande, — det gør mig glad og alvorlig tillige!«

Og i sit »Livs-Eventyr« samler han alle sine Betragtninger over Digterkaldet i disse Ord: »En egen Følelse, blandet af Glæde og Angst, fylder mig hver Gang min Lykkes Genius bærer min Digtning til et fremmed Folk. Gud! Lad mig aldrig nedskrive et Ord, hvorfor jeg ikke hos Dig kan gøre Regnskab!«

Den Agtpaagivenhed, hvortil han i ovennævnte Bøn maner sig selv, var altid levende hos ham og meddeler hans Digtning den fuldkomne Renhed, der sammen med hans mægtige Fantasi, hans Tankerigdom og straalende Lune giver den uforgængeligt Værd. Og man begriber, hvor dybt det maatte gaa ham til Hjerte, da Kritiken i England i 1857 misforstod hans Roman »At være eller ikke være« og kaldte den — »dangerous!«

Det er min Overbevisning, at Andersen, trods Tvivl og Vaklen, indtil sin sidste Stund bevarede Barnets ydmyge Tillid til Gud, og at han som gammel Mand bad sine Bønner paa samme enfoldige Maade, som da han i Drengesaarene paa sin eventyrlige Flugt til København knælede, først bag et Skur i Korsør Havn og senere paa Trappegangen foran Mad. Schall's Dør og paa Theatrets tomme Scene for at bønfalde Gud om Hjælp i sin Forladthed.

Kærnen i hans Religion, Troen paa Aandens evige Uforkrænkelighed, har han kort og fyndigt udtalt i følgende to smukke Smaavers, hvoraf det første staar paa hans Gravsten:

Den Sjæl, Gud i sit Billede har skabt,
Er uforkrænkelig, kan ej gaa tabt.
Vort Jordliv her er Evighedens Frø, —
Vort Legem dør, men Sjælen kan ej dø!

Et Jordlivs Stjernesked
Er fra en Moders Hjerte
At flyve op til Gud!

Og hans Tanker om Guds Alkærlighed, der i sin Favn omslutter hele den lidende Menneskehed, synes mig at have fundet sit skønneste Udtryk i Eventyret »Det gamle Egetræs sidste Drøm«.

I den hellige Julenat gaar Stormen hen over Skoven, — det gamle Egetræs Dage er talte. Og mens dets Rødder lidt efter lidt løsnes fra Jorden, drømmer det en dejlig Juledrøm. I navnløs Lykke strækker det sine Grene op imod Himlen, og paa sin stigende Flugt gennem det mægtige Rum, i hellig Forventning om den himmelske Skønhed og Fred foroven, fyldes Træet af et brændende Ønske om, at ogsaa dets Brødre og Søstre, alle Skovens øvrige Træer, store og smaa, ja, at ogsaa de fattige, oversete Urter og Blomster, Klokkeblomsten og den lille Gaaseurt inderst inde i Skovdybet, maa løftes opad som det selv, højere og højere, for at faa Del i Himlens Glans og Herlighed. Og dets Ønske opfyldes. Rundtomkring det synger og klinger det i jublende Toner: »Vi er med! Vi er med! Store og Smaa, — Alle!« — —

XI

DET er indlysende, at et saa stærkt religiøst bevæget Menneske som Andersen atter og atter maatte beskæftige sig med Dødens store Gaade. Lige fra Barndomstiden og til hans sidste Dage kredser hans Tanker bestandig om Døden, som han udmaler sig snart i skrækindjagende Skikkelse, snart som den Ven, der skænker evig Fred for alle timelige Lidelser.

Som Dreng og halvvoxen, først under den bittere Nød i København og senere under Meislings haarde Hænder i Slagelse og Helsingør, har han jævnligt ønsket sig Døden. Og i Ungdomsaarene, da hans Kærlighed ikke gengældes, staar den paany for hans Tanke som den store Befrier. Da Riborg Voigt har truffet sit Valg, skriver han til Ingemann: »Gud er altfor streng imod mig, — var jeg dog død, her bliver jeg aldrig lykkelig!« Og omtrent samtidig skriver han til sin jævnaldrende Ven, C. H. Lorentzen: »Jeg vilde ønske, Livet var forbi, ja, ihvor underlig overspændt det klinger, en Ting som jeg afskyer, vilde jeg dog ret ønske, jeg var død.« Og da Haabet om at vinde Louise Collin svigter, taber han atter Lysten til at leve,

Men efterat Lykken har begyndt at tilsmile ham, og hans Digterry voxer, samtidig med at hans Hjerte falder i Ro, faar han sjeldnere og sjeldnere Tilbagefald, og kun naar han møder en uventet Modgang, der rigtignok ofte synes saa ringe, at Andre vel neppe vilde ændse den, kan hans Sind i den Grad tabe Ligevægten, at han ønsker, det Hele var forbi.

I Oktober 1860 skriver han: »Der overvælder mig imellem en dæmonisk Livslede. Jeg følte den i Genève; det var, som jeg maatte springe ud i Rhonen, og jeg skyndte mig derfra, følte det djævelske Element i mig og bad i Angst til Gud, der har overvældet mig med Naade, det jeg aldeles ikke fortjener.«

Lærer man nu Anledningen at kende til denne Livslede, der her har grebet ham med en saadan Magt, at han vil tage sig af Dage, begriber vi ikke denne voldsomme Virkning. Han har i Genève havt Besøg af Oversætteren af Petöfis Digte, en ungarsk Forfatter. Om denne Mand, der skal være stærkt forgældet, har Rygtet fortalt, at han har villet laane Penge af Andersen under sit Besøg. Rygtet er løgnagtigt, ja, han har endda vist ham den venligste Imødekommenhed, og der har ikke et Øjeblik været Tale om Pengelaan. Andersen har nu ikke Fred i sin Sjæl, før han har retfærdiggjort Manden og bragt Klarhed i denne Sag, der i Virkeligheden jo er saa ubetydelig, at den her kun omtales nærmere, fordi den stiller hans Sandhedskærlighed og Retfærdighedstrang i skarp Belysning.

Andersens Dødslængsler ved de nævnte og enkelte andre Lejligheder var kun Udslag af momentane Stemninger, der som Regel forsvandt lige saa hurtigt, som de kom. Først i hans sidste Leveaar, da Sygdommen hærger hans Legeme, og hans Trang til ny Digtning mere og mere slappes, faar Ønsket om, at hans Liv maa afsluttes, en dybere Bund. Den Tone, han da anslaar, har en mild, vemodig Klang. Alderen har forsonet ham med Tanken om Døden, og han forudser dens Komme med større Ro og Fortrøstning.

Allerede i Midten af 1860'erne, da hans Sygdom viser de første, alvorlige Symptomer, skriver han fra Udlandet: »Nu flyver jeg hjemad, maaske sydpaa, — det er underligt ikke at vide, hvor man skal bo og bygge, dø og begraves.« Og i rigtig Forudelse om, hvorlænge han endnu skulde leve, tilføjer han: »Stort mere end ti Aar har jeg da ikke til den Begivenhed.«

Samtidig — i Oktober 1865 — skriver han i et mismodigt Øjeblik i sin Dagbog: »Baron Rosenkrantz kom og bad mig staa Fadder til hans Søn. »Han skal beaandes af Dem,« sagde han. Jeg har en Fornemmelse af, at hen i Foraaret er jeg død. Dette Efteraar, denne Vinter og Foraaret er Guds Naadegave til mig.«

Og da han mærker, at Døden nærmer sig, taler han om den i stille Resignation, som naar han til Fru Melchior skriver:

»Gerne vilde jeg leve endnu nogle Aar med alle kære Venner, og dog kommer der Stemninger, der siger, at det nu var bedst, at dette Jordiske sluttede.« —

Sandheden er den, at Andersen elskede Livet, og i et Brev til Ingemann fra August 1843 finder vi uden ringeste Tvivl et troværdigt Udtryk for hans mindre velvillige Sindelag overfor Manden med Leen. »Igaar var vi til Begravelse paa Gisselfeld,« skriver han, »det var af en egen Virkning at gaa efter Kisten i det smukke Sommervej. Jeg følte mig afficeret derved, men tillige opfyldt af en brændende Livslyst! Det er mig skrækkeligt at skulle ligge i den vaade Grav med al den tunge Jord paa min Kiste! Jeg elsker Livet, og Livet er at tumle sig, flyve med Jernbane-Flugt afsted rundt om Jorden; man kommer tidnok ned i den!«

Døden stod for Andersen som et Skræmmebillede, hvis Uhygge og Rædsel hans Indbildningskraft forstærkede. Op-løsningen bød hans skønhedstørstende Sjæl imod, og selv da han længtes efter sin Bortgang, har den samtidig opfyldt ham med Frygt. Bekendt er det jo, at særlig Angsten for at blive levende begravet længe betog ham saa stærkt, at han, for at afværge en mulig Fejltagelse, en Tidlang havde anbragt en Seddel ved sin Seng med de Ord: Jeg er skindød! Og af samme Grund var han ganske utrøstelig, da Weyse endnu paa sin Begravelsesdag laa saa uforandret i sin Kiste, at Ingen kunde tro, at han virkelig var død.

Ifølge sit hele Væsen blev Andersen dybere rystet end de Fleste, naar han stod Ansigt til Ansigt med Dødens Majestæt. Han havde som Dreng set Liget af en af sine smaa Veninder og glemte det aldrig. Da han som Voxen første Gang var tilstede ved et Dødsleje, var Indtrykket ikke mindre gribende men af en anden Art. Det var hin Nat, da gamle Gehejme-konferensraad Collin sendte sin Tjener til Andersen med dette Budskab: »Min Kone er meget syg, alle Børnene ere samlede herude!« Hvor gjorde det Andersens Hjerter godt at høre, at »Faderen« netop i denne Højtidstime regnede ham med blandt Børnene! Om gamle Fru Collin siger han, at »hendes Sjæl var Kærlighed, og at hun i Kærlighed gik op til Gud.« I ingen Retning var hun betydelig efter menneskeligt Maal,

men hun havde altid været Hjemmets gode Aand, og Andersen hang ved hende i trofast Taknemlighed, fordi hun i hans mange Kampaar havde været ham i Moders Sted, og da han nu staar ved hendes Dødsleje, føler han, hvad hans Tab betyder. »Der kom en Andagt i min Sjæl,« siger han, »en Forvisning om Gud og Evighed, som løftede dette Øjeblik til et Moment i mit Liv. I et saadant Øjeblik er det helligt rundt omkring os.«

Og helligt følte han det omkring sig i de tunge Martsdage i 1851, da Døden hjemsøger to Huse, der begge staar hans Hjerter inderligt nær — I. P. E. Hartmanns og H. C. Ørsteds.

Den 6. Marts faar han Budskab om Fru Hartmanns Død. »Sorgen er saa stor! Hvor saa hun højtidsfuld mild og alvorlig ud! Jeg græd meget,« skriver han om Aftenen i sine Optegnelser.

Tre Dage efter kom et nyt, skrækkeligt Slag. H. C. Ørsted er opgivet og dør den 9. Marts. Andersen er fortvivlet. »Fru Ørsted var saa from og rolig. Vi gik ind til hans Seng. Jeg tænkte paa hans Kærlighed til os og hans store Aand, — jeg græd — græd.«

Den 13. Marts begravnes Fru Hartmann. »Jeg sad i Stolen oppe i Choret lige bag Hartmann og fulgte Toget ud paa Kirkegaarden. Hartmanns Blik ned paa Kisten var saa uendelig smertefuldt. Jeg græd krampagtigt.«

Paa sin Hustrus Begravelsesdag rammes Hartmann af en ny, forfærdende Sorg, — hans lille Datter Maria følger sin Moder i Døden. »Stakkels Hartmann,« skriver Andersen. »Jeg var iaften efter Begravelsen hos ham. Lille Maria ser saa yndig ud. Thorvaldsen kunde ikke skønnere have skabt et Englehoved. Hun er som et gult Vox.«

Den 17. Marts følger Andersen den lille Pige til Jorden. »Jeg gik ind ved den aabne Grav, den var lige ved Moderens, en af Kransene fra hendes Kiste hang saa frisk ind i Barnets Grav.«

Dag — Ørsteds Jordefærd den 18. Marts griber ham dybest. »Gamle Rothe kom hen til mig og sagde: »Det er den ene af dem, der var Dem en Fader, De nu har mistet. Nu har De kun Collin tilbage.« —

Efterhaanden som Aarene gik og Døden gjorde rig Høst mellem hans bedste Venner, lærte Andersen at se paa den med mildere og mere forsonlige Øjne, men i hans Sjæl kæmper Haabet og Tvivlen om et Gensyn i det evige Liv stadig den samme og uafgjorte Kamp.

I 1858 dør en af de Veninder, der er ham kærest: Henriette Wulff. Hun er paa Vejen til Amerika ombord paa Damperen »Austria«. Skibet brænder og, Krøbling som hun er, ligesaa legemlig ubehjælpelig som hendes Aand er rig og stærk, omkommer hun i Bølgerne, og han udmaler sig nu alle de navnløse Rædsler, hun har maattet gennemgaa. Atter og atter spørger han, om han aldrig skal gense hendes elskede Træk, og i bittere Selvpinsler bebrejder han sig, at han kun utilstrækkeligt har vist hende, hvor kær hun har været ham allerede fra den første Ungdomstid, da hun var den, der fremfor Alle opmuntrede ham, naar han følte Kræfterne svigte, og Modet sank.

I 1861 dør gamle Collin, — det Menneske, han skylder mest. Der bliver tomt omkring ham, og han synes, at han aldrig tilfulde har udtrykt for ham den Taknemlighed uden Grænser, der fylder ham. Skal han aldrig mødes med ham paany og gøre sin mulige Uret god?

Og da Ingemann i 1862 gaar bort, melder de samme Tanker sig igen. Denne Mand har været hans gode Aand fra de tunge Skoleaar i Slagelse, og hos ham har han altid fundet kærlig Forstaaelse, naar Livets Storme gik over ham. Ham søgte han altid først, naar han vendte hjem fra de lange Rejser, fordi det stille Hus i Læ af de store Skove ved Søen i Sorø forekom ham som Indbegrebet af Danmark, det Land, som trods alt var ham dyrebarere end noget andet. Er disse milde Øjne udslukkede for evigt, eller skal han gense dem i en høiere og bedre Verden?

Og Tvivlen nager ham, da Døden 1872 bortriver Hauch, der engang har gjort ham blodig Uret, men hvem han dog har elsket saa højt. Da han har faaet Underretning om hans Bortgang, nedskriver han i sin Dagbog disse Ord, der vidner om, hvor sønderrevet han er af smertelige Tvivl: »Er han nu

Støv og Aske, død, slukt, brændt ud som Lyset, der ikke mere er til? Herre, min Gud! Kan Du lade os helt forsvinde? Der er en Angst derfor, og jeg er bleven for klog — og ulykkelig!«

Tvivlen, som opfylder ham, og den Utryghed, som er dens Følge, bevirker, at han aldrig helt kan forsones sig med Døden, selv naar han i de sidste Aar af og til længes efter den.

Naar han gik sine ensomme Ture ved Forsommertid i de danske Herregaardsskove, forsømte han ikke at spørge Gøgen om, hvor længe han skal leve. Og kukker den ham for kort, bliver han mismodig; men han føler sig trøstet, naar han spørger paany og saa faar rigtig mange Kuk til Svar. Da han to Aar før sin Død opholder sig i Montreux, træffer han en Gøg, der sletikke vil gøre ham tilpas. »Den kukker,« skriver han til Fru Melchior, »men den holder straks op, naar jeg spørger den, hvor længe jeg skal leve. Og det er dog saa dejligt at leve, at have Venner, som jeg har, og i en Natur som denne!«

Naar Humøret lysnede, og Smerterne ikke var altfor store, hang Andersen med hele sin Sjæl ved Livet til det Sidste, og han yndede ikke at blive mindet om, at Døden muligvis ikke var ham fjern. Et halvt Aar, før den kom, havde han Besøg af Digteren Paludan-Müller, og deres Samtale drejede sig om dennes nyudkomne Digt »Adonis«. Paludan-Müller lod da den uforsigtige Bemærkning falde, at nu skulde Andersen maaske snart drømme hos Proserpina. »Jeg vil ikke drømme!« svarede Andersen heftigt. »Hvad vil De da? Har De ikke drømt hele Livet hen?« spurgte Paludan-Müller. »Ja, saa vil jeg nu handle!« svarede Andersen.

At handle, det var for Andersen at digte og at rejse, og da Sygdommen tilsidst tvang ham Pennen ud af Haanden, og da han, den fri Fugl, Uge efter Uge maatte lade sig spærre inde i Bur, vidste han, at hans Time var nær.

Han fik det Ønske opfyldt, som han i et Brev til Hartmann kort før havde udtalt: »Skal jeg dø, gid det da maa ske i en Hast, — jeg kan ikke vente, jeg kan ikke ligge og rulle mig i mig selv som et vissent Blad.«

Og da han stod foran den sikre Afgørelse, var han ikke længere utaalmodig og pirrelig som i Skrantningens vanskelige Tid. Gudhengiven og from som et Barn, og rørende taknemlig for al den Kærlighed, der vistes ham, sov han stille ind i Døden. Men i sine sidste Fantasier, da hans Forstand var omtaaget og Blikket sløret, lagde han Planer til en Rejse. —

XII

I Trangen til at digte og at rejse er, i kort Begreb, H. C. Andersen karakteriseret.

Rejsefeberen, Udlængslen, laa ham i Blodet, nedarvet fra Faderen. Og som den første Fart, han gjorde, fra Odense til København, lagde Grunden til hans eventyrlige Lykke, saaledes fandt han gennem hele sit Liv bestandig Lykken paany, hver Gang han spændte Vingerne til Flugt.

Hans legemlige Uroformemmelser gik altid jævnsides med hans sjælelige. Han mener selv, at han er født under et Himmeltegn, som kaldes Perpendiklen. »Derfor maa jeg altid være igang«, siger han »frem og tilbage, tik, tak, — til Uhret staar, og jeg ligger der«.

Befordringsmidlerne paa hans Rejser, før Jernbanerne er taget i Brug, er ham altfor sendrægtige. Han skriver til Sø-officeren Christian Wulff: »Jeg vil rejse hurtigere end Du med Dit Skib. Jeg gad ride paa en Kanonkugle Sphærerne igennem!«

Da han i 1840 for første Gang skal prøve »Dampvognene« over Halberstadt til Magdeburg, er han betaget. Han kan ikke nægte, at han til en Begyndelse lider af en Smule Jernbane-Feber; men saasart Flugten begynder, er han befriet og let. Dette er den Maade, han vil rejse paa. Nu ved han, hvad det er at svæve som en Fugl henover Jorden. Man mærker mere end nogensinde før, at han har Trækfugle-Driften i sig, og fra nu af foretrækker han at bruge Ordet »flyve« istedetfor det tamme at »rejse«.

Med hvilke Øjne mon han, der digtede om den flyvende Kuffert, vilde have set paa Nutidens Flyvemaskiner, der vel nok staar Maal med hans dristigste Fantasier? Med dem vilde hans Drøm om at kunne ride Sfærerne igennem paa en Kanon-

kugle jo næsten være realiseret! Jeg mener, at han snart vilde have meldt sig som fast Passager. Den mulige Søsyges Kvaler vilde ialfald have skræmmet ham langt mere end selve den dristige Fart. Bange var han aldrig, naar der var Noget han vilde.

Under sine Ophold i København bor han i de yngre Dage helst paa Hotel. Thi paa Hoteller er der Bevægelse. De skiftende, fremmede Ansigter og Tungemaal, Tummelen med Bagage, Tjernerne, hele det brogede Liv faar ham til at indbilde sig, at han er paa Rejse. »Man maa se til at narre sig selv, saa godt man kan!« siger han.

Da han senere skal vælge sig Bopæl udenfor Hotellerne, sværger han trofast til Nyhavn baade paa Byens og Charlottenborgs Side. Thi Nyhavn ligger ved Kanalen, Kanalen staar i Forbindelse med de store Verdenshave, og Skibene ved Bolværket minder ham om Rejseliv.

Han foretrækker af samme Grunde Korsør for Sorø. I Korsør skyller dog Havet op paa de nøgne Stene; dér skingrer Posthornet, og Folk er altid paa Vandring, og Vandring er Liv!

Han er betænkelig ved Situationen, da han i 1866 for første Gang i sit Liv bliver Ejer af en Seng. »Min egen Seng!« skriver han. »Den forfærder mig! Flyttede jeg ind i et Hotel, syntes jeg endnu at have løse Vinger, men nu har jeg Hus, som jeg dog vist flyver fra, naar de første varme Solstraaler prikker mig«.

Hans Rejsejubel kulminerede, da han i 1833 kom til Italien. Er Tyskland Hjertets Land og Frankrig Fornuftens, er Italien Fantasiens! Naturens yppige Dejlighed og Befolkningens barnlige Troskyldighed, der minder om hans egen, henriver ham. Med tungt Hjerte forlader han dette forjættede Land, og neppe er han kommen hjem, før han skriver til Ingemann: »Dag for Dag bliver min Længsel større efter Italien! Jeg ved ikke, hvad jeg vilde lide for at komme der igen! Jeg tror, jeg vilde rejse med Molbech, var det den eneste Maade at komme der paa! Dér ser man, hvad et Menneske kan drives till!«

Under Indtryk af Sydens Herlighed skriver han i Spanien

at det ikke er Aarene udenfra, der bestemmer Menneskets Alder; det er Sindet indefra, der »med Livets Klokkelyd melder, hvor gammel man er«. Rejselivets Væld har den samme Fornyleskraft som Medeas Trylledrik, og det er »livsaligt at kunne henrives i al den Herlighed og Velsignelse, Gud har skabt. Det stærke Udbrud af denne Følelse, er i Syden aldrig latterlig, — kys den friske Rose, den uskyldige Barnemund, sig Din Tanke med de naturlige Ord, og det vil ikke her blive misforstaaet. Barnesindet hos os, saavel den Del af Engelen, som den af Djævelen, træder lige utilsløret frem«.

Paa de store Have holdt Andersen ikke af at færdes. Søsygen angreb hans Nerver med en saadan Voldsomhed, at han altid hellere gør store Omveje tillands end at betros sig til de svigefulde Bølger. Derfor kom han trods gentagne Indbydelser aldrig til Amerika, hvor han allerede i 1850 var almindeligt beundret. I 1871 stillede man ham en Formue i Udsigt, saafremt han i de forenede Stater vilde foredrage blot et Par af sine Eventyr paa Engelsk. Men han lod sig aldrig friste af Penge. »Var jeg tredive Aar yngre«, siger han, »rejste jeg maaske, uagtet jeg skal over det umaadelige Hav, som har slugt flere af mine Venner. Det store Vand er mig en Skræk; jeg lider saa meget ved dets Livlighed, og dog elsker jeg det, — det vil sige, naar jeg staar paa det Tørre«.

Hans Respekt for Søfarter var af gammel Dato. Da han i 1826, mens han gik i Helsingør Skole, har været paa Ferierejse til København, gør han Turen tilbage med Dampskib. »Det er første Gang jeg var paa saadan et Væsen. Jeg var meget søsyg«, skriver han i sin Dagbog.

Kun én Gang naaede han udenfor Europa, det var da han i 1862 fra Spanien gjorde den korte Afstikker til Tanger i Afrika. Dengang Melchioris i 1869 opholdt sig i Algier, medens han selv var i Nizza, hvorfra Overfarten til Afrika jo er betydeligt længere, var Længslen efter at mødes med de trofaste Venner saa stærk, at han var nærvæd at sætte alle Betænkeligheder tilside. Han fortrød senere, at han ikke havde gjort det. —

Man har indtil Trivialitet gentaget Paastanden om, at An-

dersens Hovedformaal med hans Rejser var at slippe bort fra Miskendelsen og den ubillige Kritik i Danmark. Sandt er det, og naturligt var det, at Hæderen i det Fremmede vinkede, og at hans Rejser virkede løftende paa hans Sind, naar det var tyngtet af Modgangen hjemme. Ogsaa i sine Kærligheds-sorger fandt han Trøst ved at færdes ude. Men det, som han paa sine mere end tredive Udenlandsrejser først og fremmest søgte, var de Inspirationens og Foryngelsens Kilder, hvorefter han som Digter tørstede. Og i Naturen, i det brogede Folkeliv, i Omgangen med Samtidens store Aander og ikke mindst i Kunsten i alle dens Former, fandt han, hvad han søgte.

Og er der en Gud for Rejsende, var han Andersen naadig og skænkede ham mærkelige Oplevelser i Mængde, langt flere end det beskæres almindelige Dødelige.

Han havde, hvad man kalder det ægte Rejsehjerte — skarpe, aarvaagne Øjne og et opladt Sind. Han opfattede Naturen og Menneskelivet omkring sig med en forbløffende Sikkerhed og Hurtighed, ikke blot i samlede Billeder, der giver Helhedsindtrykket, men i en Mængde Enkeltheder, der vilde glide Andre upaaagtede forbi. Og dermed stod hans stærkt udviklede Stedsans i Forbindelse. Naar han besøgte Rom og Florents, havde han den samme Følelse, som naar han gik omkring i Odense. Han kendte hver Plet.

Han betragter altid Naturen med en Elskers og Digters Blik. En Vintereftermiddag gaar han ved Stranden paa Basnæs. Han ser i Fantasien Byer med Taarne og Huse og Skibe i Flok med Flag paa Masterne. »Alt viste sig saa stort; det ganske nære Træstykke ved Stranden frapperede mig ved sin tilsyneladende Storhed. Det var vist paa Feddet; jeg saa Rørene her forstørrede til Skibsmaster, Fjedderne paa Røret var Flagene, en enkelt Pæl blev Taarn og Stene blev Heste«.

Han ser ofte i Naturen en Afspejling af Menneskelivet. Han staar ved de pontinske Sumpe. Deres rige Yppighed, det friske Grønne, Solens Varme, — al denne Herlighed bringer den giftige Luft, som Sumpene udklækker til Beboernes Ødelæggelse, i Forglemmelse. Det er Billedet paa Livets falske

Lykke. »Saaledes ser Menneskene næsten altid Verden gennem Følelsens Briller, og den staar sort eller purpurfarvet ligesom Glassets Farve er, de ser det igennem«.

Sin Kærlighed til Naturen har han neppe udtrykt med skønnere Ord end i sine Begejstringsudbrud i »Improvisatoren«. Og Naturen viser ham sin Genkærlighed ved at skænke ham den Lykkegave, at hvad hans Haand planter, selv i den magreste Jord, spirer og trives. For ham havde Træer og Blomster Sjæl, og man maa derfor aldrig i Tankeløshed tilføje dem Smerte. Da hans lille Veninde, Charlotte Melchior, river to Knopper af en rød Nellike, belærer han hende alvorligt om, at »det er Synd mod Nellikemor at rive hendes Børn fra hende, og at til Natten vilde Ole Lukøje komme til Charlottes Seng og sige: Hvor har Du gjort af mine Børn?«

I Breve til Venner og Veninder lagde Andersen gerne pressede Blomster og Bregneblade, — det var en Form for Hilsen, som for ham havde en langt dybere Betydning end for de fleste Andre. Og da derfor Melchiors for deres brystsyge Datters Skyld i Vinteren 1869 er rejst til Afrika, har Andersen allerede ved Efteraarstid i deres Have paa »Rolighed« plukket en farverig Blomsterbuket og lagt den i Presse, for at den Juleaften kan ligge paa deres Bord i Algier. Fjernt fra det elskede Hjem — det véd han — vil netop denne Hilsen røre deres Hjerter.

Det er ogsaa et Udtryk for hans Kærlighed til Naturen, at han altid fra sine Rejser hjemfører sjældne Frø, som under hans lykkelige Haand spirer frem og sætter Blomst og Frugt, hvis Udvikling han følger med samme Hjerteglæde som en Fader sine Børns.

Den, der holder af Børn og Naturen holder ogsaa af Dyr. Trækfuglene er ham blandt alle Dyr de kæreste, især Storke, Ægypteren, »den store, kloge, underlige Fugl«, som han paa den første Side i »Kun en Spillemand« har offret en begejstret Dithyrambe: »Du forunderlige, mystiske Fugl! Paa Din Ryg rider Vaarguden ind i Landet, og Skovene bliver mere grønne, Græsset frodigere, Luften varmere!« Den blev ham fremfor alle Eventyrets Fugl. Den havde, som han selv, Rejsedriften, Længslen efter Sydens Solvarme i sig og blev

dog Danmark tro, og ved sit Levesæt og Ydre sætter den hans Digterfantasi i Bevægelse. Han studerer Storkenes Familieliv, deres ægteskabelige Trofasthed, deres rørende Omsorg for Ungerne, naar de gør deres første Flyveforsøg paa Tagenes Ryg, deres strenge Justits, naar i Høsten den lange Fart fra Danmark til Afrika forberedes, Hanstorkens Jalousi, dens gravitetiske Spankuleren omkring i de side Enge paa Fangst efter Snoge og Frøer, og dens Taalmodighed, naar den i Marken vaager paa Muldvarpens Jordskud, som den i det rette Øjeblik gennemborer for at spidde Byttet paa det lange, spidse Næb. Den antager for hans Digterøje næsten menneskelig Skikkelse; naar den med sirlige, afmaalte Trin skrider frem, ligner den jo grangivelig en barmhjertig Søster, — sort forneden, hvid foroven, med Søsterens sorte Kjole og hvide Slør.

Ogsaa de vilde Svaner er hans Venner. Fra Skoven ved Holsteinborg lytter han til deres sære Sang, der klinger som Gæk og Klokkeklang, og følger dem med Blikket, indtil de paa deres Træk over Østersøen forsvinder i Horizonten som flakkende Prikker.

Lidt ængstelig er han for de danske Tyre og Campagnens Bøfler, der ser paa ham »med onde Øjne«, men de fængsler ham ved deres Væsen og bizarre Ydre, ligesom Nilhesten og Næsehornet og som Papegøjerne og Kakaduerne, der i Amsterdams Zoologiske Have hænger paa Træ ved Træ som brogede Lamper med skinnende, stærke Farver, — indigoblaa, zinoberrodt og saffrangult.

Han har Medfølelse med Dyrene som med hjælpeløse Børn. Da han ved et Tilfælde er kommen til at rive Benet af en Edderkop, nager det ham i Sjælen længe efter, og da han engang som Dreng har sparket til en Tudse og hørt den udstøde en klagende Lyd, forfølger Tanken ham derom fra Aar til Aar, og han synes først, han har gjort fuld Afbigt den Dag, da han har digtet sit Eventyr »Skrubtudsen«, — dette grimme Dyr med de sorte, bedrøvede Øjne, der ligesom siger os, at den er sig Menneskets Foragt bevidst.

Dyb Medfølelse har han ogsaa med Æslet, som han i Setubal i Sommeren 1866 ser gaa omkring i Trædemøllen

med tilbundne Øjne, rundt, altid rundt, uden at fornemme al Naturens Dejlighed omkring sig. »Ja, med det har jeg allerede saa smaat begyndt at tale!« skriver han og paatænker at forevige det stakkels Dyr, ligesom Skrubtudsen, i et Eventyr.

De eneste Dyr, for hvilke Andersen nærede absolut Aversion, var Hundene. Deres Gøen og Bjæffen og næsvise Snusen ham opad Benene paavirker hans sensible Nervesystem og gør ham utryg, og med disse Dyrs fine Instinkt opdager de hurtigt, at han afskyer dem og gør sig derfor til Gengæld en Fornøjelse af at drille ham og, som med Forsæt, at udvælge ham som deres Offer.

»Igaar Aftes«, skriver Andersen i 1853 til Ingemann, »var jeg her i Silkeborg henne at se en Beridertrup. Dér kunde jeg være kommet net afsted. Der var en stor Bulldog, der gjorde Kunster. Som jeg sad i al Rolighed, følte jeg Nogen bagved knibe mig i Benet. Jeg vendte mig om, og saa var det Bulldoggen, der udenfra var krøbet ind mellem Tilskuerne og netop havde udsøgt mit ene Ben til at bide i. Heldigvis var det bag i Støvlen, men Trykket af hans Tænder ses dog ind i mit Skind, men at jeg blev hed ved det og nu har det at lade min Fantasi pine mig med, finder De, som kender mig, vel i sin Orden.«

Hos Collin's bjæffer Hunden »Beauty« ad ham, hos Stampe's »Bælum«, hos Fru Serre i Dresden er der sex Hunde; èn af dem, »Ali«, bider ham jævnlgt i Benene, og hver Gang venter han »at blive hundegal«; paa Basnæs er der foruden »Lordi« en lille langhaaret Hund, »som skrækkeligt forkæles; han helder med Hovedet, hans Haar stritter frem eller ligger tilbage, han er meget interessant og slikker alle Kopper rene«.

I »At være eller ikke være« udtaler Andersen med Hr. Swane som Talerør sit dybe Mishag med Hundene, der oversvømmer København, og i »Lykke-Pér« faar de to Køtere, der gaar omkring i Apothekerens Stuer, deres Bekomst: »De vare aldeles ikke Potpourrikrukker, og de laa i Sopha og Ægteseng!« —

Enhver By Andersen paa sine Rejser kommer til, har for ham sit eget særprægede Fysiognomi, og ligesom hos de

Mennesker, han træffer, aflurer han dem deres ejendommelige Væsen og Karakter. London, Byernes By, minder ham om det Thorvaldsen'ske Basrelief af Dagen, — den er idel, travl Virksomhed, »den lynflyvende Livets Væverspole«; Rom er Natten med sin Ro og ophøjede Storhed; dens Liv er en Drøm; Carnevallets Kaadhed er kun en brusende, lystig, fantastisk Drøm, — selve Pius den niende kun en stor Tanke, der drømmer.

Han og Naturen er i inderligt Slægtskab med hinanden, — dens skiftende Væsen paavirker baade hans Sjæl og Legeme. Naar den viser sig mørk og haard, synker strax hans Livsmod. Som Blomsterne bøjer han sig under Uvejret og ranker sig op under Solstraalernes Varme. Den Lejlighed, som er uden Sol, er ikke efter hans Sind. Han kalder sig Soltilbeder og siger, at han bliver syg uden Solskin, det aandelige som det materielle.

For Andersens Trækfuglenatur fortjente kun de lange Stræk, der gik over Landegrænser, Navn af Rejser. De smaa Udfarter til danske Herresæder, »mine Godser« som han spøgefuldt kaldte dem, var ham for tamme, og ret længe dvæler han sjelden paa de enkelte Gaarde. Fra Holsteinborg skriver han i August 1867, da han altsaa er en gammel Mand, til sin unge Ven Robert Watt: »Jeg synes tidt i min bedste Solskinsglæde, at jeg er som en Kanarifugl, der sidder i Bur med et stort Vandglas om, hvori der svømmer Guld-fiske; de straale, Solen skinner; jeg sidder paa min Pind midt derinde og har baade Fuglegræs og Sukker og dog — — ja, dog — flyve, flyve! Det kribler og krabler i mig. Men denne Uro og Rejsedrift maa De ikke røbe, ikke mange forstaar den!«

Watt har vidst god Besked med, hvortil Andersen sigtede med disse sidste Ord. Hans stadige Afhængighedsfølelse overfor Collin'erne, der syntes, han jog for meget omkring i Verden og paa sine Rejser ikke bestilte andet end skrive Breve, finder i denne Paamindelse til Watt et tilsløret, men for Enhver, der kendte Forholdene, let gennemskueligt Udtryk.

Andersen rejste for at finde Inspiration til sin Digtning —

aldrig, som man har påastaet, for at finde Stof; thi, som han selv siger, laa der i hans Indre en saa stor Rigdom af Stof, at Livet var for kort til at udtømme det; men »til at bringe det sundt og modnet paa Papiret,« kræves der Aandsfriskhed, og Rejselivet er for hans Aand netop det forfriskende Bad, hvorfra han altid vender yngre tilbage.

Hans Rejsedrift og Kærlighed til den hele, store Natur, var saa stærk, at han hurtigt akklimatiseredes under alle Himmelegne. Og uagtet han var varm Patriot og elskede Danmark over ethvert andet Land, led han aldrig, hvad man ligeledes fejlagtigt har påastaet, af Hjemvé.

Da han i 1834 er i Innsbruck, hvis Natur bærer Skotlands Præg, træffer han sammen med en ung Skotte, der græd, da Aftenklokkerne ringede, og han mindedes sit Hjemland. »Jeg var vred paa mig selv,« siger Andersen, »at jeg sletikke ejede denne smukke Følelse. Jeg har aldrig kendt Hjemvé, kun Hjemangst. Næsten tror jeg, det er lykkeligere at være Munk under Orangerne end dansk Digter paa den skidne Østergade med den københavnske Sladder, Møllebække (∴ Mølbech'er) og Rendestene!«

Skal han endelig tale om Hjemvé, — nuvel: han har Hjemvé efter Italien! »Hvor Orangerne gro, hvor Oliebladet drypper Nat, hvor Alt er Duft og Toner, har Digteren hjemme!«

Det er ham selv, der i »Improvisatoren« taler gennem Annunziata, naar han lader hende sige: »Ser jeg noget Skønt, da længes jeg efter mine Venner, ønsker, de vare hos mig og kunde ogsaa nyde godt deraf. Det er mit Slags Hjemvé.«

I hans mærkeligt sammensatte Væsen er der ved Siden af hans urokkeligt trofaste Danskhed et kosmopolitisk Element, der giver sig et smukt Udtryk i følgende Ord til Henriette Hanck: »O, jeg længes efter at se nye Mennesker og ret føle mig fremmed, for at faa nye Mennesker, jeg maa elske!«

De gamle Venner, han elsker hjemme i Danmark, glemmer han aldrig. Men naar de skriver til ham, at de længes efter ham og beder ham komme snart tilbage, er hans stadige

Svar: »Ogsaa jeg længes efter Jer, men hjem vil jeg ikke, — I skal komme til mig!«

Det sjælelige og legemlige Velvære han nød, naar han havde spændt Trækfuglevingerne paa Skuldrene og fløj gennem Europa, kan et lille Dagbogsblad, som han i 1866 henkastede paa Hotellet i Tours, illustrere bedre end lange Beskrivelser. Andersen taalte ikke Tobak. Men naar han var allerbedst tilpas, kunde han en meget sjelden Gang falde paa at tænde en Cigar. Og efter Øjenvidners Beskrivelse skal den elskværdige, lidt ubehjælpsomme Forsorenhed, han ved saadanne Lejligheder bar tilskue, have klædt ham henrivende. Som Regel bekom disse Excesser ham imidlertid saare ilde, og efter nogle faa Drag maatte han hurtigst muligt lægge Cigaren fra sig.

Efter disse Oplysninger forstaar man at vurdere det ovennævnte Dagbogsblad: »Jeg kom i et godt Hotel, fik en god Middag og røg for første Gang i mit Liv ret med Fornøjelse næsten en hel Cigar!« —

Dog — han vilde ikke være den, han var, om han ikke midt i Rejselivets Lyksalighed havde døjet mange Slags Kvaler, — oftest selvskabte.

Havde han ikke Hjemvé, havde han til Gengæld en Brevvé, der røvede ham mange Timers Glæde og Sjælefred, naar han var langt fra Fædrelandet. Det var ham en Livsfornødenhed at skrive Breve til de mange, han af Hjertet havde kær; det var ham en Trang at følge med Begivenhederne i Hjemmet; og endelig fandt han en personlig Tilfredsstillelse i at meddele sine Oplevelser og Tanker til Papiret. Derfor var hans Korrespondance overvældende, og der gik neppe en Dag, uden at han afsendte flere Skrivelser; og maatte han vente længe, før Svarene indtraf, eller udeblev de ganske, var han utrøstelig. Hans Dagbøger, navnlig fra de yngre Aar, er fulde af bittere Veklager over, at hans Korrespondenter svigter ham. Han fortæller i bedrøvede ofte heftige Ord om, hvorledes han i den ene By efter den anden baade Morgen og Aften maa løbe forgæves paa Posthusene. Og faar han den Tanke, at et Brev er forkommet, nedsynker

han i Fortvivlelse — og gennemgaar i enkelte Tilfælde nervøse Paroxysmer.

Han føler en barnlig Glæde ved at modtage Breve, og vi har hans egen ærlige Tilstaaelse for, at han undertiden afsender Skrivelser blot for at have den Tilfredsstillelse at se en Skrivelse til Gengæld. »Jeg hører til de Mennesker, som giver et Æble for at faa en Pære igen,« skriver han til Nicolaj Bøgh, »og De giver en god Pære, en god Brev-Pære!«

Af et Par Dagbogsoptegnelser erfarer man, hvor stærk hans Trang til Brevskrivning, endda paa hans ældre Dage, har været. I 1860 beklager han sig i Rom over sine Korrespondenters Forsømmelighed: »Man skriver mig saa lidt til. For 38 Breve har jeg kun faaet 9 til Svar; det er ikke retfærdigt Mageskifte, — 9 for 38! Men saaledes ere Vennerne!« Og i Juni 1870 fortæller han, at han i fire Uger har skrevet 65 Breve! Han vidste nøjagtigt Antallet, thi han førte Bogholderi baade over dem, han afsendte, og dem, han modtog.

I vort hæsblæsende Aarhundrede med Radiotelefoner og Flyveposter forstaar man knap, hvilken fremtrædende Plads det intime Brevskriveri indtog i vore Bedste- og Oldeforældres Tid, da Minutterne var mindre kostbare end nutildags. Og for Andersen var Brevsyssel en højst alvorlig Ting, halvvejs en Livssag. I Brevene til sine Venner udøste han, efter hvad han selv siger, ret egentlig sit Hjerte, og alene af den rørende Samvittighedsfuldhed, med hvilken han i Slutningen af Skrivelserne stadig noterer de mangfoldige Hilsner, ofte til en halv Snes Personer, og af de alvorlige Bekymringer han har, saafremt en enkelt af dem ved Uagtsomhed er forglemt, kan man slutte sig til den uhyre Betydning, han tillægger sine Brevskaber.

Brevvéen var sikkert den af hans Rejseplager, der gik ham dybest til Sjælen. Pasvrøvlet kommer som Nummer to i Rækken. Idelig fyldes han af unødige Ængstelser — snart for at hans eller hans Ledsagers Pas skal være bortkommet, snart for at Navnene er ukorrekt stavet eller utydeligt skrevet, snart for at en Datum er anført forkert; og hans

Fantasi foregøgler ham nu, hvilke Kalamiteter han kan vente sig.

En tredje af hans altid tilbagevendende Bekymringer er hans Frygt for ved Afrejsen fra en By til den næste at skulle komme for sent til Togene. Hans Nervøsitet er grænseløs og ytrer sig bl. a. ved, at han uafadeligt skal besøge de Apartementer, hvor Konger gaar alene. Til en af sine Rejseledsagere yttrede han i den Anledning, halvt humoristisk, at »det var en Ulykke, at man ogsaa skulde have Fantasi i Endetarmen,« og fortalte, at Henrik Hertz led af en lignende Nervøsitet; og da denne engang ikke kunde erindre sig en By, hvor de havde været sammen, beskrev Andersen blot det nævnte Apartement i det paagældende Hotel nøjagtigt for ham, — og strax stod hele Byen for Hertz's Erindring!

Andersens Frygt for at komme for sent til Togene resulterede i, at han tonede saa uforholdsmæssigt tidligt frem, at han vitterligt adskillige Gange maatte opholde sig henimod en Time i Stationernes Ventesale, hvilket især for hans Led-sagere var en drøj Prøvelse. Og hændte det, at han kom til en Station, hvor man holdt Ventesalene strængt lukkede indtil kort før Togenes Afgang, blev Situationen yderligere tilspidset. I Reglen hjalp dog Andersens berømte Navn til, at Dørene som ved et Trylleslag sprang op.

Ogsaa hans vaklende Helbred kunde forstyrre Rejse-glæden. I de større Byer, hvor Opholdene var af nogen Varighed, kendte han gerne en Læge, hvem han til sin Beroligelse konsulerede, uagtet han havde mere Fidus til sin egen, i Grunden stærke, Natur end til Pulvere, Plastre og Draaber.

Paa Hotellerne var han en hædret og velset men noget besværlig Gæst. Han var ofte utilfreds med Værelsernes ubekvemme Beliggenhed eller Mangel paa Sol og holdt derfor jævnlig Flyttedag fra den ene Etage til den anden. Han havde endvidere ikke sjældent smaa Batailler med Hotelpiger, der ikke forstod at rede hans Seng, som han ønskede det, og med Opvartere, der ikke kom, naar han kimed;

og endelig var han lynende vred, hvad jo var rimeligt nok, naar han opdagede, at man havde snydt ham paa Regningerne, og denne Gemenhed gør saa stærkt et Indtryk paa hans retskafne Sjæl, at han i Optegnelserne giver sin Harme Luft, endogsaa dagevis efter at han har slaet sig ned i den næste By. —

XIII

EN af de Beskyldninger man, baade offentligt og privat, rettede mod Andersen, allerede mens han levede, var den, at han manglede sand Fædrelandskærlighed. Hans hyppige Ophold i Udlandet, navnlig i Tyskland, var den usle Grund, hvorpaa man byggede en Anklage, der alene med Henvisningen til hans Nationalsange, der vil bevare deres Friskhed, saalænge vort Sprog tales, burde være stemplet som uretfærdig og smudsig. Men Vennerne tav.

De, der kender hans Dagbøger, Breve og øvrige efterladte Papirer, véd bedst, hvor uretfærdig Anklagen var.

Da Erik Bøgh, umiddelbart efter hans Død, angrebsvis skrev om ham, at han »havde afholdt sig strengt fra Deltagelse i alle Kampe og aldrig taget Parti«, havde disse uoverlagte og højst uretfærdige Ord fortjent en skarp og øjeblikkelig Tilbagevisning; og naar Bøgh overhovedet turde udslønge dem, var det, fordi han, efter et løst Skøn i Almenhedens Øjne, kunde synes at have nogen Ret i sin Paastand.

Andersen tog altid og kraftigt Parti mod Uretten, hvor som helst den mødte ham. Hans Retfærdighedssans var saa udviklet, hans Natur saa aaben og impulsiv, at det vilde have været ham umuligt at tie, naar han stod Ansigt til Ansigt med Gemenhed og Løgn. Han tog altid frygtløst Parti, naar de Mennesker, han elskede, blev angrebet eller bagvasket, men fremfor Alt tog han altid, som den varme Patriot han var, Parti for sit Fædreland, — og mest mod Tyskland, som han dog skyldte saa meget allerede fra sin Ungdomstid, og hvor han havde saa mange og trofaste Venner. Men hans Kærlighed til Danmark lod ham ikke et Øjeblik vakle.

En Skildring af Andersens Sindstilstand og Færd under vore to sidste Krige vil paa overbevisende Maade dokumen-

tere hans brændende Kærlighed til Fædrelandet. Ingen kunde knuges dybere i Støvet, naar Skæbnen gik os imod, og Ingen løftes højere i Glæde og Taksigelse, naar Lykken fulgte de danske Vaaben, end han. Han glemmer sig selv og alle sine virkelige og indbildte Sorger og har kun én Bekymring, ét Haab, én Bøn til Gud — Danmarks Frelse. Han er i bestandig Virksomhed og rede til at bringe personlige Offre og lader f. Ex. for egen Regning trykke opmuntrende Digte, som han faar omdelt mellem Soldaterne i Felten.

Da han i 1848 erfarer, at Arvestorhertug Carl Alexander af Weimar, med hvem han var forbundet i et Venskab, der ikke kendte Standsforskel, bærer Vaaben mod Danmark, afbryder han, skønt med blødende Hjerter, deres Korrespondance. Saa kommer Vaabenhvilen i 1849, og da skriver han til ham: »Jeg læste, De selv var gaaet til Krigsskuepladsen, jeg begreb Forholdene og har sørget dybt! Men nu klinger Fredsbudskabet over til mig; nu tør jeg følge mit Hjerter og sende Brev til Vennen, og jeg kan igen sidde hos Dem, se Dem ind i de ærlige, kærlige Øjne. Det bedrøver mig, at De et Øjeblik kunde tvivle paa, hvor levende mit Hjerter altid vil banke for Dem; men at jeg ikke har skrevet — ja, De ser Grunden i det Ovenstaaende. Nu, Vaabnene hvile, nu tør mit Brev først flyve til Dem. Gud lade Fred svæve over Landene!«

Og da Freden endelig er erklæret, skriver han: »Fred! Fred med Tyskland klinger det gennem Landet og gennem mit Hjerter! Det er som et Solskin, der gik op for mig. Jeg gik just i Grevens Have her paa Glorup, da jeg fik den trykte Meddelelse, — o, min høje Ven, kunde jeg i dette Øjeblik være fløjet Dem om Halsen! Taarerne kom mig i Øjnene, jeg blev saa glad — det var en sand Festdag!«

Men — med den Augustenborg'ske Hertugfamilie, der i tidligere Aar har vist ham stor Opmærksomhed, har han brudt for stedse. Ved sin Ankomst til Frankfurt a. M. i 1852 erklærer den oldenborgske Minister Eisendecker, at han nødvendigvis maa køre med ham til Homburg, hvor hele Hertugfamilien venter hans Besøg. »Hvor kan jeg besøge Augustenborgerne,« svarer Andersen ham, »det er aldeles mod min Følelse at se den Familie, der har bragt Ulykke

over mit Fædreland! Selv at møde den paa Gaden vilde være mig pinligt, — jeg kan det ikke, jeg gør det ikke, — lad saa Hertuginde sige, hvad hun vil!»

Under den ulykkelige Krig i 1864 er Andersen oprevet i sit Inderste. Han overvældes af Mismod, naar han sidder alene paa sit Værelse og er derfor idelig paa Vandring mellem de Familier, der staar ham nær. Han er hos Lind's flere Gange om Dagen, og de trøster ham, saa godt de kan.

Uagtet han er ved at segne under det voldsomme Tryk, der hviler paa ham, er han dog for stolt til at ville godkende det ydmyge Knæfald, Chr. Winther i et Digt i »Fædrelandet« gør for Kongen af Sverrig. »Han har gjort os ynkelige ved disse Vers,« skriver han, »jeg vil kalde det Digt: Chr. Winthers Tiggerdigt!«

I April 1864 tager han, vist for eneste Gang i sit Liv, offentligt Parti i Politik og er Medunderskriver paa en Sympathiadresse til det tappre Schweizerfolk. Kort efter opgiver han en planlagt Rejse til Norge. »Det, som især afholder mig derfra,« skriver han til Fru Collin, »er Tanken om, at jeg skal blive hædret, det skikker sig ikke i Øjeblikket, — jeg udholder det ikke.«

Vi vil i hans Dagbog fra denne sørgelige Tid fremdeles følge hans Tanker og Stemninger.

8. April 1864. Jeg er hos den engelske Attaché Lytton Bulwer, Søn af Digteren. Jeg maatte tale Engelsk. Lytton taler godt Tysk, men jeg kunde i mit Hjertes Stemning ikke tale dette Sprog, fandt det udansk, jeg sagde derfor: »Der er for Øjeblikket i dette Sprog for mig Lyd af Kanoner og Skrig af Fjender, jeg vil heller tale daarligt Engelsk.«

9. April 1864. Fjenden har nu taget vor venstre Løbegrav ved Dybbøl. Jeg er ganske overvældet.

10. April. Jeg er betaget af Ulykken. Idag har jeg gaaet betyngtet og forældet. Døden var mig bedst.

16. April. Idag har jeg ret lidt under det politiske Tryk. Jeg føler, hvor stor Velvillie man i Tyskland har vist mig, erkender Venner dør og føler som Dansk, at jeg nu aldeles maa bryde med dem Alle; de er revne ud af mit Hjerte, aldrig kunne vi oftere mødes; en dejlig Fortid vil ikke fornyes.

17. April. Herre, min Gud, giv mig Kraft og Frejdighed, maaske komme nu de tungeste Dage! Lad mig være Danskheden og Danmark værd. Herre, min Gud, slip mig ikke!

19. April. — — Idag kom Hultmann paa Gaden og talte om mit nye Stykke og Prøverne. Hvor kunde det interessere mig! Jeg skyndte mig fra ham.

21. April. — — Jeg følte mig bittert stemt, gudløs, ønskede at faa Ende paa Alt, kunde ikke bede, Satan raadete i mit Bryst. Uden for Holmens Kirke mødte jeg den saarede Garde-Officer Rosen, han førte mig ind i Kapellet til sin Broder Sous-Chefens Lig. Aftenlyset skinnede. Graveren løftede Kistelaaget. Rosen laa dér saa mild og stille, en Sovende. Han saa mere sund og livsglad ud end Broderen, der levede. Jeg brast i Graad. Jeg maatte hen at udtale mig hos Edvard; han var ikke, som jeg trænger dertil, Jette er mild og god.

23. April. — — Jeg er idag i Ro. Der er Øjeblikke, som om Krigen var forbi, som en ond Drøm var overstaet. Jeg mødte Kongen, han saa bedrøvet ud. — —

24. April. — — Var hos Fru Neergaard, havde Fru Hammerich tilbords. »Faar vi snart noget Nyt af Dem, De afficerer vel ikke saa stærkt af Begivenhederne?« sagde hun. »Vil De fornærme mig?« raabte jeg i Vrede og brusede ud; hun glattede af, men jeg var saaledes i Bevægelse, at jeg fik ondt og maatte gaa bort. — —

28. April. — I Arbejderforeningen læste jeg for en Enke, hvis Mand er falden i Krigen, og som sidder med et lille Barn. Da jeg i Svinedrengen kom til »*Ach, Du lieber Augustin*«, generede det mig at læse Tysk, og Slutningen »*Alles ist hin*« forekom mig som et ondt Varsel; jeg læste det med dæmpet Stemme og kom afficeret og livsked hjem. — —

13. Maj. — — Blev nerveus paa Gaden og saa mat, at jeg maatte gaa ind til Portneren paa Theatret og have et Glas Vand. Sendt Brev til Fru Scavenius, at jeg ikke kom i Pintsen. Denne er overmorgen, hvad jeg havde aldeles glemt i denne Sorgens Tid. — —

22. Maj. Gudløs, bitter og uden Fortrøstning til Gud.

Middag hos Linds. Hjemme kommer en Luftning, en Tanke til Lystspil-Digtning; idet Sindet løftede sig, fandt det igen Gud, som jeg idag har syndet mod i Tanken. Er han nu mod mig den nidkære Gud eller Faderen?

3. Juni. Kom til Basnæs. Der var Foraar. Æbletræerne overdængede af røde-hvide Blomster, Kodriver i Græsset. Foraaret vist sig saa uforandret. Men Tiden er ikke, som da jeg sidst saa det; jeg har set Vold og hørt Løgn raade, længtes efter Døden som det Sikkreste og Bedste, lidt og stridt, glemte, at et Foraar kunde mere komme. Hen paa Eftermiddagen glædelige Efterretninger. Gud være velsignet og takket! Napoleon synes at stemme om til Gunst for os. Jeg tør ikke ret tro paa al den Guds Naade! — —

6. Juli. — — Aviserne fik mig ved de ubetydeligste Ting til at græde.

10. Juli. — — Gik gennem Skoven, forstemt og bedrøvet. Hvad vil der ske! Angest og Sorg fører mig ud paa de dybe Vande, løftes jeg dér eller synker jeg? Religionen er mit Lys, min Redning Troen. Tror jeg, at Gud og Jesus er ét, som de Troende vil det, da er Jomfru Maria den mest udkaarne af Menneskene; da, i vor Ydmyghed for Gud, er det saa nær at bede hende være mæglende for os. Hvilke Tanker for mig! Herre, min Gud! Lys ind i mig, vær mig naadig! Jeg er ved at slippe Dig, hvem jeg i Barnetidens Tro kunde holde mig til. — — Jeg drømte inat, at der i Badehuset kom altid Strømme af Blod, det var fra Saarede tætved. — Atter idag maatte jeg føle, hvor lidt Folk dømmes Kongen mildt, — den ulykkelige, haardt prøvede Mand! —

Aar og Dag efter Krigens Afslutning spores den Sorg og Ulykke, den har bragt over Danmark, som tunge Efterdønninger i hans Dagbog.

23. Juli 1865. (Glorup). Grev Harald roste Preuserne og deres Sejr. Det forbittrede mig, jeg kunde ikke rose en Sejr hos Overmagten mod et lille Folk, der ogsaa var underordnet ved Vaaben. Da jeg sagde, at de havde plukket deres Land sammen, lignede han dem med en Mand af ringe Stand, der arbejdede sig op og blev stor. Jeg fandt Sammenligningen falsk, og den ærgrede mig. Greven selv spurgte mig, hvorfor

jeg ikke bar de tyske Ordener, og jeg sagde, at jeg ikke var i den Stemning. —

I 1857, efterat Carl Alexander i 1853 var bleven regerende Storhertug i Sachsen-Weimar, havde Andersen aflagt ham et Besøg. Ingen af dem anede, at det blev det sidste. Krigen skulde atter i 1864 lægge sin ubarmhjertige Skæbne imellem dem.

Paa Andersens Rejse i 1867 krydsedes de to Venners Veje endnu en Gang i Livet — men paa en vemodig Maade, hvorom vi oplyses gennem følgende Notat i Dagbogen:

1. Juni 1867. — — Ved Giesen opdagede jeg, at Storhertug Carl Alexander var med i samme Tog som jeg; ogsaa hans Kavaler kendte jeg. Det var mig pinligt ikke at kunne flyve ud og trykke hans Haand. Jeg vidste ikke, hvorledes han vilde modtage mig, ikke hvorledes jeg selv vilde synes om at have fulgt min Følelse. Jeg trak derfor Gardinet til for Vinduet. Ved Hundeshausen skiltes vi; han kørte til Weimar, en halv Time efter var jeg i Kassel. —

Endnu i 1869 befinder Andersen sig »uhjemlig« i Tyskland og skriver, at han føler sig »som det danske Barn, som man nu hjemme ret erkender mig for«. Og hvor blodig en Uret man har gjort ham ved at drage hans Kærlighed til Fædrelandet i Tvivl, fremgaar til Overflod af følgende simple, rørende Linier, han i Krigens Tid sender sin Veninde, Jonna Stampe: »Hvad jeg særlig skal gemme og paaskønne hos Dig, er Din hjertefulde Erkendelse af mit danske Sind.« — —

Andersen vidste godt, at man bebrejdede ham hans Mangel paa Fædrelandskærlighed, og det gjorde ham ondt, fordi han følte, hvor ufortjent Bebrejdelsen var. Ligeledes havde han, i Anledning af den smigrende Opmærksomhed, der vistes ham ved Udlandets Hoffer, mere end én Gang været udsat for Stiklerier i Pressen og i det københavnske Selskabsliv. Det generede ham, men det gik ham ikke til Hjertet. Han havde efterhaanden faaet solid Menneskekundskab og lært Misundelsen at kende paa nært Hold — ogsaa blandt sine Brødre i Apollo. Den morede ham mere end den ærgrede ham.

Udover Øjeblikket tog han sig f. Ex. ikke de Erik Bøgh'ske Parodier paa hans sceniske Arbejder nær. Han vidste jo, at

besad Bøgh Talent og dramatisk Fingerfærdighed, havde han selv Geniet. Han gav Svar paa Tiltale, naar han blev fornærmet, og hans medfødte, slagfærdige Vid, der navnlig i Omgangen med Ingeborg Drewsen var bleven yderligere opøvet, lod ham aldrig i Stikken, selv overfor den olympiske Heiberg. Da han i 1840 kom tilbage fra Sverrig, hvor han var blevet stærkt hyldet, og Heiberg i Spydighed siger til ham: »Naar jeg rejser til Sverrig, maa De være med mig, for at ogsaa jeg kan faa lidt Hyldest,« svarer Andersen ufortrødent: »Rejs derover med Deres Kone, saa vil De komme meget lettere til det!« Bemærkningen traf og sad fast. Og da Heiberg nogle Aar senere i »En Sjæl efter Døden« gjorde Løjer med hans europæiske Berømmelse, vidste han jo, at det var et gammelt Regnskab, som nu blev gjort op. —

XIV

AT Andersen var velset i mange udenlandske Fyrstehuse, ligesom han var det hos de vexlende Kongefamilier i Danmark, faldt den hjemlige Misundelse svært for Brystet. Han havde sin gode Samvittighed. Ligesom han i København holdt sig borte fra alt Koterivæsen og aldrig, for at vinde Publikum, benyttede sig af Midler, der syntes ham uværdige, saaledes var det ikke ved Paatrængenhed og usselt Kryberi, han havde faaet Adgang til de høje Sale.

Hemmeligheden var ganske simpelt den, at man holdt af ham. Hans Naivitet, hans aabne og barnlige Væsen virkede dobbelt forfriskende paa Steder, hvor de Fleste skjuler deres Tanker i skønne Talemaader og lister omkring paa Rævepoter.

Naar Frederik den 6te modtog ham i Audiens, gryntede han tilfreds sit »Høh—høh« og morede sig over Andersens oprigtige Udtryksmaade; og det var dette lidt ubehjælpsomme men ærlige og trohjertede Væsen — naturligvis med hans Digtergeni som Baggrund — der gjorde Andersen saa yndet ogsaa ved de fremmede Hoffer, hvor navnlig Damerne flokkes om ham og fandt ham saa aparte interessant og indtagende, — saa ganske ulig de glatte Snobber, som var deres vante Omgivelse.

Han skriver i sine Livserindringer, at han med sand Ærefrygt saa op til Kongen, og at han var opvoxet i denne Følelse.

Som det gik ham, gik det nemlig hele Befolkningen, hvem den loyale Kærlighed til Kongefamilien laa i Blodet. Naar Sjette Frederik, Landets Fader, kom paa Rejse gennem Odense var det en Fest, hvortil man beredte sig lang Tid iforvejen, og det var en ganske naturlig Ting, at Andersen i 1833 efter

Moderens Opfordring sender hende Penge, for at hun kan være en Smule fin i Tøjet ved Kongens forestaaende Besøg.

Det er sin egen Opfattelse, Andersen i »O. T.« giver Udtryk gennem den gamle Præst, for hvem »en Konge er hellig. Hans Handlinger ligner Bibelens Ord, dem Mennesker ikke maa veje; de skal tages, som de er givne. Der er ingen Øvrighed uden af Gud; den Salvede giver Gud Visdom, han er det Lys, vi Alle maa skue op til«.

Kunde det til Tider være lidt vanskeligt at se Frederik den 6te under saa ophøjet en Synsvinkel, havde Andersen dog ogsaa et personligt Motiv til sin dybe Veneration for Kongehuset, der havde vist ham Naade fra hans Barndom. Arveprinsesse Caroline var blandt de Første, der i hans værste Trængselstid havde hjulpet ham med Penge, og hun blev ham en god Veninde Livet igennem. Den sidste Gang de saas, var i Efteraaret 1874. Om dette Møde skriver han i sin Dagbog: »Jeg besøgte idag Arveprinsessen, som et Par Gange rakte mig sin bløde Haand og sagde: »Vi holder Alle saa meget af Dem«. Vi talte om vort første Møde, det var paa Frederiksberg Slot hos Hofdamen, Frk. Colbjørnsen«.

Andersens Kærlighed til og Ærefrygt for Frederik den 6te, der havde hjulpet ham til at blive Student, gentagne Gange skaffet ham Rejsepenge og i 1838 tilsikkret ham 200 Specier aarligt og derved sat en Stopper for hans Næringssorger, var uden Grænser. —

Christian den 8de, der var en Kunstnernatur og som i Modsætning til sin Forgænger havde udpræget aandelige Interesser og Forstand paa Poesi, blev ham ikke mindre kær. Ved Efterretningen om hans Død gik han hjem og græd »dybt og inderligt for denne Konge, han saa usigeligt havde holdt af og nu havde mistet i denne Verden«. —

Forholdet til Frederik den 7de havde været af en egen, humoristisk Art. Kongen vidste, hvad Andersen var værd som Digter og viste ham pligtskyldigst Venlighed. Men Solderist var Andersen jo mindst af Alt, og Frederik den 7de kunde ikke fordrage, at han ved Taflerne snød sig fra at tømme Bægrene og havde ham derfor lumsk i Kikkerten. Og engang, da Kongen opdagede, at han havde heldt Vand i sit

Glas istedetfor Rhinskvin, fik han en Tordentale. »Man drikker ikke Vand, naar man drikker med sin Konge!« raabte Frederik den 7de. »Ja, men naar man drikker med sin Konge, bliver Vand til Vin«, riposterede Andersen. »Det var s'gu godt svaret«, sagde Kongen, og saa fik han Tilgivelse. —

Til Christian den 9de knyttedes han nærmere og nærmere, som Aarene gik, og Forholdet blev tilsidst helt fortroligt. Jævnligt aflagde Kongen, i Følge med sine Sønner, den gamle Digter smaa Besøg i Nyhavn. Og da Andersen engang fortalte ham om sin tungeste Tid, da han som halvvoxen Dreng sad ludfattig og forladt i Kongens Have og spiste tørt Brød, fik de Begge Taarer i Øjnene. Situationen var som et levendegjort Billede af Eventyrene, hvor Kejsere og Konger stiger ned fra deres Troner og lægger Scepteret bort for bare at være Mennesker.

Det var Andersen en inderlig Glæde at se, hvorledes Chr. d. 9de efterhaanden vandt det danske Folks Højagtelse og Kærlighed. Allerede før hans Regeringstiltrædelse havde han haft Lejlighed til at lære hans Dansksind at kende og havde fra første Færd taget Parti mod dem, der tillagde ham tyske Sympathier, og han oprøres, da han i 1868 ved selve Hoffet hører en Kavalier omtale Kongen og hans Familie paa respektløs Maade. »Jeg var Hofmanden, han ikke!« skriver Andersen i sin Dagbog samme Aften. Og endnu i 1870 noterer han, at »der er ringe Folk i Kongens Omgivelse«. —

I ydre Forstand var han alt andet end »hoffähig«. Jeg har om hans smaa Forsyndelser mod Etikettens strenge Love hørt fornøjelige Anekdoter, om hvis Troværdighed jeg tvivler. Men Dagbogen oplyser om, at Arveprinsessen morer sig kosteligt over, at han paa den uskyldigste Maade taler om Ting, som Andre i Forfængelighed helst tier stille med; og man faar herom et Begreb ved at læse et Notat fra 14. Januar 1872, hvori han skriver: »Middag hos Kronprinsen. Jeg havde Komtesse Reventlau tilbords, hun var meget behagelig, og vi vare som aldeles gamle Bekendte, talte om forlorne Tænder; hun havde én«. —

Selv ikke hans Modstandere har nogensinde turdet anklage ham for at have krummet Ryg for at vinde Gunst og Gave.

Herregud, — han havde den Svaghed for Ordner, de Fleste har — ogsaa de, der ved enhver Lejlighed paastaar, at de foragter dem! — men i den Retning behøvede han ikke at anstrenge sig; de kom af sig selv, og han frydede sig over dem og pyntede sig gerne med dem alle, naar Lejligheden tilbød sig. Større Aander end han — Henrik Ibsen f. Ex. — gjorde det samme. Det var derfor slemt, at det netop skulde hænde ham, at hele Herligheden engang blev stjaalet fra ham af en ubarmhertig Røver i Afrika. Fru Melchior gjorde imidlertid strax Ulykken god ved at sende ham en frisk Forsyning.

Det skal siges til hans Ros, at han aldrig benyttede den Yndest, hvori han stod til sine høje Velyndere, til at berige sig. Han har tvertimod, efterat han havde opnaaet de stakkels 200 Specier i aarlig Statsunderstøttelse, Gang paa Gang afslaaet den Hjælp, man ønskede at yde ham. Da han i 1844 fejredes af Chr. den 8de og Dronning Caroline Amalie paa Føhr, afslog han med Tak Kongens Tilbud om at forhøje den ovennævnte Sum; og da han tre Aar senere skulde gæste England for første Gang, vægrede han sig, da Kongen, for at han paa Rejsen kunde føle sig uafhængig af de lumpne Penge, paany tilbød ham Hjælp paa Civillisten.

Hans Trang til paa sine Udenlandsfarter at indaande Kongerøgelsens fine Duft var mere behersket, end hans Misundere paastod. Da han i 1847 er i London og af Dronning Victoria og Prinsgemalen indbydes til at besøge dem paa Wight, en Æresbevisning, der var højst ualmindelig, takker han for Naaden — men undskylder sig. Man indbyder ham da til Loch Lomond, hvor han heller ikke kommer. Da han i 1866 opholder sig i Haag, forespørger Gesandten, Bille-Brahe, om han maa lade ham melde hos den regerende Dronning; men Andersen frabeder sig Æren; og da en Hofdame, Frøken Dedens, fornyer Forespørgslen, tilskriver han hende, at han afrejser en af de første Dage. Og under sit Besøg i Paris 1867 forsømmer han — hvad Fru Melchior bebrejder ham, da han derved gaar glip af en interessant Oplevelse — at melde sig hos den danske Minister for at faa

Audiens hos Kejser Napoleon den 3die og den skønne Eugenie.

Neppe nogen af Andersens mange fyrstelige Forbindelser kan i Betydning sammenlignes med det Venskab, der bestod mellem ham og Storhertug Carl Alexander af Sachsen-Weimar, og han udreder i sine Optegnelser dette Forhold saa indgaaende, at de kunde afgive Stoffet til et Kapitel for sig.

Sin Stilling til Hoffivet og sin Værdsættelse af denne Ven har Andersen meddelt os i følgende Ord: »Skal man i længere Tid føle sig lykkelig ved et Hof, maa Stjernen glemmes for Hjertet, der slaar bagved den. Et af de ædlest og bedste, der slaar, ejer Carl-Alexander«.

Efter Alt, hvad jeg har bragt i Erfaring om Storhertugen af Sachsen-Weimar, tror jeg at turde paastaa, at to stærkt modsatte Tilbøjeligheder har kæmpet med hinanden om Overtaget i hans Natur. Han er paa den ene Side en udpræget Soldatertype, gennemsyret af militære Ambitioner efter ægte preussisk Mønster, og i Samklang hermed Overholder af en stiv Etikette i sin lille, men distingverede Hofstat, — paa den anden Side har han, særlig som ung Mand, været en ivrig Skønhedsdyrker, et varmt Gemyt, en Elsker af Videnskab og Kunst, et Stykke af en Poet.

I Forholdet til Andersen, med hvem han gør Bekendtskab som sexogtyveaarig, en halv Snes Aar før han overtager Regeringen, er han den begejstrede Adept, der kommer den danske Digter imøde med en Inderlighed, der for Nutidens Betragtning synes lidt overdreven og usmagelig — med Omfavnelser, Kys og idelige Troskabsforsikringer — men som efter Datidens, navnlig tysk, Skik var almindelig ogsaa mellem Mænd. Han drømmer smukt om at genføde Weimars Ry fra Stortiden som Tysklands Aandscentrum og søger forgæves at bevæge Andersen, forøvrigt ogsaa Jenny Lind, til for bestandig at slaa sig ned i hans Residens.

I Kongesønnen, der sammen med den fattige Dreng gaar ud i den store Natur for at finde »Klokken«, hvis Toner med dragende Klang ringer indover Byen ved Solnedgang, har Andersen foreviget sin fyrstelige Ven. Jeg kan nemlig

ikke her være enig med vor udmærkede Andersen-Forsker, Hr. Professor Hans Brix, der i sin Doktordisputats fra 1907 »H. C. Andersen og hans Eventyr« vil genkende H. C. Ørsted i Kongesønnens Skikkelse i Eventyret »Klokken«. Den væsenligste — men iøvrigt ikke den eneste — Grund til min Tvivl er den, at Andersen selv, ifølge sit eget Udsagn, har gjort Carl Alexander opmærksom paa, at »Fyrsten i Eventyret var en Hentydning paa ham«. Professor Brix ser kun heri en »behændig Kompliment« til Hertugen fra Digterens Side. Men — mon virkelig Andersen, hvis absolute Sanddrthed var et af hans Væsensmærker, for en behændig Kompliments Skyld vilde tale mod sit bedre Vidende, ovenikøbet naar det gjaldt et af hans kæreste Eventyr? Jeg hverken kan eller vil tro det. Han har i sin Digtning flere Gange sat sin faderlige Ven, H. C. Ørsted, skønne Mindesmærker, — i »Klokken« har han for eneste Gang sikkret Carl Alexander en Plads i Efterverdenens Minde. —

Ligesaa naturligt og uimponeret som Andersen førte sig i Kongeslottene, færdedes han mellem de danske Adelsfamilier; og højt skattede han dem, hos hvem han fandt sand Fornemhed forenet med Aand og Hjerte.

Mod det tomhjernede Adelskab gør han i sine Skrifter og Dagbøger skarp Front; og hvorsomhelst han møder det, giver han sit Mishag ærligt tilkende. I »I Sverrig« lader han det i Kapitlet »Digter-Skiltet« gaa ud over »disse unge festklædte Diplomater, paa hvis Bryst man i Ordenstegn kan tælle, hvor mange Hoffer de med deres høje Herskaber har besøgt, eller hvor tidt de har bragt Breve«, og i »Kongen drømmer« lader han Dyveke sige:

»— hvad der er aandigt stort,
 Det er den egentlige, høje Adel!
 De Andre, som kun have Vaabenmærket,
 Dem kalder jeg med Ret: Skjoldholdere!
 De bære jo kun Banneret for disse,
 Som Konge kan jeg skabe nok af hine,
 Jeg hænger Titler paa dem, overlader
 Saa Skrædderen at gøre Resten«.

Andersens Tanker om den forlorne Fornemhed er de samme, som Goethe udtrykker i følgende Vers:

*Aus einer grossen Gesellschaft heraus
Ging einst ein stiller Gelehrter zu Haus.
Man fragte: »Wie seid Ihr zufrieden gewesen?»
»Wären's Bücher«, sagt' er, »ich würd sie nicht' lesen!«*

Han hader den glatte, ydre Slebenhed som hos Kammerherre Levetzow, der synes »at kunne knappe Buxerne for en Konge«, og den kolde Fornemhed, der synes uden Hjertelag, som f. Ex. hos Godsejeren P. Brønnum Scavenius, hvem han kalder »den gamle, stolte Rigmand, der forstener al Konversation«, og i hvis Hus han nødvendig kommer. Og ligeledes har han aabenbart et Horn i Siden paa Grev Lerche, Theaterlægen Theod. Collins Jagtkammerat; og da Greven en Dag, efter at have gjort ham en Visit, bebrejder ham, at han bor »oppe mod Himlen paa fjerde Sal«, svarer Andersen ham, at »det forresten kun er tredje, men havde han iforvejen vidst, at han vilde faa saa fint Besøg, skulde han nok i en Fart være flyttet ned paa første«.

For den Fornemhed, hvor det blaa Blod og Aandens Adel er indgaaet i nær Forbindelse med hinanden, nærede Andersen dobbelt Respekt, fordi den jo ikke er altfor hyppig. Den Sjælsdannelse, den fine og hensynsfulde Tone og den udsøgte Formfuldhed, der kan præge et Herresædes muntre Samliv, tiltalte ham; og i saadanne Omgivelser passede hans egen, navnlig i den senere Alder, distingverede Personlighed ypperligt ind. Og længes han midt i Fornemheden engang imellem efter lidt jævn Borgerlighed, ved han, hvor han kan finde den, f. Ex. hos de omboende Præster, Læger og Forpagterfamilier. Er han paa Glorup, er det ham en speciel Vederkvælgelse at faa sig en lun Passiar hos Gaardens højtagtede Faktotum, den skikkelige Jomfru Ibsen, paa hvis Værelse han aflægger smaa hyggelige Visitter.

Ogsaa med de obligate Huslærere staar han paa Herregaardene i venskabeligt Samkvem og forstaar i al Gemytlighed at gøre sig dem nyttige, — f. Ex. naar han paa Bregentved i en snever Vending, under Førstetjenerens Bortrejse, lader sig

barbere af den unge Theolog, cand. Brasch — hvem han den paafølgende Søndag til Afvexling hører prædike i Kirken! —

Naar Domenica i »Improvisatoren« giver Antonio denne Formaning: »Husk, at Du skal se og ikke se, høre og ikke høre, saa kommer Du frem i Verden,« er det et Ekko af Andersen's Moders Ord til ham selv, da han var Dreng. Thi Anne Marie Andersdatter var med al sin Uvidenhed ikke uden Verdensforstand. Sikkert er det, at den diplomatiske Grundregel, som ligger skjult i den nævnte Formaning, og som er nyttig i Omgang med Mennesker, havde Andersen lagt sig bag Øret og anvendt i de mange, højst forskellige Livsforhold, Skæbnen havde sat ham i.

Og er det mon saa helt urimeligt at tænke sig, at han i sin store adelige Vennekreds udviklede sig yderligere til at blive den Diplomat, han virkelig var, naar Forholdene krævede det? Ogsaa Thorvaldsen kunde, ifølge Abrahams' »Meddelelser af mit Levned«, med al sin Jævnhed og Lige-fremhed, sno sig med diplomatisk Snildhed, naar det behøvedes.

Allerede i 1834 skriver Andersen til Henriette Wulff: »De sagde engang om mig, at enten maatte jeg være et sjældent ubefangent Menneske eller ogsaa den største Skelm og Politicus, — jeg tror, jeg er alle 3 Dele, og det er meget godt. Ikke?« Og tyve Aar senere skriver han til hende: »Jeg gælder for den personificerede Phantasi; men det er kun en Part af mig, som dermed er opfattet; jeg har ligesaa megen Tanke for det Praktiske, det Reelle.«

Hvilken snedig Diplomat han kunde være, viste han, naar han som Digter ønskede at optræde anonymt og forstod at køre alle sine Bekendte i Ring.

Da han i 1846 har faaet sin første Dekoration, den preussiske røde Orden, sender han til Kongens Kabinetssekretær, Adler, en Skrivelse, hvori han tilsyneladende kun fremsætter Ønsket om at faa »Tilladelse til at bære samme«, men som er affattet med en saa fin stilistisk Diplomantik, at den, uden at støde, antyder, hvor skandaløst det i Virkeligheden er, at

en fremmed Regering i dette Tilfælde er kommen den danske i Forkøbet.

Da han i 1871 besøger Norge, skriver han til Fru Melchior: »Der er Partier og Brydninger heroppe, føler jeg. Jeg tror imidlertid, at jeg er sluppet godt imellem dem. Jeg er, sagde engang en tysk Stormand, den bedste danske Diplomat, han kendte. Jeg følger mit Hjerte og Instinkt og slipper igennem. Jeg har prøvet det her.« —

Efter de gode Middage paa Herregaardene blev Tungerne mindre forbeholdne end ellers. Andersen lod da de Andres løbe og passede godt paa sin egen. Alligevel kunde han faa sine Betæneligheder og skriver f. Ex. efter et overdaadigt Taffel paa Frijsenborg: »Røg Cigar i Grevens Værelse. Jeg havde den Følelse »af megen Tale kommer Fortrydelse«, og dog véd jeg intet Urigtigt at have talt.«

Der kunde fremdrages flere Exempler paa, hvor diplomatisk han ogsaa i Udlandet kunde te sig, naar de Danskes Uforsonlighed overfor Tyskland kom paa Tale. Udspurgte man ham om hans Stilling til det kildne Spørgsmaal, kunde han standse Diskussionen ved en eller anden behændig Vending, som da han engang erklærede med Vægt, at »Alt, hvad der i Tyskland var ædelt og smukt, hædredes ikke mindre i Danmark end i andre Lande.« —

I 1867 udnævntes han til Etatsraad, en løjerlig Titel, der ialfald passer bedre for afgaaede Amtsforvaltere end for ansete Digtere. Han tog da til Fredensborg for at takke. »Kongen spurgte,« skriver han, »om jeg havde imod, at han havde gjort mig til Etatsraad, han havde gerne villet give mig et Bevis paa sin Højagtelse.« Paa det delikate Spørgsmaal giver Andersen et Svar, der viser baade den Diplomat og den Praktikus, han var. »Jeg sagde, at i Danmark var Professor-titlen en smuk Titel, som jeg var glad ved, men ude betød den kun lidt, dér var Etatsraaden mig mere til Gavn.«

Han vidste godt nok, hvad Titler og Ordner var værd baade ude og hjemme, og ærligt og redeligt viste han sin Glæde over disse verdslige Prydelser. Men jeg tvivler ikke et Øjeblik om, at han, som den Humorist han var, mangan

Gang har sendt sit stærkt behængte Kjoleopslag et Satyrsmil, naar han stod i al sin Puds for at gaa i Selskab.

Og det var ikke Talemaader, han brugte, da han i et Takkebrev for en tilsendt Bog skrev følgende Ord til Hauch den 3die Juni 1853: »De har skrevet foran i Bogen til mig »Professor«. Maaske smiler De ad mig, men det Ord be-
drøvede mig. De har altid før sat foran mit Navn »Digteren«, og jeg vil gerne dér, hvor De af Venskab bragte mig Noget, hædres med min kæreste Titel: den fra Gud. Dette skulde jeg maaske ikke have skrevet, men mit Brev er kun for Dem. og for Dem tør jeg nok vise mig, som jeg er.« —

XV

ANDERSEN'S ovennævnte gentagne Afslag paa Chr. den 8des generøse Tilbud viser allerede tilstrækkeligt, at de Beretninger man har kolporteret om hans Nærighed, er uvederhæftige; thi med Nærighed slaar jo gerne Pengegridskheden Følge. Der foreligger Bevisligheder i Mængde for, at begge disse uappetitlige Egenskaber laa ham fjernt. Men — Diplomat var han, — ogsaa i Pengesager.

I private Kredse fortalte han jævnligt den gamle Fabel om den syge Konge, hvis Helbred kun kunde genvindes, saafremt man bragte ham den Skjorte, som tilhørte den lykkeligste Mand. Da man efter megen Søgen endelig fandt den lykkeligste Mand, ejede han ingen Skjorte.

Rigdom skaber ikke Lykken, og Rigdom var for Andersen intet attraaværdigt Maal. De Ord, han i 1833 skrev til sin Ven og Informator til Artium, Ludvig Møller: »Det er jo godt nok, at en Poet ikke forspiser sig, men sulte ihjel bør han dog ikke«, angav paa en spøgefuld Maade de beskedne Fordringer, han stillede til den Komfort, som først hans stigende Alder og dalende Helbred lærte ham at sætte Pris paa.

Den, der er født i saa fattige Kaar som han, hvor et Fad varme Kartofler anses for en Herreret, og den der som han i sin Opvæxt og første Ungdom har maattet kæmpe for at bjerge Føden, han er blevet opøvet i Nøjsomhedens vanskelige Kunst, og han forstaar bedre end mangan Anden, hvad Penge er værd og at holde paa dem, naar de endelig kommer.

Andersen var ikke nærig, — han var husholderisk og sparsommelig, han hadede at kaste Penge unyttigt bort, og han krævede fuld Valuta for dem, naar han gav dem ud.

Den, der er nærig, indbyder ikke Aar efter Aar, som

han gjorde det, saasart hans Budget tillod det, unge, ubemidlede Venner til at ledsage sig paa lange Udenlandsrejser, hvor han aldrig viste sig smaalig. Lad saa kun være, at deres Selskab adspredte ham, og at de til Gengæld viste ham hjælpsom Opmærksomhed, — hvormed det nok forresten ofte var skralt nok! Hvad der for ham stod som Hovedsagen, var at berede dem Glæde og at aabne deres Sind for fremmede Forhold, for Naturen og Kunsten. Den, der er nærig, giver ikke som han værdifulde Gaver, naar det ikke strengt behøves; han forærer ikke Fattigfolk baade Tøj og Penge, og han laaner navnlig ikke Penge bort til trængende Kolleger, om hvem han har Erfaring for, at de nødvendig betaler dem tilbage. Han finder hellerikke paa, som Andersen under Krigens Tid, da hans unge Ven Viggo Drewsen har deltaget i en Træfning, at sende fattige Børn i et Plejehjem en Pengehjælp, for at de med ham »skulde være glade over at Viggo var uskadt.« Og den, der er nærig, giver ikke — for at nævne et Exempel mellem mange andre, der endnu kunde anføres — enhver Vagabond, der render ham paa Dørene, Almisse, som han gjorde det.

Andersens Forhold til Københavns Tiggere fortjener særlig Omtale. De kendte ham alle, og man vil let indse, at han med sin medfødte lidt hjælpeløse Godmodighed, som den Slags Individer hurtigt forstaar at taxere, var et udmærket Objekt for deres frække Paatrængenhed. Han anbefaledes utvivlsomt af den Ene til den Anden som et godt Bytte, og naar han færdedes paa Gaden, var det almindeligt, at han i nogen Afstand forfulgtes af en skummel Kavalier, der kun ventede paa gunstig Lejlighed til at gøre Tilnærmelser. I sit Hjem havde han en Tiggerstab, der var sat paa faste Rationer, hvilket ogsaa fremgaar af en Notits i Dagbogen:

13. Decbr. 1864. Den lange Tigger, der kommer her hver Dag og faar 4 Skilling, kom idag og var gnaven, hører jeg, fordi jeg ikke var staaet op. Senere kom han igen, jeg havde aldeles ingen Fireskilling, kun to Eneste-Skillinger, saa gav jeg ham dem. Nu fortælles mig, at da han gik ned af Trappen skal han have skældt mig ud med de afskyeligste Navne. Det er en rar Fyr!

At hans Godmodighed dog havde sine Grænser, viser en Notits fra en senere Periode:

30. Marts 1871. Jeg gik til Fru Koch; neppe var jeg kommen ind i Stuen, før Tjeneren meldte, at der var En udenfor, som vilde tale med mig. Jeg aabnede Døren, og saa var det den unge Tigger, som flere Gange har forfulgt mig ind i Collins Gaard og til Fru Jerichaus Dør. Han satte Foden lige ind i Stuen. »De gav mig engang nogle Klæder«, sagde han. Saa sagde jeg: »Hvor tør De derfor forfølge mig ind i et fremmed Hus! Vil De øjeblikkelig se at komme ned af Trapperne!« Saa gik han, men jeg var ganske afficeret. Næsten maa jeg tro at Manden er gal.

Erindringen om de Trængsler, han selv havde gennemgaaet, og om den Støtte han i sin Forladthed havde fundet hos medfølende Mennesker, forlod ham aldrig og forstærkede den Trang til Hjælpsomhed, der var ham medfødt. Møder han en fattig Spillemand paa sin Vej, tænker han strax med Vemod paa, hvad saadan en Stakkel maaske kunde have drevet det til, hvis han var bleven hjulpet, mens det endnu var Tid. Men navnlig sætter Synet af Børn i trange Kaar, og særlig naar de viser sig for ham i Flok, hans følelsesfulde Fantasi i stærk Bevægelse, som da han f. Ex. i 1866 aflægger et Besøg i en af Amsterdams Fattigstiftelser. »Piger og Drengene sang,« skriver han, »jeg saa paa de smaa Ansigter og tænkte paa deres Fremtid. Maaske sad her et eller andet fattigt Barn, for hvem Gud havde bestemt en lysende Fremtid!«

For Andres Nød og Sorg havde Andersen altid Hjertet og Haanden aabne; og haardt skulde det gaa til, naar han — som til den ovennævnte, paatrængende Tigger — taler strengt og afvisende. Men derfor bør vi ogsaa villigt, og uden at stemple det som Smaalighed, tilgive ham, naar han med sin overnervøse Konstitution og i den sygelige Retskaffenhedsfølelse, han selv besad, lod sig paavirke voldsomt og vedholdende af Smaating, vi Andre glemmer hurtigt, — som naar han f. Ex. for flere Dage kan tabe Humøret over at narres med falske Penge eller over at være Genstand for Hotelværterens Optrækkeri og Opvarteres Snyderagtighed. Med sædvanlig

Aabenhed tilstaar han selv sin Skavank. »Jeg er vist ikke Gud taknemlig nok, idet jeg lader mig officere af det Smaa, — jeg tror, det ligger i min første Fremtræden under trange Kaar!« skriver han i 1857, da man har pudset ham paa en Hotelregning. —

Hvor lidt bjergsom han var i Retning ad det fristende Mammon, viser sig ikke mindst, naar han skal gøre sin Musa i Penge. I altfor mange Aar fik han i Tyskland sletintet Honorar for sine Arbejder. Han beklager sig ikke men trøster sig med at »Æren er ogsaa god«. Rentud rørende er hans Beskedenhed paa en Tid, da han som berømt Digter kunde stille større Krav end nogen anden. Dagbogen kan oplyse os derom.

30. Jan. 1868. Var hos Delbanco med Slutningen paa »Gudfaders Billedbog«. Han spurgte mig, om jeg var tilfreds med 50 Rdlr. Jeg svarede, at kunde han staa sig ved at give det, da tog jeg det, men ellers maatte jeg sige, at det var for meget.

11. Jan. 1869. Jeg fik idag i Honorar for det lille Eventyr »Ugedagene« 30 Rdlr. Jeg sagde, at det efter vore Forhold var for meget, jeg foreslog 15 Rdlr., og Forlæggeren nødte mig da 20 paa.

9. Novbr. 1874. Fik fra Odense 40 Kr. for Digtet »Oldingen«, — det største Honorar jeg nogensinde har modtaget. Jeg havde aldeles intet Honorar ventet.

Endogsaa af hovedrige engelske Forlæggere lod han sig slet betale. At en Digter, naar ikke Nøden tvang ham, nøje paasaa at blive betalt efter højeste Taxt, som en Grosserer, der sælger et Parti Varer, var hans Finfølelse stærkt imod og, som vi ser af efterfølgende Notits, lod han sig hellere skambyde end han gjorde Indsigelse:

19. Dcbr. 1868. Middag hos Melchiors med Exc. Moltke-Hvitfeldt, der fandt det en Fornærmelse at sende mig fra Engeland 10 ₤, det var derfra som at byde mig 10 Rdlr. Han vilde, at jeg skulde sende dem tilbage; han bad mig, og han bad Melchior virke ind paa mig. Melchior sagde meget rigtigt, at det vilde skaffe mig 14 Dages ilde Stemning efter min Natur. —

Moritz Melchior, Digterens storsindede og kloge Ven, havde det rigtige Syn paa ham. Han vidste, at naar Andersen havde Ord for at være smaalig, var det fordi man, enten i egen Smaalighed eller i Mangel paa Forstaaelse af hans Psykologi, bedømte ham ud fra helt fejle Forudsætninger. Et saa urokkeligt Retsind som hans maatte reagere stærkt mod den Upaalidelighed og løse Moral, som han under mange Former mødte i det daglige Liv. Og det er ikke nær saa meget de tilfældige Pengetab, der paavirkede ham, som den menneskelige Sjofelhed, der var deres Ophav.

Da han i 1860 opholder sig i Genève, skriver han i sin Dagbog:

29. Aug. Jeg tog en Vogn for at køre til Prof. Briquet og skulde give 2 Frank for en Time. Fyren kørte en ganske modsat Vej, og efter en god halv Times Kørsel kom vi til Stedet, omtrent fem Minutters Gang fra min Bopæl. Jeg sagde til Kusken: »Fy, De har ikke et godt Hjerte, vil be- drage en Fremmed, jeg kører ikke mere med Dem.« Han blev forlegen, sagde jeg kunde betale, hvad jeg vilde; jeg bad ham bestemme, og han sagde en Frank, som han da fik. Jeg klappede ham paa Skuldren, og lovede endnu engang at tage hans Vogn, for at prøve, om han var bleven honettere.

Naar han i 1872 har laant »Digteren Lund« — jeg til- staar, at jeg ikke kender ham! — 25 Rdlr. og endnu i Marts 1873 ikke har faaet dem tilbage, uagtet Beløbet skulde have været refunderet allerede i December, er det ikke Frygten for at tabe Pengene men sin Vrede og Forbauselse over Mandens Mangel paa Ordholdenhed og Æresfølelse, han giver Luft i følgende Optegnelse:

1. Marts 1873. Besøg af Digteren Lund, der syntes slet ikke at ville erindre sin Gæld til mig, den han før Ud- gangen af forrige Aar skulde betale. Da han gik, sagde han, at før jeg rejste, saa jeg ham. Jeg erindrede paa det Ven- ligste om vort Mellemværende, spurgte om han til den Tid kunde afgøre det. Han svarede, at han vidste det ikke, uden nogen Slags Undskyldning.

Og da Hr. Lund i August paany indfinder sig, stadig uden at mæle et Ord om de 25, nedskriver Andersen i sin Dagbog

disse henrivende Linier, der giver et levende Billede af Situationen:

16. August 1873. Besøg af Poeten Lund, der har skrevet »Zittra«. Han vilde fortælle Noget om »Det døende Barn«, men jeg var gal paa ham, da han ikke betaler mig de 25 Rdlr., som jeg nu snart skulde have.

Andersens Finfølelse i Pengesager var saa stor, at naar han hos Andre fandt dens Modsætning, kunde han vanskeligt glemme det. Et pudsigt Exempel paa denne skarpe Hukommelse fremgaar af følgende Notat, der stammer fra Festdagene i Odense, da han udnævntes til Byens Æresborger:

8. Dcbr. 1867. Før Kirkegangen Besøg af en Student fra mit Aar, Sørensen. Han vilde endelig, jeg skulde huske ham; jeg kunde det ikke, og den Anelse jeg har, forkaster jeg, thi da skylder han mig endnu for et Exemplar af »Phantasier og Skizzer«. —

Der er ikke ringeste Tvivl om, at Andersen kunde have været en rig Mand, hvis han af Naturen havde havt merkantilt Talent. Han manglede det ganske. Han kunde som et Barn glæde sig over den mindste Foræring men var midt i Glæden lidt forlegen ved den Opmærksomhed, man viste ham. Han gav langt hellere end han tog. Efter Ingemanns Død vilde hans Enke skænke Andersen en smuk og sjelden Ring, som hendes Mand havde baaret i Italien. Andersen vægrede sig. Denne Gave var for kostbar, og han valgte da en værdiløs og tarvelig Oblattrykker til Minde om en af de Venner, der havde staaet hans Hjerte nærmest. Angsten for at overvurdere sig selv, hans Nøjsomhed og Beskedenhed, der karakteriserede hele hans Færd, tilkendegav sig i Dagliglivets mindste Smaating.

Af og til er Tanken om, at lidt mere Velstand alligevel kunde være en behagelig Ting, sikkert opstaaet hos ham. Da han engang har været til Middag hos Heibergs, skriver han: »Vi svømmede i en Mængde kostbare Vine. Aldrig havde jeg troet, at en dansk Digter havde slig en Vinkælder!« Og har han ikke selv havt Tanken, blev den ham undertiden indgivet af Andre, som da Forfatteren af »Breve fra Helvede« aflægger ham Visit og ytrer, at det danske Folk burde vise

ham større Erkendtlighed og f. Ex. »bygge ham en Villa til at stige af i«, naar han kom hjem fra sine Rejser. Da han i 1873 ved Foden af Wartburg ser Fritz Reuter's skønne, store Hus, udbryder han: »Det kan den Poet! Jeg er ikke blevet stillet saaledes!«

At misunde sine lykkeligere stillede Kolleger, selv i hans egen tungeste Modgangstid, vilde have været uforeneligt med Andersen's Retfærdighedsfølelse og menneskekærlige Sind. Han deltog af fuldt Hjerte i deres Lykke, naar han fandt den fortjent. Just fordi den muntre og vittige Ingeborg Drewsen, med sit nøje Kendskab til ham, vidste at al Misundelsesfølelse var ham fremmed, kunde hun i 1838, da baade Heiberg's »Fata Morgana«, Paludan-Müller's »Fyrste og Page« og Hertz's »Flugten til Sprøgøe« havde havt haabløs Fiasko, tillade sig at drive Løjer med ham i den Retning og skrive: »Det er sletikke Brøndvandet, der gør Andersen rask, men den mageløse Lykke, han iaar har havt, at Heiberg, Paludan-Müller og Hertz har havt Uheld med sig. Det er et Held, der lægger et Aar til de andre Poeters Liv!« — —

Tanken om mulig Velstand beskæftiger Andersen kun glimtvis, — men efterhaanden som Alderdommen nærmer sig, begynder han desmere at overveje Muligheden af at komme til at opleve Velstandens Modsætning — Trangen.

Den 1. Januar 1867, da han opholder sig paa Holsteinborg, omgivet af Rigdom og al jordisk Herlighed, skriver han i sine Optegnelser: »Begyndt Aaret med den rige Mands Pengefrygt, Angst for at tabe, hvad man har.« Hans Fantasi, der altid kredsede mere om Fortiden og Fremtiden end om Virkeligheden, det levende Nu, udmaler sig da Billedet af den Tid, der snart skal komme, da Sygdommen, han mærker i sig, vil svække hans Legeme og Aand. Hvorledes vil hans Alderdom forme sig? Har han Midler nok til at staa imod med, naar han ikke længere formaar at arbejde? Ængstelser, han ikke før har kendt, vaagner i ham. De er grundløse, men han formaar ikke at værgе sig imod dem. Det er det ulykkelige Selvplageri, der optræder under en ny Form.

Naar han føler sig glad og let i Sindet, og Solen skinner, maa han selv, ligesom Vennerne, smile ad sine taabelige

Bekymringer. Han vèd godt, at han aldrig vil komme til at lide Nød. Foruden sin Statsunderstøttelse har han jo endnu sin Pen, der aarligt indbringer ham en køn Sum, — og endda har han faaet samlet sig en Kapital, som vel er lille, men alligevel er et sikkert Plus til de øvrige Indkomster. I 1861 har han allerede sammensparet 8000 Rdlr., og efter en senere Opgørelse er den yderligere voxet med nogle Tusinder. Men — hvad kan det nytte! De syge Grillen melder sig bestandig paany og skaffer ham mange søvnløse Nætter.

Halvandet Aar før sin Død — i Oktbr. 1873 — nedskrev han disse Ord: »Ængstelige Tanker om mit Udkomme, om jeg lever endnu en halv Snes Aar, eller mister de Penge, jeg har sammensparet. Alt er nu dyrere, mine Fordringer ere større, — hvad skal der ske, hvis jeg mister min Smule Formue!« Og da han ganske kort før sin Bortgang erfarer, at hans samlede Kapital nu er tilstrækkelig til at sikre ham en sorgfri Fremtid, ja, at den endogsaa kan tillade ham den sædvanlige aarlige Rejse i Udlandet, føler han sig alligevel ikke mere beroliget, end at han i et befriende Suk udbryder: »Naa — Gud ske Lov, — saa kan jeg dog komme i Jorden!« —

Hos Andersen tog Følelsen og Fantasien altid Magten over det tørre Forstands-Ræsonnement, selv naar det gjaldt de banaaleste, mest dagligdags Ting, saa at han f. Ex. kan mærke sig ubehageligt, ja, næsten smerteligt berørt, naar de højgrevelige Herskabskuske paa Frijsenborg og Bregentved modtager hans rigelige Drikkepenge med den ophøjede Fornemhed, som er disse automatiske Væsner egen, istedetfor at tilsmile ham venligt, — ligesom han føler sig krænket den Dag, da han for sidste Gang i sit Liv afleverer Huslejen til sin skikkelige Værtinde, Frøken Ballin, og bagefter skriver i sin Dagbog: »Sendt 25 Rdlr. til Frk. Clara Ballin; ærgret mig over, at jeg kun fik den tørre Kvittering men ingen Tak for mit venlige Brev, som fulgte med Pengene.«

Hans mimoseagtige Følsomhed, Mismodet, det tunge Sind følger ham fra Vuggen til Graven. Men — med sin gaadefuldt sammensatte Natur har han i selve Smerten fundet

Lindring for Smerten. Og da han paa de sidste Dage pinte sig med Pengebekymringer, som han vidste kun skyldtes en syg Fantasi, kunde han have nedskrevet akkurat de samme mærkelige Ord, som han 1826 skrev i Slagelse i den sørgelige Skoletid under Meisling: »Hvor ulykkelig føler jeg mig ikke! Og dog er min Utilfredshed en Vellyst. O, Gud! Hvilken Skabning er jeg dog!« --

XVI

»O, Gud! Hvilken Skabning er jeg dog!« I disse Ord af Andersen, som han atter og atter med et dybt Suk har gentaget i sit stille Sind, ligger Erkendelsen om, at han ikke forstaar sig selv. Det var ham tidt, som om hans Tanker, Ord og Handlinger var underlagte det blinde Tilfælde, — som om han intet Herredømme havde over dem, — som om han havde givet Magten over sig selv bort til en Anden, der huserede med ham som en Tyran, hvis Vilje han blindt maatte lystre.

Denne Tyran var hans mægtige, utøjlede Fantasi, der i hans Egenskab af Digter var hans Genis største Naadegave, — i hans Egenskab af Menneske hans værste Plageaand, der skaffede ham Sorger og Kvaler næsten hver eneste Dag i hans Liv.

Saa springsk en Pegasus som Andersens har Verden aldrig set; men han forstod at tumle den vingede Hest, og selv naar den teede sig vildest og mest uberegneligt, var der Skønhed og Harmoni i enhver af dens Bevægelser, — men naar saa Farten gennem Himmerummet, højt over alle Bjerge og Skyer, var forbi, og han fra det stejle Dyr, der skummede om Lænder og Bov, steg ned til Virkeligheden, var det for ham, som om han endnu var paa Himmelridt med sin Pegasus; Poesiens og Virkelighedens Verden, — den henførte Digter og det nøgterne Menneske — gled over i hinanden. Han var endnu halvt i Fantasus' Vold, og i sine fortumlede Forestillinger glemte han, at Himmerummet var ombyttet med Kongens Nytorv og Vimmelskafte i København.

Tilrods for alle de slemme Puds, som Fantasien spillede Andersen i det daglige Liv, vilde han dog ikke for Alverdens Guld have undværet den. I »Harzreisen« fortæller han om,

hvorledes Harzbeboerne med barnligt Hjerte og i from Enfoldighed søger efter deres »Glücksblume« ude i Naturen. Og saa følger han til: »Jeg søgte den ikke i Harzen. Jeg følte den voxte i mit Hjerte; Englene have lagt Frøet der, da jeg endnu slumrede i Vuggen; den voxede, den udbredte sin magiske Duft: Fantasien; og denne Livets herlige Blomst udfoldede sig mere og mere i mit Hjerte«.

Fantasien er altsaa for Andersen Livets Lykkeblomst, hvis Frøkim blev nedlagt i hans Hjerte som Vuggegave af Englene, — en hellig Skat, der aldrig maa profaneres og misbruges, og for hvilken man skal staa Gud til Regnskab. Fantasien og Følelsen, tugtet under Fornuftens Love, var jo Poesien, til hvis Tjeneste han helt havde indviet sig.

I sin Digtning gik han aldrig vild. I Poesiens Verden var Fornuften ham altid den sikke Regulator, men i Virkelighedens kom den tilkort. Der lod den sig ofte overmande af hans altfor følsomme Hjerte og endnu mere af hans ubændige Fantasi. —

For Andersens Fantasi forvandles, forstærkes og forstørres Alt, baade det Usynlige og det Synlige, baade hans Følelser og hans legemlige Fornemmelser. »Min Smerte« siger han, »er knusende, naar jeg lider, men min Glæde er ogsaa navnløs, naar jeg er glad«. Og da han for første Gang i sit Liv ser Alperne, indrømmer han, at de er Kæmpefjelde, men de staar langt fra Maal med, hvad han i sin Fantasi har udmalet sig.

Han forholder sig objektivt iagttagende ligeoverfor sin Fantasis Udskejelser. Han kender dem saa inderlig godt, lider under dem, men han er ganske i deres Vold.

Det var sørgelig Sandhed, hvad han engang sagde til Henriette Wulff: »Jeg har en brilliant Fantasi, ogsaa naar det gælder at pine mig selv!«

Da han i 1846 forlader Neapel, skriver han: »Forgæves søger jeg at finde Noget at pine mig med at være glemmt til Rejsen, bare jeg ikke bliver syg! Den Fantasi er ogsaa til stor Ulejlighed!« Da han saa ankommer til Marseille, udbryder han: »Jeg har nu en frygtelig Pas-Angest, en febril

Udtænken af, hvad der kan møde. Det er dumt og sygeligt!« —

Naturfænomener opskræmmer hans Fantasi, som da han paa Monte Pincio ser den første Ildflue: »Den satte sig, og jeg vilde jage den men dræbte den. Den faldt paa Jorden, jeg traadte paa den, for at den ej skulde pines, og den lyste rundt om, og jeg blev ilde tilmødt.«

I 1849 er han paa Rejse i Sverrig og skriver i Dagbogen:

23. Maj. Søen gik noget paa Wennern, tusinde Ulykker gik gennem mit Hoved. Gennem Hovedet gaar Tankens store Landevej, og paa min kommer underlige Karavaner, fra Digternes Værker, fra Erindringens Hjem og nye, som Øjeblikket føder. Der kommer fromme Barneprocessioner med vajende Faner og glade Hymner, der kommer dansende Bacchanter, Blodets vilde Bacchanter, som jeg er ræd for at nedskrive. —

Ild og Lys øver en overvældende Virkning paa ham og sætter ved mangfoldige Lejligheder hans Fantasi i heftig Bevægelse. Naar han slaar Asken af en Cigar, og en Gnist følger med, foruroliges han strax ved Tanken om, at den maaske foraarsager en stor Ildløs. Naar han paa Rejse forlader Hotelværelset og er kommet et Stykke ned ad Gaden, gribes han af Skræk over muligvis at have glemt at slukke Lyset. Hans Ledsager forsikkrer ham højt og helligt om, at der var mørkt i Værelset, da de gik. Alligevel har han ikke Rø paa sig, før de er vendt tilbage, og han har faaet Syn for Sagn. Og om Aftenen, naar han gaar tilsengs og slukker Lyset, er det ham ikke nok at puste det ud, men han arbejder det bagefter saa ihærdigt med Fingrene, at det om Morgen forefindes udhulet og med Tanen bortfjernet. —

Andersen viste sig ofte frygtløse end sine Omgivelser, men naar hans Fantasi først sættes i Svingning, er han den ganske prisgiven og taber Modet. I 1852 bliver han i Weimar indlogeret hos sin Ven, Kammerherre Beaulieu. Samtidig er en ung Slægtning af Kammerherren Gæst i Huset, og i sin Dagbog skriver Andersen: »Lieutenant Beaulieu har i sidste Krig faaet Hjernen kløvet og klager over Smerter i Hovedet. Han ligger i Værelset udenfor mit, jeg er ganske indespærret

ved ham, og den Tanke opstod hos mig, om han nu bliver gal til Natten og kommer at myrde mig!«

Selvfølgelig tør man antage, at Andersen's Paastand med Hensyn til den kløvede Hjerne er noget overdreven; alligevel kan man i dette Tilfælde forklare sig hans ophidsede Tankegang; men hvorledes hans Fantasi kunde paavirkes af den latterligste Bagatel, viser følgende Optegnelser:

23. Januar 1866. Jeg fik ikke min Vinterfrakke fra Skrædderen Klokkeren 9 som lovet; han gav mig da en anden at gaa med til opad Dagen. Da jeg kom fra ham ned paa Gaden, havde jeg Tanken om, at den var en Andens, og om at denne nu kom og sagde: »Det er min Frakke, De gaar med!« Jeg syntes, Folk saa paa mig. Kl. 12 kom min egen Frakke hjem til mig.

En Fantasi af lignende Art griber ham en Aften i 1874, da han syg og med vaklende Skridt kommer ud fra Theatret. En Politibetjent tilbyder at følge ham over Torvet til en Vogn. Andersen skriver i sin Dagbog: »Jeg tog ikke derimod, da Folk, som mødte os paa Torvet, let kunde tro, at jeg for Et eller Andet blev af Politiet ført bort fra Theatret«. —

Allerede i Drengesaarene beherskede Glæde og Sorg ham med en Styrke langt udover det almindelige Maal, og baade ifølge sin tunge Natur og de haarde Vilkaar, under hvilke han voxer op til Yngling og Mand, fik hans medfødte Indbildningskraft bestandig ny Næring og blev den Kilde til Selvplage, der daglig formørkede hans Tilværelse. Et enkelt Exempel kan fremdrages blandt mange.

Den 22. September 1799, altsaa halvsjette Aar før han kom til Verden, havde hans Moder, i sit Forhold til Pottemagersvend Daniel Rosenvinge, født Datteren Karen Marie. Denne Halvsøsters Livsbane, der sikkert har slaaet vildsomme Bugter, satte gennem en lang Aarrække hans Fantasi i den voldsomste Bevægelse. Hvor i Verden er hun henne? Hvilken er mon hendes Skæbne bleven? Gør hun Slægten Skam, eller skikker hun sig vel? Hvert Øjeblik kan han vente, at hun pludselig viser sig og gør Søsterskabet gældende. Han vil ikke fornægte hende, — de har jo hvilet under det samme Moderhjerter. Men, hvad vil ske? — I 1822, netop da han skal

afrejse til Slagelse for at begynde sin Skolegang, dukker hun pludselig frem i Ulkegade. I 1825 faar han en instinktmæssig Frygt for, at Rektor Meislings nye Tjenestepige skal være netop hende. I Februar 1842 viser hun sig endelig paany. Hun er bleven gift og hedder Kaufmann. Manden er Arbejder, og Andersen hjælper efter Evne det fattige Par.

Romanen »*O. T.*« genspejler hans urolige Fantasier om Halvsøsteren, f. Ex. i Episoden med den tyske Heinrich, hvem Otto Tostrup som Barn lærer at kende i Odense Tugthus. Et Sted siger Otto: »Der lever flere, som kender min Fødsel — — min Søster, min stakkels Søster! Hun, som havde samme Ret til Aandsudvikling som jeg!« Og et andet Sted siger Heinrich til Otto: »Ja, det gaar besynderligt i Verden, — har han set noget til sin Søster? Ja, hun blev ikke saaledes trukket frem, som han! Hun var dog et kønt Barn!« —

Fantasiens Tyranni over Andersens Sind blev helt skæbnesvangert, da hans Sygdom fra 1871 i den Grad tog Overhaand, at det maatte staa Alle klart, at det lakkede mod Døden.

Fra nu af bliver hans Fantasi ham til større Plage end nogensinde før; i bevidst Selvpinsel kredser hans Tanker om Fortidens bittere Modgang og Uretfærdighed og om den Fremtid, der venter ham med den visse Død, hvortil Vejen fører gennem et maaske langt Sygeleje i Pebersvendens Forladthed, der nu vil føles dobbelt. Hans svækkede Nervesystem volder ham daglige Smerter, hans medfødt syge Sind bliver endnu mere sygt og gør ham pirrelig og hensynsløst opfarende og saa ligeoverfor dem, han elsker. Og efter disse Anfald af ubehersket Heftighed kommer Sammenbruddene, hvor han, der af Natur er godmodig, varmhjertet og kærlig, fortryder sine uoverlagte Ord, henfalder i fortvivlet Graad og beder ydmygt om Forladelse som en Dreng, der har været ond og uartig.

Ja — her — paa dette ene Punkt — talte de ubarmhertige Rygter sandt, naar de udsprede, at han mod Slutningen af sit Liv var besværlig i Omgang, at Ingen og Intet var ham tilpas, at han syntes utaknemlig mod Gud, der dog havde forundt ham saa megen Lykke, og utaknemlig mod de Menne-

sker, der opbød Alt for at gøre hans sidste Dage saa blide, det blot var dem muligt, og som altid stod rede med Tilgivelse. Men Rygterne glemte at tilføje, at det var en Selvfølge, at man tilgav. Thi hvem tør for Alvor gaa irecte med den, hvem Legemets og Sindets Sygdom gør halvt utilregnelig? —

Det er mig bekendt, at Andersens Psykologi, der frembyder en enestaaende Interesse, i Øjeblikket fra videnskabelig Side er Genstand for en Forskning, hvis Resultat bør afventes med Spænding.

For mig som Lægmand staar det klart, at Andersen, ialfald momentvis og navnlig i det sidste Afsnit af sit Liv, ofte bevægede sig paa Sindssygens Rand, — og af to Grunde betænker jeg mig ikke paa at udtale denne Paastand uforbeholdent. I den ser jeg nemlig det bedste Forsvar mod en Del af de mange uretfærdige Angreb, som man har rettet paa hans Karakter og derved bidraget stærkt til at formørke det Minde om ham, som jeg i dette Skrift har sat mig til Opgave at væрге. Men dernæst har jeg i hans Optegnelser fundet den ene Bekræftelse efter den anden paa, at han selv var fuldkommen fortrolig med sit Sinds Abnormitet. Allerede i 1826 skriver han til sin Ven Emil Hundrup: »Jeg er en sjælesyg Stakkel, — husk paa, at jeg har en Skrue løs. O, Emil! Tidt ønsker jeg mig aldrig født, eller at min Sjæl aldrig havde faaet det gale Sving, som gør mig saa ulykkelig!«

I Løbet af Aarene beklager han sig ofte paa lignende Vis, og fra hans sidste Tid vil vi kun notere nogle Optegnelser i Dagbøgerne for 1871—1872:

1. Marts 1871. Jeg havde iaftes igen Anfald af mine Vanvids-Fantasier.

2. Marts 1871. Gud har givet mig Fantasi til Digtervirksomhed men ikke for at jeg skal blive Galehus-Candidat. Hvad er det dog for fixe Ideer, som tidt ryste mig!

3. Marts 1871. Laa paa Sophaen, plaget af fix Ide om Vanvid og Ulykke. Gik i Theatret til »Jødinden«; da jeg kom hjem, var det som mit Sindssyge-Tæppe hævede sig.

12. September 1872. Humeuret mørkt og ulykkeligt.

Dødstanker. Dr. Bloch fortalte mig om Galeanstalten i Aarhus og de Gale dér, om de første Tegn paa Galskaben. Jeg sad med en Fornemmelse af Skræk, om han allerede saa de samme hos mig.

Mon ikke disse dybt vemodige Bekendelser i sig selv ejer saa stor en Magt, at de, saafremt de havde været kendt tidligere, vilde have bragt mange uoverlagte og uretfærdige Angreb paa Andersen til at forstumme øjeblikkeligt? —

De Lidelser, hans utøjlede Fantasi paaførte ham, var mange og forskelligartede. I første Række bør hans indbildte Sygdomsfornemmelser nævnes, fordi de ved deres næsten daglige Forekomst og Forskelligartethed optog en ganske uforholdsmæssig stor Plads i hans Tanker. Hans virkelige Legemssvagheder, der mere eller mindre havde deres Udspring fra hans skrøbelige Nervesystem, var med Hensyn til de Kvaler, de forvoldte ham, for lidet at regne mod dem, som hans Fantasi udklækkede med samme sprudlende Produktionsevne, og desværre ogsaa med samme Produktionstrang, som den udklækkede Digterværker. Naar man gennemlæser hans Optegnelser, paa tvinges man næsten den Forestilling, at han anser sine mangfoldige Sygdomsfornemmelser som uafvendelige Naturbestemmelser, som Noget der nu engang skal være; naar de udebliver, maa de derfor fremskaffes, for at Naturen paa en Maade kan ske Fyldest. Kun ud fra en saadan Betragtning kan man forklare sig, at han paa de Dage, da han øjensynligt ikke har fejlet nogetsomhelst, har nedskrevet saa mærkelige Ord som disse: »Jeg føler mig idetmindste indbildt syg« eller »Jeg tænker paa at blive alvorlig syg«, »Jeg tænker paa at faa Kolera«, eller »Jeg tænker paa at blive lam og apoplektisk«.

Hans ulykkelige Evne til Selvplageri naar paa dette Omraade et sørgeligt Mesterskab, idet han i sin Fantasi endogsaa synes at opfinde Sygdomsfornemmelser, der ialfald er højst ualmindelige. Han skriver f. Ex., at han vistnok lider af »skørnet Blod«, af »Snurren i Pulaarerne i højre Haand«, af »Gigt i Halsen« og »Gigt i Ganen«, hvilken sidste Skavank uvilkaarligt leder Tanken hen paa Eventyret »Skrubtudsen«, hvori Storken paastaar, at den har »Kuldegys i Næbet«.

Han sættes i Affekt af de latterligste Smaating. Han fore-

gøgler sig i Fantasien de forfærdeligste Konsekvenser af de ligeegyldigste Hændelser. Naar en Mand foran Billetkontoret i Kasino ved et Fejltrin kommer til at trykke ham op mod Væggen, frygter han for, at hans Bryst er bleven læderet, — naar Wil. Bloch paa Rejsen kommer til at støde ham næsten umærkeligt med sin Stok, bliver han bange for, at det kan have indvendige, skæbnesvangre Følger. Dagbøgerne strømmer over med Beklagelser over den Slags kuriøse Tilfælde. Og værre er det naturligtvis, naar Ængstelsen har et lidt fornuftigere Grundlag, som naar han skriver: »Idag har jeg plaget mig med den Tanke, at jeg har faaet Glas i Maven ved iaftes hjemme at skænke Vin af en Flaske, der var itu,« eller naar han paa en Udflugt i Fyen noterer: »Jeg kørte til Lundeborg, Hestene kastede Spyt, der fløj mig i Ansigtet, jeg tænkte paa Bjælke, der døde af Snive.« —

Man føler det som en lille Trøst, naar han ogsaa her, ligeoverfor sine mange indbildte Sygdomsfornelmelser, hengiver sig til objektive Betragtninger, snart med en let Ironi over sig selv og derved røber, at han alligevel ikke tager sine Kvaler altfor alvorligt, snart endogsaa med smaa Spøgefuldheder, — som naar han f. Ex. taler om sit syge Øje, der har voldt ham mange urolige Timer, og saa tilføjer, »at det er græsgrønt rundtom med en smuk, mørkeblaa Kant«, eller naar han skriver: »Jeg har Neuralgi i Bryst og Mave, det er som et Nervefyrværkeri, som et Knippe af Nerver, der knalder af.« —

Til adskillige af sine Beklagelser over Sygdomsfornelmelser og Ildebefindende havde han desværre altfor god Grund. Hans ødelagte Nervesystem volder ham særlig Bekymring. »Det er forbandet med det Nerveuse,« skriver han til Carl Bloch. »Er det ikke, som var jeg et helt Strengespil, i hvilket de mindste Rørelser fra Naturens Side eller Menneskers Væsen og Væren tager Greb i Strengene!« Et lignende musikalsk Billede anvender han, naar han skildrer de Tandpine-Kvaler, hvoraf han hyppigt lider. »Jeg har levet saa temmeligt for Tandpine i lang Tid. Alle mulige Smertens Symphonier med Chor i alle Tænder og Solo i en bestemt Tand have været min natlige Underholdning. Nu synes det, at Concerten for denne Gang er forbi.«

Den nære Forbindelse, der bestod mellem Andersens sjælelige og legemlige Fornemmelser, viser sig navnlig med Hensyn til Tandsmerterne, der altid indfinder sig, naar han er i stærk Sindsbevægelse og f. Ex. tildels ødelægger hans Glæde over Æresborger-Festen i Odense 1867. Og da han paa sine gamle Dage maa anlægge falske Tænder, har han evindelige Ærgrelser ogsaa af dem; og det er ikke altid, at han bærer Modgangen med saa godt Humør som i en Optegnelse fra 1867, hvor han skriver: »Ved Middagen i Dag hos Melchiors gik pludselig mit Tandgebisz itu. Ungdom i Sind — Du er blot Vind — nu tør jeg hverken gaa ud eller ind!«

De sensible Nerver er ligeledes Skyld i hans jævnlige Besvimelser og paafører ham i de senere Aar den Lidelse, der kaldes Pladsangst og ytrer sig i en næsten uovervindelig Frygt for at passere Torve og aabne Pladser, og som hos Andersen kunde optræde saa voldsomt, at han under dens Anfald skælvede over hele Kroppen og svedte Angstens Sved.

Endelig var vel ogsaa den Idiosynkrasi, hvorunder han led, og som viser sig ved stærk Reaktion mod visse sandelige Indvirkninger, en Følge af et nedbrudt Nervesystem. Hans Frygt for Trikiner var saa udtalt, at blot Tanken paa Svinekød gjorde ham ilde tilpas. En Spise, han ligeledes frygtede, var den skikkelige, danske Ret, der kaldes Sødsuppe. Den forskaffede ham ufravigelig Ildebefindende, og man forstaar derfor ikke, at han alligevel Gang efter Gang hengiver sig til dens Nydelse i Huset hos H. C. Ørsteds Enke, hvor den aabenbart har været i høj Gunst, og hvor man ikke har anet, at den var ham saa modbydelig, idet hans fordringsløse Beskedenhed har forbudt ham at gøre opmærksom derpaa. I Aarene fra 1863 til 1868 forefindes under forskellige Datoer i hans Dagbøger over en halv Snes Veklager i den Anledning. Hver enkelt har sit eget Tilsnit, men vi maa her nøjes med at anføre enkelte:

17. Juni 1863. Altid Sød-Suppe hos Ørsteds. Da jeg gik hjem, følte jeg den nerveuse Fornemmelse.

28. Oktober 1863. Var hos Fru Ørsted, fik dér paany Sød-Suppe, som altid gør mig nerveus. Det hjælpende Middel derimod er at spise en Mængde Smørrebrød.

30. September 1868. Hos Ørsteds. Vi fik igen Sød-Suppe, som jeg kun faar hos Ørsteds. Jeg kom denne Gang hjem uden at være nerveus. men blev det øjeblikkeligt i min Stue, saa at jeg maatte spise noget Solidt, men var ikke stærk nok til at gaa i Theatret. —

Naturligvis maatte en saa uhyggelig Foreteelse som Kolera-epidemien i København 1853 hensætte Andersen i en oprevet og febril Sindsstemning. Man havde, imod hans Villie, faaet ham til at forlade Byen, og da han netop er indbudt til en Familienfest paa Glorup, tilbringer han Juli Maaned paa det fynske Herresæde. Det skal siges til hans Ros — og navnlig skal det siges, fordi man, velvillig som altid, fortalte, at det i hans Egenkærlighed ved slige Lejligheder bestandig gjaldt for ham først at hytte sit eget Skind — at han i denne stærkt bevægede Tid udelukkende tænkte paa det mulige Tab af dem, der stod hans Hjerter nær. »Jeg lever i en stadig Angst for dem Alle i København,« skriver han. »Det er ikke Tanken om selv at gaa bort, der ængster mig, thi jeg tror, jeg er nogenlunde beredt, men jeg kan ikke taale at miste. Helst fløj jeg til Byen igen, men Lægen frygter, at jeg er for modtagelig for Smitten og har skrevet, jeg aldeles ikke maa komme.«

Det var i denne alvorlige Tid han digtede Psalmen, som toogtyve Aar senere, den 11. August 1875, blev sunget over hans Kiste i Frue Kirke, og hvis første Vers lyder:

Som Bladet, der fra Træet falder,
Saa er mit Jordliv, — ikke mer!
Jeg er beredt, naar Du mig kalder,
Gud, Du som helt mit Hjerter sér,
Véd al min Brøst, hvad i mig bor,
Og min Fortrøstning dog saa stor! — —

Andersens sygelige Fantasi gav desværre ny Næring til den Mistænksomhed, Livet havde bibragt ham.

Hans naive Tillid til alle Mennesker var gennem bittere Erfaringer lidt efter lidt bleven svækket. Det er interessant at se, hvorledes han allerede i 1840 under Festbegejstringen i Lund, da han nyder den første store offentlige Hyldest

udenfor Fædrelandet, er paa sin Post. Da Studenternes mægtige Skare bringer ham deres Serenade, befinder han sig i fuldkommen Feber-Tilstand; en dyb Følelse af Ydmyghed, af en levende Erkendelse af sine Mangler, griber ham; han trykkes til Jorden istedetfor at løftes af den Lykke, der vederfares ham, og i Tanken om sin Uværdighed til denne Hæder maa han anspænde alle Kræfter for ikke at briste i Graad. Men midt i den voldsomme Sjæls-Spænding vaagner Mistanken hos ham: Er al denne Begejstring for ham virkelig ægte? Tør han, tiltrods for Erkendelsen om, hvor lidt den er fortjent, alligevel tro, at den har sit Udspring fra Ungdommens ærlige Hjertelag? Han spejder omkring sig. Opdager han i dette Øjeblik i Mængden dernede blot et eneste tvivlsomt Smil, vil han føle sig sønderknust. Nej — nej! Han møder kun Velvilje og Godhed i Alles Blikke, — Begejstringen er virkelig ment! Og da Festen er forbi, søger han hen i en Krog af Stuen og finder endelig i Graad en Udløsning for sin stærke Bevægelse, først og sidst for sin Taknemlighed mod Gud.

Den Mistænksomhed, der efterhaanden havde grebet ham, slipper ham ikke, — og navnlig mod Slutningen af hans Liv, da det syge Sind behersker ham, tager den mere og mere Væxt. Han møder paa Gaden en Ven. Vennen besvarer ikke hans Hilsen, naturligvis fordi han ikke har set ham. Men strax skriver Andersen: »Han syntes ikke at ville kende mig. Hvorfor? Har han gjort mig noget, eller har jeg gjort ham Fortræd?«

Hans fantastiske Mistænksomhed forstyrrer endogsaa hans Glæde over den store Hædersfest i Odense. De mystiske Ord: »Odense — nej, paa ingen Maade!«, som han finder indrykket i et Blad under Rubrikken: »Brevvexling«, bringer ham ganske ud af Ligevægt, og i sin Dagbog nedskriver han: »Jeg bildte mig ind, det havde været en Artikel om mit Odense-Æresborgerskab og blev forstemt, uagtet det maaske er en fejl Gisning«, — og et Par Dage senere skriver han: »En underlig, vanvittig Frygt for at Nogen vil myrde mig, eller at i Odense En eller Anden vil forbitte min Fest. Jeg er særlig ængstelig. Senere mere rolig, giver mig hen i Gud.«

Hans sygelige Tanker ruger snart over det sørgelige Perspektiv af den trange Livsvej, han endnu har tilbage at vandre, snart — og langt oftere — over alle de Forbigaaelser, Uretfærdigheder og bittere Skuffelser, han i fjerne, henfarne Dage har lidt, og som i Fantasiens Tryllespejl mangfoldiggøres og fordobles. I de ensomme Timer, hvoraf han nu faar flere og flere, da hans svækkede Livskraft udelukker ham fra Selskabslivet og det Theater, han elsker, bliver hans ulyksalige Trang til at svælge i det Mismod, der paa en forunderlig Maade forekommer ham saa »sødt«, uagtet det volder ham sjælelige Pinsler, rigelig tilfredsstillet.

Han, der saa tidt i Livet har følt en flammende Harme over den Uret, han har mødt, men aldrig har kunnet bære Nag, fordyber sig nu i stygge Minder om Personer, der har tilføjet ham Ondt og saaret hans bedste Følelser.

Hans Tanker flyver helt tilbage til Barndomsdagene, da han i Træsko og med Mælkespanden i Haanden som Ærindredreng gik gennem Odense Gader, hvor han, ligesom sin sindsyge Farfader, forfulgtes af hujende Dreng og Piger, og haanedes, naar han lukkede sine Øjne for at glemme alle jordiske Bekymringer og drømme sig ind i en Verden, de Andre slet ikke kendte, hvor der var højt til Loftet, og hvor han saa de dejligste Syner.

Ja — Odense! I Fantasien tiltrak og frastødte den ham paa samme Tid. Den var jo, trods sin Ringhed, Drømmebyen fremfor Alverdens glimrende Storstæder, — dér var Eventyret begyndt, og dér var det endt hin Aften, da han stod paa Raadhusets Altan og hyldedes som dens verdensberømte Søn, da Gaderne straaledede i rig Illumination og fyldtes af bølgende Menneskemasser, der jubledede op imod ham, saa han maatte græde af lutter Lykke.

Men Ydmygelserne — Ydmygelserne! De skal ikke blive glemte! I det fjerne Erindringsbillede slukkes Illuminationen, og han ser et andet Billede for sig af Odense, fra den Dag, da han, fjorten Aar gammel, melder sig som Konfirmand hos Stiftsprovst Tetens ved St. Knuds Sognekirke. Hos Tetens gik kun Byens velstillede Børn, mens Kapellanen maatte nøjes med de fattige, og Provsten gjorde derfor store Øjne, da han

hørte, at Skomagerens og Vaskerkonens Søn henne fra det lille Stræde udenfor Munkemølle-Port ønskede at indskrives hos ham. Hvorfor ønskede han det? Jo — hos Provsten blev alle Drengene fra Latinskolen konfirmerede, og til dem saa' Hans Christian op, fordi de gik om med saa mange og fine Bøger og kunde blive til Noget i Verden, i Modsætning til Friskolens Dreng, der kun havde deres fattige Regnebøger og Skrivebøger, og som altid spottede ham. Tetens tog hans Ønske som Forfængelighed og behandlede ham overlegent og haardt. Ogsaa blandt Konfirmanderne havde han Følelsen af at have trængt sig ind paa et Sted, hvor han ikke hørte hjemme. Kun en Frøken Tønder-Lund, der blev anset for den fornemste blandt dem alle, saa' mildt og venligt til ham og forærede ham endogsaa engang en Rose, saa at han gik lykkelig hjem, fordi der dog var En, der ikke oversaa ham. Han glemte hende aldrig.

Senere i Livet havde Skomagersonnen iøvrigt faaet stolt Oprensning overfor Stiftsprovsten. Det var i 1844, da Andersen, efter paa Føhr at have været Chr. den 8des hædrede Gæst, hvis Skaal Kongen i smigrende Ord selv havde udbragt, var bleven indbudt til Besøg hos Hertugfamilien paa Augustenborg. Dér traf han for første Gang efter 25 Aars Forløb paany sammen med Tetens, der var bleven forflyttet fra Stiftsprovstembedet i Odense til Bispestolen for Ærø og Als. Og det synes, som om Andersen selv nok har kunnet ønske at vise den højværdige Bisp, hvor godt det i Mellemtiden var gaaet hans gamle Konfirmand. Om det dramatiske Møde skriver han nemlig i sin Dagbog:

»Hertugen laante mig sin Vogn til en Køretur, og jeg tog hen til Biskop Tetens. Det var sælsomt Livets Gang, at komme som Hertuggæst i hans Hus, hvor jeg sidst kom som en fattig Dreng, han talte haardt til. Og ved Taflet bød Hertugen mig at tage Bispinden tilbords.« —

Og fra Ydmygelserne i Odense glider hans Tanker til dem, han maatte døje i København. For ikke at sulte var han jo som en Tigger gaaet fra Dør til Dør for at afhente Smaapenge hos gode Familier. Dernæst Ydmygelserne ved Theatret, hvor Korformanden Brandt gjorde ham til Latter og

forfulgte ham med en saadan Ondskab, at han tilsidst maatte klage over ham til Direktionen. Ogsaa om denne Plageaand skulde han senere hen i Livet blive mindet, men dengang var hans Sind ikke saa sygt som nu, og nedenstaaende Dagbogsblad, hvori han omtaler Hændelsen, viser hans sande, milde og forsonlige Hjertelag:

20. Maj 1850. Jeg kørte fra Sorø med Ingemann over til Digteren Bredahl, der bor i en Gaard lidt mere end en Bondes indeni, men dog som hos en fattig Skoleholder. Hans Haar var ganske brunt, men det store Skæg snehvidt. Den ældste Datter var bleven forlovet med Hjælpelæreren Brandt, og da jeg spurgte ham, hørte jeg, at han er en Søn af den høje Brandt i Koret, som engang kastede mig Snus i Øjnene. Den unge Hjælpelærer var et smukt Menneske. Jeg blev ganske tankefuld ved Verdens Gang. —

Endvidere gled Andersens Tanker i de mørke Timer tilbage til den Ydmygelse, han altid havde haft saa svært ved at glemme, — det var dengang han havde faaet tilkendt offentlig Understøttelse til at studere, og han i den Anledning meldte sig hos Skoledirektionens Formand, Biskop Mynster, der, istedetfor at komme den fattige, unge Fyr imøde med venlige og opmuntrende Ord, talte til ham fraoven nedad, fornemt og strengt formanende, om den kongelige Naade, der her blev vist ham, og som han maatte gøre sig værdig til at nyde.

Dernæst Ydmygelserne i Slagelse under Rektor Meislings hjerteløse Tyranni, da han, skøndt voxen, behandlede som en Pog og næsten daglig blev haanet, — og Ydmygelserne under den mavesure Kritiker Chr. Molbech's evindelige Forfølgelser, da han endelig var sluppen af Skole og som Digter kæmpede for at vinde Digternavn. For hans Erindring tropper alle de ubillige Anmeldelser frem, én for én, med deres Latterliggørelser af hans Stil, hans Stavfejl og gale Interpunktioner, men uden Forstaaelse af det Digterhjerter, der dog slog bag alle de ydre Mangler. Ingen anede, hvilke Kvaler han led, ved Aar efter Aar at maatte føle sig som den oversete Askepote mellem Danmarks Digtere, — og nu aner Ingen, hvad

han lider ved i Erindringen om alle disse Krænkelser at føle de gamle Saar bryde op paany!

Endelig standser han ved det Navn, der var bleven ham dyrebarest, Navnet Collin; og at han i sine Tanker kan finde Sangbund for bittre Erindringer endogsaa om den gamle Gehejmekonferensraad Jonas Collin, viser bedst, hvor syg og forpint han har følt sig paa Sjæl og Legeme. Thi ham havde han dog elsket med en Søns hele Kærlighed, og hans Taknemlighed mod ham havde været uden Grænser, tiltrods for al trykkende Afhængighedsfølelse.

Men — hvem tør her fordømme? Der er kun én Følelse, der bør raade, naar vi overvejer Andersens Skæbne i hans tunge Nedgangstid, — dyb Medlidenhed. —

XVII

AT Andersens overmægtige Fantasi, der aldrig lod ham i Ro om Dagen, ogsaa i Drømme tog ham i sit faste Tag, synes ganske naturligt. Og hellerikke kan det undre, at det Liv, han levede i Drømmenes Verden, var ligesaa broget og mærkeligt som det, han førte med aabne Øjne.

For ham, der — efter sine egne Ord — saa' Trolddom overalt omkring sig, og hvis Liv i sig selv var det forunderligste Drømmespil, for ham gled Virkelighedens og Drømmens Verden paa en Maade over i hinanden; de Syner, han i sin Digterfantasi saa' om Dagen, kunde i deres barokke Mærkelighed godt staa Maal med Nattens Drømmebilleder. Altid var han i sin Fantasis Vold, og Paludan-Müller havde nok alligevel paa en Maade Ret, da han paastod, at hele hans Liv var egentlig gaaet hen i Drømme.

Andersen tilstaar ærligt, at han er en Smule overtroisk. Da han i Julen 1864 er Gæst paa Basnæs, slog det samlede Selskab paa Nytaarsaftenen »Æggehvide i et Glas for at se, hvad det vilde danne næste Dag«. Og da han kom ned i Stuen Nytaarsmorgen, er han meget interesseret i Resultatet og skriver derom: »Æggehviden var plumret i mit Glas, og der laa en Klump som en Frø eller et uformeligt Urdyr. En Sfinx jeg ikke kan raade, og det skal man hellerikke paa Aarets første Dag«.

Men der er ikke Tvivl om, at Lysten til at raade denne Sfinx ikke har manglet ham, ligesom han bestandig er stærkt optaget af at tyde de Drømme, hvoraf han plagedes mere end de Fleste, og hvis Indhold han meget ofte noterer ned.

De smukke, fredelige Drømme er sjeldne. En af dem har han havt i Huset hos Melchiors, hvor han altid følte sig særlig tryg:

7. Juli 1868. Inat tre Drømme i Forbindelse; først en Mand, der udstrøede Sæd, som voxede over Marker og Gader, opad Husene, Korn og Grønt, en Fylde saa rig. Jeg syntes først at læse det, saa at se det. Derpaa drømte jeg om tre Søstre, der viste, hvilket var det skønneste Smil, det til Kæresten eller Barnets til Moderen, saa vaagnede jeg. Drømte da om Eventyrdronningen, som lagde en blaa Blomst paa min Seng, et Tegn paa, at jeg ikke drømte. Af den blaa Blomsts saftige Blad kom Farven, hvormed jeg malede det mest straalende Billede. En Svane aad en af de blaa Blomster, og dens Tarme blev Streng, der klang i Melodier. Jeg satte en Krans af de blaa Blomster paa Hovedet, og Tanker og Poesier lyste da rundtom, saa at jeg vaagnede. —

To milde, gode Drømme havde han det sidste Aar han levede. Om den ene skriver han, at han henad Morgenstunden havde en dejlig Drøm, »kun én Gang før drømte jeg noget lignende. Jeg havde en uendelig dejlig Sangstemme og kunde i Toner udjuble hver Tanke«.

Om den anden fortæller Dagbogen et halvt Aars Tid før hans Død:

9. December 1874. Morphinen maa have virket stærkt, jeg havde dejlige Drømme og især én behagelig, hvor jeg flink og frejdig var til Examen, og Meisling traadte ind. Jeg erklærede, at han maatte ikke høre mig examineret, thi da vilde jeg føle mig saa trykket, at jeg svarede dumt, hvad jeg da ogsaa gjorde. Lidt efter spadserede jeg med Meisling, han kom med sin Slags Humeur, jeg følte mig frejdig og frisk; vi kom snart i Tale om Kunst og alt Smukt og bleve tilsidst særdeles Venner. Han syntes at vurdere mig, og jeg ham. Da jeg vaagnede, var jeg ganske glad ved den forsonende Drøm. —

Meisling viser sig her for eneste Gang i Andersens Drømme i smuk Belysning. Han er ellers, i Overensstemmelse med den raa Virkelighed, et stadigt tilbagevendende Skrækkedillede.

Mon det er Reglen, at vore Drømme fortrinsvis afspejler de Tanker, der i vaagen Tilstand beskæftiger os mest? Andersen fortæller, at Fru Heiberg aldrig drømte om Heiberg

efter hans Død, medens Fru Ingemann bestandig drømte om Ingemann.

I Andersens egne Drømme optræder stadig paany de Mennesker, der paa forskellig Vis optager hans Tanker stærkt — især gamle Collin, Edvard Collin og Rektor Meisling, hvorom et nærmest tilfældigt Uddrag af hans Optegnelser gennem henvendte fyrretyve Aar vil give et godt Begreb.

20. Januar 1834. Jeg har inat drømt om Paven og Meisling. [A. opholder sig paa dette Tidspunkt i Rom; derfor er Meisling kommen i Selskab med Hs. Hellighed].

8. Juni 1847. Drømte inat, at jeg var forjaget fra mit Hjem, og at Jenny Lind skulde giftes med en fransk Captajn.

26. Juli 1860. Atter inat drømte jeg, at jeg var hos Meisling, kunde Intet, vidste Intet, følte mig skrækkelig afhængig af den gamle Collin, ligesaa af Edvard, som jeg forsøgte at betro mig til.

15. August 1860. Drømte at jeg var et hurtigt Spring fra Rejsen hjemme. Jeg gik til den gamle Collin, fandt ham paa Trappen i sin gamle, blaa Frakke. Jeg sagde, jeg var kommen for at se til ham endnu en Gang. Han brast i Graad derved, omfavnede mig med et højt Skrig, saa jeg vaagnede; og den Tanke rislede iskoldt gennem mig: Han er død i dette Øjeblik!

10. Oktober 1864. Drømte fælt tilmorgen. Jeg gik paa Gaden gennem en rivende Strøm uden Klæder, kun med min skotske Plaid, bange for at Politiet skulde standse mig, eller Drengene forfølge mig. I en Baad vilde jeg til Nyhavn; her kom gamle Collin, som kuede mig; jeg var i den frygteligste Afhængighed.

1. Januar 1865. Drømte inat hvorledes jeg gik idelig efter Edv. Collin, til han tilsidst forsvandt for mig bag en Dør [som »Skyggen« i Eventyret af samme Navn, hvori Edv. Collin er tegnet]. Drømte saa om Meisling, som jeg ikke længere vilde gaa i Skole hos.

2. Juli 1866. En uhyggelig Drøm med gamle Collin trykkede mig.

25. Decmber 1866. Fæle Drømme med Meisling i.

28. August 1867. Sov uroligt, fæle Drømme, var tryk-

ket af Meisling og afhængig af Collin, baade af den gamle og af Edvard. Uro for hvad de vilde sige, fordi jeg havde forladt Meislings Skole. Det er dog mærkeligt, hvorledes dette Tryk og denne Afhængighed kan stikke endnu i Blodet. Jeg har været ret trællekuet.

13. Juli 1871. Drømt jeg skulde examineres af Meisling ved Kongehusets Besøg. Jeg vilde ikke, vidste jeg vilde blive lét af.

12. Juni 1872. Ubehagelige Drømme. Gamle Collin kom ikke hyggeligt for i disse, men alt er mig uklart. —

De Tanker som periodevis foruroliger Andersen om Dagen — f. Ex. Forestillingerne om Halvsøsterens Skæbne og Krigens Rædsler i 1864 og 1870 — viser sig jævnligt for ham i de natlige Syner. Han drømmer endvidere om de Dyr, der enten ved deres Ydre og Levevis sætter hans Fantasi i Bevægelse, f. Ex. Nilheste, Bøfler og Flagermus, eller som i det daglige Liv foruroliger ham og derfor er ham særligt imod, først og fremmest de københavnske Hunde, der paa hans Tid huserede fælt i Byen, og som han kollektivt gav Fællesnavnene »Stank og Hyl«. Underligt er det, at han i sine Drømme aldrig møder det Dyr, der af alle var ham kærest, Storken, den skønne Eventyrfugl, som han saa ofte har besunget. At han iøvrigt i sine Drømmesyner i al Almindelighed oplever mærkelige Ting, siger sig selv.

1. Jan. 1834. Havde Feber i Blodet hele Natten og drømte om en Flagermus jeg kæmpede med. Vingerne blev større og større. Idet jeg havde den i min Magt, vaagnede jeg.

13. Juli 1834. Hæslig Drøm om at Hals og Mund vare fulde af Haar.

9. Jan. 1841. En Nat, skrækkelig som den igaar. Drømte at mit Hoved var af Sten, og En slog med en Øxe paa det, uden at det vilde briste. Jeg vaagnede og følte hele denne Smerte.

10. Juli 1850. Drømte afskyeligt, at alle mine Tænder faldt mig ud af Munden. Overtroisk. Forudfølelsen af en ond Dag.

12. Dcbr. 1863. Sov uroligt i onde Drømme. Engang i Nat ønskede jeg at drømme, hvad der forestod, og

jeg drømte, at jeg blev slæbt til Retterstedet. En Kaarde var over min Hals, men jeg havde en Fornemmelse af, at naar den huggede til, vaagnede jeg. Og idet jeg tænkte dette, vaagnede jeg, før Sværdet faldt.

9. Maj 1865. Inat fæl Drøm om et dødt Barn, jeg bar paa.

24. Decbr. 1865. Drømte tilmorgen noget underligt Tøjeri. Det var mod mit Endeligt. Jeg skulde henrettes, Kongen var vred paa mig, jeg vidste ikke hvorfor. Fængslet var jeg ikke. Jeg kom ind til min Barber, han sagde, at jeg jo nu skulde henrettes med to Andre. Den ene var Thorvaldsen; alle Mennesker løb til Slottet for at han maatte be-naades. Jeg saa hvorledes Damerne løb. Jeg selv stod pludselig i en Flod. Man viste mig Skibe derude, hvorfra jeg skulde skydes. Henrik Stampe meddelte mig, at naar jeg blev skudt, skulde et nyt Stykke opføres, og ved det Point vaagnede jeg. Drømmen staar da lidt i Forbindelse med min Ærgrelse over ideligt at skuffes med den belovede Opførelse af »Spanierne«. Nu har jeg tilmorgen sendt et Brev til Etatsraad Kranold.

23. Spt. 1867. Drømte infernalsk om tre store Hunde, hvis Lænker naaede helt over Gaden, og som blev Mennesker med store Negle, som kradsede mig.

1. Juni 1868. Drømt hæsligt om et Barn, der laa ved mit Bryst og blev en vaad Klud.

18. Juni 1868. Drømt at jeg red paa en Nilhest, der vilde sluge mit Ben.

2. Jan. 1870. Jeg drømte, jeg fangede med Snøre en Fisk med Fiskehoved, men hvis Hale var et fælt Djævleansigt med Katteøjne og dertil fire krogede Grævlingeben. Jeg var angst for den og bandt Snøren til en Sten for at hente Folk at se det Havdyr, jeg havde fanget.

1. Maj 1870. En hæslig Drøm, at jeg skulde halshugges paa Tirsdag.

29. Aug. 1874. Den væmmelige Drøm, jeg ofte drømmer, om et Barn, der sygner hen ved mit Bryst og bliver kun en vaad Klud.

26. Spt. 1874. I Nat havde jeg en underlig, uhyggelig

Drøm. Jeg var med Kongen paa et Fartøj, og da jeg var kommen i Land, fik jeg Bud, at Kongen ventede mig igen; vi skulde rejse. Jeg var i stor Spænding, der lød et Skud, jeg skulde komme i største Hast. Jeg løb afsted ned mod en Flod; man viste mig da, at jeg skulde en anden Vej gennem en Skov. Atter lød Skud, og der blev sagt mig, at Kongen med sit Skib nu sejlede, men der laa et andet kongeligt Skib, hvor jeg kunde komme ombord. Jeg naaede derhen, og en Mand i rød Kaftan med dragen Sabel vinkede, han lignede den gamle Rambusch i Korsør. Han modtog mig med Skældsord og slog mig med den flade Klinge over Ryggen. Jeg blev drevet ned i Maskineriet og hørte dér, jeg var paa et Slaveskib, hvorved jeg vaagnede. —

Andersen har øjensynlig altid om Dagen følt sig opfyldt af, hvad der hændte ham i Nattens Drømme, men at han samtidig har været besværet af dem synes at fremgaa af følgende Ord, som han et Par Uger før sin Død dikterede til Dagbogen:

16. Juli 1875. Henved Kl. 12 inat ønskede jeg det usædvanlig Dejlige at kunne sove i Et til Klokken 6 imorges, og det skete. En dejlig Hvile fik jeg, uden Drømme. —

Man forstaar let, at Andersen fandt en udmærket Tumbleplads for sin levende Indbildningskraft i det svigefulde Lotteri. Fra en Vinterdag i 1841, da han i Rom havde været Vidne til de varmlodige Italieneres Lidenskab under Lotteriets Trækning, havde den fantasivækkende Magt og Spænding, det gemmer, paavirket ham stærkt, og han nærede til sine sidste Dage Haab om, at Lykkens Gudinde ogsaa her vilde vise ham sin Gunst. At det ikke er den almindelige Pengegriskhed, der driver ham, faar man bl. a. at vide af et Brev fra Udlandet til Edv. Collin:

»De smilede vist, da jeg i mit forrige Brev bad Dem telegrafere herved til mig, naar jeg i Januar vandt i Lotteriet et Par Tusinde Daler, da jeg saa havde store Planer. Jeg véd nok, jeg vinder ikke; men det morer mig at lade min Fantasi lege med saadanne Muligheder og tænke paa, hvem jeg kunde gøre glad med at se lidt af denne dejlige Verden.«

I Dagbøgerne noterer han efter hver Trækning sin Skuffelse. Endelig rækker Gudinden ham en Lillefinger:

3. Juni 1862. I Klasselotteriet er begge mine Tal 87 og 358 udkomne. Jeg har vundet 50 Rdlr.!

Det lille Held har styrket hans Forhaabninger, og kort efter skriver han: »Jeg har fornyet min Seddel, som jeg venter mig saa meget af.« Men Gang paa Gang narrer Lykken ham, og i barnlig Overtro prøver han til Gengæld paa at narre Lykken. Efter et Nytaarselskab paa Basnæs noterer han i Dagbogen: »Vi spillede Gnav, og to Gange var jeg den vindende; jeg gik derfor bort, da det tredje Spil skulde begynde, om Lykken kunde være mig god tredje Gang, naar Klasselotteriet om kort Tid skal trækkes.« Knebet nytter desværre ikke. Aar gaar efter Aar; der falder Ingenting af.

12. Jan. 1865. Det store Lotteri trækkes idag mellem 10 og 2. — Nej, hellerikke denne Gang, og det paa fire Sedler, fik jeg et eneste Nummer! Lidt ærgerlig.

7. Jan. 1866. Jeg vinder ikke i Lotteriet; maaske er det til mit Gavn.

1. Jan. 1868. Vinder jeg iaar i Lotteriet? Nej, men der er Velsignelsens tusindfoldige »Ja« i Livets andre Tilskikkelser at haabel!

14. Jan. 1869. I Dag er det den store Trækning til de 50,000 Rdlr. Jeg faar naturligvis Ingenting. Lykken kommer ikke paa Lotterivejen men andetsteds, — fra Vorherre.

14. Spt. 1871. Lotteriet igaar bragte Intet. Jeg hører nu, at der i Dag og imorgen trækkes til den største Gevinst. Maaske dog Lykken engang er med mig. Nej, siger min Musa, jeg vil føde, nære og ære Dig! — Jeg gad dog gerne have 60,000 i Medgift. Vrøvl! —

De 60,000 fik han aldrig. Men et Aarstid før sin Død, da han er syg og stærkt lidende og derfor ingen Glæde har deraf, vinder han paany en Sum. De faa og ligegyldige Ord, han i Dagbogen offerer paa Begivenheden, viser bedst, hvor lidt den i Øjeblikket betyder for ham:

15. Dcbr. 1873. Mit Nummer 41214 kom ud. 500 Rdlr. —

Andersen's rige Fantasi tilkendegav sig endelig i enkelte af de mange Talenter han besad, — mest i hans bekendte Evne til Udklipninger, en Evne han havde opøvet i Barneaarene, da han af Moderens Kludebunker udvalgte de bedste og farverigeste Stumper for at tilklippe og sy Dragterne til sit Dukketheater. Siden blev Kludene — hvis Forvandlingsproces han beskriver i det muntre og kønne Eventyr »Laserne« — til det Papir, hvoraf han hele sit Liv var Storfbrugeren mellem danske Digtere.

Man glemmer at forbauses over den forbløffende Lethed, hans kæmpemæssige Hænder har haft ved at manøvrere med den lille, spinkle, spidse Sax, for at beundre de barokke Billeder og Figurer, han samtidig har set for sit indre Øje. —

Hans Talent for Gruppering af Blomster var altid ham selv og hans Omgivelser til stor Glæde. Han var en Mester i at sammenstille de forskellige Former og Farver til et blændende, overraskende Hele; og naar han havde gjort smaa Opfindelser, som f. Ex. at skyde frisk Mos i udsprungne Grankogler, saa at de dannede fine, grønne Puder, hvori der kunde stikkes Smaablomster i broget Mosaik, var han henrykt ved den Paaskønnelse, han vandt.

Han elskede Roser og Havernes øvrige pragtfulde Blomsterflor; men hans Hjerte hang nok saa meget ved Skovens vilde, oversete Blomster og Straa, og paa Herregaardene var det et hyppigt Syn ved Efteraarstid at se Andersen fra sine Spadeserature komme hjem med Favnen fuld af vissengyldne Bøge- og Egekviste og blodrøde Rønnebær og Hyben. Ved de store Jagtmiddage var han den selvskrevne Blomsterdekoratør, — ligesom i det Melchior'ske Hjem i Rosenvænget, hvor han ved Sølvbrylluppet i 1871 drev det til at binde ikke mindre end 91 Bouketter!

Blandt Andersens øvrige Talenter bør hans Sangevne nævnes. Han var musikalsk, og hans Stemme, der i Drengaaarene havde hjulpet ham til overhovedet at faa Adgang til det Kgl. Theater, var køn i Klang. Han besad endvidere et udpræget Tegnetalent, der paa hans Udenlandsfarter var

ham til Nytte og Glæde og sikkert havde fortjent teknisk Uddannelse. —

Andersens's Sans for Kunsten i dens forskellige Former var medfødt og kom efterhaanden til rig Udvikling. Han beundrede Malerkunsten og Billedhuggerkunsten, og hans Bedømmelser af dem viser baade sundt Blik og fin, kritisk Evne. Men jeg tager neppe fejl, naar jeg mener, at Musiken og særlig den dramatiske Kunst stod hans Hjerte nærmest.

»Tonerne«, siger han i Harzrejsen, »er den Irisbue, der forbinder Himlen med det Jordiske. Farve, Tone og Tanke er dog i Grunden det store Alt's Treenighed. Det Jordiske udtaler sig i Potentsen af de forskellige Farver, og disse aabenbarer sig igen aandigt i de mægtige Toner, der atter gemmer Nøglen til Hjertets dybeste Gemmer. Det er ene Tonerne, der formaa at løse de dybe Tanke-Gaader, der vækkes i vor Sjæl. Og den, der elsker Musik, har et aabent og godt Hjerte.«

Scenen med sin koglende Fantasi-Verden ejer lige fra hans tidligste Aar en stærk, forunderligt dragende Magt over hans Sind. Det var Scenen, der med sit Trylleri lokkede ham som fjortenaars Dreng fra Odense til København, og som, trods al den Modgang, den beredte ham, blev det første Springbrædt for ham til Berømmelsen. Og da han som en gammel Mand mærker, hvorledes Sygdommen endogsaa mindsker hans Trang til at aflægge Theatret de vanlige, næsten aftenlige Besøg, véd han, at Afslutningen er nær.

Den dramatiske Kunst er ham, ligesom Tonekunsten, »en himmelsk Prægt som Regnbuen, en Bro mellem Himlen og Jorden«. Og omend hans overvejende lyriske Evne og hans overmægtige Fantasi vanskeliggjorde ham at fyldestgøre Scenens strenge Krav om Concentration, vandt han dog som Digter ogsaa paa Theatret Sejre, der vil bevare hans Navn fra Glemsel.

Den sørgelige Tid, da han gik som Skumpelskud ved Theatret som Aspirant, lever bestandig i hans Erindring, og Kulissernes Verden bevarer Livet igennem en særegen Tiltrækning for ham. I de yngre Aar morer det ham at »agere med« som Amatør, naar Lejligheden tilbyder sig. I 1831

optræder han i Studenterforeningen som Iris i Prologen til »Ulysses« i »Spencer, Fiskebensskørt og en Glorie af Paa-fugletjer«. I 1842 spiller han paa Bregentved »Hr. Dalby's Rolle« i »En Komædie i det Grønne«, og i 1843 konkurrerer han med selve Fru Heiberg, idet han paa Glorup optræder i hendes Rolle som »Damen, der nejer« i »Barselstuen«.

Jeg er tilbøjeligst til at tro, at han som Skuespiller just ikke har brilleret, hvorimod det er bekendt, at han var en Kender af Skuespilkunst og en ligesaa sund som fin Dommer over dens Udøvere.

Hellerikke tør jeg formode, at han som Oplæser af sine Eventyr har præsteret noget fremragende. Wil. Bloch, for hvis kunstneriske Dom jeg nærer Respekt, siger, at han egentlig ikke læste godt op. »Men hans hele Personlighed gik saa meget sammen med hans stærkt udprægede Stil, at man ikke kunde være i Tvivl om, at de hørte sammen. Det Karakteristiske, der saaledes hvilede over hans Oplæsning, gjorde det derfor til en Fornøjelse at være hans Tilhører, uagtet hans Foredrag hverken var gennemtænkt eller kunstnerisk formet.« —

Andersen's Sans for fremmede Sprog var, tiltrods for hans fine Øre, mere end tvivlsom. Han havde jo rigtignok i 1843 forklaret den berømte Skuespillerinde Rachel sin »Ahasverus«, saa at hun begreb hans Tanke, og hun havde været saa høflig at sige, at hun hellere hørte ham tale ukorrekt Fransk end mange andre Fremmede, der ikke gjorde sproglige Fejl, men alligevel var hende ganske uforstaaelige.

»Hvorledes bærer jeg mig ad?« spørger han sig selv. »Ja — jeg generer mig ikke. Jeg benytter Alt, hvad jeg véd og giver tidt min Tanke i et Billede, og det gaar.«

Da han i 1846 paatænker en Englandsrejse, skriver han: »Jeg kan ikke Engelsk, men jeg vil begynde derpaa, og vel er jeg en daarlig Sprogmand, men jeg har et Slags Talent til med de faa fremmede Ord, jeg véd, at kunne klattre mig gennem en Conversation.«

Da han er ankommen til England, faar han mere Selvtillid. »Jeg kan nok klare mig,« skriver han til Henriette

Wulff, »næsten tror jeg, at jeg har Sprog-Talent. Dickens siger endog, at det er stort.«

Naar han foredrager sine Eventyr, mærkes hans manglende Sprogkundskaber mindst, og han har havt den rette Følelse, naar han skriver, »at den fremmede Udtale bedst kan tillades ved Læsningen af et Eventyr, thi her grænser det Fremmede til det Barnlige, der giver Forelæsningen en for denne Digtning naturlig Kolorit.«

Af et Brev til Henriette Collin ser man, at mange, mellemiggende Aar ikke har bragt synderlig Fremgang i hans Sprogfærdighed. Den 3. Aug. 1860 skriver han til hende:

»Her i Locle tales kun Fransk. Men De véd, at jeg med tredive og en halv Glose kan bygge en, vel dristig men forstaaelig Conversation. Jeg lader mig aldrig genere; dog, idag sagde jeg noget højest Upassende ved Bordet, just som jeg vilde sige noget særdeles Galant; men det gør ikke Noget, hvad man siger i Uskyldighed«. —

Mærkeligt er det, at han i Tidens Løb ikke lærte at tale og skrive det tyske Sprog perfekt, da han dog paa sine fleste Rejser opholdt sig længe i Tyskland og dér havde saa mange Venner, med hvem han korresponderede livligt. Og at det var med god Grund, han som Regel maatte lade Concepterne til sine tyske Breve korrigere af Andre, før de var modne til Afsendelse, viser efterfølgende Brudstykke af en Concept til et Brev til Storhertugen af Sachsen-Weimar. Saafremt den i Brevet omtalte Günther er den østrigske Filosof, som døde 1863, maa det være skrevet i dette Aar:

»— — — *Welsche schönes Tod für Günther! Gott segne sein edle That! Leider war ich nicht bei der Beerdigung, ich konnte nicht wegen meine Krankheit. Darf ich hoffen, mein hoher, edler Groszherzog mir in gnädiger Erinnerung bei der königliche Hoheit die Groszherzoginn und die Kinder zu bringen! Gott segne und er freue das fürstelige hohe Hauss und beware mich in gnädigster Erinnerung. Mit treuer Dankbarkeit H. C. Andersen.*« — —

Andersen's vedvarende mangelfulde danske Ortografi forklarer han selv, og sikkert rigtigt, som en Følge af det

»Drivhusmæssige« i hans Skoleundervisning, det »Forcerede, hvorved han var gaaet fra Classe til Classe og bragt det til at blive Student.«

Men — mon man ikke har Lov til ogsaa i hans ofte næsten eventyrlige Skrivemaade at se Udslag af hans springske Fantasi, der, idet Tankerne løber langt forud for Pennen, der skriver dem ned, lader ham tumle ubehjælpsomt med Bogstaver og Tegn, saa at kun Ordenes Lyd foresvæver hans Øren?

Hvorledes skal man ellers forklare sig saa snurre Fænomener, som at han — for blot at nævne enkelte Exempler blandt hundrede — skriver »Pyremynter« istedetfor Pebermynter, »humoridalsk« istedetfor hemoroidalsk, »udnærveret« for enerveret og »churhavende Adjutant« for jourhavende, ligesom han, tilsyneladende næsten i Kaadhed, kan falde paa at kalde Robert Watt for »Hvad« og skrive Dr. »Sax-Dorf« istedetfor Saxtorph?

Jeg tilstaar — maaske i en Art forblindet Kærlighed — at jeg ikke vilde undvære disse fändenivoldske Skrive-Bommerter. De er ægte Andersen'ske, og jeg synes at de helt naturligt føjer sig ind i det Helhedsbillede, jeg har dannet mig af hans originale Personlighed.

Han blev jo dog, trods Molbech's evige Udfald mod hans Forsyndelser i Retning ad Sætningskonstruktion, og tiltrods for alle sine Fejlskrivninger og egenmægtige Fordeling af Punktum'er og Komma'er, den, der, særligt gennem sine Eventyr, indførte den daglige, sunde, friske og naturlige Taleform i vor Litteratur, den store Fornyer, til hvem det danske Sprog bestandig vil staa i Gæld. Havde han ikke Talent for Tysk, Fransk og Engelsk, havde han Geni for Dansk.

Molbech's Sprog har længe været dødt. Andersen's vil holde sig ungt fra Aarhundrede til Aarhundrede. Det spiller af Liv og af en Oprindelighed, der bevirker, at han strax kendes paa Tonen. Og naar Nutidens danske Litterater bolttrer sig i Billeder, hentet fra Virkelighedens Verden og derfor prægede af Natur og Sandhed, maa de ikke glemme ham, der fremfor nogen Anden var deres Læremester.

Af den rige Overflod paa de malende Billeder, han lærte os, og paa den Tone, han slog an, falder mig enkelte i Tanken.

Om Byen Giessen skriver han, for at vi skal forstaa, hvor lille den er: »Den har kun en eneste Gade med et Par Stræder som Fryndser.« —

Skrubtudser og Frøer kalder han »Kravledyr«, en Betegnelse som Bergsøe fandt saa ypperlig, at den zoologiske Videnskab burde anvende den. —

Forleden saa jeg en Avis benytte det Udtryk om den russiske Balletmester Fokin, at han under Verdenskrigens Forstyrrelse var bleven »skyllet« til Danmark. Den paa-gældende Journalist har neppe anet, at Andersen er Udtrykkets Opfinder. I 1866, da han er paa Havet i saa stærk en Orkan, at Kaptejnen næsten taber Styret over sit Skib, skriver han, at han blev »skyllet til Holland« — et glimrende Udtryk for Sejladsens ufrivillige Resultat. —

Juni Maaned er kommen, men Varmen bliver borte. »Sommeren holder saa sendrægtigt sit Indtog over Danmark, som blev den trukket af Dovendyr, og Skildpadder skød bagpaa.« —

»Idag er der falden lidt Sne, men kun som Sukker paa en Pandekage.«

Han ser ud over Øresund. Det har været blikstille længe. Nu er der kommen Vind, saa man kan gaa tilsøs. I hundredvis flokkes Fartøjerne derude. »Aldrig saa jeg saa mange Master, det var som en colossal Myggesværme, lagt paa Vandet.« —

Om Sangerinden Frk. Hebbe, der i 1864 optræder paa det Kgl. Theater, vil han meddele sin Dagbog, at hendes Næse og Mund er mærkeligt indfaldne, og saa skriver han, ikke smigrende men desto mere malende, at hun er »svejrygget i Ansigtet.« —

Naar Robert Watt fortæller ham om sit lystige Pariserliv, føler han sig »ganske champagneret«.

Og ved Ankomsten til Cordoba blev Passagererne i den overfyldte Omnibus »klemt ud af Døraabningen, som

Malerne klemmer de revne Oliefarver ud af Blæreskindet.« —

Den Digter, der skriver saa godt paa Dansk, kan vi maaske nok blive enige om at skænke Tilgivelse, naar han paa Engelsk — i sin Dagbog for 18de Febr. 1879 — begaar den fæle Skrivefejl at forvandle selve det berømte Shakespeare'ske »To be or not to be« til — — — to by or not to by! —

XVIII

LIGESOM Menneskekærligheden var Grundelementet i Andersen's Poesi, var den Bærekraften i hele hans Livsførelse og betingede de Egenskaber, der gav hans Personlighed sit største Værd — bl. a. Trofastheden, den utrættelige Hjælp-somhed, hans Retfærdighedsfølelse og forsonlige Sind — Egenskaber jeg i nærværende Skrift kun har havt Lejlighed til strejfvist at belyse.

Det var talt ud af hans Inderste, naar han i 1848 skrev til Carl Alexander: »Gid Menneskene kendte og forstode hverandre bedre, da var der mere Kærlighed end Had!« og til Ingemann: »Det er dejligt at faa Mennesker kære!«

Hans Trang til at føle, at man ret af Hjertet holdt af ham, var ikke mindre end hans Trang til selv at elske Mennesker og at vise dem det, ikke blot i letkøbte Ord men i Gerninger. Og dem, han havde faaet kær, svigtede han aldrig.

Jeg vilde her kunne fylde Side efter Side med Vidnesbyrd om hans urokkelige Trofasthed mod dem, der havde vist ham Godhed. Lad mig nævne et enkelt.

Han kunde aldrig glemme den gamle Digterbolig i Sorø, hvor Ingemann og hans Hustru Lucie bestandig havde modtaget ham med samme Forstaaelse lige fra Skoletiden i Slagelse, til han blev en gammel Mand. Huset ved Sorø Sø med de to milde Mennesker, der var forbundet med hinanden i det idealeste Ægteskab, var under alle Omskiftelser blevet ham det bedste Hvilested for hans urolige Tanker — et Symbol paa Freden og Kærligheden her paa Jorden.

Da Ingemann døde, følte han Tabet smerteligt, men i hans trofaste Sind bevarer Huset sit Trylleri, og hans Besøg bliver ikke færre, nu da den bedrøvede og svage Fru Ingemann,

der kun længes efter at følge sin Mand i Graven, sidder ene tilbage. I Dcbr. 1865 skriver han:

»Hver Gang jeg flyver Sorø By forbi, maa jeg aflægge den kære Fru Ingemann Besøg. Jeg véd, at det er hende en Oplivelse, og mig er det en Trang. Saa mange Erindringer rulle dér op! Alt staar i Stuerne, som da Ingemann kaldtes bort; man har en Følelse derved, som maatte man tro: han er kun gaaet en Tur i Skoven og vil hvert Øjeblik træde ind. Fru Ingemann's Hørelse er i den Grad taget af, at det næsten er umuligt at tale med hende. Saa skriver man paa Tavle. Men hendes Syn er nu ogsaa saa svagt, at man maa skrive Bogstaverne fire Gange saa store som disse her, og dog har hun, selv med Forstørrelsesglas ved Lys svært ved at læse det Skrevne«.

Andersen kan ikke blot nogensinde lade Solen gaa ned over en Misforstaaelse med dem, han holder oprigtigt af, men han afficeres endogsaa stærkt, naar der, uden at han selv er indblandet i Sagen, kommer Misstemning mellem hans Venner indbyrdes og helmer ikke, før det gamle Forhold er genoprettet.

Og ligesom han er sikker paa sin egen Trofasthed, vil han ikke paa nogen Maade give den Tanke Rum, at de Mennesker, han har faaet Tillid til, kan svigte ham. Da Bjørnson engang fortæller ham, at Kaulbach, hvem Andersen satte meget højt ogsaa som Ven, ikke er ham saa god, som han mener, da han har talt ondt om ham bag hans Ryg, afviser Andersen det som noget, der er ganske utænkeligt og holder ligesaa meget af Kaulbach som før.

Han taaler ikke heller, at der i Byen tales ufordelagtigt om hans Venner, og gaar der ildesindede Rygter om dem, i hvis Hus man viser ham Gæstfrihed, er han altid parat til at slaa Rygterne ned. Hans Dagbog frembyder her et Exempel, der i sin Naivitet er rørende:

21. Nvbr. 1863. Middag hos Eckardt. Jeg saa Konen kysse Manden paa Munden efter Bordet, og da jeg senere om Aftenen hørte, at de ikke skulde leve godt sammen, kunde jeg da nu vidne derimod. —

Om Andersens Menneskekærlighed i al Almindelighed vil jeg anføre to højst forskellige men lige talende Vidnesbyrd.

Tjenestepige-Spørgsmaalet hos de Damer, hos hvem han boede tilleje, var for ham et Problem af Vigtighed. Som Pebersvend med mange og sære Vaner og ret ubehjælpssom, som han var i Dagliglivets Smaating — skøndt praktisk, naar det for Alvor gjaldt, f. Ex. paa Rejser — krævede han endel Opvartning, og det var ham derfor magtpaaliggende at staa paa god Fod med Husets tjenende, kvindelige Væsner, og med hans usnobbede Natur og milde, vennesæle Sind, faldt det som Regel let. Men det hændte altfor ofte, at en nyfæstet Pige, der efter nogen Tids Forløb var bleven fortrolig med hans Pasning, pludselig forsvandt fra Synskredsen paa Grund af Gemytternes Uoverensstemmelse mellem hende og Pensionatsdamen, og det var Andersen en slem Torn i Øjet saaledes jævnligt at skulle se nye Ansigter omkring sig, og da han gerne tog Pigerne Parti, gav det yderligere Anledning til intime, huslige Skærmydsler, der undertiden endte med, at han truede Pensionatsdamen med Opsigelse, hvorefter man forsonedes og — han blev — og Pigerne ogsaa!

Da han boede i Nyhavn paa Byens Side, hændte det imidlertid engang, at Fru Anholm havde fæstet en Pige, paa hvis Parti han ikke ubetinget kunde staa. Og hun kom til at volde ham stor — meget stor Bekymring.

»Fra den Tid, hun kom«, skriver Andersen, »forsvandt altid mine Penge; snart forsvandt min Pung med hele sit Indhold, snart forsvandt en Specie, saa en Femdalerseddell, men det faldt mig ikke ind, at Nogen tog det fra mig; jeg mente, jeg selv gik og tabte det«.

Da det efterhaanden blev rent galt, betroede han det til Fru Anholm. Ja, ogsaa hun havde mistet Penge, mange Penge, 50 Rdlr., og hun frygtede for, at det var den nye Pige, der tog dem! Saa passede han paa, og da en Pengeseddell paany blev borte, betroede han sig for anden Gang til sin Værtinde, som derpaa, uden hans Vidende og Vilje, meldte den formodede Tyv til Politiet. Andersen blev nu urolig og fuld af Selvbekjendelser. »Hun benægtede Alt«, fortæller han videre, »og jeg var aldeles fortvivlet over, at maaske en Uskyldig

var mistænkt, var angst for at hun kunde tage Livet af sig. Jeg led meget, pinte mig selv«. Imidlertid kom en tilrejsende Herre paa Besøg i Huset. Han blev hurtigt lettet for 50 Rdlr., og saa faar Pigen sin Opsigelse, men benytter den samme Dag, hun skal rejse, til paa Falderebet at gøre et sidste Kup. Ialfald forsvandt 90 Rdlr. Politiet tilkaldes, og paa den fornyede Mistanke bliver hun nu arresteret og hendes Forhold nærmere undersøgt. Og det viste sig da, at paa det sidste Sted, hun havde tjent, var 70 Specier forsvundet, men af Mangel paa tilstrækkeligt Bevis havde man maattet lade hende løbe. Det samme gentager sig her. Hun bliver løsladt og forlader København for at stjæle videre et andet Sted.

Uagtet Andersen naturligvis ligesom alle de Andre maatte være fuldkomment sikker paa, at Tjenestepigen, der ovenikøbet efter hans Sigende »var sledsk og havde et fælt Blik«, var Tyven, og endskøndt hun lyver sig fra det Hele og slipper for Straf, er han fra nu af ganske utrøstelig. Hvorfor? Fordi han endnu bestandig frygter for, at hun virkelig har været uskyldig mistænkt, men først og fremmest fordi han er den, der har forårsaget, at den stakkels Pige har maattet gennemgaa saa meget Ondt. Det var jo han, der havde fortalt Fru Anholm, at han ikke kunde forstaa, hvorledes hans Penge Gang paa Gang blev borte.

Sin Beretning om hele denne oprivende Affære, slutter Andersen med disse ubetalelige Ord: »Nu véd jeg med Sikkerhed, at om der saa end i Fremtiden stjæles nok saa meget fra mig, vil jeg aldrig fortælle det til noget Menneske, thi i Maaneder, kan jeg godt sige, har jeg været pint af denne Begivenhed!«

Lad Andersen's Tro paa denne uforbederlige Tyvetøs forekomme os nok saa ufatteligt, — — hvis den ikke er et rørende Bevis paa hans Hjertensgodhed, paa hans uendelige Følsomhed for Andre, paa hans Angst for at tilføje et andet Menneske Uret, — med andre Ord: hvis den ikke er et Bevis paa hans Menneskekærlighed, saa véd jeg ikke, hvad Menneskekærlighed er. —

I Andersens sidste Leveaar boede han i Nyhavn Nr. 18 paa Charlottenborgs Side og havde dér lært to glade unge

Studenter, Oksen og Weber, der begge senere blev ansete, højærværdige Provster, at kende. De logerede sammen i Etagen ovenover, og det første Bekendtskab stiftedes paa Trappen; men den egentlige Tilnærmelse, der førte til et smukt og fortroligt Venskabsforhold til den gamle Digter, skete da Weber, i Følgeskab med sin Kontubernal, en Dag bankede paa hans Dør for at bede ham om at give en Oplæsning i Studenterforeningen, hvor Weber var Senior. Fra nu af kom de efter hans Opfordring ikke blot til ham om Aftenen, da han følte Ensomheden stærkest, men ledsagede ham ogsaa jævnlig paa Køreture i den Wiernervogn, som hans Venner Melchiors havde stillet til hans Disposition, for at han kunde nyde en Smule frisk Luft, naar han følte sig altfor svag til at gaa. Havde de to Studenter før næret Beundring for Digteren, lærte de nu at skatte ham højt som Menneske. Begge har de for mig udtalt, hvor skønt et Indtryk de fik af hans rige Hjertelag, hans fuldkomne Sanddruhed og noble Tankegang. De samlede her en Skat af smukke, ejendommelige Minder, der blev dem uforglemmelige, og de stod ham inderligt nær indtil hans Død.

Er det ikke karakteristisk, at Andersen, trods Alder og Sygdom og trods sit Sinds store og smaa Pinagtigheder, har bevaret Hjertet saa mildt og kærligt, at han formaar ganske at indtage de to unge Mennesker og med dem at slutte saa varmt et Venskab — det sidste i hans Liv? Deres barnligt ungdommelige Væsen og deres rene, ufordærvede Sind har paakaldt Barnet i ham selv, og hans Menneskekærlighed viser sig saa fint og klart i dette Forhold, der kastede Solglans over hans sidste Aar.

Han fulgte de to Studenters Ve og Vel, som var det hans eget, og da de blev Kandidater, og Skilsmissen kom, var han bedrøvet. Provst Weber har fortalt mig, at da hans og Oksens Embedsexamen var lykkeligt overstaaet, kom Forældrene til Byen for at fejre Begivenheden med dem. Aftenen tilbragtes i det Kgl. Theater, og efter Theatertid samledes de Alle hos Andersen i Nyhavn, hvor han i sine Stuer havde gjort det saa festligt for dem som muligt, og i Champagne drak han

bevæget Skaalen for deres Fremtidslykke, der laa ham dybt paa Sinde.

Indtil kort før sin Død stod han i stadig Korrespondance med dem, og da Weber blev forlovet i Februar 1875, modtog han fra Andersen nedenstaaende Brev, der ikke blot viser hans Menneskekærlighed men tillige, ved sit stærkt personlige Præg, frembyder saa stor Interesse, at det bør bevares i Fremtidens Erindring:

Københ. 2. Febr. 1875. Kære, lykkelige, unge Ven!
I Formiddag modtog jeg Deres Brev, der, idet jeg begyndte derpaa og saa', at noget Betydningsfuldt var hændet Dem, satte mig i nogen Uro, men strax rullede det op, at det var en lykkelig og glad Begivenhed, der fyldte Dem. Tak, fordi De strax meddelte mig den og ikke ventede med at jeg fik den at vide ved de vanlige Forlovelseskort! Gud velsigne og ledsage Dem og Deres unge Brud! Hvor det maa være en Guds Glæde i Deres Alder, med hele den Unges forhaabningsfulde Fremtid, at have fundet og vundet det Bedste for Jordelivet og, som vi tør tro, helt ind i Evigheden: en beslægtet, trofast Sjæl, der vil dele med Dem gode og tunge Dage. Ja — tunge Dage komme ogsaa i Samlivets Tid, men naar man er to om en Byrde, bæres den lettere, og selv af Prøvelsens bittere Væld faar man Skatte, der vel ere værd at eje. Jeg glæder mig til i Foraaret at se Dem og Deres unge Brud. Gud lade mig leve saa længe! Jeg vil saa gerne leve! Ja, leve her paa Jorden endnu et Par Aar! Vorherre har forundt mig saa uendelig megen Glæde og Velsignelse just i disse tre sidste Prøvelsens Aar, hvor Sygdom har knuget mig. — uden denne Sygdom havde jeg ikke erfaret, hvor mange trofaste Venner jeg har vidt om i Verden og — hvad som gør mig gladest — her hjemme i mit Fædreland. Mit Liv er dog et forunderligt Eventyr! Tænker jeg paa min fattige Barndom i Odense, hvor lykkelig jeg dog følte mig i den! Jeg savnede Intet! Tænker jeg paa min farefulde Fart ud i den vide Verden, hvorledes blev jeg da ikke ført af en usynlig Magt! Og nu i min Alderdom — al Hæder tildeles mig! Det er, som drømte jeg en Drøm mere forfængelig end Joseph drømte den. Hvor mit Liv dog er et Vidnesbyrd om Guds Kærlighed, og

den har han for os Alle; hver vil han paa bedste Tid og Sted aabenbare den. Lad ogsaa disse mine Ord lyde til Dem i Prøvelsens Dage, dem vi ikke tør forskrækkes for; paa disse har jeg altid tænkt, naar jeg var aller lykkeligst, og disse tænker jeg paa ved alle mine Kæres lykkeligste Tid. De vil ikke misforstaa mig. Gud give Dem Solskin i Hjem og Hjerte, og da har Deres vordende Hustru det med. Hils hende! Hils Deres Forældre og alle vore fælles Venner! Lev nu hjerteligt vel, kære trofaste, unge Ven! Glæd mig snart igen med et Brev! Deres meget hengivne H. C. Andersen. —

Da Rektor Meisling i 1826 skal afgive en Attest om Andersen's Forhold i Skolen, skriver han, den strenge Pædagog, om denne Elev, som han hundsede og spottede hver Dag i Aaret, disse Ord: »Hans Flid er uafbrudt, og hans Opførsel er grundet paa en elskelig Godmodighed af den Art, at den kan tjene til Mønster for en Skoles Disciple«.

Af denne elskelige Godmodighed udsprang Andersen's bekendte Hjælpsomhed, for hvilken han aldrig vilde høre Ros, fordi han fandt det naturligt, at han, der selv var bleven hjulpet frem i Verden ved Andres Bistand, i den Retning maatte føle sig særlig forpligtet. Han var altid parat til Hjælp, ikke blot naar det gjaldt hans Pengepung — som vi andetsteds i dette Skrift har set — men naar det gjaldt ved Anbefalinger og Fortaler at lindre Nøden, hvor hans egne Evner ikke strakte til.

I sin Godmodighed og altid redebonne Hjælpsomhed blev han misbrugt i en utrolig Grad af paatrængende Individuer, der bebyrder ham med de urimeligste Fordringer og stiller ham umulige, ofte uforskammede, Forslag. Han indlader sig med dem Alle. Navnlig plages han af mandlige og kvindelige Poeter af alle Samfundslag, baade her og i Udlandet, med Tilsendelsen af talentløse, sletskrevne Manuskriptdynger, som han med Besvær samvittighedsfuldt pløjer igennem; og hans Sjæl vrider sig, naar hans Døm falder mindre gunstigt ud. Først i senere Aar tvinger hans Helbred ham til at melde Pas, — han maa sige Nej, skøndt det tilføjer ham nye Plager i Form af unødvendige Selvbekrejdelse. —

I sit forsonlige Sindelag, den Lethed, hvormed han tilgiver

og søger at glemme endogsaa bittere og skaanselsløse Fornærmelser og Tilsidesættelser selv fra deres Side, til hvem han har havt Tillid og Tro, viser Andersen maaske sin Hjertens godhed og sin Menneskekærlighed paa den fineste Maade.

I Rom møder han i 1833 Henrik Hertz, der i »Gengangerbrevene« havde gjort ham til Skive for personlige og yderst hensynsløse Angreb. Andersen har strax sin Tilgivelse parat. »Tilfældet vilde,« skriver han til H. C. Ørsted, »at Hertz traf mig først af Landsmændene. Han kom mig venligt imøde, og jeg glemmer let ved et Haandtryk det Bittreste.« Senere deler de to Digtere endog Værelse sammen i Neapel, — »Gengangeren og Hellig Anders,« som Andersen godmodigt spøgende skriver til Henriette Wulff. —

Skønnest træder Andersen's forsonlige Sind frem ligeover for Digteren Carsten Hauch, der i sin Roman »Slottet ved Rhinen« havde persifleret ham paa den hæsligste og ubarmherteligste Maade i den ynkelige Person »Eginhard«, og saa grangiveligt, at Hensigten var umiskendelig for Enhver. Og yderligere forværrede Hauch sit grimme Angreb ved den umulige Paastand om, at han ikke et Øjeblik havde benyttet Andersen som Model, hvorved han satte en Plet paa sit ellers blanke Ridderskjold.

Men — Andersen havde lært at skatte Hauch baade som Digter og Menneske og tilgiver Forsmædelsen. I et langt Brev til Ingemann, hvori man mellem Linierne læser det stærke Indtryk, Sagen har gjort paa ham, skriver han:

16. Spt. 1845. — — — Imidlertid, jeg er overbevist om, at Hauch ikke har ment, at der var saa stor en Lighed, ikke har haft Tanke om, hvorledes Alle vilde overføre det paa mig. Hauch er saa ædel, saa storhjertet. Jeg véd, han skatter det Gode, der kan være hos mig. Jeg har den største Tillid og Hengivenhed endnu til ham og vil beholde den.

I hvilken Grad Hauch ved sin Handlemaade havde skadet sit gode Navn i det almindelige Omdømme, fremgaar tydeligt af et Brev, Fru Heiberg 30 Aar senere sender til Krieger, da Bjørnson i »Redaktøren« havde persifleret »Morgenbladet«s Redaktør i Christiania, og hvori hun siger: »Jeg

gyser for, at Bjørnson i disse Dage prostituerer sig, som Hauch i sin Tid prostituerede sig, da han erklærede, at han aldrig havde tænkt paa Andersen i »Slottet ved Rhinen«. Gør han det offentligt paa Tryk, er han færdig for lang Tid.«

Hauch's og Andersen's Mellemværende skulde desværre senere faa et Efterspil, der paany stillede Hauch i tvivlsom Belysning. Da Peder Hjort i 1867, i utrolig Taktløshed, udgav en Samling gamle Privatbreve fra bekendte Folk, fandtes deri et Brev fra Hauch, skrevet i 1829, hvori han af Harme over den Lykke »Fodrejsen« havde gjort, tilsøler Andersens Navn i saa ækle Ord, at man, saafremt man ikke havde Syn for Sagn, vilde forsværge, at de kunde være udsprungne fra Hauch's Pen.

Denne Gang var Hauch utrøstelig. Han havde jo forlængst forandret sit Syn paa Andersen og beundret og holdt af ham. Og denne, der hørte om Hauch's Fortvivlelse over Peder Hjort's skandaløse Handlemaade, skyndte sig ud til ham paa Fasan-gaarden paa Frederiksberg og trøstede den højtaldrende, syge Digter, der brast i Graad ved Synet af den Mand, han ved sin Omtale saa blodigt havde fornærmet, men som paany var rede til at forglemme og at tilgive. —

Erik Bøgh vilde neppe have skrevet saa uskaansomt om Andersen efter hans Død, saafremt han af et Brev til Inge-mann havde kendt efterfølgende Brudstykke, hvori Andersen viser sit forsonlige Sind paa saa fin og smuk og tillige over-legen Maade:

»Erik Bøgh's Parodi paa min »Ole Lukøje« har for en Del saaret mig. Dertil kommer, at der er saa Meget af en Poet i hans Bog, at jeg ikke kan forstaa, hvorledes han, der jo dog forstaa, at der ogsaa er en Del godt i »Ole Lukøje«, har villet behandle mig saaledes. Naa — man maa jo tage Søerne, som de kommer, eller rent opgive Sejladsen.« —

Og hans Forsonlighed overfor Meisling! Vi har ovenfor erfaret om Andersen's Glæde ved, som gammel Mand i en Drøm, at mødes i Venlighed med denne hans værste Plage-aand. Efterfølgende Dagbogsblad viser os, at Mødet forlængst havde fundet Sted i Virkeligheden:

5. Januar 1838. — — Een Glæde har jeg dog havt i Julen: Meisling kom til mig paa Gaden og sagde, han maatte sige mig det, at han ikke havde været god imod mig i Skolen, han havde taget fejl af mig, at det gjorde ham ondt, og at jeg stod højt over ham, som han udtrykte sig. Han bad mig glemme hans Haardhed og sagde om sig selv: »Æren er Deres, Skammen er min!« O, det rørte mig! —

Wil. Bloch har om H. C. A. udtalt disse smukke Ord: »Han troede helst godt om Alt og Alle, thi hans Hjerte var friskt og ufordærvet; og jeg tror neppe, at der har levet en mere redelig Sjæl end han. Tanken om at have begaaet Uret var ham den utaaleligste af alle.« —

Andersen's Retfærdighedsfølelse, hans Angst for at krænke Andre og hans uovervindelige Trang til at bede om Tilgivelse, naar han mente at have forbrudt sig, er et levende Udtryk for hans rige Menneskekærlighed.

Hans syge Sind lod ham desværre lægge en overdreven Betydning ogsaa i Ting, der synes os Andre saa smaa, at vi kun kan skænke dem et Smil.

Det hændte paa en af hans Rejser, at han, da Stuepigen paa et Hotel absolut ikke kunde forstaa, hvorledes han ønskede Hovedpuderne i sin Seng anbragte, i Utaalmodighed til Slutning kastede en af Puderne henad Gulvet, saa at hun gav sig til at græde. I samme Øjeblik er han knækket og hans Vrede forbi; han indser, hvor ubehersket han har opført sig, han beder hende gentagne Gange om Forladelse, trykker hende Penge i Haanden og falder først i Ro, da hans Led-sager paa Rejsen forsikrer ham, at han har gjort sin Brøde god, næsten mere end det behøves. —

Blandt andre Exempler paa saadanne smaa Forløbelse, der bagefter foruroliger hans Sind, frembyder hans Dagbog et enkelt, der synes værd at gemme, fordi det skriver sig fra hans Sygdoms tungeste Tid, kort før hans Død.

1. April 1875. Haarskæreren kom ikke før efter elleve, og da havde han ikke Sax med til at klippe Haaret, men kun brænde det. Jeg var nerveusheftig, han udtalte sig forknøt og bedrøvet, jeg sagde til Frk. Ballin, at jeg havde været uartig. Det gjorde mig ondt. —

Hans Stilling som Medlem af Bestyrelsen for det Anker-ske Legat foraarsager hans skrupuløse Retsind stadige Bekym-ringer. Til Chr. Winther, der ligeledes er i Bestyrelsen, skri-ver han:

1. Febr. 1863. Jeg er ikke enig med Dem, og jeg kan ikke ved nogen Slags Trudsel forandre min Overbevis-ning om, at jeg handler rigtigt, idet jeg stemmer for Paludan-Müller.

I 1874 træder Paludan-Müller tilbage som Bestyrelsesmed-lem af Legatet og lader A. vide, at han har foreslaaet, at Valget som hans Stedfortræder falder enten paa Ploug, H. P. Holst eller Molbech, den yngre. Naar Andersen i sin Dag-bog skriver, at han »ikke blev glad ved den Sidste,« forstaar man det godt. Thi Chr. K. F. Molbech havde ikke blot — ligesom Faderen, Chr. Molbech — bestandig vist ham ikke blot Uvilje, men i sin selskabelige Opførsel tillige en Tvær-hed, der nærmede sig Uartighed. Man havde derfor havt al Grund til at vente, at Andersen ganske bestemt havde frabedt sig at sidde i Bestyrelsen sammen netop med ham. Men at foretage en Handling, der involverede en Hævn, vilde være Andersen en Umulighed, og da han iøvrigt maatte anerkende Molbechs Digterevene, meddeler han øjeblikkeligt Paludan-Mül-ler, at »han ikke vilde være Molbech imod til Valget af Digter-Uddeler af det Ancker'ske Legat.« —

Ligesaa lidt som for de to Molbech'er havde Andersen Aarsag til at nære blide Følelser overfor »Fædrelandet«s talentfulde, men partiske og stærkt maniererte, Litteraturan-melder, Clemens Petersen. Men neppe har denne i Marts 1869 faaet Politiets Ordre til skyndsomst at forlade Landet som anklaget for Usædelighed, før enhver Misstemning fra Andersens Side maa vige Pladsen for menneskekærlig Medfø-lelse. Fra Dag til Dag meddeler han sig til Dagbogen i bevægede Ord om den Sorg og Skam, der har ramt den ulykkelige Mand, og samler tilsidst alle sine bekymrede Over-vejelser i dette Udraab: »Vore Lovledere ere ikke mildt dømmende, som Christus var det!« —

Paa hans Angst for ved Uagtsomhed at forvolde Andre

unødige Smerte vil jeg endnu anføre et sidste, efter min Mening saare rørende Bevis.

Han har overladt Redaktør Vilhelm Møller et gammelt Brev fra Carl Bagger til Benyttelse i et Tidsskrift. Pludseligt falder det ham ind, at i dette Brev er en Mand, der forlængst er død, betegnet som »en litterær Skomager«, og Andersen har fra nu af ikke Fred i sin Sjæl, før han er fuldt forvisset om, at det famøse Udtryk bliver slettet, inden Brevet offentliggøres. Han henvender sig baade mundtligt og skriftligt til Vilh. Møller og faar det sikreste Løfte om, at hans Ønske skal blive respekteret. Men den tunge Sten falder ham først fra Hjertet, da han endelig ser Brevet trykt og med sine egne Øjne har overbevist sig om, at den »litterære Skomager« er fjernet. Men det rørende Moment ligger i Motivet, der har foraarsaget hans Bekymring. Manden, hvem Angrebet gjaldt, er jo død, men »det kunde maaske bedrøve hans Børn,« skriver Andersen, og saa føjer han til: »hvis han har Børn!« —

I en Karakteristik af Andersen bør ikke den Trang være uomtalt, som han altid følte til at efterkomme det vanskelige, sokratiske Paabud: Lær Dig selv at kende!

Der har vel neppe levet ret mange Mennesker, der fra Dag til Dag i ensomme Timer har underkastet deres Væsen saa samvittighedsfuld en Granskning som han. Men — som hans Liv var et Eventyr, var hans Natur ham en Gaade, og den smertefulde Følelse af, at det aldrig vil lykkes ham at trænge ind til Grunden af sit eget Væsen, forøges ved den voxende Bevidsthed om, at Forklaringen er at søge i det syge Sind, hvis Svingninger han vel har Viljen, men ikke Kraften til at beherske. De Betragtninger, for hvilke han, naar Sindet er i Ligevægt, gør sig selv til Genstand, ender bestandig i samme trøstesløse Blindgade, hvorfra der ingen Udvej findes; og Tanken derom fylder ham med inderlig Vemod.

Hvor mange Udraab i hans Optegnelser vidner ikke om de Bekymringer, han har lidt, fordi han slet ikke forstaaer sig selv!

»Jeg er som et Vand,« siger han, »hvori alt afspejler sig. Tidt har jeg Glæde og Velsignelse deraf, men ofte er det

ogsaa min Kval. Hvilket underligt Væsen jeg er! Snart ligger Alt mig saa tungt, snart griber jeg det altfor let!« —

Hans Trang til Selverkendelse aabenbarer sig paa mangfoldige Maader gennem hele hans Liv. Tre vilkaarligt valgte Exempler — fra Drengæarene, fra hans Manddomstid og fra Oldingealderen — vil vise det.

I en Optegnelse fra Skoletiden skriver han med den naive Ærlighed, der virker saa velgørende, fordi den er saa sjælden, følgende Ord: »Nogle af de andre Disciple kigger i Bøgerne. Det ærgrer mig. Men mon jeg ikke ogsaa selv vilde gøre det, hvis jeg ikke havde en stor Frygt for den Skam at blive greben? Og dog ønsker jeg, Lærerne vilde gribe de Andre, — det er et slet Træk!« —

Da han som ung Mand i Dresden besøger Digteren Tieck, kysser denne ham til Farvel. »Han tænkte vist,« staar der i Dagbogen, »at jeg var et langt bedre Menneske end jeg er. Hans Kys glødede paa min Pande. Maatte jeg engang kunne skænke Noget, hvorved jeg kunde vise, at han ikke tog fejl af den Fremmede!« —

Og i 1874, Aaret før sin Død, skriver han paa Holsteinborg: »Grevinden var ved Afskeden saa kærlig og blød. Bed for mine Børn, sagde hun, og jeg følte mig ydmyget ved, at jeg særlig skulde kunne frembære en Bøn til Herren for Andre, — jeg, som selv er saa bundløs syndig.« —

I et Brev til sin trofaste Veninde Jonna Stampe, der har bebrejdet ham, at han har været ubillig mod hende, skriver H. C. Andersen disse smukke Ord: »Jeg beder Dig, kære Jonna, at se hen til hele min Udvikling, min Stilling i Dit gamle Hjem, til Maaden, jeg dér er bleven taget paa, — bøj alt dette sammen, belys, hvad der maa belyses, og Du vil se mig, som jeg naturligt maatte være. Og var denne Natur ikke, som den burde være, da tilgiv mig, som Du jo allerede har gjort det.«

Gid ogsaa alle de, der paa disse Blade har fulgt ham paa hans Livs og hans Digtertankers ofte forunderlige Veje, vilde

opfylde hans Ønske til Jonna Stampe om at »bøje alt sammen« for at bedømme hans Menneskevæsen retfærdigt! Da vil de sikkert ikke blot som hun have let ved at tilgive det i hans Natur, der synes paafaldende, barnagtigt og sært, men det kan da maaske tillige hænde, at de netop gennem disse Særheder vil faa ham dobbelt kær, saaledes som han blev det for hende, fordi hun lærte at se dem i den Belysning, de kræver, og med det menneskekærlige Sind, der gaar som den stærke Understrøm baade gennem hans eget Liv og gennem alle hans Digterværker. — —

NOTER

Side 9. *Carl Bloch*] Carl Heinrich Bloch (1834—1890) vandt sig, særligt som Historiemaler og Raderer, et fremragende Navn. —

Side 10. *Robert Watt*] Journalist, Forfatter (1837—1894). Fra 1876—84 Direktør for Folketheatret, fra 1886 til sin Død Direktør for »Københavns Tivoli«. I 1860 havde han stiftet Ugebladet »Figaro«, der senere omdannedes til Dagbladet »Dagens Nyheder«, som han redigerede til 1871. —

— — *J. M. Thiele*] Just Matthias Thiele (1795—1874), Forfatter, Udgiver bl. a. af Thorvaldsens Biografi og »Danske Folkesagn«. —

Side 11. *Den seige og ofte ondartede Modstand*] I »Gersdorff's berlinske Repertorium« for 1838 gaar man strengt iredt med de Danske; »fordi »de nedriver og forhaaner en Digter, der neppe er 33 Aar og dog har hævet sig til en Udmærkelses Spids, der sikkrer ham imod enhver Forandring af Skæbnen.«

— — *Oehlenschläger*] Adam Gottlob O. (1779—1850), dansk Digter. —

— — *I. L. Heiberg*] Johan Ludvig Heiberg (1791—1860), dansk Digter. —

— — *Bogtrykker Iversen*] Chr. Henrik Iversen (1748—1827), Boghandler og Bogtrykker i Odense, Redaktør og Udgiver af »Fyens Stifts Journal«, siden kaldet »Chr. Iversens Avis.« Optraadte lejlighedsvis ogsaa som Forfatter. —

Side 12. *Molbechs' sædvanlige Overfald*] Christian Molbech (1783—1857), Forfatter, Historiker. Ved sin Optræden som H. C. Andersen.

bidsk og stærkt ensidig Kritiker har han skadet sit litterære Eftermæle. Hans Bedømmelse bl. a. af Ingemann's og navnlig af H. C. Andersen's Digtning var højst ubillig. Hans Produktionsevne var overordentlig, hans Myreflid imponerende. »Chr. Molbech udgiver mange Bøger«, skriver den berømte Rasmus Rask med tør Ironi. Baggesen kaldte hans gultheftede Maanedsskrift »Athene« den »gule Athene«, — den var vranten, kivagtig og gulsottig. Og i sine kritiske Skizzer skriver P. L. Møller med vittig Malice: »Skulde man tro, at alle disse Bind kunde være én Mands Værk, hvis han ikke er en Adept i den Kunst at gøre Bøger og er i Besiddelse af en mystisk Hemmelighed, en Slags Syvmilefingre? Sandelig, i gamle Dage vilde han forlængst være brændt som en Trolde- mand!« — Af hans Personlighed faar man et slaaende Indtryk gennem en Optegnelse af H. C. Andersen fra dennes Rejse til Sverrig i 1838. »Jeg mødte paa Dampskibet Molbech. »Naa, skal De ogsaa til Skaane?« sagde han. »Ja, jeg skal over til Baron Wrangel's«. »Jeg bryder mig ikke om at vide, hvem De skal til,« svarede han og viste Huggetænder.« — Habbas-Dahdah i »Improvisatoren«, der haaner Antonio, naar han sætter Punktum, hvor der bør staa Semikolon, er et Billede af den pedantiske Molbech. —

— — *Henriette Hanck*] Marie Kirstine Henriette Hanck (1807—1846), Forfatterinde. Hendes Fader var Adjunkt ved Odense Kathedralskole, hendes Moder var Datter af ovennævnte Bogtrykker Iversen, i hvis Hus Andersen var en hyppig Gæst. Hun har forfattet to Romaner, »Tante Anna«, der udkom paa Tysk i Hamborg 1845, »eingleitet von H. C. Andersen«, og »En Skribentindes Datter«, oversat paa Tysk i 1846. Samme Aar døde hun som ugift i København. Hun var en af Andersen's bedste Veninder og havde fra Ungdomsaarene hans fulde Fortrolighed. —

Side 13. *Meisling*] Simon Sørensen Meisling (1787—1856) var fra 1822—1826 H. C. Andersen's Rektor ved Slagelse Latin-skole, hvorefter han forflyttedes til Rektoratet i Helsingør. Andersen fulgte med ham hertil, men forlod i April 1827 Skolen og nød i København privat Undervisning, indtil han i Oktober

1828 dimitteredes som Student. Meisling forblev i Helsingør til Latinskolens Nedlæggelse i 1839. Før han overtog Rektor-embedet i Slagelse havde han været Lærer i Metropolitanskolen. I »Meddelelser af mit Liv« skriver N. C. L. Abrahams om ham, at han var en Lærer, der for de Begavede var til stor Nytte men for de mindre Dygtige en Afsky. Han var »temmelig vanheldet af Naturen«, idet han var rødhaaret og havde to ganske korte Arme, en Legemsfejl han søgte at skjule paa de snurrigste Maader. »Derhos var han af en fabelagtig Skidenfærdighed, til hvilken der vistnok ikke let fandtes Magen, undtagen hos hans Kone«. Han var Lærer i Latin og Græsk, en udmærket dygtig Filolog og har indlagt sig Fortjeneste som smagfuld Oversætter særlig af græsk Lyrik. — Sine sidste Dage levede han i København og var en kendt Gadefigur. I Datidens satiriske Døgnlitteratur omtales han ofte. — Under Pseudonymet Neurospastophilus indleverede han i 1827 et dramatisk Digt »Colombine som Due« til det Kgl. Theater. I sin Censur siger Rahbek, at han »næst at give dette forskruede Utyske mit hjertelige Nej, indstændig maa lægge mine Medcensorer paa Hjerte ikke at aabne Theatret for de saakaldte Maskecomedier, der vilde blive Smagens og Kunstens uhelbredelige Banesaar iblandt os.« — Meisling manglede ganske Forstaaelse af Andersen's aparte Væsen og Natur, endsige af hans Muligheder som Digter, og gav ham, da han forlod Skolen følgende Afskedssalut: »De selv vil ende paa Galehuset, og Deres Digte vil raadne som Maculatur paa Bogkræmmerens Loft!« — I sin Dagbog for 8. Marts 1872 skriver Andersen: »Middag hos Udenrigsministeren. Rektor Birch ved Metropolitanskolen bebrejdede mig, at jeg i »Lykke-Per« havde skildret Meisling. Jeg svarede, at jeg vilde have været lykkelig, om min Gabriel og Frue havde lignet Meisling og hans Kone.« —

— — *Kierkegaard*] Søren Aabye Kierkegaard (1813—1855), dansk Forfatter. —

— — *Hermann Stehr*] født 1864, tysk Forfatter. Han har, stærkt paavirket af Gerh. Hauptmann, skrevet en Række Romaner, Noveller og enkelte Skuespil. —

Side 14. *Admiralinde Wulff*] Henriette, født Weinholdt (1784—1836), havde 1803 ægtet Peter Fr. Wulff (1774—1842), en af Oehlenschlägers Venner og varmeste Beundrere. Han indlagde sig litterær Fortjeneste ved sine Oversættelser af en Del af Shakespeare's og Byron's Værker. Deres Børn var 1) Ida (1806—1876), som 1828 ægtede Arkitekten Jørgen Hansen Koch (1787—1860), 2) Søofficeren Christian og 3) Henriette, som stod i det inderligste Venskabsforhold til H. C. Andersen, der sørgede dybt, da hun 1858 omkom ved Damperen »Austria's« Brand paa Atlanterhavet. — Ida Koch's Børn var Hans Henrik Koch, Kontreadmiral, og Peter Fr. Koch, Højesteretsassessor, gift med Mathilde Hauch, en Datter af Digteren Carsten Hauch. — Andersen kom i Tidens Løb til at staa det Koch'ske Hus meget nær. —

Side 15. *Jeg har aldrig kendt, hvad Ungdom egentlig er*] Da Andersen's unge Ven, Chr. Wulff, i 1835 rejser til Italien, skriver han til ham: »Glød Dig ret de Timer, Du er i Italien, glød Dig mere end jeg kunde det! Der er Sorger, man ikke tør udtale for sine Kæreste [Han tænker paa Tabet af Louise Collin]. Glød Dig i Din Ungdom, før Alderen kommer! staa der i Bibelen, og jeg føler Sandheden deri. Thi jeg kender ingen Ungdom, nød den aldrig. Du kan det endnu. Grib Glæden, pluk Roserne, før de visne, — nyd en Lykke, som jeg kun kender i Fantasien!« — — Endnu kan et Berøringspunkt mellem Kierkegaard og Andersen anføres her. Naar Kierkegaards »eminente Reflektionsvirtuositet«, som H. Brøchner siger, bevirkede, at han undertiden saa et Faktum i forunderlig Forskydning og absolut forandrede Dimensioner, bevirkede Andersen's udskejende Fantasi jo akkurat det Samme for hans Vedkommende. —

— — *Kvalen sad ham alligevel i Hjertet*] Om dette Forhold giver Andersen os i »Harzrejsen« klar Besked, idet han skriver: »Jeg blev som Yngre spottet for min naturlige Følsomhed. Jeg spillede da selv Langbold med mit eget Hjerte og mine bedste Følelser, for ikke at gælde for en følende Nar. Den samme Skræk overfalder mig endnu, naar mit Hjerte bliver sig selv, og jeg gør da tidt et komisk Ansigt, for at

man ikke skal se, at jeg græder.« — Det var i den Ungdomsperiode, hvorom han taler her, at han sammen med Orla Lehmann studerede Heinr. Heine. —

— — *Den tunge Følelse af Ensomhed*] Ifølge Dr. E. Gigas, »Dansk Tidsskrift« 1905, forærede Andersen i 1830'erne et Hefte, som han kaldte »Pourpori« (selvfølgelig en Stavefejl for »Potpourri«) til den nuværende Forfatter, Oberst P. F. Rist's Fader, Kammerraad Rist. Heftet er fuldt af Citater, som Andersen i sin umaadelige Læsetrang i hine Aar havde samlet mange Steder fra, og i følgende Ord af Jean Paul har han fundet et levende Udtryk for den Ensomhedsfølelse, der i denne Livsperiode hvilede særlig tungt paa ham: »*Auf der Erde kan kein Mensch dem anderen sagen, wie er ihn liebt. Die Freundschaft und die Liebe gehen mit verschlossenen Lippen über den Kugel, und der innere Mensch hat keine Zunge.*« —

— — *Silkeborg*] med sin storladne Natur tilfredsstillende fuldkomment Andersen's Trang til Ensomhed, der griber ham, naar han er træt af Verdenstummelen. Det er den vilde Natur, han elsker, ublandet med Kunsten og fjern fra Mennesker. Det er karakteristisk, at han ikke føler sig ret tilpas i Fredensborg. Herfra skriver han i 1864: »Jeg har Lyst og Vilje til strax at komme afsted. I Slotshaven ere mageløse Bøge, gammeldags Figurer og opstillede Monumenter, men her er underligt kedeligt. Gamle Fruer og Frøkner bevæge sig langsomt henover Gadens ujævne Brolægning, det er som en Sygehus-By, Slottet det store Sygehus eller Quarantainen.« —

Side 16. — — *i en Slægt, hvor det mindst skulde ventes*] H. C. Andersen's Bedsteforældre paa fædrene Side var:

Anders Hansen (1751(?)—1827), i 1781 gift med

Cathrine Nommesen (1745(?)—1822).

Hans Forældre var:

Hans Andersen (1782—1816), Skomager, gift 2. Febr. 1805 med

Anne Marie Andersdatter (1767(?)—1833).

Allerede i 1799 havde Andersen's Moder udenfor Ægteskab født Datteren Karen Marie. (Barnefaderen var Pottemager-

svend Daniel Rosenvinge). Efterat hun i 1816 var bleven Enke, indgik hun i 1818, over 50 Aar gammel, nyt Ægteskab med Skomager Niels Jørgensen Gundersen, der var født 1787 og altsaa, ligesom hendes første Mand, adskillige Aar yngre end hun selv. —

Side 17. *Fru Melchior*] Dorothea Melchior, født Henriques (1823—1885) og hendes Ægtefælle Moritz G. Melchior (1816—1884) stod H. C. Andersen overordentlig nær i det sidste Tiaar af hans Liv. I deres skønne Hjem, »Mit Hjem i Hjemmet« som han kaldte det, — om Vinteren paa Højbroplads i København, om Sommeren paa Landstedet »Rolighed« — hvor Datidens bedste Folk fra Kunstens og Videnskabens, Industriens og Handelens Verden samledes, var han en af de kæreste og mest hædrede Gæster og regnedes efterhaanden ganske til Familien. Og i dette Hjem, plejet med en aldrig trætet Kærlighed, døde han den 4de August 1875. —

Side 19. *William Bloch*] William Edvard Bloch, født 1845, Forfatter og gennem en lang Aarrække det Kgl. Theaters fremragende Sceneinstruktør. Han var i 1872 Andersen's Led-sager paa den næstsidste Rejse, han foretog til Syden. — For værdifulde, baade mundtlige og skriftlige, Meddelelser om Dig-teren skylder Forf. af nærværende Skrift ham Tak.

Side 20. *Erik Bøgh*] Forfatter (1822—1899). Kasinos Direktør fra 1855—60. Redaktør af »Folkets Avis«, senere Medredaktør af »Dagens Nyheder«. Fra 1881 Censor ved det Kgl. Theater. —

— — *Edvard Collin*] Edvard Collin (1808—1886) var næst-ældste Søn af Gehejmekonferensraad Jonas Collin. Fra 1832 —64 havde han Ansættelse i Finansministeriet. —

— — *Jonas Collin*] Jonas Collin (1776—1861), fremragende baade som en af Danmarks højst betroede Embedsmænd og som menneskelig Personlighed. Han havde rige Evner, og hans Retsind var ubestikkeligt. Den Virksomhed, han udfoldede med utrættelig Arbejdskraft og i en meget lang Aarrække,

strakte sig udover næsten alle den offentlige Administrations Felter, og han blev Frederik den Sjettes Fortrolige og højre Haand. Naar hans Navn vil huskes ogsaa gennem kommende Tider, er Grunden dog nærmest den, at det for bestandig vil være knyttet til H. C. Andersen's. Efter at have bidraget væsenligt til, at Andersen efter sine mislykkede Forsøg ved Theatret [hvis Direktør Collin var i to Perioder, fra 1821 til 29 og fra 1841—49] blev Student, optog han ham som Søn i sit fint kultiverede Hjem og fulgte ham indtil sin Død med den kærligste Forstaaelse og stod ham ved enhver Lejlighed og under alle Forhold bi med Raad og Daad. —

Side 21. *Melius est clarum fieri quam nasci*] Hvorfra dette latinske Citat er hentet frem har ikke kunnet opspores. Oversat paa Dansk betyder det: Det er bedre at blive berømt end at fødes berømt. —

— — *nægter at ville være Du's med ham*] Den Krænkelser, Edv. Collin tilføjede Andersen ved at nægte at ville være hans Dus-Broder, forekom denne dobbelt smertelig og uforstaaelig, fordi Collin — efter hvad Andersen selv har meddelt — omtrent samtidig blev Du's med en anden, ret ligegyldig Person. Atter og atter vender han baade i sine intime Optegnelser og i sin Digting tilbage til det ydmygende Afslag, — saaledes i Digtet »Baggrund til Vignetterne«, hvori han forklarer Poesiens mangfoldige Væsen:

Naar Vennen Du betror Din bitre Ve
Og klynger Dig til ham med trofast Hjerter,
Dit varme Du faar kun et høfligt De,
Din Tillid selv forvandler sig til Smerte, —
Selv det, naar han Dig fornem gaar forbi,
Er Poesi!

Naar man har lært Andersens Taktfølelse, hans Iagttagelse af Former og hans Ængstelse for at trænge sig paa at kende, forstaar man, at hans Anmodning til Collin var et spontant Udslag af hans inderlige Venskabsfølelse og Taknemlighed. Da en af hans kæreste unge Veninder, Jonna Drewsen, blev gift med Henrik Stampe, faldt det ham endogsaa meget vanskeligt paa hendes indstændige Opfordring at bibeholde det

»Du«, hvormed han havde tiltalt hende fra hendes Barneaar. — Hvor afkølede Oplevelsen med Edv. Collin havde paa- virket ham, viser den Omstændighed, at det først var paa sine gamle Dage, at han, med Alderens Prærogativ, tillader sig at foreslaa Dus-Broderskab, saaledes som i følgende smukke Linier fra 1865 til Bjørnstjerne-Bjørnson?

»Gud glæde og bevare Dem, kære, fortræffelige Ven! Men — hvorfor skrive og sige vi to »De« til hinanden? Skulle vi ikke herefter ombytte det med det fortrolige «Du»? Man kan vel gøre det uden just at holde det fyldte Glas i Haanden, — et varmt Haandtryk kan være ligesaa kraftigt, og et saadant lægger jeg her i Brevet!« —

Side 22. *Jonas Collin*] Jonas Sigismund Collin (1804—1905), Zoolog, var Søn af Edvard Collin, altsaa Sønesøn af Gehejmekonferensraad Collin, efter hvem han var op- kaldt. Som zoologisk Videnskabsmand var Danmarks Frøer og Tudser og Bløddyr hans Speciale, og han viste megen Dygtighed som Samler og Iagttager. — Ligesom sin Fætter, Viggo Drewsen, deltog han som Frivillig i den anden sles- vigske Krig. —

Side 23. *Ingen af vore Digtere er mere dansk end han*] Om Sandheden af disse Ord havde han selv en urokkelig Bevidst- hed. I 1860 skriver han fra Genève: »Naar jeg her i Schweiz ser Flaget, det hvide Kors i den røde Grund, synes jeg, at det er et Stykke fra Hjemmet, en Vinken om at komme derhen. Hele Udlandet siger, at jeg er den mest danske Digter, og jeg selv fornemmer det. Jeg er groet fast i den Bund og er og vil blive erkendt altid, i den vide Verden og hjemme med engang, som den mest danske Digter. —

Side 24. *Georg Brandes*] Georg Morris Cohen Brandes, født 1842, dansk Forfatter. — I sine »Kritiker og Portraiter« har han givet en glimrende og aandfuld Karakteristik af »H. C. Andersen som Eventyrdigter«. —

— — *Goethe*] Johann Wolfgang von Goethe (1749—1832), Tysklands største Digter. —

Side 24. *Jean Paul*] tysk Digter (1763—1825). Jean Paul er hans Forfatternavn for hans Døbenavn: Jean Paul Richter. —

Side 26. *gjorde hans Bevægelser kejtede*] Eventyr. Betegnelsen »Klumpe-Dumpe« heftede han i Selverkendelse ofte paa sig selv og tog det ikke fortrydeligt op, at ogsaa Fru Melchior engang i Spøg anvendte den paa ham. Hans Ubehjælpssomhed, hans store Legeme og dertil svarende Bevægelser i Forbindelse med hans momentane Distraktioner bevirkede, at han i det daglige Liv blev det udsøgte Offer for alskens Uheld. I Reglen tog han dem med godt Humør. Blandt mange Exempler kan anføres et Par. Saaledes hændte det jævnligt at han, som han skriver i Dagbogen, »væltede Blækhuset henover Skrivebordet og fik kulsorte Fingre ved at rense det«, ligesom det kunde ske, at han oversaa en paa Sofaen henlagt Sax, »saa at jeg satte mig en Tomme ned i den, og mit ædle Blod strømmede mig ned ad Benene. Strax efter fløj der et Skjolddyr ind i mit Øje.« —

Side 27. *Siboni*] Giuseppe Siboni (1780—1839), italiensk Opera-sanger, der særlig som Fremstiller af tragiske Karakterroller havde fejret Triumfer baade i sit Hjemland og i England og Rusland. Prins Christian, den senere Chr. den 8de, havde set ham i Italien og indbød ham til Danmark, hvor han i 1819 strax vandt en stor Sejr ved sine fortrinlige Stemmемidler og rige dramatiske Evner. Det blev dog nærmest som Sanglærer, at han fik Betydning for vor Scene. — En Søn af ham, Erik Siboni, efterfulgte i 1865 Peter Heise som Musiklærer ved Sorø Akademi. —

— — *Weyse*] Christoph Ernst Friederich Weyse, dansk, men tyskfødt, Komponist (1774—1842). Særligt gennem hans skønne Romancekompositioner vil hans Navn bevares for kommende Tider. Skøndt Tysker af Fødsel blev han den danske Musiks Klassiker, fuldtud original i sin Fortolkning af Texterne, som tilbødes ham i rigt Maal af vor Guldalders romantiske Digtere. —

— — *Baggesen*] Jens Baggesen, dansk Digter (1764—1826). Han havde fra 1798 til 1800 været Direktør for det Kgl.

Theater, hvorefter han i mere end en halv Snes Aar levede i Paris. Fra 1813 var han paany en Aarrække bosat i København, hvor han altsaa opholdt sig samtidigt med Andersen's Ankomst fra Odense og paa flere Maader fik Lejlighed til at vise denne sin virksomme Beskyttelse. —

Side 27. *Abrahams*] Nicolay Chr. Levin Abrahams (1798—1870), Professor i Fransk ved Københavns Universitet, *Notarius publicus*. Han har i »Meddelelser af mit Liv«, der i 1876 blev udgivet af hans Sønner, givet en livfuld Skildring af sin Samtid. —

— — *Rahbek*] Knud Lyne Rahbek (1760—1830), dansk Forfatter. Fra 1809—30 var han i det Kgl. Theaters Direktion. Hans væsenligste Fortjeneste ligger i hans Virksomhed som Litteraturhistoriker. Paa »Bakkehuset«, hvor han fra 1798 henlevede Resten af sit Liv sammen med sin Hustru »Kamma«, var Andersen fra ganske ung en velset og hyppig Gæst og glemte aldrig, at Kamma Rahbek var den første, der havde glædet ham med at kalde ham Digter. —

Side 28. *Charlotte Oehenschläger*] (1811—1835) var den berømte Digters førstefødte Barn. Hun blev i 1832 gift med den store Holberg-Skuespiller Ludvig Phister. —

— — *Brockhaus*] er Navnet paa et af Tysklands største Forlægger-Firmaer, stiftet af Friederich Arnold Brockhaus i 1805 i Amsterdam og i 1818 forflyttet til Leipzig, hvor det endnu residerer med Filialer i Berlin, Wien, Paris og London. Ved Charlotte Oehenschläger's Besøg i Leipzig var Stifterens to Sønner, Friederich og Heinrich Brockhaus, Firmaets Indehavere.

— — *Chamisso*] Adelbert von Chamisso (1781—1838), tysk Digter og Naturforsker. —

— — *Ingemann*] Bernhard Severin Ingemann (1789—1862), dansk Digter. Fra 1822, da han udnævntes til Lektor ved det genoprettede Akademi, havde han sin Bolig i Sorø og indgik, efter en tiaarig Forlovelse, i Ægteskab med sin Ungdomselskede Lucie Mandix. Det varede ikke længe, før

H. C. Andersen fra Slagelse Latinskole aflagde de Nygifte sit første Besøg, der gentoges Aar efter Aar, indtil Fru Ingemann i 1868 havde fulgt sin Mand i Graven. Et »Hjemmets Hjem«, som han kaldte det, havde han i København fundet baade i den Collin'ske og den Melchior'ske Familie. Skulde noget Sted udenfor København have fortjent dette Navn, maatte det vel være blevet den gamle Digterbolig i Sorø. —

Side 29. *Bissen*] Herman Vilhelm Bissen (1798—1868), dansk Billedhugger. —

— — *Liunge*] Peter Andreas Liunge (1798—1879), Redaktør af »Københavnsposten«. Naar Andersen minder om, at hans sidste Besøg hos Liunge's Familie havde været paa Klampenborg, er dette naturligt nok, idet Redaktør Liunge var Kasserer og Bogholder ved den efter hans Initiativ oprettede og af ham anlagte »Vandkur- og Søbadeanstalt ved Klampenborg«. —

Side 30. *Jenny Lind*] Jenny Lind (1820—1887) var en af forrige Aarhundredes berømte Sangerinder. Paa Balletmester Bournonville's Tilskyndelse optraadte hun 1843 i København. I 1852 ægtede hun i Boston Pianisten Otto Goldschmidt, trak sig et Par Aar senere tilbage til Privatlivet og døde 1887 i London. — Om hendes Kunst udtaler Mathilde Reinhardt — en Datter af Zoologen Professor Johannes Reinhardt (1776—1845) — sig i følgende Ord: »Hos Jenny Lind aabenbarede Sjælen sig gennem Tonerne saa klart og forstaaeligt, at Enhver kunde fatte det uden den ellers nødvendige Tolk af et musikalsk Øre. Ogsaa gennem hendes Ansigts ikke særligt smukke Træk lyste den og gjorde hendes hele Person til en Aabenbaring af Sandhed. Saaledes gemmes hun i min Erindring baade som Norma og som Fortolkereske af Folkevisernes Pathos og Skælmeri.« —

— — *den Augustenborg'ske Families Ophold paa Gisselfeld*] Paa Gisselfeld, i den grevelige Slægt Danneskjold-Samsøe's Besiddelse, var den Augustenborg'ske Familie jævnligt Gæst og traf dér sammen med Christian den 8de og Caroline

Amalie, hvis ældste Broder, Hertug Christian af Augustenborg, i 1820 havde ægtet Komtesse Louise Sophie Danneskjold-Samsøe, og hvis yngre Broder, Prins Frederik af Nør, i 1829 ægtede Komtesse Henriette Danneskjold-Samsøe. — I 1844 var H. C. Andersen, efter at være blevet fejret af det danske Kongepar paa Føhr, indbudt til Augustenborg paa Als som Hertug Christian's Gæst. —

Side 31. *Zahrtmann*] Peder Henrik Kristian Zahrtmann (1843—1917), dansk Maler. —

Side 32. *hans Hensynsfuldhed*] Et pudsigt Exempel paa hans Hensynsfuldhed findes i følgende Optegnelse fra et Besøg, han i 1865 aflægger paa Christinelund hos Jonna Stampe, da dennes Svigermoder Baronessen fra Nysø, hvis Frisprog Andersen frygtede, og Agnete Lind (en Datter af Louise Lind, født Collin) samtidig var Gæster: »Jeg læste »Guldskat« men maatte udelade det Meste om røde Haar, da gamle Baronesse altid havde saa meget at sige derpaa i Anledning af Agnete Lind, som var tilstede.« — Agnete Linds Haar havde nemlig en rødgylden Farve. —

— — *Louise Drewsen*] (1839—1920) var en Datter af Edv. Collin. Hun ægtede sin Fætter Viggo Drewsen (se Noten til Side 56).

— — *Clara Heincke*] født 1825, var en af H. C. Andersens bedste Veninder i Tyskland. Hun var, ifølge de sparsomme Efterretninger, der har kunnet indhentes om hende, en Datter af Ferd. Heincke (1782—1857), der havde deltaget i Frihedskrigene og som saaret kom til Weimar, hvor Otilie Pogwisch og Adele Schopenhauer plejede ham — og sværmede for ham. Senere havde han sin Bolig i Breslau, hvor han spillede en fremtrædende Rolle som Politidirektør og Universitetskurator. —

— — *Clara Schumann*] Clara Josephine Schumann, født Wieck, (1819—1896), var en udmærket Klavervirtuos. Allerede som Barn fejrede hun store Triumfer ved sit poesifulde Spil. Hun gæstede København i 1842 og 1856. I 1840 ægtede hun den berømte Komponist Robert Schumann (1810—1856). —

Side 33. *Edm. Gosse*] Edmund William Gosse, født 1849, engelsk Forfatter. Han har havt sin væsenligste Betydning som Kritiker og ved sin Virksomhed for i sit Fædreland at udbrede Kendskab til nordisk Digtning. Han har oversat en Del af Henrik Ibsens Arbejder. —

Side 35. *Clara Ballin*] var i flere Aar, sammen med sin Søster, H. C. Andersens Pensionatsværtinde. —

Side 37. *Martensen*] Hans Lassen Martensen (1808—1884), blev efter Mynters Død Sjællands Biskop i Aaret 1854. —

— — *Fog*] Bruun Juul Fog (1819—1896) var fra 1867 til 1881 Provst for Holmens Menighed, fra 1881 til 1884 Biskop over Aarhus Stift, hvorfra han forflyttedes til København som Martensens Efterfølger paa Sjællands Bispestol. —

— — *Byron*] George Noel Gordon Byron (1788—1824), engelsk Digter. —

Side 38. *Carl Alexander*] Arvestorhertug Carl Alexander af Sachsen-Weimar, født 1818. Efter Faderens Død 1853 overtog han Regeringen. — Den af ham citerede Yttring forefindes i L. Bobé: »H. C. Andersen og Storhertug Carl Alexander af Sachsen-Weimar«, udg. 1905. —

— — *i sin Auto-Biografi*] Paa et løst Blad i et af Dagbogshefterne fra 1868—1869 har Andersen — vistnok som Kladder — nedskrevet følgende, næsten ulæselige Ord: »Bliv nu ikke vred paa mig, fordi det gaar mig saa godt, og jeg er saa glad derover. Sig ikke, det er en forfængelig Bog, en Lovsangens Bog over og af H. C. Andersen, Selvnydelsens Bog, ja, maaske finder man en endnu mere betegnende Titel, — gid jeg ikke maa opleve at høre den!« — Dette kunde tænkes at være skrevet til Edv. Collin og at sigte til den Fortsættelse af hans »Livs-Eventyr«, paa hvilken han netop ved den Tid arbejdede. —

Side 39. *Fru Læssøe*] Margrethe Juliane Signe Læssøe (1781—1870) var Datter af den bekendte Militær W. H. F. Abrahamson (Forf. til »Min Søn, vil du i Verden frem« —) og

Moder til den fine og aandfulde Landskabsmaler Thorald Læssøe (1816—1878) og Werner Frederik Læssøe (1811—1850), Soldaterhelten, der faldt ved Isted. — Hun havde Andersens fulde Fortrolighed. Hun synes f. Ex. at være den Eneste, der, uden at saare ham, har kunnet meddele sig til ham angaaende hans Moders Drikfældighed, om hvilken han ellers bevarede den dybeste Tavshed. —

Side 40. *Bournonville*] Antoine Auguste Bournonville (1805—1879), den geniale Skaber af den danske Ballet. —

— — *Mathilde Ørsted*] var en Datter af den berømte Fysiker Hans Chr. Ørsted (1777—1851), der fra H. C. Andersens Ungdomsaar var ham en faderlig Ven. —

Side 41. *Thorvaldsen*] Bertel Thorvaldsen (17 —1844), dansk Billedhugger. —

— — *Da gik en from Ydmyghed gennem min Sjæl*] Den samme Følelse, som her gennemstrømmer Andersen i Mindet om Thorvaldsen, giver han Udtryk i et Dagbogsblad fra Marseille, hvor han træffer sammen med den berømte Violinspiller Ole Bull, der fortæller ham, hvor bekendt og elsket Navnet H. C. Andersen er i Amerika. »Jeg følte mig ganske lille,« skriver han, »men inderlig lykkelig. Hvorfor fik jeg fremfor saa mange Tusinde saa meget Held! Jeg havde en Følelse, som var jeg en fattig Bondeknøs, man kastede en Kongekaabe omkring. Men lykkelig derved var og er jeg. Mon dette er Forfængelighed, — eller ligger denne deri, at jeg udtaler min Glæde?« —

— — *Mon andre Digtere var mindre forfængelige?*] Biskop Brammer (1801—1884, Biskop i Aarhus) skriver: »Chr. Winthers Glæde over Ros var ydmyg, Oehlenschlägers naiv, H. C. Andersens febertørstig.« Sammenligningerne halter. Thi Andersens Glæde over Ros var sikkert baade ydmygere end Winthers og mindst ligesaa naiv som Oehlenschlägers. Men Ordet »febertørstig« passer. Andersen tørstede feberagtigt efter den Ros, der i Danmark saa uretfærdigt og altfor længe blev

ham nægtet. — Om Oehenschläger skriver Normanden Jonas Collet i 1830'erne, at »han talte uafadeligt om sig selv. Hvergang vi begyndte om noget andet, vedblev han om »Hakon Jarl«. Vanskeligt nok at tale hos ham, — thi der er kun ét Thema, naar han er tilstede.« — Betvivler man, at selv Ingemann havde sin lille Rem af Forfængelighedens Hud, vil man faa Syn for Sagn ved at læse det Brev, han 18. Febr. 1847 sendte Andersen. (»Breve til H. C. Andersen« udgivne af C. St. A. Bille og Nic. Bøgh. 1878). —

Side 42. *Bjørnson*] Bjørnstjerne Martinius Bjørnson, (1832—1910), norsk Digter. —

— — *Jonas Lie*] Jonas Lauritz Idemil Lie, (1833—1908), norsk Digter. —

Side 44. *Christian Winther*] Rasmus Villads Christian Ferdinand Winther (1796—1876), dansk Digter. —

— — *Eckardt*] Laurits Eckardt (1829—1889), Skuespiller, gift med Skuespillerinden Josephine Eckardt, født Thorberg. —

— — *Scharff*] Harald Anton Scharff (1836—1912), Danser ved det Kgl. Theater. —

Side 45. *Fru Jerichau*] Anna Marie Elisabeth Jerichau, født Baumann (1819—1881), gift med Billedhuggeren Jens Adolf Jerichau (1816—1883). —

Side 46. *Jacob Grimm*] Jakob Ludwig Karl Grimm (1785—1863), tysk Filolog. I 1812 udgav han de berømte »Kinder- und Hausmärchen«.

— — *Hauch*] Johannes Carsten Hauch (1790—1872), dansk Digter. —

Side 49. *Ida Hahn-Hahn*] Ida Marie Louise Sophie Frederike Gustava von Hahn-Hahn (1805—1880), tysk Forfatterinde. —

— — *min gamle Moders Død*] Hendes Død synes at være kommen Andersen overraskende. Kort før havde han skrevet sit smukke, lidet kendte Digt »Til min Moder«, der har

særegen Værdi, fordi det kaster Lys over denne Kvinde, hvis Billede staar ret uklart for Læseverdenen. De to første Vers lyder saaledes:

I Barndoms Kraftløshed paa Moder-Arme
 Du bar mig, lærte Læben stamme Gud;
 Jeg fra Dit Bryst indsuged Liv og Varme.
 Du lærte mig at kende Herrens Bud.
 O, aldrig skal jeg glemme hine Goder,
 Og hvad jeg lærte af min fromme Moder,
 Men evig, trofast, barnlig elske Dig,
 Saaledes som Du altid elsked' mig.

Naar Aanden modnet folder ud sin Vinge,
 Og jeg tør værdigt Digter Harpen slaa,
 For Gud og Dyd skal da dens Toner klinge,
 Og som en Virak Guddoms-Thronen naa.
 Saa vil Du glædes, Fryd vil Dig torynge,
 Da skal Din Søn i Aft'nen for Dig synge;
 Du sang jo før for ham i Barndoms Tid,
 Skøndt ej saa stærk, men from, enfoldig, blid. — —

Side 50. *I. P. E. Hartmann*] Johan Peter Emilius Hartmann (1805—1900), dansk Komponist. Fra Ungdomsaarene var han og Andersen knyttet til hinanden i et Venskab, der aldrig kendte nogen Mislyd. —

— — *Frijsenborg*] Hovedgaard i Aarhus Amt. Besidderen i Andersens Tid var Lehns greve Chr. Emil Krag-Juel-Vind-Frijs (1817—1896), der 1847 havde ægtet Thyra Valborg Haffner (1821—1881).

— — *Glorup*] Hovedgaard i Svendborg Amt under Stamhuset Moltkenborg. Dens daværende Besidder var den litterært interesserede Grev Adam Gottlob Moltke-Hvitfeldt (1796—1876), der indtil 1842 var Chr. den 8des Hofmarskal. Han var gift med Elisabeth Rasumowska, der døde 1892. —

Side 51. *Peter Heise*] Peter Arnold Heise (1830—1879), dansk Komponist. Fra 1857 til 1865 var han Sanglærer og Organist ved Akademiet og Kirken i Sorø. —

— — *Castenskjolds*] Carl Vilhelm Behagen Castenskjold født 1836, Helten fra Dybbøl, var gift med Karine Lucie

Sophie Scavenius fra Basnæs og havde i 1866 købt sit Fædrelegods Borreby. —

— — *Alma Trepka*] (1845—1886) var en Datter af Oberst Johan Chr. Mathias Trepka (1809—1850), der under Slaget ved Isted i Øvre Stolk viste en ridderlig Adfærd, der hindrede Udbrudet af en Panik mellem hans Folk, men som kostede ham Livet. —

Side 54. *Oberst Chr. Høegh-Guldberg*] (1777—1867) blev i 1848 Generallieutenant og kommanderende General i Nørrejylland og Fyen. Fra Drengaaarene havde Andersen mødt stor Venlighed i det Høegh-Guldbergske Hjem i Odense. —

— — *C. H. Lorentzen*] Carl Henrik Lorentzen (1807—1859) var en yngre Broder til Peter Hjort Lorentzen. Han var fra 1831 til 1844 Adjunkt i Tysk og Naturhistorie ved Sorø Akademi. Han optraadte som Forfatter til »Valfred«, en Roman, og »Breve fra Italien«. — Han stod i Ungdomsaarene i varmt Venskabsforhold til Andersen og havde ligesom denne lidt Skuffelse i Kærlighed og forblev Pebersvend som han. —

Side 56. *Louise Collin*] (1813—1898) var Gehejmekonferensraad Jonas Collins yngste Datter. Hun blev 1840 gift med Bernt Christopher Wilkens Lind (1807—1891), Auditør ved Livjægerkorpset, Kontorchef i Krigsministeriet. De havde i deres Ægteskab tre Døttre, Anna, Agnete og Ingeborg Lind. De to førstnævnte døde paa samme Dag, 7. Juni 1915. Datteren Ingeborg, der blev gift med sin Fætter Harald Drewsen, døde i 1924. —

— — *Viggo Drewsen*] (1830—1888), en Søn af Adolf og Ingeborg Drewsen, født Collin, var Direktør i Livsforsikringsanstalten af 1871. Han forsøgte sig ikke uden Held som filosofisk Forfatter (»En Livsanskuelse grundet paa Elskov«).

— — *Moderen* (o: *gamle Fru Collin*)] Henriette Christine Collin, født Hornemann, (1772—1845), var i 1798 blevet Enke efter Pastor Birkner, hvorefter hun 1803 ægtede den
H. C. Andersen.

senere Gehejmekonferensraad Jonas Collin. Hendes Broder var den bekendte Botaniker I. W. Hornemann. —

— — *Fru Drewsen* (o: *Ingeborg, Louises ældste Søster*) Ingeborg Nicoline Collin, Gehejmekonferensraad Jonas Collins ældste Datter (1804—1877), blev i 1826 gift med den senere Konferensraad Adolf Ludvig Drewsen (1803—1885). —

Side 57. *Henriette Tybjerg*] (1813—1894) blev i 1836 gift med den senere Etatsraad Edvard Collin. Af Alle, der har kendt hende, skildres hun som en varmhjertet, begavet og smuk Kvinde med udpræget aandelige Interesser. Mellem hende og Andersen, for hvem hun altid var en kærlig og klog Veninde, bestod en Slags hemmeligt Frimureri. De var jo begge indførte Medlemmer — fremmede Fugle i det højst eksklusive Collin'ske Familiebur. Hos Henriette Collin var Andersen bl. a. sikker paa at finde Forstaaelse og Trøst, naar hendes Ægtefælles kølige Væsen frastødte ham. Et vægtigt Vidnesbyrd om hendes betydelige Personlighed foreligger i det skønne Digt, som Kaalund sendte hende sammen med sit Skuespil »Fulvia«, og hvoraf et Par Vers aftrykkes her:

Elskværdig som Kamma,	Og endnu noget Mer!
Og aandfuld som hende,	Thi hvad højest jeg skatter,
Fortjener De en Hyldest	Det fandt jeg hos Dem:
Saa udsøgt og fin,	Den Sjælens Harmoni,
Som den de store Aander	Der røber sig i Alt,
Har viet hendes Minde, —	I Alvor som i Latter,
Men den var ikke renere	Saa klar, at Jord og Himmel
Og varmere end min! — —	Sig spejler deri! —

— — *H. Hertz*] Henrik Hertz (1797—1870), dansk Digter. —

— — *ingen Brevhemmeligheder*] Følelsen af denne ubehagelige Dobbeltthed inspirerede Andersen til et Digt, hvoraf det første og sidste Vers lyder saaledes:

Jeg synger her om To — betænk engang!
 Dog det er vist, jeg mener kun den Ene;
 Men sige Alt, selvom det er i Sang,
 Det bør og tør man ikke, skal jeg mene.
 Jeg mener En, men nævner dog de Tvende, —
 Nu kan man prøve paa at gætte hende!

Jeg læser dette Digt for begge To!
 For hende, som er al min Sjæl og Tanke,
 Som fylder mig med Smerte og med Ro,
 Og som faar Hjertet dristigt til at banke, —
 Jeg læser det for Dig! Kan Du Dig kende?
 O, Gud! Vil hun forstaa, jeg mener hende?

Side 59. *Jeg har opdaget et Portrait i Palais royal*] Omtrent samtidig skriver han til Henr. Wulff et Brev, hvori han belærer hende om, hvad hun paa sin forestaaende Rejse til Rom bør se: »Foran Madonna di Foligno og Guido Renis »Aurora« skal De tænke paa mig. Thi her var jeg aandeligt forelsket, eller rettere: jeg fandt i Madonna og i den ene af Tidsgudinderne, som følger Aurora, Idealerne for mine Drømme. Gud véd, om De kan kende Nogen i disse?» — — Forf. af nærværende Skrift har i 1886 havt den Glæde, under et Sommerophold i Nøddebo, at lære den dengang 73aarige Fru Louise Lind at kende som en fint kultiveret, gammel Dame, hvis medfødte Ynde og Kvindelighed gjorde Mindet om hende uforglemmeligt. —

Side 64. *Dahlstrøm*] Frederik Chr. Emil Dahlstrøm (1815 —1894) blev 1856 udnævnt til Stiftamtmand i Aalborg. —

Side 65. *Mathilda Barck*] Sophia Fredrica Mathilda Barck (1822—1844) var Datter af Hofmarskalk, Greve Niels Anton Barck (1789—1856) og Maria Sophia Beck-Friis, Datter af Hofmarskalk, Greve Beck-Friis til Børringe Kloster og Fiholm, i dennes Ægteskab med Friherreinde Lovisa Thott. —

— — *N. P. Nielsen*] Nicolaj Peter Nielsen (1795—1860), dansk Skuespiller. —

Side 66. *Jonna Drewsen*] (1827—1878) var en Datter af Konferensraad Adolf Drewsen og Ingeborg Drewsen, født Collin. Hendes Brødre var Valdemar, Viggo, Harald og Ejnar Drewsen. — Hun blev gift 1850 med Henrik Stampe, hvis Moder Baronesse Kristine Stampe, født Dalgas, har gjort sig bekendt som Thorvaldsens Beskytterinde. — I Jonna

Drewsens Ægteskab med Henrik Stampe fødtes Døttrene Rig-
mor, Astrid og Jeanina. —

Side 67. *Gottlieb Collin*] (1806—1885) var Gehejmekonferensraad
Jonas Collins ældste Søn. I Ægteskab med Augusta Petz-
holdt (1799—1865) havde han Sønnerne: Hjalmar, Edgar
og Arthur, og Døttrene Helga og Elna. —

— — *Carl Price*] Carl Nikolaj Andreas Price (1839—1909),
dansk Skuespiller. —

Side 71. *ene paa sit Hotelværelse*]. Paa denne Aften skrev An-
dersen sandsynligvis følgende Vers:

Min lille Fugl, hvor flyver Du	Du sagde, at Du var mig god, —
Imellem grønne Grene?	Ja, godt mig alle mene, —
Ak! Mon jeg rinder Dig i Hu?	Men hvis Du ret min Sorg forstod,
Mit Hjerte briste vil itu, —	Du kom og sang mig Sjæle-Mod, —
O, Gud! Hvor jeg dog er ene!	Da sad jeg ikke alene!

Min lille Fugl, — Du kommer ej
Fra Dine grønne Grene:
Jeg stille vandre maa min Vej, —
Ak! Ingen elsker Dig som jeg, — —
O, Gud! Hvor jeg dog er ene! — —

Side 72. *Prins Albert*] Prins Albert af Sachsen-Koburg
(1819—1861) ægtede i 1840 den engelske Dronning Victoria. —

— — *Kansler Müller og Beaulieu*] Friedr. von Müller (1779—
1849) traadte i 1801 i Weimars Statstjeneste. Stod i nær Be-
røring med Goethe (Goethe's Unterhaltungen mit dem Kansler
Fr. Müller). — Karl Olivier von Beaulieu Marconay
(1811—1889), Diplomat og Forfatter, Hofmarskal, senere Over-
hofmester i Weimar. —

Side 74. *I tyve Aar har jeg ikke faaet Brev fra hende*] I de
mange Aar. der er forløbne, har hun dog bestandig været i
Andersens Tanker, og han optræder, saa ofte Lejligheden til-
byder sig, som hendes begejstrede Ridder. Ved en Middag
hos den preussiske Minister i 1868 træffer han sammen med
Enkedronning Caroline Amalies Kavalér, Wedel-Heinen,

om hvem han skriver: »Han prostituerede Enkedronningen ved at sige, at hun aldrig havde kunnet synes om Jenny Lind, da den Musik ikke tiltalte hende, — hun holdt af italiensk Musik, holdt af Mad. Forconi. Jeg svarede ham, at Jenny Lind sang ogsaa italiensk Musik, og at hun var en Storhed — det var Mad. Forconi ikke!« —

Side 76. *Fru Heiberg*] Johanne Luise Heiberg, født Pätges (1812—1890), dansk Skuespillerinde. I Brevene til sin Ven, den retslærde Politiker Andreas Frederik Krieger (1817—1893), benytter hun sig af en Ytringsform, der nok tør kaldes »ret frastødende«, og som ved deres Udgivelse i 1914 vakte mild Forundring. Høedt kalder hun en topmaalt Slubbet, og Andre blandt sine Samtidige benævner hun Rabalderfjog, Jødetampe og Bløddyr. Under denne sidste Benævnelse omtaler hun en bekendt Minister, en ligesaa bekendt Theaterdirektør — og H. C. Andersen! —

— — *Jomfru Grahn*] Lucie Alexia Grahn-Young (1821—1907) tog 1839 Afsked med Balletten i København og tilhørte fra nu af de store Verdensscener. 1856 ægtede hun Sangeren Young. —

— — *Jomfru Andersen*] Anna Henriette Petrine Andersen (1818—1881), der i 1838 debuterede paa det Kgl. Theater som Fanchette i »De to Grenaderer«, —

— — *Julie Thorberg*] Juliette Christine Marie Thorberg, en yngre Søster til Skuespillerinden Josephine Thorberg, den senere Fru Eckardt, havde i 1861 havt en meget lovende Debut som Danserinde. —

Side 77. *Pepita*] Pepita de Olivá (1830—1868), spansk Danserinde. Hun optraadte i 1858 paa Kasino under umaadeligt Tilløb. Da hun i 1861 kom til København paany, gjorde hun kun ringe Lykke. —

— — *Hornemann*] Claus Jacob Emil Hornemann (1810—1890), dansk Læge. Han har indlagt sig stor Fortjeneste ved sit grundlæggende Arbejde for Forbedring af Københavns Hy-

giejne. — Han var en religiøst bevæget Mand, hvorom flere af hans Skrifter bærer stærkt Præg, og Andersen skattede ham højt baade som Ven og Læge. —

Side 77. *Tagliomi*] Marie Sophie Taglioni (1804—1884), berømt italiensk Danserinde. Hun blev i Paris gift med Grev de Voisin, men kort efter skilt. Samme Aar som Andersen første Gang besøgte London, trak hun sig tilbage fra Scenen. —

— — *Jomfru Nielsen*] Augusta Nielsen debuterede 1839 som Danserinde. Ved sin fornemme Skønhed og elegante, yndefulde Dans indtog hun alle Hjerter. Det Forhold, hvori hun stod til Prins Fred. Wilhelm af Hessen, en Broder til Prinsesse Louise af Hessen, Chr. d. 9des senere Gemalinde, vakte Byens Forargelse og blev skæbnesvangert for hendes Carrière. — Hun var i kort Tid gift med den unge, svenske Forfatter Anders Afzelius. —

Side 78. *van Lennep*] Jacob van Lennep (1802—1868), højtanset og meget produktiv, hollandsk Digter, der har forsøgt sig baade som Lyriker, Dramatiker og historisk Romanforfatter. —

— — *hos Moldenhauers*] Johannes Moldenhauer (1829—1908), fra 1857 Forstander for det Kgl. Blindeinstitut. —

Side 80. *det feminine Element*] I 1846 omtales Andersen i tyske Blade som »*ein weiblich eleganter Mann*«.

— — *Carl Bagger*] Carl Chr. Bagger (1807—1846), dansk Digter. —

Side 82. *Thora Hartmann*] I. P. E. Hartmann var gift første Gang med Emma Sophie Amalie Zinn, Datter af Gros. Zinn, anden Gang med Thora Camilla Jacobsen, en Datter af Gros. Ziin's mangeaarige Bogholder. —

Side 85. *Høedt*] Frederik Ludvig Høedt (1820—1885), dansk Skuespiller og Forfatter. —

Side 85. *Fru Scavenius*] Henriette Sophie Bertha Eleonora Scavenius, født Moltke, var paa Andersens Tid Ejerinde af Basnæs. Hun blev 1850 Enke efter Jacob Brønnum Scavenius. —

Side 88. *Dr. Karus*] Carl Gustav Karus (1789—1862) var fra 1814 Prof. ved en Kvindeklinik i Dresden og fra 1862 Præsident ved det medicinske Akademi. Berømt som Frenolog. Han var iøvrigt en stærkt litterært interesseret Mand, der stod paa venskabelig Fod med Goethe, om hvem han har udgivet forskellige Skrifter. —

Side 90. *Holsteinborg*] Besidderen paa Andersens Tid var Lehns greve Ludv. Henr. Carl Herman Holstein (1815—1892), der 1850 havde ægtet Admiral Zahrtmanns Datter Bodil Joachimine Zahrtmann (1830—1876). —

— — *Martin Henriques*] Vexelmægler Martin Henriques (1825—1912) var en Broder til Fru Dorothea Melchior. Hans lille Datter Marie er den nuværende Malerinde Frk. Marie Henriques, født 1867. —

Side 91. *Frk. Hallager*] var Andersens Pensionatsværtinde paa Hjørnet af Kongens Nytorv og Lille Kongensgade. —

— — *Lille Charlotte*] ☉: Charlotte Melchior, en Datterdatter af Moritz og Dorothea Melchior. —

Side 93. *Vermehren*] Johan Fr. Nicolaj Vermehren (1823—1910), dansk Maler. —

— — *Saabye*] August Vilh. Saabye (1823—1916), dansk Billedhugger. —

Side 100. *Dette mishager Andersen*] Sin Stilling til Læren om de evige Helvedsstraffe har han klart tilkendegivet i sit Eventyr »En Historie«. —

— — Hr. Provst M. Weber, der har staaet Andersen personlig nær, har, paa en Forespørgsel med Hensyn til dennes Tros-

standpunkt, vist Forf. af nærværende Skrift den Elskværdighed at sende følgende Svar, som han har tilladt mig at benytte:

»Andersens religiøse Standpunkt har jeg aldrig hørt ham udtale sig om. Det var jo i de Tider sjældent, at Folk — saaledes som nu — talte om Religion. Men jeg er overbevist om, at Deres Opfattelse er rigtig, naar De skriver, at han var et dybt bevæget, religiøst Gemyt, der neppe troede paa Kødets Opstandelse men var sikker paa den evige Salighed i Guds Rige. Og jeg mener, at man ikke kan fradømme ham Kristennavnet, fordi han ikke troede paa Kødets Opstandelse. Thi min Mening er, at Enhver, der tror paa Kristus som den, der har aabenbaret os Gud Faders Væsen, hans Hellighed og Kærlighed, er en Kristen, selv om han paa enkelte Punkter ikke kan dele Kirkens Lære. De ved maaske, at heller ikke Ingemann troede paa Kødets Opstandelse, og vi vil dog ikke frakende ham Kristennavnet (selvom dette hans Standpunkt foranledigede Bruddet mellem ham og Grundtvig).« —

— — *P. L. Møller*] Peder Ludv. Møller (1814—1865), dansk Forfatter. Sin fine kritiske Sans og frygtløse Selvstændighed viste han bl. a. ved at være den, der i Offentligheden herhjemme først skænkede Andersen fuld Anerkendelse. —

Side 106. *Rothe*] Peter Conrad Rothe (1811—1902), Stiftsprovst ved Frue Kirke. — I Andersen's Dagbog for 27. Apr. 1875 findes følgende karakteristiske Optegnelse: »Besøg af Provst Rothe, der citerede i Anledning af min lange Sygelighed et Stykke af en Psalme om Taalmodighed«. —

Side III. *naar der var Noget han vilde*] Paa Orientreisen i 1840—41 bestaar han en Kamp med sig selv med Hensyn til den Hjemvej, han skal vælge. Alle andre Rejsende opgiver Farten over det sorte Hav og ad Donaufoden, da en Del af Rumænien og Bulgarien er i Oprørstilstand og tilmed hærget af epidemiske Sygdomme. »Jeg hører ikke til de Modige, det er tidt sagt mig,« skriver han, »og jeg tror det selv; men dog maa jeg erklære, at det kun er smaa Farer, som ret ængste mig, derimod under de større, og naar der virkelig er

et Udbytte, da har jeg en Vilje, der Aar efter Aar er bleven fastere, — jeg skælver, jeg frygter, — men jeg gør det, som jeg anser for det rigtige. Og fra det Øjeblik jeg havde bestemt mig at gaa Donau-Vejen, var Frygten borte, og min Tro og Hengivelse i Guds Vilje aldeles Betyggelse.«

Hvad han gennemgik paa denne Rejse var ikke Smaating. Mangen Nat maatte han sove alene med sin Fører i mørke Skove og ride gennem øde, næsten ufarbare Egne, og tilsidst laa han paa Grund af Pesten, der rasede rundt omkring, i to hele Uger i Karantæne, indespærret i et lille Kammer! Mon de, der var saa raske til at anklage ham for »Umandighed«, vilde have været tilbøjelige til at foretage en saadan Lysttur? Og mon de havde havt Mod til at gøre, hvad Andersen i 1862 gjorde i den nordafrikanske By Tanger? Han møder en Jøde, der endelig vil have ham med sig ind i en Sidegade. Og Andersen følger med ham gennem en snever, skidden Slippe. De to var ganske ene. Jøden vil have ham endnu længere op i dette Aflukke. »Jeg blev uvis,« skriver Andersen, »om han var til at tro. Jeg havde en Del Guldpenge hos mig, — dog han saa' ærlig ud, og Alt lovede noget Eventyrligt. Ved en lav Dør i Muren standsede han, steg ned og vinkede, at jeg skulde følge efter ham. Vi kom ind i en lille Gaard, hvor en snavset, gammel Jødepige rumsterede. En Trappe førte op til et lille aabent Kammer. Her laa en ung, bleg Kone med et Barn ved Brystet. Manden lo og hoppede, tog det lille Barn, holdt det hen imod mig, for at jeg skulde se, det var et rigtigt Abrahams-Barn. Jeg gav det en Skerv. Manden kyssede sin blege Kone, kyssede Barnet og saa meget lykkelig ud. Hele Bohavet bestod af nogle Laser og en stor Krukke.« Som man ser, ender dette Eventyr som en Idyl. Men den, der kender den indfødte Befolkning i Algier og Tanger og har set dens Smuthuller i de snavsede, snevre Gyder i de ældgamle Bydele, vilde maaske nok betakke sig for at gaa paa Visit derinde uden Fører. —

Side 120. *Nicolaj Bøgh*] Nicolaj Seidelin Bøgh (1843—1905), dansk Forfatter. —

Side 124. *Og da Freden endelig er erklæret]* Der verserer en Anekdote om, at Andersen, da Krigens var overstaaet, og man ventede Troppernes Hjemkomst, paa Gaden skulde have mødt en Ven — man nævner Ludvig Bødtcher — som udtrykte sin Glæde over Forholdene og udbød: »Nu har vi da set et Folk være lykkeligt og begejstret! Kan man ikke blive ung igen ved saadan et Syn?»

»Jo — jo — — — i Overmorgen rejser jeg!» svarede Andersen.

»Ja — skynd Dig og rejs, — nu har jo Ingen Tid til at gøre Stads af Dig! Farvell!» sagde Vennen, vendte sig om og gik. —

Denne Anekdote, hvis Ondsindethed heldigvis er saa brutal, at den strax røber sin Løgnagtighed, besørgede Erik Bøgh i Trykken faa Dage efter at Andersen var begravet! Og han ledsager den med følgende Ord: »Andersen havde i fuldt Maal det gode Hjerte, der udfordres for at dele sin Lykke med Andre; men den Lykke at kunne dele Andres Lykke, tillod hans Svaghed ham kun sjældent at nyde.« Altsaa — med andre Ord — Andersen skulde ikke have kunnet dele det danske Folks Lykke over Krigens Udfald i den første slesvigske Krig! — Naar man kender de sande Forhold, oprøres man over Beskyldningen og maa iøvrigt beklage, at Tilfældet har ladet en Mand som Digteren Ludvig Bødtcher optræde som »Vennen« i denne smukke Anekdote. —

Side 126. *Hultmann]* Fritz Vilhelm Hultmann (1820—1894). dansk Skuespiller. —

Side 129. *et gammelt Regnskab]* Det er ikke uden Interesse at erfare den udmærkede hollandske Digter ten Kate's Betragtninger i Anledning af Heibergs Angreb paa Andersen i »En Sjæl efter Døden«, som man havde tilsendt ham med Anmodning om at oversætte Bogen. Han afslog Anmodningen og skriver bl. a.: »Med Hensyn til Angrebet paa Andersen, kan jeg ikke dømme om dets større eller mindre Retfærdighed, men i alle Tilfælde finder jeg det uæsthetisk at bringe en saadan Kritik ind i en Digtning som denne. Goethe gjorde

det ikke i sin »Faust«. Sit Pikanteri mod Litterære og Medlemmer af Samfundet bragte han ikke ind i sit Digt, dertil havde han for megen Takt og Smag.« — ten Kate (1819—1889) havde tidligere oversat Oehlenschlägers »Correggio« paa Hollandsk. —

Side 133. *Henrik Ibsen*] (1828—1906), norsk Digter. —

Side 136. *Levetzow*] Kammerherre, Hofmarskal Joachim Godske v. Levetzow, der i 1840 tiltraadte som Chef for det Kgl. Theater. —

— — *P. Brønnum-Scavenius*] (1795—1868), gift med Charlotte Sophie Scavenius (1811—1872), en Datter af Herredsfoged Meincke. —

— — *Theod. Collin*] (1815—1902), Theaterlæge. Han var Gehejmekonferensraad Jonas Collin's yngste Søn. Forf. af nærv. Skrift erindrer ham tydeligt som en elskværdig, gemytfuld, gammel Kavalér. Som Læge tror jeg ikke, at han rangerede højt, hellerikke i sin egen Forestilling. Han og Phister stod altid skarpt mod hinanden, og efter Phister's Paastand var Collin kun ved en beklagelig Fejltagelse bleven Indehaver af den nu nedlagte Professor-Titel. »Man havde i Kancelliet forvexlet de to Læger Ballin og Collin!« — Rimeligvis ved Faderens store Indflydelse havde han opnaaet Stillingen som Theaterlæge, en Sinecurepost med en lille, men sikker Indtægt og med Friplads i »Hofparkettet«. — Th. Collin's Hovedpassion var Jagt, og jeg ser ham endnu for mig spankulerende over Kongens Nytorv, med Jagtriffel over Skuldren og med en Hund — undertiden to Hunde — i Hælene, til sin Gerning paa Theatret, hvor man let fik en Samtale i Gang med ham, naar han kedede sig i Parkettet og gjorde smaa Afstikkere op mellem Kulisserne. Han var hyggelig og havde gerne en Skælm bag Ørene, og trods sin høje Alder bevarede han til det Sidste sin aandelige og legemlige Vivacitet. Han betroede mig engang, at han agtede at blive ved Theatret ligesaa længe som Kammerherre Fallesen, med hvem han stod paa en

meget venskabelig Fod. Og han holdt Ord. Da Fallesen i Sommeren 1894 døde, indgav Collin strax sin Begæring om Afsked. — Theodor Collin's Forhold til Andersen, blandt hvis Læger han var den ene, havde sit eget, fornøjelige Præg. De holdt meget af hinanden, og han kunde tillade sig et smaadrillende Frisprog, som Andersen aldrig tog ham ilde op. Han ironiserede lystigt over Andersen's mange Sygdomsformemmelser, og naar denne jamrede sig og spurgte Vennen tilraads om et Middel mod en eller anden Smerte, kunde det falde Collin ind at svare: »Du skal bare gaa hen til Minét og lade Dig krølle!« — Th. Collin besad forøvrigt mange Smaatalenter, f. Ex. for Modellering og kunstfærdige Udkæringer og var som Personlighed langt fra ubetydelig. Han døde — nær de 90 Aar — som forstokket Pebersvend. —

Side 137. *Adler*] Johan Gunder Adler (1784—1852), Kabinetssekretær hos Chr. den 8de. —

Side 140. *Ludvig Møller*] Da Andersen i April 1827 havde forladt Latinskolen i Helsingør, begyndte han strax, ved Begyndelsen af Maj Maaned, at nyde privat Undervisning af cand. theol. Ludvig Chr. Møller, der den 28. Spt. indsendte sin Elevs latinske Testimonium til Universitetet. Den paafølgende Maaned blev Andersen Student. —

Side 141. *deltaget i en Træfning*] Da Viggo Drewsen kom hjem fra Krigen med saaret Ben, kunde man jævnligt i Rosenvænget møde H. C. Andersen, der kørte sin unge Ven omkring i Sygevojn. —

Side 143. *Delbanco*] Otto Herman Delbanco (1821—1890), dansk Boghandler. I 1865 stiftede han en Forlæggervirksomhed og viste sig paa forskellig Maade som en dygtig Foregangsmand indenfor dansk Boghandel. —

Side 145. *Forfatteren af »Breve fra Helvedes*] var Præsten Valdemar Adolf Thisted (1815—1887). Bogen udkom under Forfattermærket M. Rowel i 1866. Ved sin fantasifulde Skildring af de Fordømtes Skæbne vakte den megen Opsigt. —

Side 146. *Fritz Reuter*] Heinrich Ludvig Chr. Fritz Reuter (1810—1874), tysk Forfatter. —

— — *Paludan-Müller*] (1809—1876), dansk Digter. —

Side 154. *Emil Hundrup*] Emil Ferd. Hundrup var født 1808 i Slagelse, hvor Faderen var Regimentschirurg, senere Læge ved Hospitalet. I 1827 dimitteredes han fra Latinskolen i Slagelse, hvor han var Andersens fortrolige Kammerat. Han blev Adjunkt og Inspektør ved Randers lærde Skole. —

Side 161. *Froken Tønder-Lund*] Denne Dame fortjener at blive husket. Efterat hun havde vist Andersen Venlighed, da de som Konfirmander mødtes hos Provst Tetens, opsøgte han hende paany i København, hvor hun var ham ligesaa god som i Odense. Hun modtog ham hjerteligt i sit Hjem, introducerede ham i den meget formaaende Colbjørnsen'ske Familie, og betalte en Afskriver for at fremskaffe et læseligere Exemplar af hans fædrelandske Tragedie »Røverne i Vissenberg«, saa at den kunde indleveres til Theaterdirektionen. Og det var ikke hendes Skyld, at han efter de normerede sex Uger fik det tilbage med en Censur, der lød paa, at »Stykker, der i den Grad som dette forraadte Mangel paa al elementær Dannelse, ønskede man ikke oftere at modtage.« —

Side 162. *Bredahl*] Christian Hviid Bredahl (1784—1860), dansk Digter. Hans Produktion røber baade Originalitet og Dybsindighed, men dens Formløshed stred mod Samtidens æsthetiske Troslære, og han døde ligesaa upaaagtet og fattig, som han havde levet. Takket være gamle Collin opnaaede han fra 1845 en aarlig Digterhjælp paa 250 Rdr. —

— — *Biskop Mynster*] Jacob Peter Mynster (1775—1854) var fra 1834 Sjællands Biskop. — Andersen bevarede Livet igennem en Mistanke til Mynsters Hjertelag og Velvilje. Den 16. Dec. 1860 skriver han: »Jeg læser i Mynsters Breve Ros over »Den nye Barselstue« — men han nævner ikke mit Navn. »Improvisatoren« er han ængstelig for at tale godt om, — men dér stod mit Navn!« Og hvor dybt den Krænkelse er

gaaet ned i Andersens Sjæl, som Mynster tilføjede ham, da han var en fattig, overset Dreng, ser vi af et Dagbogsblad fra 1874, hvor han skriver: »Besøg af Emil Hornemann, der bad mig give til Mynster's Büste. Jeg blev heftig, sagde, at jeg havde imod denne Mand, der havde saaret mig, og jeg kom derved ind i bittre Tanker om de mange Tyranner, jeg har levet under.« —

Side 167. *Stank og Hyl*] Under en Tegning af to Hunde har Andersen skrevet dette Vers:

I København vil de faa et Asyl, —
Den ene hedder »Stank«, den anden hedder »Hyl«! —

Side 173. *som Oplæser af sine Eventyr*] I »Theolog eller Digter« skriver Henrik Scharling: »Iaftes, 29. Apr. 1863, havde jeg i London en Nydelse, som mange i København vilde have betalt i dyre Domme, — jeg var henne at høre Dickens fortælle et »*Christmas Carrol*« og en Episode af »*Pickwickklubben*«. Samtalerne gengav han ofte ypperligt, men i det rent Fortællende eller Beskrivende bliver han langt overtruffen af H. C. Andersen.» —

Side 179. *Kaulbach*] Wilhelm von Kaulbach (1805—1874), tysk Maler. —

Side 182. *Oksen og Weber*] Erik Lassen Oksen (1849—1924) var fra 1874 til 1879 Huslærer paa Bregentved, blev senere Provst for Faxe m. fl. Herreder og var fra 1902 Sognepræst i Herfølge. — Nulevende Provst Mathias Weber er født i 1850 og tog i 1921 sin Afsked som Provst for Ringsted-Alsted Herreder. —

Side 186. *Peder Hjort*] (1793—1871), dansk Forfatter. I 1821 ansattes han som Lektor i Tysk ved Sorø Akademi. —

Side 188. *Chr. K. F. Molbeck*] Christian Knud Frederik Molbeck (1821—1888), dansk Forfatter. I 1871 blev han Censor ved det Kgl. Theater. —

— — *Clemens Petersen*] Clemens Christoffer Mathias Petersen (1834—1918), Magister i Æsthetik. Som Anmelder af

Theater og Litteratur i »Fædrelandet« øvede han stor og delvis berettiget Indflydelse. Efter sin Bortrejse fra København fik han Ansættelse ved det danske Blad »Nordlyset« i New York, indtil han 40 Aar senere vendte tilbage til København, hvor han levede ukendt og under meget trange Kaar. —

Side 189. *Vilhelm Møller*] Frederik Vilhelm Møller (1846—1904), Forfatter og Redaktør. Fra 1893 Privattheatrenes Censor. Han var i Tidsskriftet »Tilskueren« en ypperlig Theaterkritiker, der forenede dyb Kærlighed til den sceniske Kunst med skarp, kritisk Evne. — —

INDHOLDSFORTEGNELSE

KAPITEL I. Indledende Oversigt	KAPITEL X. Religiøsitet.
KAPITEL II. Eftermæle.	KAPITEL XI. Tanker om Døden.
KAPITEL III. Ydre Personlighed.	KAPITEL XII. Udvé. Hjemvé. Brevvé.
KAPITEL IV. Anklagen for Forfængelighed.	KAPITEL XIII. Anklagen for Mangel paa Fædrelands- kærlighed.
KAPITEL V. Riborg Voigt. Louise Collin.	KAPITEL XIV. Fyrster og Adelskab.
KAPITEL VI. Sophie Ørsted. Mathilda Barck. Jonna Drewsen.	KAPITEL XV. Anklagen for Paaholdenhed.
KAPITEL VII. Jenny Lind.	KAPITEL XVI. Fantasi og Fantasteri.
KAPITEL VIII. Andersen og Kvinderne.	KAPITEL XVII. Drømmeliv.
KAPITEL IX. Barnlighed. Kærlighed til Børn.	KAPITEL XVIII. Menneskekærlighed. Selverkendelse.

NAVNE-REGISTER

A.
Abrahams Side 27, 41.
Adler 137.
Albert, Prins, 72, 133.
Andersen, Henr., 76.
Anholm, 180.

B.
Bagger, 80, 189.
Baggesen, 27.
Ballin 35.

Barck, Mathilda, 65.
Barck, Niels Anton, 64.
Beck-Friis, Maria Sophia, 64.
Beaulieu, 72, 73, 151.
Beust, 72.
Bille-Brahe, 133.
Bissen, 29.
Bjørnson, 42, 185.
Bloch, Carl, 9, 51, 93.
Bloch, Wil., 19, 29, 52, 70.
Bodenhoff, 83.

Bournonville, 40, 69.

Brandes, Georg, 24.

Brandt, 161.

Brasch, 137.

Bredahl, 162.

Briquet, 144.

Brix, 135.

Brockhaus, 28.

Brun, 70.

Bulwer, 125.

Byron, 37.

Bøgh, Erik, 20, 123, 186.

Bøgh, Nic., 120.

Bøving, 54, 55.

C.

Carl Alexander, 38, 72, 124, 128,
134.

Caroline, Arveprinsesse, 131.

Caroline Amalie, 30.

Chamisso, 28.

Chr. 8de, 131.

Chr. 9de, 132.

Colbjørnsen, 131.

Collin, Edv., 20, 56, 80, 87.

Collin, Jonas, Gehejmek., 20, 22, 43,
56, 105, 107.

Collin, Geheimekonferensraadinde, 56,
105.

Collin, Gottlieb, 67.

Collin, Jonas, Zoolog, 20, 22.

Collin, Helga, 67.

Collin, Louise, 56, 57, 79, 84.

Collin, Theod., 136.

D.

Dahlstrøm, 64.

Dedens, 133.

Delbanco, 143.

Dor, Dr., 92.

Drewsen, Adolf, 56.

Drewsen, Ingeb., 56, 82.

Drewsen, Jonna, 66, 67, 68.

Drewsen, Louise, 32.

Drewsen, Viggo, 56, 57, 141.

E.

Eckardt, 44, 179.

Eisendecker, 124.

F.

Fabri, 97.

Fog, 37.

Fokin, 176.

Fred. 6te, 130.

Fred. 7de, 131.

G.

Goethe, 24, 73.

Goldschmidt, 74.

Gosse, 33.

Grahn, 76, 77.

Grimm, 46.

Grundtvig, 41.

Grøn, 91.

Guldberg, 54.

Günther, 174.

H.

Hahn-Hahn, 49.

Hallager, 91

Hammerich, 126.

Hanck, 12, 54, 63, 121.

Hartmann, J. P. E., 50, 93.

Hartmann, Marie, 106.

Hartmann, Thora, 82.

Hauch, 46, 107, 139, 185.

Hebbe, 176.

Heiberg, I. L., 11, 41, 76.

Heiberg, Frue, 76, 77, 185.

Heincke, 32.

Heise, 51.

Henneberg, 52.

Henriques, Mart., 90.

Henriques, Marie, 90.

Hertz, 57, 106, 185.

Hjort, 186.

Holst, H. P., 188.

Holstein, 90.

Hornemann, 77, 84.

Hultmann, 126.

Hundrup, 154.

Høedt, 85.

I.

Ibsen, Henr., 133.
 Ibsen, Jomfru, 136.
 Ingemann, 28, 31, 41, 99, 103, 105,
 107, 162.
 Ingemann, Frue, 179.
 Ingerslev, 100.
 Iversen, 11.

†

J.

Jerichau, Frue, 45.

K.

Kate ten, 218.
 Kaulbach, 179.
 Kierkegaard, 13, 41.
 Knudsen, 100.
 Koch, 142.
 Krieger, 185.

Laub, 78.

Lenne van, 78.

Lenne, Sara, 78.

Lerche, 136.

Levetzow, 136.

Lie, 42.

Lind, Auditor, 58.

Lind, Jenny, 30, 65, 66, 69, 81, 101.

Lind, Louise, 73.

Liunge, 29.

Lorentzen, 54, 103.

Lund, 144.

Læssøe, 39, 54, 79, 82.

M.

Martensen, 37, 76.

Meisling, 13, 51, 187.

Meisling, Frue, 52.

Melchior, Charlotte, 91.

Melchior, Moritz, 144.

Melchior, Frue, 17, 82, 104, 108.

Molbeck, Chr., 12, 162.

Molbeck, Chr. K. F., 188.

Moldenhawer, 78.

Moltke-Hvitfeldt, 50, 143.

Mosen, 91.

Müller, Kansler, 72, 73.

Müller-Paludan, 108, 146.

Møller, Ludv., 140.

Møller, P. L., 100.

Møller, Vilh., 189.

Mynster, 41, 162.

N.

Neergaard, 126.

Nielsen, N. P., 65.

Nielsen, Jomfru, 77.

O.

Oehlenschläger, 11, 41.

Oehlenschläger, Charlotte, 28, 34.

Oksen, 182.

P.

Paul, Jean, 24.

Pepita, 77, 85.

Petersen, Clemens, 188.

Petöfi, 104.

Price, Carl, 67.

R.

Rachel, 173.

Rahbek, 27.

Rahdern, 72, 73.

Rambusch, 169.

Reinhardt, 63.

Reitzel, 63.

Reventlow, 132.

Rosen, 126.

Rosenkrantz, 104.

Rosenvinge, 152.

Rothe, 106.

S.

Saabye, 93.

Sarolta, 85.

Scharff, 44.

Scavenius, Frue, 85, 126.

Scavenius, P. Brønnum, 136.

Schiller, 73.

Schumann, 32.

Serre, 116.

Siboni, 27.
 Stampe, Jonna, 101, 128, 190.
 Stampe, Henrik, 67.
 Stampe, Kristine., 67
 Stehr, 13.

T.

Tetens, 160.
 Thorvaldsen, 41, 106, 137.
 Trepka, 51.
 Tønder-Lund, 161.

V.

Vehmehren, 93.
 Victoria, Dronning, 133.
 Voigt, Chr., 54.
 Voigt, Riborg, 54, 55, 80.

W.

Watt, 10, 95, 117.
 Weber, 182.
 Weyse, 27.
 Winther, Chr., 44, 125, 188.
 Wulff, Admiral, 34.
 Wulff, Admiralinde, 14.
 Wulff, Chr., 110.
 Wulff, Henriette, 40, 44, 101, 107.

Z.

Zahrtmann, 31.

Ø.

Ørsted, H. C., 63, 99, 106, 135.
 Ørsted, Frue, 157.
 Ørsted, Mathilde, 40.
 Ørsted, Sophie, 63, 64.